

รัฐประศาสนศาสตร์กับ
การบริการสาธารณะ

PUBLIC ADMINISTRATION AND
PUBLIC SERVICE

ABOUT US

PUBLIC Administration Association
of Thailand-PAAT

PAAT JOURNAL
ปีที่ 4 ฉบับที่ 8 ธันวาคม 2565
ISSN 2730-1796

PAAT Journal

Public Administration Association of Thailand

Volume 4, Number 8, December 2022

ISSN 2730-1796

Published by:

Public Administration Association of Thailand (PAAT)

Copyright© 2020

Editorial Office:

Faculty of Political Science, Thammasat University (Thaprachan Campus)

Phrachan Road, Phra Nakorn, Bangkok, Thailand 10200

Phone: +6662-842-4456

Email: thaipaata@gmail.com

Website: www.thaipaata.com

Facebook Page: www.facebook.com/publicadministrationAssociation/

ออกแบบหน้าปกโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิตรลดา ไชยะ

PAAT JOURNAL

ชื่อวารสาร

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

(PAAT Journal, Public Administration Association of Thailand)

เจ้าของ สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

บรรณาธิการที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ	มหาวิทยาลัยรังสิต
2. รองศาสตราจารย์สีดา สอนศรี	นักวิชาการอิสระ
3. อาจารย์ ดร.วิบูลย์ รัตนภรณ์วงศ์	นักวิชาการอิสระ

บรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อารังลักษณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
----------------------------------	-----------------------

รองบรรณาธิการ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวนธง ครุฑจั่น	มหาวิทยาลัยทักษิณ
2. อาจารย์ ดร.ณัฐภัทร์ รักวงศ์วาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. อาจารย์ ดร.อัศศิริ ลาป้อ	มหาวิทยาลัยทักษิณ

กองบรรณาธิการ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.จีระ ประทีป	มหาวิทยาลัยรังสิต
2. รองศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. รองศาสตราจารย์ ดร.อัษฎกรณ์ วงศ์ปรีดี	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
4. รองศาสตราจารย์ ดร.ธันยวัฒน์ รัตนศักดิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
5. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
6. รองศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จินนุ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
7. รองศาสตราจารย์ ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
8. รองศาสตราจารย์ ดร.ไตรรัตน์ โภคผลากรณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
9. รองศาสตราจารย์ ดร.นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ	มหาวิทยาลัยมหิดล
10. รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เจริญธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
11. รองศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา เอ็มอัมหมัด	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
12. รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช	นักวิชาการอิสระ
13. รองศาสตราจารย์มานิต ศุทธสกุล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริฉัตร ตู่คำ	มหาวิทยาลัยทักษิณ

15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุดมโชค อาษาวิมลกิจ
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรศักดิ์ กัญจนพงศ์
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรา จตุรโกมล
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภาพรรณ เจนสันติกุล
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุมพล อังคนานนท์
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิตรลดา ไชยะ
22. อาจารย์ ดร. ถวิลวดี บุรีกุล
23. อาจารย์ ดร.พิเชษฐ์ พิณทอง
24. อาจารย์ ดร.อภิรดี จิโรภาส
25. อาจารย์สุรัชย์ คงประเสริฐ
26. อาจารย์บริบูรณ์ ฉลอง
27. อาจารย์เนรมิต จิตรรักษา
28. นางสาวมณีชัชวาล มณีศรี

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
สถาบันพระปกเกล้า
นักวิชาการอิสระ
มหาวิทยาลัยทักษิณ
นักวิชาการอิสระ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง
กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม
แห่งชาติ

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำฉบับ

1. ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ
2. ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อารังลักษณ์
3. ศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ วชิรขจร
4. ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จำเนียร จวงตระกูล
5. รองศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒน์
6. รองศาสตราจารย์ ดร.นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ
7. รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญวัฒน์ รัตนศักดิ์
8. รองศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา เอ็มอัมหมัด
9. รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม
10. รองศาสตราจารย์ ดร.ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์
11. รองศาสตราจารย์ ดร.จีระ ประทีป
12. รองศาสตราจารย์ ดร.เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์
13. รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพงศ์ มีสมนัย
14. รองศาสตราจารย์ ดร.เสนห์ จัยโต
15. รองศาสตราจารย์ ดร.นพดล อุดมวิศวกุล

มหาวิทยาลัยรังสิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยรังสิต
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

16. รองศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ศรีราม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
17. รองศาสตราจารย์ ดร.บุญอนันต์ พินัยทรัพย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
18. รองศาสตราจารย์ ดร.พลอย สืบวิเศษ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
19. รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ศิริประกอบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
20. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
21. รองศาสตราจารย์ ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
22. รองศาสตราจารย์ ดร.กิจฐเขต ไกรวาส มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
23. รองศาสตราจารย์สิดา สอนศรี นักวิชาการอิสระ
24. รองศาสตราจารย์มานิต ศุทธสกุล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
25. รองศาสตราจารย์ทวีศักดิ์ สุททกวาทิน สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
26. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพันธ์ ไส่ประกอบทรัพย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
27. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
28. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิศเรศ ศันสนียวิทย์กุล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
29. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ เมธาสุทธิรัตน์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
30. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลักขณา ศิริวรรณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
31. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำเนียร ราชแพทยาคม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
32. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดิฏฐวรรณ ประทีปพรณรงค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
33. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
34. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวศิริ ลาป้อ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
35. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
36. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพล พินิจ มหาวิทยาลัยศิลปากร
37. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุมพล อังคนานนท์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร
38. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวนธง ครุฑจ้อน มหาวิทยาลัยทักษิณ
39. ผู้ช่วยศาสตราจารย์นันธิดา จันทศิริ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
40. ว่าที่ร้อยตรี ดร.อนิรุต หนูปลอด มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร
41. อาจารย์ ดร.บดินทร์ธ บัวรอด มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
42. อาจารย์ ดร.ยศธร ทวีพล มหาวิทยาลัยทักษิณ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ผลงานและพัฒนาศาขารัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการสาธารณะ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเป็นการพัฒนาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า
3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยกับสมาชิกของสมาคมฯ และสังคม

กำหนดออกและการเผยแพร่

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยทำการจัดพิมพ์เผยแพร่ทางออนไลน์จำนวน 2 ครั้งต่อปี หรือ ปีละ 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับประจำเดือนมิถุนายน (มกราคม - มิถุนายน) และฉบับประจำเดือนธันวาคม (กรกฎาคม - ธันวาคม)

โดยบทความที่ตีพิมพ์ทุกบทความผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) จำนวน 3 ท่าน และคณะบรรณาธิการในสาขาวิชานั้น ๆ โดยเป็นการประเมินแบบการปกปิดผู้พิจารณา (Blinded Review)

อนึ่ง ทักษะที่เกิดขึ้นจากบทความที่เผยแพร่ในวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย (PAAT Journal) เป็นทักษะและข้อคิดเห็นของผู้เขียนบทความเท่านั้นมิใช่จากทางผู้จัดทำ ผู้เขียนบทความจึงเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลทางกฎหมายใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากบทความของตนเอง

การขอรับการพิจารณาบทความ

ผู้เขียนบทความต้องชำระค่าธรรมเนียมตีพิมพ์บทความ จำนวนเงิน 3,500 บาท สำหรับสมาชิกสมาคม หรือจำนวน 4,000 บาท สำหรับบุคคลทั่วไป ต่อบทความ เมื่อได้รับการตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่วรรสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย (PAAT Journal) เข้าบัญชีออมทรัพย์ ธนาคารกรุงไทย จำกัด สาขามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ชื่อบัญชี “บริจาคเพื่อสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย โดยนายบริบูรณ์ ฉลอง” เลขที่บัญชี 678 2 91258 9 พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ thaipaata@gmail.com หรือทางโทรศัพท์ 06 2842 4456

ทะเบียนเลขที่ จ.๑๓๔๐/๒๕๖๕

ส.ค.๖

**ใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งชุด
หรือการเปลี่ยนแปลงกรรมการของสมาคม**

ใบสำคัญฉบับนี้ออกให้เพื่อแสดงว่า สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๒ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งชุด และนายทะเบียนสมาคม กรุงเทพมหานคร ได้รับจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งชุดของสมาคมตามมาตรา ๘๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ดังต่อไปนี้

๑. นางอัมพร	อำนวยการ	นายกสมาคม
๒. นางสาวสิดา	สอนศรี	อุปนายก
๓. นายจิระ	ประทีป	อุปนายก
๔. นางสาวบุษบง	ชัยเจริญวัฒนะ	อุปนายก
๕. นายศุภชัย	ยวະประภาส	กรรมการและที่ปรึกษา
๖. นายวิบูลย์	รัตนภรณ์วงศ์	กรรมการและที่ปรึกษา
๗. นายมานิต	ศุทธสกุล	กรรมการ
๘. นายไตรรัตน์	โกศลภรณ์	กรรมการ
๙. นายสถาพร	เรืองธรรม	กรรมการ
๑๐. นายธัญวัฒน์	รัตนศักดิ์	กรรมการ
๑๑. นางนภเรณู สัจจรักษ์	ธีระวุฒิ	กรรมการ
๑๒. นายอัษฎกรณ	วงศ์ปรีดี	กรรมการ
๑๓. นางอรทัย	เลียงจินดาถาวร	กรรมการ
๑๔. นายอุดมโชค	อาษาวิมลกิจ	กรรมการ
๑๕. นางฉวีลวดี	บุริกุล	กรรมการ
๑๖. นายเนรมิตร	จิตรรักษา	กรรมการ
๑๗. นายนิติพัฒน์	ดิธกุล	กรรมการ
๑๘. นางสาวมณีนชัชวาล	มณีศรี	กรรมการและปฎิคม
๑๙. นายณัฐภัทร์	รักวงศ์วาน	กรรมการและสาราณียกร
๒๐. นายสุรชัย	คงประเสริฐ	กรรมการและนายทะเบียน
๒๑. นางสาวจิตรลดา	ไชยะ	กรรมการและประชาสัมพันธ์
๒๒. นายบริบูรณ์	ฉลอง	กรรมการและเหรัญญิก
๒๓. นางศิริภัสสรค์	วงศ์ทองดี	กรรมการและเลขาธิการ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

ร. ๗๒๖๖

(นายรัชกฤต พยัคฆ์)

ผู้อำนวยการส่วนการรักษาสมาคมสงบเรียบร้อย ๒ ปฏิบัติราชการแทน

อธิบดีกรมการปกครอง

นายทะเบียนสมาคมกรุงเทพมหานคร

Scanned with CamScanner

บทบรรณาธิการ

ครบรอบปีที่ 4 ของวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย PAAT Journal ระบบออนไลน์ ในฉบับที่ 8 ปี 2565 หัวข้อ “รัฐประศาสนศาสตร์กับการบริการสาธารณะนี้” ทางทีมงานวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ยังได้รับเกียรติเช่นเคยจาก ศาสตราจารย์ ดร.จำเนียร จวงตระกูล และคณะ ซึ่งได้นำเสนอมาอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยทางด้านการรัฐประศาสนศาสตร์ทำให้ผู้อ่านสามารถติดตามต่อจากฉบับที่แล้วที่ได้มีการนำเสนอมาให้ครบถ้วนมากขึ้น

เล่มเช่นทุกฉบับที่ผ่านมา ในครั้งนี้ได้ประมวลรวบรวมบทความวิชาการและบทความวิจัยจากการนำเสนอผลงานวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 15 ที่ได้จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 11-12 ตุลาคม 2565 ที่ผ่านมา และผ่านการคัดกรองและปรับแก้ไขตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่น้อยกว่า 3 ท่าน รวม 10 บทความ ครอบคลุมงานวิจัยหลากหลายประเด็นทางด้านการบริการสาธารณะไทยในระดับท้องถิ่น ความขัดแย้งในการบริหารงาน ความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและการจัดการพื้นที่ทางทะเลระหว่างประเทศ ได้แก่ ผลงานเรื่อง ประเด็นหลากหลายทางท้องถิ่น ได้แก่ เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบลสู่เทศบาลตำบล: กรณีศึกษาตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง” โดย ตะวัน พูลสุด เรื่อง “แนวทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลทาสาและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา โดย ศิริลักษณ์ คัมภีรานนท์ เป็นต้น และประเด็นว่าด้วยความเท่าเทียม (equality) ซึ่งกลายมาเป็นหัวข้อที่ถกเถียงกันมากขึ้นในระดับโลก เช่น ผลงานเรื่อง “การสร้าง ความเท่าเทียมทางการศึกษา กรณีการวิ่งรับเงินบริจาค “ตูน บอดี้สแลม” โดย ปทุมพร ทองสิน ปวีณนุช มี เสน และธัญชนก แก้วทับทิม เป็นต้น

ส่งท้ายฉบับนี้ ด้วยงานเขียนนันทาทัศนะพิเศษ พินทอง มาเล่าสู่กันฟังจากประสบการณ์จัดอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูงในภาครัฐ และณัฐภัทร์ รักษ์วงศ์วาน เก็บตกประเด็นสำคัญจากปาฐกถาพิเศษ นโยบาย 216 รายการจากผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนใหม่ และเพื่อให้ก้าวทันองค์ความรู้ทางด้านการรัฐศาสตร์และความสนใจของรัฐประศาสนศาสตร์ มีบทแนะนำหนังสือสองเล่มสำหรับการเรียนการสอนเล่มหนึ่งจากปรมาจารย์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รองศาสตราจารย์สีดา สอนศรี แนะนำหนังสือผลงานของ บรรพต กำเนิดศิริ เรื่อง “ประวัติศาสตร์การทูตยุโรป ตั้งแต่สมัยราชาธิปไตยจนถึงปัจจุบัน: พัฒนาการด้านการทูต และอีกเล่มหนึ่งสำหรับผู้สนใจทั่วไปจากรองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี นำเสนองานแปลเรื่อง “The Outward Mindset” มาให้ข้อคิดดีเพื่อการพัฒนาตนเอง

ในนามของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ขอขอบพระคุณเจ้าของผลงานทุกคนและผู้มีอุปการะคุณทุกท่าน คณะกรรมการบริหารสมาคม ฯ คณะบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งทีมงานวารสารฉบับนี้ที่สานต่อภารกิจและเจตนารมย์ในการทำงานของสมาคมอย่างต่อเนื่อง สุดท้ายนี้ ขอส่งท้ายปีเก่า 2565 และเปิดรับโอกาสดี ๆ ในปี 2566 ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านนับถือ นำทาง

ท่านไปสู่เป้าหมายที่ท่านต้องการ ขออภัยพรให้ทุก ๆ ท่านประสบแต่ความสุข สวัสดิ์ และได้รับความสำเร็จ
สมหวังในทุกสิ่งที่ปรารถนาทุกประการในศักราชใหม่ด้วยเทอญ

ด้วยรักและศรัทธา

ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อัมพรลักษณ์

นายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ	vii
บทความพิเศษ	
การนำการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์	1
จำเนียร จวงตระกูล อรรถพล ศิริลัทธยากร สุชนาถ สิงหาปัด และปรีชนันท์ เจริญอาภรณ์วัฒนา	
บทความวิจัย	
การจัดสรรกำลังคนภาครัฐและงบประมาณลงพื้นที่จังหวัด กรณีศึกษากระทรวงมหาดไทย	21
ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ อัมพร อารังลักษณ์ และอุมาพร บึงมูม	
การจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการพัฒนาของรัฐ: กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อน	46
ป้องกันตลิ่งริมทะเล ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา	
ศุภฤกษ์ การะเกตุ และบุษบง ชัยเจริญวัฒนะ	
แนวทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานของ	58
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าสาปและ	
องค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา	
ศิริลักษณ์ คัมภีรานนท์ สุปรียา นุ่นเกลี้ยง ตรุณี พัฒนจินดา และ	
วรารักษ์ เพชรช่วย	
ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิมกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพ บ้านปาตาบูดี	74
ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี	
สุธีรส ชูชื่น ดุชนัดดา เลิศพิพัฒน์ อับดุลเลาะ ยูโซะ และหนึ่งนยา ไหลงาม	
การพัฒนาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย	91
ปัญญมณีสาร์ องค์กรปรัชญากุล	
การสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา กรณีการวิ่งรับเงินบริจาค “ตูน บอดี้สแลม	114
ปทุมพร ทองสิน ปวีณนุช มีเสน และธัญชนก แก้วทับทิม	
การบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย	129
โสภารัตน์ จารุสมบัติ	
บทความวิชาการ	
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบลสู่เทศบาลตำบล : กรณีศึกษา	150
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ จังหวัดตรัง	

จิตรา คีรีรักษ์ ตะวัน พูลสุด ภูหลวง จุรีพัฒน์วานิช สรณัฐ พิชิตวงศ์, รวินท์ แสงศรี ดิณห์วิชัย เปาะทอง กัลยาณี ชื่นมาก นิธินาถ อยู่วัชรานนท์ และ ชลิดา แยมศรีสุข	
การปรับตัวในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในยุควิถีใหม่ กรณ หุวะนันทน์	161
มายาคติเรื่องวาทกรรมเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ และแถลงการณ์สำนักไฟร์เบิร์กเรื่องเศรษฐกิจ เสรีนิยมที่มีการกำกับแห่งปี ค.ศ. 1936 กานต์ ยืนยง	178
นันททัศนะ	
เล่าสู่กันฟังเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยการจัดการฝึกอบรมนักบริหารระดับสูงขององค์การภาครัฐเจอ อะไร ทำอะไร และจัดการอย่างไร พิเชษฐ พิณทอง	215
สรุปการปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “216 โครงการกับการพลิกโฉมมหานคร” โดย ชัชชาติ สิทธิพันธุ์ ณัฐภัทร์ รัวงศ์วาน	222
แนะนำหนังสือ	
ประวัติศาสตร์การทูตยุโรป ตั้งแต่สมัยราชาธิปไตยจนถึงปัจจุบัน: พัฒนาการด้านการทูต ของ บรรพต กำเนิดศิริ สีดา สอนศรี	228
The Outward Mindset เพราะมองออกนอก คุณถึงเห็นข้างใน (หนังสือแปล) ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี	230
กิจกรรมสมาคมฯ	232
รูปแบบการส่งบทความเพื่อเผยแพร่	
Template การเขียนบทความ	233
Template การเขียนนันททัศนะ	240
Template การเขียนแนะนำหนังสือ	241

การนำการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ Applying Qualitative Research in Public Administration

จำเนียร จวงตระกูล¹ อรรถพล ศิริลัทธยากร² สุชานาถ สิงหาปัด³ และปรัชนันท์ เจริญอาภรณ์วัฒนา⁴
Jamnean Joungrakul¹, Artthapol Sirilatthayakorn², Suchanart Singhapat³
and Paratchanun Charoenarpornwattana⁴

วันรับบทความ 15 กรกฎาคม 2565

วันตอบรับบทความ 1 สิงหาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอแนวคิดและแนวทางในการนำการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์การดำเนินการกระทำโดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและสกัดข้อมูลออกมานำเสนอเป็นเนื้อหาของบทความประกอบด้วย (1) บทนำ เพื่อนำเสนอความสำคัญของเรื่องที่จะนำเสนอและเนื้อหาของบทความนี้ (2) แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (3) กระบวนทัศน์การวิจัยเชิงคุณภาพ (4) ยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพ (5) การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (6) ระเบียบวิธีการวิจัย (7) การนำการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้กับงานทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ และ (8) บทสรุปและเสนอแนะ

คำสำคัญ : งานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ การวิจัยเชิงคุณภาพ กระบวนทัศน์การวิจัย ยุทธศาสตร์การวิจัย การออกแบบการวิจัย ระเบียบวิธีการวิจัย

¹ ศ.พิเศษ ดร.จำเนียร จวงตระกูล, กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ 46230

² พ.ต.ต. ดร.อรรถพล ศิริลัทธยากร, มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต กรุงเทพฯ 10240

³ ดร.สุชานาถ สิงหาปัด, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ 46230

⁴ ดร.ปรัชนันท์ เจริญอาภรณ์วัฒนา, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี 20130

¹ Prof. Dr. Jamnean Joungrakul, Council Committee of Kalasin University, 46230, Thailand,
Email: professorsdrjj@gmail.com

² Pol. Maj. Dr. Artthapol Sirilatthayakorn, Rattana Bundit University, Bangkok, 10240, Thailand,
Email: Artthapol_si@royalthaipolice.go.th

³ Dr. Suchanart Singhapat, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University, 46230, Thailand,
Email: suchanart.bo@ksu.ac.th

⁴ Dr. Paratchanun Charoenarpornwattana, Faculty of Education, Burapha University, Chonburi, 20130, Thailand
Email: paratchanun@go.buu.ac.th

Abstract

This paper aims to present the concepts and guidelines in applying qualitative research in public administration work. A literature review was conducted and data extraction was performed and analyzed to use as a basis for formulating the content of this paper. The essence of the content of the paper comprises: (1) Introduction to introduce the subject to be studied and the content of the paper: (2) The concepts of qualitative research; (3) Qualitative research paradigm; (4) Qualitative research strategies; (5) Qualitative research design; (6) Qualitative research methodology (7) Applying qualitative research in public administration work; and (8) Conclusions and recommendations.

Keywords: Public Administration, Qualitative research, Research paradigm, Research Strategy, Research Design, Research Methodology

บทนำ

งานด้านรัฐประศาสนศาสตร์เป็นกิจการบริหารงานภาครัฐ (Nwanisobi & Christopher, 2020) ซึ่งเป็นการบริหารกิจการเพื่อบริการประชาชน เป็นการนำนโยบายสาธารณะสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของภาครัฐ การที่จะจัดบริการสาธารณะเพื่อบริการประชาชนให้ตรงกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงและตอบสนองเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของภาครัฐได้นั้นจำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนในปัญหาของประชาชนในภาคส่วนต่าง ๆ รวมทั้งชุมชนจึงจะสามารถจัดทำแผนงานและโครงการ เพื่อนำสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของภาครัฐได้ การที่จะทำเช่นนี้ได้จึงจำเป็นที่จะต้องใช้ผลการวิจัยเป็นฐานในการตัดสินใจ การวิจัยจึงเป็นรากฐานที่สำคัญและจำเป็นยิ่งในการตัดสินใจเพื่อจัดทำแผนงานและโครงการให้สอดคล้องตอบสนองกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงอันจะนำไปสู่การบรรลุผลตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของภาครัฐในการที่จะจัดบริการให้กับประชาชนอย่างมีคุณภาพมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนำไปสู่ผลผลิตและผลลัพธ์ ที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ในอดีตการวิจัยที่ใช้ในการพิจารณาประกอบการตัดสินใจ เพื่อกำหนดแผนงานและโครงการต่าง ๆ นั้น จะใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลักซึ่งก็สามารถตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับแผนงานและโครงการรวมทั้งนโยบายสาธารณะได้ในระดับหนึ่ง เพราะผลการวิจัยเชิงปริมาณนั้นปรากฏออกมาเป็นตัวเลขเป็นสถิติที่ทำให้เกิดความมั่นใจในการที่จะนำเสนอ และได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย ประกอบกับชุมชนนักวิจัยและนักวิชาการในสังคมไทยมีความคุ้นเคยอย่างสูงกับการวิจัยเชิงปริมาณตามที่ได้มีการจัดการเรียนการสอนการฝึกอบรมและการเผยแพร่สู่สังคมไทยอย่างกว้างขวาง จึงได้รับความเชื่อมั่นเชื่อถือเป็นอย่างสูง จนในบางครั้งเกิดความเข้าใจว่าการวิจัยมีเพียงการวิจัยเชิงปริมาณเท่านั้น เพราะมีการนำเสนอ

ตัวเลขและสถิติให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับความรู้ความเข้าใจและได้มองเห็นอย่างชัดเจน จนมีนักวิชาการบางท่านได้ประกาศว่า การวิจัยนั้นจะต้องมีตัวเลขและมีสถิติ ถ้าไม่มีตัวเลขและไม่มีสถิติจะไม่ถือว่าเป็นการวิจัย การประกาศเช่นนี้ทำให้เกิดความสับสนอลหม่านในวงการวิจัยเป็นอย่างมากอันนำไปสู่ปัญหาความไม่เชื่อถือเชื่อมั่นในการวิจัยเชิงคุณภาพ แม้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีความจำเป็นแก่การนำมาใช้เพื่อพิจารณาประกอบการกำหนดนโยบาย และการกำหนดแผนงานและโครงการเพื่อนำสู่การปฏิบัติในการบริหารงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์โดยทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากการใช้การวิจัยเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียวอย่างต่อเนื่องมานั้นนำไปสู่ปัญหาที่ไม่สามารถมองเห็นข้อมูลเชิงลึกในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ได้ จึงจำเป็นจะต้องมีการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเข้ามาช่วยเสริมเพิ่มเติมอธิบายประเด็นปัญหาที่ตัวเลขหรือสถิติไม่สามารถอธิบายได้ ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์จะมีความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหานี้อย่างลึกซึ้ง แต่อย่างไรก็ดีเนื่องจากความเชื่อมั่นเชื่อถือในผลการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งไม่ได้ใช้ตัวเลขหรือสถิติมาอธิบายแต่เป็นการอธิบายโดยการบรรยายถึงประเด็นปัญหาและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งในรายละเอียดช่วยให้เข้าใจในปัญหาต่าง ๆ เพื่อที่จะหาทางแก้ไขปรับปรุงได้อย่างดีเยี่ยมและสอดคล้องต้องตรงกับความต้องการของประชาชน แต่ด้วยความเชื่อมั่นเชื่อถือในการวิจัยเชิงคุณภาพถูกทำลายไปโดยความเชื่อในตัวเลขและสถิติซึ่งได้ประกาศแพร่หลายออกไปจึงทำให้เกิดปัญหา ประกอบกับการจัดการเรียนการสอนวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการยังไม่เป็นที่แพร่หลายเท่าที่ควร จึงทำให้การวิจัยเชิงคุณภาพยังไม่เป็นที่รับรู้กันอย่างแพร่หลายทั้งในระดับบัณฑิตศึกษาและคณาจารย์ รวมตลอดถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัยกลุ่มอื่น ๆ อีกด้วย (จำเนียร จวงตระกูล วุฒิพล สกลเกียรติ กล้าหาญ ณ น่าน และเอกสิทธิ์ สนามทอง, 2019; จำเนียร จวงตระกูล กัญจนวลัย นนทแก้ว แพรี วุฒิพล สกลเกียรติ และวอนชนก ไชยสุนทร, 2565)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะรื้อฟื้นความเชื่อมั่นเชื่อถือในการวิจัยเชิงคุณภาพตามหลักวิชาการ เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งให้แก่ผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหารงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์นำไปพิจารณาใช้ดำเนินการในการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย แผนงานและโครงการ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงเป้าหมายมากขึ้น อันจะนำไปสู่การบรรลุผลตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของภาครัฐทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ต่อไป

การดำเนินการเขียนบทความนี้กระทำโดยการทบทวนวรรณกรรมแล้วนำมาสกัดข้อมูลเป็นเนื้อหาสาระของบทความนี้ โดยแบ่งออกเป็นแปดส่วนประกอบด้วย (1) บทนำ เพื่อนำเสนอความสำคัญของเรื่องที่จะนำเสนอและวิธีการดำเนินการเขียนบทความ รวมทั้งเนื้อหาของบทความนี้ (2) แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นในความหมายคุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพให้ชัดเจนมากขึ้น (3) กระบวนทัศน์การวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอกระบวนทัศน์ที่ใช้นำทางการวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นแบบตรงกันข้ามกับกระบวนทัศน์ที่ใช้นำทางการวิจัยเชิงปริมาณ (4) ยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจกับยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพตามที่ได้มีการจัดกลุ่มไว้ (5) การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อนำเสนอและทำความเข้าใจกับการออกแบบการวิจัยโดยทั่วไป และการออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีความแตกต่างจากการออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (6) ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อนำเสนอส่วนประกอบที่สำคัญของระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (7) การนำการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้กับงานด้าน

รัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อนำเสนอแนวทางการนำการวิจัยเชิงคุณภาพยุทธศาสตร์ต่างๆ ไปใช้ในงานงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อประกอบการพิจารณาสำหรับนักวิจัย และผู้ที่ทำงานงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ได้นำไปพิจารณาประกอบการตัดสินใจในการเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในงานงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ตามที่เห็นสมควรต่อไป และ (8) บทสรุปและเสนอแนะ

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ

เพื่อทำความเข้าใจกับความหมายและคุณลักษณะที่สำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีความแตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณ ในส่วนนี้จะได้นำเสนอประเด็นสำคัญสองส่วนประกอบด้วย (1) ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยทั่วไป และ (2) คุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะได้อธิบายตามลำดับไป

1. ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยทั่วไป มีผู้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพไว้เป็นจำนวนมากหลากหลายแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม Aspers & Corte (2019) ได้ทำการศึกษางานวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 89 งานและได้สรุปความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพไว้ว่า “We define qualitative research as an iterative process in which improved understanding to the scientific community is achieved by making new significant distinctions resulting from getting closer to the phenomenon studied.” ซึ่งหมายความว่า การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกระบวนการที่วนซ้ำไปมาที่ปรับปรุงความเข้าใจให้แก่ชุมชนทางวิทยาศาสตร์ที่บรรลุโดยการทำให้เกิดผลอย่างใหม่ขึ้นมาโดยมีความแตกต่างที่มีความสำคัญที่เกิดจากการเข้าใกล้กับปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษามากกว่าเดิม ทั้งนี้จากการทบทวนวรรณกรรมของคณะผู้เขียน (Berg, 1998; Creswell, 1998, 2003, 2007, 2009, 2013; Denzin & Lincoln, 1994, 2005; Green & Thorogood, 2004; Hitchcock & Hughes, 1995; Joungrakul, 2010; Marshall & Rossman, 1999; Maykut & Morehouse, 1994; Miles & Huberman, 1994) แล้วมีความเห็นเพิ่มเติมว่าการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่ดำเนินการในสถานการณ์ธรรมชาติที่เป็นจริงมีลักษณะเป็นการบรรยายเล่าเรื่องราวโดยละเอียดที่ไม่ใช้สถิติหรือตัวเลขในการนำเสนอข้อมูล ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการวิจัยเชิงปริมาณอย่างชัดเจน เพื่อทำความเข้าใจในการวิจัยเชิงคุณภาพได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นจะขอเสนอการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่สำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณในมิติต่าง ๆ ในลำดับต่อไป

2. ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ วิธีการที่จะทำความเข้าใจในความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพได้ลึกซึ้งขึ้นวิธีหนึ่งคือการศึกษความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนวิจัยไทยรวมทั้งชุมชนวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์นั้นมีความคุ้นเคยและมีความซาบซึ้งเป็นอย่างดียิ่งในการวิจัยเชิงปริมาณอยู่ก่อนแล้วเมื่อได้เห็นความแตกต่างของการวิจัยเชิงคุณภาพที่แตกต่างไปจากการวิจัยเชิงปริมาณแล้ว จะช่วยก่อให้เกิดความตระหนักและความเข้าใจในการวิจัยเชิงคุณภาพได้ดีขึ้น ดังนั้นในลำดับต่อไปจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณในมิติต่าง ๆ รวม 15 ด้านโดย วรรณวิชนี ถนอมชาติ อุทัย อันพิมพ์ และจำเนียร จวงตระกูล (2563) ดังแสดงในตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงปริมาณ
1. วัตถุประสงค์การวิจัย	สร้างความรู้หรือทฤษฎีขึ้นมาใหม่จากการวิจัย	ทดสอบหรือยืนยันทฤษฎีหรือความรู้เก่าที่มีอยู่แล้ว
2. กระบวนทัศน์นำทางการวิจัย	สร้างสรรคินิยม หรือ การเป็นตัวแทน หรือ การมีส่วนร่วม ที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ความรู้ยังไม่มีหรือมีไม่เพียงพอที่จะตอบคำถามจึงจำเป็นต้องสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมา	ปฏิฐานนิยม นักวิจัยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ความรู้มีอยู่แล้ว ไม่มีความจำเป็นต้องสร้างขึ้นใหม่เพียงแต่นักวิจัยนำเอาความรู้ที่มีอยู่เหล่านั้นมาทดสอบหรือยืนยันก็เป็นการเพียงพอแล้ว
3. จุดเริ่มต้นและสิ้นสุดของการวิจัย	เริ่มต้นด้วยปัญหาหรือคำถามหรือโจทย์การวิจัยแล้วจบลงด้วยทฤษฎีที่จะตอบปัญหาหรือคำถามหรือโจทย์การวิจัย	เริ่มต้นด้วยทฤษฎีแล้วจบลงด้วยผลการทดสอบหรือยืนยันทฤษฎีจากความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามหรือจากผลการทดลอง
4. ยุทธศาสตร์การวิจัย	มีหลากหลาย เช่น แบบบรรยาย แบบศึกษาปรากฏการณ์ แบบการศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎี แบบการศึกษาวطنธรรม แบบกรณีศึกษา แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยมีส่วนร่วม เป็นต้น	มียุทธศาสตร์การวิจัยที่เป็นหลักสองแบบคือ แบบการทดลอง กับแบบการสำรวจ มียุทธศาสตร์ที่แยกย่อยออกไปอีก เช่น แบบกึ่งทดลอง แบบไม่มีการทดลอง แบบหาความสัมพันธ์ และแบบบรรยาย เป็นต้น
5. ลักษณะของข้อมูลการวิจัย	มีความเป็นนามธรรม มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงจากผู้ให้ข้อมูล เป็นการตีความหรืออธิบายความหมาย เป็นข้อความ เป็นตัวหนังสือ เอกสารหลักฐานต่าง ๆ	มีความเป็นรูปธรรม เป็นจำนวน เป็นตัวเลข สามารถนับ ชั่ง ตวง วัด ออกมาได้ เป็นความเห็นที่มีต่อคำถามของนักวิจัยที่นักวิจัยกำหนดไว้ล่วงหน้าด้วยตัวนักวิจัยเอง
6. แหล่งที่มาของข้อมูลการวิจัย	มาจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้จากเอกสารในรูปแบบต่าง ๆ บันทึก หลักฐานภาพถ่าย ภาพเขียน โสตทัศนูปกรณ์ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้มาจากสื่อสังคมออนไลน์หรือแอปพลิเคชัน หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความหลากหลาย	สถานที่ทดลอง กระบวนการทดลอง ผู้ตอบแบบสอบถามที่นักวิจัยได้ตั้งคำถามและกำหนดคำตอบไว้ล่วงหน้าแล้วผู้ตอบเลือกคำตอบตามความเห็นของตน เอกสาร หลักฐานต่าง ๆ ที่สามารถ นับจำนวน หรือ วัด ชั่ง ตวง ออกมาได้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ (ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงปริมาณ
8. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย	ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาหลายรูปแบบ โดยไม่ใช่สถิติ ทำควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลและหยุดเมื่อถึงจุดอิ่มตัว	ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติหลายรูปแบบ เก็บข้อมูลได้ครบถ้วนหรือเพียงพอแล้วจึงทำการวิเคราะห์
9. โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย	ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปแบบเชิงคุณภาพหลายรูปแบบช่วยในการวิเคราะห์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปไม่สามารถทำการวิเคราะห์แทนนักวิจัยได้เลย เพียงแต่ช่วยให้มีความสะดวกขึ้นเท่านั้น	ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปแบบเชิงปริมาณหลายรูปแบบในการวิเคราะห์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปสามารถทำการวิเคราะห์ออกมาเป็นผลการวิจัยให้นักวิจัยได้เลย
10. การลงมือปฏิบัติการวิจัย	ในการวิจัยเชิงคุณภาพนักวิจัยจะต้องลงมือปฏิบัติการวิจัยด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนจบโครงการวิจัย โดยไม่สามารถใช้ผู้ช่วยนักวิจัยกระทำการแทนได้ เนื่องจากในการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นนักวิจัยจะต้องเป็นผู้บันทึกข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ดุลยพินิจของตนเองซึ่งจะต้องกระทำควบคู่กันไปในระหว่างการเก็บข้อมูลจนข้อมูลอิ่มตัว โปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ไม่สามารถตัดสินใจแทนนักวิจัยได้เป็นแต่เพียงช่วยให้การดำเนินการรวดเร็วขึ้นเท่านั้น	ในการวิจัยเชิงปริมาณนั้นนักวิจัยสามารถใช้ผู้ช่วยนักวิจัยทำการแทนได้หลายอย่าง เช่น การส่งและการติดตามแบบสอบถาม หรือการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีคำตอบอยู่แล้ว เพียงแต่ให้ผู้ตอบเลือกคำตอบที่ตรงกับความเห็นของตนเท่านั้น ผู้ช่วยนักวิจัยไม่มีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นหรือใช้ดุลยพินิจใด ๆ อีกทั้งในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นก็สามารถใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทำการแทนนักวิจัยได้เลย นักวิจัยเป็นเพียงอ่านและตีความข้อมูลเป็นหลัก
11. ความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลการวิจัย	ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นนักวิจัยต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ให้ข้อมูล โดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยมีหลักประกันในการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลตามจรรยาบรรณวิชาชีพนักวิจัย จึงทำให้มั่นใจได้ว่าจะได้ข้อมูลตามที่ต้องการ	ในการวิจัยเชิงปริมาณนั้นความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้ตอบแบบสอบถามแทบจะไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ เลย เช่น การส่งและรับกลับทางทางไปรษณีย์ทั้งสองฝ่ายจะไม่รู้จักกัน หรือในกรณีที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงปริมาณก็จะมีความสัมพันธ์เพียงผิวเผินและเป็นเพียงระยะสั้น ๆ เท่านั้น

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ (ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงปริมาณ
12. การนำเสนอและแสดงข้อมูลการวิจัย	นำเสนอโดยไม่ได้แสดงตัวเลขหรือสถิติ แต่ใช้วิธีการนำเสนอแบบต่าง ๆ เช่น แบบกล่อง แบบจำลองต้นไม้การตัดสินใจ แบบผังการไหลของงาน แบบเครือข่าย เป็นต้น โดยมีการบรรยายประกอบ	นำเสนอโดยการแสดงตัวเลขสถิติในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ตาราง แผนภูมิ หรือกราฟ แบบต่างๆ เช่น แบบแท่ง แบบเส้น แบบพาย เป็นต้น โดยมีการตีความและอธิบายข้อมูล ตัวเลข สถิติ ประกอบ
13. การนำเสนอผลการวิจัย	นำเสนอผลการวิเคราะห์โดยนำเสนอหัวข้อเรื่อง (Themes) พร้อมประเภทหรือหัวข้อเรื่องหลัก (Categories) ที่เป็นส่วนประกอบของหัวข้อเรื่องหลัก และรหัส (Codes) เป็นส่วนประกอบของหัวข้อเรื่องหลัก โดยคัดเลือกข้อความ (Direct Quotes) ของผู้ให้ข้อมูลหลักมานำเสนอประกอบ	นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยโดยนำเสนอผลการทดสอบสมมติฐานที่นักวิจัยได้กำหนดไว้ตั้งแต่แรกเริ่มด้วยตัวเลข สถิติ รวมทั้งคำอธิบายว่าผลการทดสอบสมมติฐานเป็นไปตามสมมติฐานหรือยืนยันสมมติฐานที่นักวิจัยตั้งไว้ล่วงหน้าตั้งแต่แรกหรือไม่ และเพราะเหตุใดผลการวิจัยที่ได้จึงไม่เป็นไปตามนั้น
14. การเขียนรายงานการวิจัย	มีความยืดหยุ่นสูง ไม่มีรูปแบบตายตัว รูปแบบการเขียนรายงานการวิจัยจะขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพที่นักวิจัยเลือกใช้ การกำหนดจำนวนบทของเนื้อหาไม่มีการกำหนดที่แน่นอนตายตัว บางโครงการอาจมีถึง 10 บทหรือมากกว่าได้	การเขียนรายงานการวิจัยมีรูปแบบที่กำหนดไว้อย่างแน่ชัดและแน่นอนตายตัว การแบ่งจำนวนบทของเนื้อหา กำหนดไว้ตายตัวคือ ห้าบท แต่บางโครงการอาจแยกกรณีที่ศึกษาเป็นอีกบทหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่แล้วจะนำไปบรรจุไว้ในบทการทบทวนวรรณกรรม
15. การนำผลการวิจัยไปใช้	นำไปใช้ได้ในช่วงจำกัด กล่าวคือใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือบริบทที่ทำการศึกษา แต่ในบางกรณีสามารถใช้สามัญการได้	ผลการวิจัยเชิงปริมาณที่ยืนยันสมมติฐาน การศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยอื่นๆ ที่ผ่านมาสามารถนำไปสามัญการในบริบทอื่นได้

ที่มา: ปรับจาก วรรณวิชนี ธนอมชาติ อุทัย อันพิมพ์ และจำเนียร จวงตระกูล, 2563: 1-13.

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า วรรณวิชนี ธนอมชาติ อุทัย อันพิมพ์ และจำเนียร จวงตระกูล (2563) ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณในมิติต่างๆ รวม 15 ด้าน นับตั้งแต่วัตถุประสงค์การวิจัย ไปจนถึง การนำผลการวิจัยไปใช้ จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบดังกล่าวนี้ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยอีกรูปแบบหนึ่งโดยเฉพาะเป็นแบบของตนเองซึ่งสามารถนำมาใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ได้ทั้งที่เป็นโครงการวิจัยเชิงคุณภาพโดยตรงและทั้งที่เป็นส่วนหนึ่งของ

โครงการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) ที่มีการดำเนินการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณอยู่ในโครงการเดียวกัน

กระบวนทัศน์การวิจัยเชิงคุณภาพ

ส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งที่มีจะขาดหายไปของงานวิจัยในชุมชนวิจัยไทยรวมทั้งชุมชนวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ด้วยก็คือกระบวนทัศน์การวิจัย (Research Paradigm) ส่งผลให้การนำเสนอรายงานการดำเนินการวิจัยและรายงานผลการวิจัยไม่ครบวงจรและขาดความชัดเจนของที่มาของการกำหนดประเภทของการวิจัยรวมทั้งการออกแบบการวิจัย เพื่อเพิ่มเติมส่วนที่มีจะขาดหายไปดังกล่าวข้างต้น ในส่วนนี้จะได้นำเสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับกระบวนทัศน์การวิจัยโดยสังเขป

กระบวนทัศน์หมายถึง ความเชื่อพื้นฐาน (Basic Belief) หรือโลกทัศน์ (World View) เกี่ยวกับการวิจัยของนักวิจัยที่เชื่อและยึดถือแล้วโดยไม่ต้องมีการพิสูจน์ซึ่งนักวิจัยนำมาใช้นำทางการวิจัยของตน กระบวนทัศน์จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดประเภทของการวิจัยและเป็นต้นทางของการออกแบบการวิจัย กระบวนทัศน์มีการกล่าวถึงโดยนักวิชาการทางการวิจัยหลายท่าน (Burrell, 1996; Guba & Lincoln, 1994; Lincoln, 2005; Rahi, 2017; Smith, 1990) แต่ในที่นี้จะนำข้อเสนอของ Creswell (1998, 2007, 2009, 2013) ซึ่งได้จัดแบ่งกระบวนทัศน์การวิจัยออกเป็นสี่กลุ่ม ซึ่งกระบวนทัศน์เหล่านี้เป็นต้นทางที่จะใช้นำทางการดำเนินการวิจัยที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไปดังแสดงไว้ในตารางที่ 2 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 กระบวนทัศน์การวิจัยสี่กลุ่ม

หลังปฏิฐานนิยม (Postpositivism)	สร้างสรรค์นิยม (Constructivism)
1. มีการกำหนดแบบแผนตายตัว (Determination)	1. เป็นการทำความเข้าใจ (Understanding)
2. เป็นคตินิยมแบบลดทอน (Reductionism)	2. ยึดถือความหมายหลายอย่างจากผู้ให้ข้อมูล (Multiple Participant Meanings)
3. เป็นการสังเกตและการวัดเชิงประจักษ์ (Empirical Observation and Measurement)	3. สร้างสรรค์สังคมและประวัติศาสตร์ (Social and Historical Construction)
4. เป็นการยืนยันทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว (Theory Verification)	4. เป็นการสร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่ (Theory Generation)
เป็นตัวแทน/มีส่วนร่วม (Advocacy/Participatory)	ปฏิบัตินิยม (Pragmatism)
1. มีลักษณะเป็นการเมือง (Political)	1. มีลักษณะเป็นผลสะท้อนกลับของการกระทำ (Consequences of Actions)
2. เน้นประเด็นการให้อำนาจ (Empowerment Issue-oriented)	2. ใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง (Problem-centered)
3. เน้นการมีส่วนร่วม (Collaborative)	3. มีลักษณะเป็นแบบพหุนิยม (Pluralistic)
4. เน้นการเปลี่ยนแปลง (Change-oriented)	4. เน้นที่โลกแห่งการปฏิบัติได้จริง (Real-world Practice Oriented)

ที่มา: แปลจาก Creswell, 2009: 6.

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่า Creswell (2009) แบ่งกระบวนการค้นคว้าวิจัยออกเป็นสี่กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มที่หนึ่งเป็น กระบวนการค้นคว้าหลังปฏิฐานนิยมซึ่งพัฒนามาจากกระบวนการค้นคว้าปฏิฐานนิยม ที่มีลักษณะที่เป็นแบบที่มีการกำหนดแบบแผนตายตัว เป็นคตินิยมแบบลดทอน เป็นการสังเกตและการวัดเชิงประจักษ์ และเป็นการยืนยันทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว กระบวนการค้นคว้านี้จึงเชื่อว่าความรู้หรือทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว ไม่ต้องสร้างใหม่ เพียงแต่นักวิจัยนำมาทดสอบและยืนยันทฤษฎีที่มีอยู่แล้วก็เป็นการเพียงพอ กระบวนการค้นคว้านี้จึงนำไปสู่การวิจัยเชิงปริมาณซึ่งทำเพื่อทดสอบหรือยืนยันทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว ดังนั้นการวิจัยเชิงปริมาณจึงไม่สามารถทำได้เลยถ้าไม่มีทฤษฎีที่มีอยู่แล้วเป็นตัวตั้ง การวิจัยเชิงปริมาณจึงเป็นการสร้างความรู้จากความรู้หรือทฤษฎีเก่าที่มีอยู่แล้วซึ่งอาจจะมีการยืนยัน หรือขยายหรือแก้ไขทฤษฎีเก่าให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น กระบวนการค้นคว้ากลุ่มที่สองคือกระบวนการสร้างสรรค์นิยมที่มีลักษณะเป็นการทำความเข้าใจ ยึดถือความหมายหลายอย่างจากผู้ให้ข้อมูล สร้างสรรค์สังคมและประวัติศาสตร์ และเป็นการสร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่ กระบวนการค้นคว้านี้จึงเชื่อว่าความรู้หรือทฤษฎีเกี่ยวกับประเด็นที่นักวิจัยสนใจยังไม่มีหรือมีไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องสร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่ เพื่อนำมาใช้หรือเพื่อทดสอบยืนยันทฤษฎีใหม่ที่สร้างขึ้น กระบวนการค้นคว้านี้เป็นการวิจัยเพื่อสร้างความรู้หรือทฤษฎีขึ้นมาใหม่โดยเริ่มต้นจากประเด็นปัญหาที่จะทำการวิจัยโดยไม่จำเป็นต้องมีทฤษฎีเก่าเป็นฐานในการวิจัยแต่อย่างใด กระบวนการค้นคว้านี้จึงนำไปสู่การวิจัยเชิงคุณภาพ จะเห็นว่าความเชื่อของกระบวนการค้นคว้าสร้างสรรค์นิยมเป็นความเชื่อที่เป็นแบบตรงกันข้ามกับความเชื่อของกระบวนการค้นคว้าปฏิฐานนิยมหรือหลังปฏิฐานนิยม จึงทำให้คุณลักษณะของการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพมีความแตกต่างกันที่เป็นแบบตรงกันข้ามในเกือบทุกมิติ กระบวนการค้นคว้าที่สามคือกระบวนการค้นคว้าแบบเป็นตัวแทนหรือมีส่วนร่วม มีลักษณะเป็นการเมือง เน้นประเด็นการให้อำนาจ เน้นการมีส่วนร่วม และเน้นการเปลี่ยนแปลง กระบวนการค้นคว้านี้นำไปสู่การวิจัยแบบเป็นตัวแทนหรือแบบมีส่วนร่วม ส่วนกระบวนการค้นคว้าที่สี่เป็นกระบวนการค้นคว้าปฏิบัตินิยมซึ่งมีลักษณะเป็นผลสะท้อนกลับของการกระทำ ใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง มีลักษณะเป็นแบบพหุนิยม และเน้นที่โลกแห่งการปฏิบัติได้จริง กระบวนการค้นคว้านี้จึงนำไปสู่การวิจัยแบบผสมคือมีการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณอยู่ในโครงการเดียวกัน ในการนำการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์นั้นจึงเน้นที่กระบวนการค้นคว้าสร้างสรรค์นิยมเป็นหลัก อย่างไรก็ตามอาจมีการใช้กระบวนการค้นคว้าแบบเป็นตัวแทนหรือมีส่วนร่วมอยู่บ้างโดยมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ส่วนการใช้กระบวนการค้นคว้าปฏิบัตินิยมในงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์นั้นจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยแบบผสมโดยมีการทำการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพรวมอยู่ในโครงการวิจัยเดียวกัน

ยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพ

ส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งอีกส่วนหนึ่งต่อเนื่องมาจากกระบวนการค้นคว้าวิจัยคือยุทธศาสตร์การวิจัย (Research Strategy) ซึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมียุทธศาสตร์การวิจัยที่หลากหลายมาก จึงแตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยแบบผสมซึ่งมียุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้แน่นอนตายตัว เพื่อทำความเข้าใจในยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพให้ชัดเจน จะได้นำเสนอยุทธศาสตร์การวิจัยของการวิจัยทั้งสามประเภทคือการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และ การวิจัยแบบผสม โดยจะได้นำเสนอยุทธศาสตร์การวิจัยของการ

วิจัยทั้งสามประเภทตามที่ Creswell (2009) จัดแบ่งไว้ เพื่อเปรียบเทียบกันเพื่อทำความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังแสดงในตารางที่ 3 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3: ยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพเปรียบเทียบกับเชิงปริมาณและแบบผสม

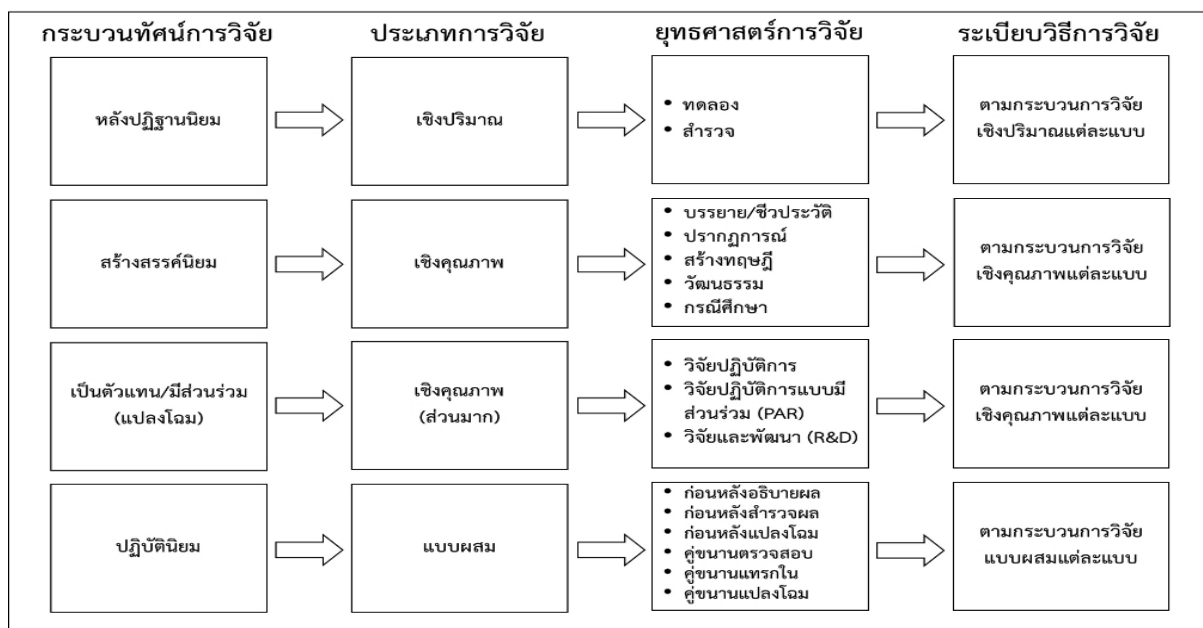
การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยแบบผสม
1. การวิจัยเชิงทดลอง	1. แบบบรรยาย	1. แบบทำแบบใดแบบหนึ่งก่อน
2. การวิจัยที่ไม่ใช้การทดลอง เช่น การสำรวจ	2. แบบศึกษาปรากฏการณ์ 3. แบบศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎี 4. แบบการวิจัยวัฒนธรรม 5. แบบกรณีศึกษา	และตามด้วยอีกแบบหนึ่ง 2. แบบทำคู่ขนานกันไป 3. แบบเปรียบเทียบ

ที่มา: แปลจาก Creswell, 2009: 12.

จากตารางที่ 3 จะเห็นว่ายุทธศาสตร์การวิจัยเชิงปริมาณนั้นมีเพียงสองแบบใหญ่คือยุทธศาสตร์แบบการทดลองกับยุทธศาสตร์แบบการสำรวจ ส่วนยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีมากมาย แต่ในตารางนี้ได้นำเสนอไว้เพียงห้าแบบตามที่ Creswell (2009) ได้จัดแบ่งไว้คือยุทธศาสตร์แบบบรรยาย แบบศึกษาปรากฏการณ์ แบบศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎี แบบการวิจัยวัฒนธรรม และแบบกรณีศึกษา ส่วนยุทธศาสตร์การวิจัยแบบผสมนั้นเริ่มต้นด้วยการแบ่งเป็นสามยุทธศาสตร์ คือ แบบทำแบบใดแบบหนึ่งก่อนแล้วตามด้วยอีกแบบหนึ่ง กับแบบทำคู่ขนานกันไป และแบบเปรียบเทียบกัน ซึ่งในภายหลังขยายออกเป็นหกแบบและในปัจจุบันนี้ แบ่งออกเป็นสองกลุ่มรวมเจ็ดยุทธศาสตร์ ประเด็นที่นักวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องทำความเข้าใจก็คือยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีหลากหลายมากแต่ในที่นี้ได้นำเสนอเพียงห้าแบบตามที่ Creswell (2009) ได้จัดกลุ่มไว้เท่านั้น ส่วนยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบอื่น ๆ เช่นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก Nelson (2014: online); Ozanne & Saatcioglu (2008: online); Baum, MacDougall & Smith (2006: online)

การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

ส่วนที่มักจะไม่ได้กล่าวถึงกันมากนักอีกส่วนหนึ่งก็คือ การออกแบบการวิจัย (Research Design) ซึ่งเป็นการจัดทำแผนโครงการวิจัยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย (Creswell, 2009: 3; Babbie, 2008) การออกแบบการวิจัยเปรียบเสมือนการสร้างบ้านซึ่งจะต้องมีการออกแบบและเขียนแบบเพื่อใช้เป็นแนวทางในการก่อสร้างบ้านจนสำเร็จ การออกแบบการวิจัยจึงมีความสำคัญต่อนักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย (จำเนียร จวงตระกูล, 2563) ถ้าการออกแบบการวิจัยไม่ถูกต้องผลการวิจัยที่ออกมาจะไม่ถูกต้องตามไปด้วย ทั้งนี้ ภาพรวมการออกแบบการวิจัยพิจารณาได้จากภาพที่ 1 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ส่วนประกอบที่สำคัญของการออกแบบการวิจัย

ที่มา: จำเนียร จวงตระกูล, 2563: 17.

จากภาพที่ 1 จะเห็นว่าการออกแบบการวิจัยนั้นจะเริ่มต้นจากการที่นักวิจัยกำหนดกระบวนการทัศนการวิจัยหรือความเชื่อพื้นฐานของตนเสียก่อน เมื่อได้กำหนดกระบวนการทัศนการวิจัยแล้วจะนำไปสู่การกำหนดประเภทของการวิจัยว่าการวิจัยนั้นจะเป็นประเภทใด จากประเภทการวิจัยจะนำไปสู่การเลือกใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยและนำไปสู่ระเบียบวิธีการวิจัยซึ่งเป็นรายละเอียดในวิธีการดำเนินการวิจัยต่อไป

ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

ส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการดำเนินการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น คือ ระเบียบวิธีการวิจัย (Research Methodology) ซึ่งเป็นรายละเอียดของกระบวนการดำเนินการวิจัย ดังได้กล่าวมาแล้วว่าส่วนประกอบต่าง ๆ ของการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณนั้นจะมีความแตกต่างกันเป็นแบบตรงกันข้าม นับตั้งแต่กระบวนการทัศนการวิจัยเป็นต้นมา เพื่อทำความเข้าใจกับระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพได้ง่ายขึ้น ในส่วนนี้จะนำเสนอระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเปรียบเทียบกับ ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 4 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ส่วนสำคัญของระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ

ส่วนสำคัญของระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ	ส่วนสำคัญของระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ
ส่วนที่หนึ่ง คือจุดเริ่มต้น จะเริ่มที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยในการวิจัยเชิงปริมาณจะเรียกว่าประชากรซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ แต่การวิจัยเชิงคุณภาพจะเรียกว่าผู้ให้ข้อมูล โดยมีจำนวนไม่มากนัก ซึ่งจะสัมพันธ์กับจำนวนตัวอย่างที่จะใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพในแต่ละยุทธศาสตร์ที่เลือกใช้ซึ่งจะแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ยังต้องมีการกำหนดสถานที่การวิจัยอีกด้วย (Creswell, 2013; Joungtrakul, 2009)	ส่วนที่หนึ่ง จุดเริ่มต้นคือ การกำหนดกลุ่มประชากรทั้งหมดเสียก่อน (Population) ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่นักวิจัยต้องการศึกษาหรือหาคำตอบจากเขา ต่อมากำหนดกลุ่มประชากรที่จะใช้ในการศึกษา (Study Population) คือกลุ่มคนที่นักวิจัยจะให้เขากรอกข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถามให้ (Babbie, 2008; Yamane, 1973) การกำหนดประชากรมีหลายวิธีซึ่งจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม
ส่วนที่สอง การกำหนดวิธีการสุ่มตัวอย่างซึ่งก็ต้องพิจารณายุทธศาสตร์การวิจัยที่เลือกใช้ก่อน แม้ว่าวิธีการสุ่มตัวอย่างหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ก็ตาม แต่ในยุทธศาสตร์การวิจัยแบบศึกษาปรากฏการณ์ (Phenomenology) จะใช้การสุ่มตัวอย่างด้วยการกำหนดเกณฑ์ (Criterion Sampling) ประกอบด้วย (Creswell, 2013) คือ นักวิจัยต้องกำหนดเกณฑ์ในการเลือกขึ้นมาก่อน แล้วคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ทุกประการมาเป็นตัวอย่าง ในทำนองเดียวกันในการใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎี (Grounded Theory) จะต้องการใช้การสุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) ประกอบ (Creswell, 2013) นอกจากนี้อาจใช้การสุ่มตัวอย่างที่ต่อเนื่องจากการสุ่มแบบเจาะจงเพิ่มเติมอีกคือ วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบอกต่อ (Snowball) แบบตามโอกาส (Opportunistic) หรือ แบบตามความสะดวก (Convenience) เป็นการเพิ่มเติมได้ (Creswell, 2013) ประการสำคัญคือจำนวนตัวอย่างนั้นไม่สามารถกำหนดจำนวนที่แน่นอนล่วงหน้าได้ นักวิจัยอาจใช้วิธีการประมาณการจำนวนตัวอย่างเท่านั้น	ส่วนที่สอง การกำหนดวิธีการสุ่มตัวอย่างซึ่งมีหลายวิธี บางวิธีก็สามารถใช้ร่วมกันกับการสุ่ม ตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพได้ (Babbie, 2008; Creswell, 2013; สุวิมล ติรกานันท์, 2555) การสุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณเริ่มจากการกำหนดกลุ่มประชากรแล้วมากำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างให้แน่ชัดซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น การคำนวณโดยใช้สูตรต่างๆ (Burmeister & Aitken, 2012;) การใช้ตาราง เช่น ตารางของ Yamane (1973) หรือตารางของ Krejcie & Morgan (1970) เป็นต้นนอกจากนี้ยังมีวิธีการอื่นๆ เช่น กำหนดตามแนวทาง สมการโครงสร้าง (Structural equation modeling) ตามที่อธิบายไว้ใน Iacobucci (2010) และ Sanamthong, Na-Nan, Joungtrakul & Dhienhirun (2017) เป็นต้น เมื่อได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่แน่นอนแล้วจึงไปทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบต่างๆ ที่นักวิจัยเห็นว่าเหมาะสมกับโครงการวิจัยของตนต่อไป

ตารางที่ 4 ส่วนสำคัญของระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ (ต่อ)

ส่วนสำคัญของระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ	ส่วนสำคัญของระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ
ส่วนที่สาม วิธีการเก็บข้อมูล ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นหลัก แต่ก็มีวิธีการเพิ่มเติมอีก เช่น การสังเกต การเข้าร่วม การสังเกตและเข้าร่วม การทบทวนเอกสาร และการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Creswell, 2007; Joungrakul, 2009; จำเนียร จวงตระกูล, 2553)	ส่วนที่สาม วิธีการเก็บข้อมูล ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นการออกแบบสอบถาม (Babbie, 2008; สมบูรณ์ สุริยวงศ์ และคณะ, 2552; สุวิมล ตีรกานันท์, 2555) แต่อาจจะมีวิธีการเพิ่มเติมอีก เช่น การสังเกต และการสัมภาษณ์แบบเชิงปริมาณ เป็นต้น
ส่วนที่สี่ การสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยส่วนใหญ่จะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างหรือเป็นแบบแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) โดยมีวิธีการควบคุมคุณภาพตามแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Joungrakul, Sheehan, & Aticomswan, 2013; Maykut & Morehouse, 1994; Patton, 1990; จำเนียร จวงตระกูล, 2553)	ส่วนที่สี่ การสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยส่วนใหญ่จะเป็นแบบสอบถามซึ่งจะต้องมีการทดสอบและควบคุมคุณภาพทั้งในด้าน Validity และ Reliability ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญมากเนื่องจากเป็นประเด็นคุณภาพของงานวิจัยเชิงปริมาณ (Babbie, 2008; Cronbach, 1951; Joungrakul, 2013;
ส่วนที่ห้า การวิเคราะห์ข้อมูล จะแตกต่างไปจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพราะมีทั้งวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยทั่วไป (Miles & Huberman, 1994; Miles, Huberman, & Saldana, 2014) การวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบของแต่ละยุคศาสตร์ เช่น ยุคศาสตร์การบรรยาย หรือ การศึกษาชีวประวัติ (Narrative or Biography) อาจจะใช้การวิเคราะห์ตามแบบของ Andrews, Squire, & Tamboukou (2013) ยุคศาสตร์การศึกษาปรากฏการณ์ (Phenomenology) อาจจะใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแบบของ Moustakas (1994) หรือ Giorgi (1985) ยุคศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎี (Grounded Theory) อาจจะใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแบบของ Strauss & Corbin (1990) ยุคศาสตร์แบบกรณีศึกษา (Case Study) อาจจะใช้วิธีวิเคราะห์ตามแบบของ Stake (1995) หรือ Yin (1994) เป็นต้น	ส่วนที่ห้า การวิเคราะห์ข้อมูล จะแตกต่างไปจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพราะจะมีการใช้สถิติเข้ามาช่วยหลากหลายรูปแบบ (สมบูรณ์ สุริยวงศ์ และคณะ, 2552; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550; สุวิมล ตีรกานันท์, 2555) โดยจะมีทั้งสถิติเชิงพรรณนา ที่ไม่สลับซับซ้อนมากนักไปจนถึงวิธีการและการใช้สถิติที่มีความซับซ้อนมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการ และการออกแบบการวิจัยซึ่งจะแตกต่างกันออกไป เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลในโครงการวิจัยโดยทั่วไปอาจไม่จำเป็นต้องมีความสลับซับซ้อนมากนัก มุ่งที่การสร้างความเข้าใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการนำไปใช้งานได้เป็นหลักสำคัญ แต่ในขณะเดียวกันการวิเคราะห์ข้อมูลในดุษฎีนิพนธ์จะต้องมีความสลับซับซ้อนมากพอที่จะตีค่าว่าเป็นงานในระดับปริญญาเอกได้ ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับโปรแกรมสำเร็จรูปที่จะใช้ในการวิเคราะห์ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบดังจะได้นำเสนอต่อไป

ตารางที่ 4 ส่วนสำคัญของระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ (ต่อ)

ส่วนสำคัญของระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ	ส่วนสำคัญของระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ
ส่วนที่หก การใช้เครื่องมือหรือโปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูล (Software) ซึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้โปรแกรมที่แตกต่างออกไปจากการวิจัยเชิงปริมาณซึ่ง โปรแกรมที่ใช้ในปัจจุบันมีมากกว่า 20 ชนิด แต่ที่นิยมใช้มาก และใช้กับภาษาไทยได้ด้วยคือ Atlas ti. (Muhr & Friese, 2004)	ส่วนที่หก การใช้เครื่องมือหรือโปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูล (Software) ซึ่งในการวิจัยเชิงปริมาณในปัจจุบันก็จะใช้ โปรแกรมที่หลากหลาย โดยใช้สถิติที่หลากหลายเช่นกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสลับซับซ้อนของโครงการวิจัย (สมบูรณ์ สุริยวงศ์ และคณะ, 2552; สุวิมล ติรกันนท์, 2555)
ส่วนที่เจ็ด การนำเสนอรายงานการวิจัย ซึ่งจะมีวิธีการที่แตกต่างไปจากการวิจัยเชิงปริมาณ กล่าวคือ มีการนำเสนอหัตถ์ กลุ่มหัตถ์ ประกอบการนำคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลมานำเสนอประกอบ มีการจัดระดับของกลุ่มหัตถ์แตกต่างกันไปตามความสลับซับซ้อนของโครงการ นอกจากนี้ในการจัดแบ่งเนื้อหาของรายงานก็จะ มีความยืดหยุ่นสูงไม่จำกัดจำนวนบท โดยขึ้นอยู่กับเนื้อหา หรือวิธีการนำเสนอ (จำเนียร จวงตระกูล, 2553; Joungtrakul, 2009)	ส่วนที่เจ็ด การนำเสนอรายงานการวิจัย ซึ่งจะมีวิธีการนำเสนอที่แตกต่างไปจากการวิจัยเชิงคุณภาพ กล่าวคือมีการกำหนดที่เป็นลักษณะที่ตายตัว เช่น การจำแนก หรือ การจัดสรรเนื้อหาของรายงาน และการนำเสนอรายงานผลการวิจัย รวมทั้งการนำเสนอข้อมูลการวิจัยจะมีการนำเสนอสถิติในรูปแบบต่างๆ หลากหลายรูปแบบ เช่น การนำเสนอเป็น ตาราง กราฟ หรือ แผนภูมิ เป็นต้น (สมบูรณ์ สุริยวงศ์ และคณะ, 2552; สุวิมล ติรกันนท์, 2555)

ที่มา: ปรับจาก จำเนียร จวงตระกูล, 2563: 25-29 โดยคงรายการอ้างอิงในตารางไว้

จากตารางที่ 4 จะเห็นว่าระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณที่เป็นกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบนั้นมีส่วนประกอบที่มีหัวข้อคล้ายกันแต่มีสาระสำคัญที่แตกต่างกันในรายละเอียด ประเด็นที่นักวิจัยจะต้องให้ความสนใจมากที่สุดก็คือ การกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลและการสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากการสุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น นอกจากจะเริ่มต้นด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบบังใจแล้วยังมีการสุ่มตัวอย่างประจำยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพของแต่ละยุทธศาสตร์ด้วย เช่น ในการใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยแบบการศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีต้องมีการสุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) ควบคู่ไปด้วย ในขณะที่เดียวกันในกรณีที่ใช้ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อศึกษาปรากฏการณ์จะต้องใช้การสุ่มตัวอย่างแบบกำหนดเกณฑ์ (Criterion Sampling) ควบคู่ไปด้วย ส่วนที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งก็คือการวิเคราะห์ข้อมูลกับการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะต้องทำควบคู่กันไปเพราะในการวิจัยเชิงคุณภาพไม่สามารถกำหนดจำนวนตัวอย่างที่แน่นอนตายตัวล่วงหน้าได้จึงจำเป็นต้องเก็บข้อมูลไปและวิเคราะห์ข้อมูลไปจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (Saturation) จึงจะยุติการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลได้ ส่วนโปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะแตกต่างจากโปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ กล่าวคือโปรแกรมสำเร็จรูปไม่สามารถทำงานแทนนักวิจัยได้เหมือนโปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณเพียงแต่สามารถช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลรวดเร็วและมีความแม่นยำมากขึ้นเท่านั้น

การนำการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการงานรัฐประศาสนศาสตร์

ดังได้กล่าวมาแล้วในบทนำข้างต้นว่าการวิจัยในงานรัฐประศาสนศาสตร์ส่วนใหญ่จะเป็นการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งเป็นที่คุ้นเคยกันเป็นอย่างดีในชุมชนวิจัยของประเทศไทย อย่างไรก็ตามการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในงานรัฐประศาสนศาสตร์แม้จะมีอยู่บ้างแต่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้นำยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพห้ารูปแบบตามที่ (Creswell, 2009) ได้จัดแบ่งไว้อย่างเป็นระบบระเบียบ ตัวอย่าง เช่น ผลงานของ ภาควงุมิ ถกชะเมธ (มปป.) และวีระยุทธ พรพจน์ธนาศ (2565) เพื่อสนับสนุนให้มีการนำการวิจัยเชิงคุณภาพไปใช้ในการงานวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์เพิ่มมากขึ้น ในส่วนนี้จะได้นำเสนอแนวทางการนำการวิจัยเชิงคุณภาพไปใช้ในการงานวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แนวทางการนำการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการงานรัฐประศาสนศาสตร์

ยุทธศาสตร์การวิจัย	แนวทางการนำมาใช้ในการงานรัฐประศาสนศาสตร์
1 แบบบรรยาย (Narrative)	การนำยุทธศาสตร์นี้มาใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์สามารถดำเนินการได้โดยศึกษาชีวประวัติของบุคคลหรือองค์การที่ประสบความสำเร็จแล้วนำมาเป็นต้นแบบในการบริหารงานภาครัฐให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น
2 แบบศึกษาปรากฏการณ์ (Phenomenology)	การนำยุทธศาสตร์นี้มาใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์สามารถทำได้หลายแนวทาง เช่น ศึกษาปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญในสังคมแล้วนำมาเป็นตัวอย่างในการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อให้งานกำหนดนโยบายและบริหารนโยบายสาธารณะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น
3 แบบการศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎี (Grounded Theory)	การนำยุทธศาสตร์นี้มาใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์จะทำให้การกำหนดนโยบายและการนำนโยบายสู่การปฏิบัติมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากขึ้นเนื่องจากสามารถสร้างทฤษฎีที่เป็นของไทยเองขึ้นมาใช้ในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย แทนที่จะอาศัยทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่เป็นของตะวันตกที่นำมาใช้กับสังคมไทยซึ่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมากจนในหลายกรณีไม่สามารถดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้เนื่องจากไม่สามารถปรับเข้ากับวัฒนธรรมของสังคมไทยได้ หากได้มีการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบการศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีเข้ามาอุดช่องว่างในส่วนนี้ก็จะทำให้การกำหนดนโยบายและการนำนโยบายสู่การปฏิบัติในสังคมไทยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

ตารางที่ 5 แนวทางการนำการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ (ต่อ)

ยุทธศาสตร์การวิจัย	แนวทางการนำมาใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์
4 แบบการศึกษาวัฒนธรรม (Ethnography)	การนำยุทธศาสตร์นี้มาใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในทางการบริหารนโยบายสาธารณะซึ่งจะมีส่วนช่วยให้การกำหนดนโยบายรวมทั้งการนำนโยบายสู่การปฏิบัติมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยซึ่งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยอันจะทำให้การบริหารนโยบายสาธารณะมีความสอดคล้องและตรงเป้าหมายมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น
5 แบบกรณีศึกษา (Case Study)	การนำยุทธศาสตร์นี้มาใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์โดยการศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะและการนำนโยบายสู่การปฏิบัติจะทำให้สามารถกำหนดนโยบายได้อย่างตรงเป้าหมายสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงตรงกับความต้องการของประชาชนผู้รับบริการทำให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

ที่มา: จัดทำโดยคณะผู้เขียน

จากตารางที่ 5 จะเห็นว่าการศึกษาเชิงคุณภาพสามารถนำไปใช้กับการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ได้หลายรูปแบบทั้งห้ายุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพ อย่างไรก็ตามเนื่องจากยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพแต่ละรูปแบบนั้นมีรายละเอียดที่ต่างกันอย่างกว้างขวาง นักวิจัยจะต้องศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งก่อนที่จะเริ่มดำเนินการวิจัยในทางรัฐประศาสนศาสตร์ต่อไป

บทสรุปและเสนอแนะ

1. บทสรุป จากการศึกษาครั้งนี้จะเห็นได้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นสามารถนำไปใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ได้ทั้งที่เป็นกรณีการวิจัยโครงการวิจัยเชิงคุณภาพโดยตรงและที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยแบบผสม อันจะช่วยให้การวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์มีคุณค่าเพิ่มมากขึ้นสามารถนำไปเป็นฐานในการกำหนดนโยบายเพื่อดำเนินการรวมทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหาสาธารณะต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีหลากหลาย นักวิจัยจึงจำเป็นต้องศึกษาเพิ่มเติมให้เกิดความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธศาสตร์การวิจัยภายใต้กระบวนการทัศน์การเป็นตัวแทนและการมีส่วนร่วมรวมทั้งกระบวนการทัศน์แบบปฏิบัตินิยมอีกด้วย ซึ่งจะทำให้การวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทยมีคุณค่าและมีความสมบูรณ์และใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะ เพื่อให้มีการนำเอาการวิจัยเชิงคุณภาพไปใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์เพิ่มมากขึ้นจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้ (1) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาฝึกอบรมและใช้งานวิจัยเชิงคุณภาพในงานวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ให้กว้างขวางมากขึ้น (2) สถาบันการศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนทางรัฐประศาสนศาสตร์ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มี

การจัดการเรียนการสอนวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มมากขึ้น (3) สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดการฝึกอบรมและส่งเสริมสนับสนุนให้มีการดำเนินการวิจัยและใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์เพิ่มมากขึ้น (4) หน่วยราชการและหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการวิจัยและใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์เพิ่มมากขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อบริหารจัดการนโยบายสาธารณะให้บังเกิดผลตามเป้าหมายของงานทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- จำเนียร จวงตระกูล, วุฒิพล สกลเกียรติ, กล้าหาญ ณ น่าน, และเอกสิทธิ์ สนามทอง (2562). *การจัดการเรียนการสอนการวิจัยในระดับปริญญาเอกเพื่อผลิตนักวิจัยมืออาชีพทางการบริหารธุรกิจในประเทศไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาคุณาจารย์และนักวิจัย. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. สืบค้นจาก http://www.research.ksu.ac.th/manage/upload_file/162ZmRL06Oo20190905020306.pdf.*
- จำเนียร จวงตระกูล. (2563). *การออกแบบการวิจัย: ประเด็นจริยธรรมและความน่าเชื่อถือของงานวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด.
- จำเนียร จวงตระกูล, กัญจนวลัย นนทแก้ว แพรี่, วุฒิพล สกลเกียรติ, และวอนชนก ไชยสุนทร. (2565). การรับจ้างและการว่าจ้างทำดุซญ์นิพนธ์: การละเมิดกฎหมายอย่างร้ายแรงที่มีทั้งโทษปรับและจำคุกหรือทั้งจำทั้งปรับ. *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*. 16(1), 1-14.
- ภาคภูมิ ถกชะเมธ. (มปป.). *การวิจัยเชิงคุณภาพกับการประเมินนโยบายป้องกันอุบัติเหตุจราจร*. มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2565, จาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bkkthon/article/download/34016/28619>.
- วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ. (2565). การวิจัยเชิงคุณภาพกับการศึกษาทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*. 18(3), 158-169.
- วรรณวิชนี ถนอมชาติ, อุทัย อันพิมพ์ และจำเนียร จวงตระกูล. (2563). การนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*. 14(4), 1-13.
- สมบูรณ์ สุริยวงศ์ และคณะ. (2552). *Educational Research and Statistics: วิจัยและสถิติทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สุวิมล ตีรกานันท์. (2555). *การวิเคราะห์ตัวแปรพหุในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

English

- Aspers, P. & Corte, U. (2019). What is qualitative in qualitative research. *Qualitative Sociology*. 42, 139-160.
- Baum, F., MacDougall, C. & Smith, D. (2006). Participatory action research. *J Epidemiol Community Health* 2006. 60, 854-857. Retrieved July 12, 2022, from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2566051/pdf/854.pdf>
- Babbie, E. (2008). *The Basics of social research* (4 ed.). Belmont, CA: Thomson Wadsworth.
- Berg, B. L. (1998). *Qualitative research methods for the social sciences* (3rd ed.). Needham Heights, Massachusetts: Allyn and Bacon.
- Burrell, G. (1996). Normal science, paradigms, metaphors, discourses and genealogies of analysis. In S. R. Clegg, C. Hardy, & W. R. Nord (Eds.). *Handbook of Organisation Studies* (pp. 642-658). London: Sage.
- Burmeister, E., & Aitken, L. M. (2012). *Sample size: How many is enough?*. *Australian Critical Care*. 25(4), 271-274. doi: 10.1016/j.aucc.2012.07.002
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative Inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, Quantitative, and Mixed methods approaches* (2 ed.). Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2 ed.). Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, Quantitative, and Mixed methods approaches* (3 ed.). Los Angeles: SAGE.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (3 ed.). Thousand Oaks, California: SAGE.
- Cronbach, L.J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16 (3), 297-334.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (1994). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks: Sage.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2005). *The Sage handbook of qualitative research* (3 ed.). Thousand Oaks.
- Green, J., & Thorogood, N. (2004). *Qualitative Research for Health Research*. London: SAGE Publications Ltd.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing Paradigms in Qualitative Research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 105-117). Thousand Oaks: Sage.

- Giorgi, A. (Ed.). (1985). *Phenomenology and Psychological Research*. Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.
- Hitchcock, G., & Hughes, D. (1995). *Research and the teacher: A qualitative introduction to school-based research* (2nd ed.). London: Routledge.
- Joungtrakul, J. (2010). *Qualitative research: A tool for knowledge creation for national development (in Thai)*. Bangkok: Business Law Center International Company Limited.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*. 30(3), 607-610.
- Lincoln, Y. S. (2005). Institutional Review Boards and Methodological Conservatism: The Challenge to and from Phenomenological Paradigms. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (3 ed., pp. 165-181). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (1999). *Designing qualitative research* (3rd ed.). Thousand Oaks, California: Sage.
- Maykut, P., & Morehouse, R. (1994). *Beginning qualitative research: A philosophic and practical guide*. London: The Falmer Press.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Sage.
- Miles, M. B., Huberman A. M. & Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd ed). Thousand Oaks, California: Sage.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Muhr, T., & Friese, S. (2004). *User's Manual for ATLAS. ti 5.0* (2nd ed.). Berlin: Scientific Software Development.
- Nelson, D. (2014). *Participatory action research: A literature review*. Unpublished manuscript. Retrieved July 12, 2022, from https://www.researchgate.net/profile/DorotheaNelson/publication/321398218_Participatory_Action_Research_A_Literature_Review/links/5feb827492851c13fed36de3/Participatory-Action-Research-A-Literature-Review.pdf?origin=publication_detail
- Nwanisobi, B. C. & Christopher, I. C. (2020). Definition of Public Administration: Various Scholars. *American International Journal of Business Management (AIJBM)*, 3(9): 56-61.
- Ozanne, J. L. & Saatcioglu, B. (2008). Participatory Action Research. *Journal of Consumer Research*. Retrieved July 12, 2022 from <https://www.researchgate.net/profile/Julie->

Ozanne/publication/23547464_Participatory_Action_Research/links/568422f908ae197583937a33/Participatory-Action-Research.pdf:

- Park, C. W., MacInnis, D. J., Priester, J., Eisingerich, A. B., & Iacobucci, D. (2010). Brand Attachment and Brand Attitude Strength: Conceptual and Empirical Differentiation of Two Critical Brand Equity Drivers. *Journal of Marketing*, 74, 1-17.
- Rahi, S. (2017). Research Design and Methods: A Systematic Review of Research Paradigms, Sampling Issues and Instruments Development. *International Journal of Economics & Management Sciences*, 6(2), 403. doi: 410.4172/2162-6359.1000403.
- Smith, J. K. (1990). Alternative Research Paradigms and the Problem of Criteria. In E. G. Guba (Ed.), *The Paradigm Dialog* (pp. 167-187). Newbury Park: Sage.
- Sanamthong, E., Na-Nan, K., Joungrakul, J. & Dhienhirun, A. (2017). Causal Model of Transformational Leadership Influencing Organization Engagement and Organizational Citizenship Behavior of the Employees in Academic Fields of the Knowledge Market Type of Universities in Thailand. *International Journal of Applied Business & Economic Research*, 15(22/2), 769-786. (Scopus Index Journal, Q2)
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park, CA: Sage.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. CA: Sage
- Taro Yamane (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. 3rd (Ed)., New York. Harper and Row Publications
- Yin, R.K. (1994) *Applications of Case study Research*. Newbury Park. CA : Sage.

การจัดสรรกำลังคนภาครัฐและงบประมาณลงพื้นที่จังหวัด

กรณีศึกษากระทรวงมหาดไทย^{1,2}

Provincial Distribution of Government Budget and Manpower:

The Case Study of Ministry of Interior^{1,2}ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์³ อัมพร อารังลักษณ์⁴ และอุมาพร บึงมูม⁵Direk Patmasiriwat³, Amporn Tamronglak⁴ and Umaporn Buengmum⁵

วันรับบทความ 12 ตุลาคม 2565

วันแก้ไขบทความ 1 พฤศจิกายน 2565

วันตอบรับบทความ 10 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการกระจายการจัดสรรงบประมาณจังหวัดและเจ้าหน้าที่ของรัฐของกระทรวงมหาดไทยโดยใช้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากหน่วยราชการ ได้แก่ สำนักงานงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน และส่วนราชการอื่น ๆ โดยใช้จังหวัดเป็นหน่วยวิเคราะห์ จำนวน 77 จังหวัด ทั้งนี้ได้ใช้แบบจำลองการถดถอยภาคตัดขวางเพื่อประเมินความสัมพันธ์ระหว่างงบประมาณจังหวัดต่อหัวและตัวแปรตาม (ผลการดำเนินงานของหน่วยงานกระทรวงมหาดไทย) โดยใช้ตัวแปรอธิบายอื่น ๆ

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานนโยบายการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ ภายใต้หน่วยบริหารและการจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่และสำนักงานวิจัยแห่งชาติ ผู้เขียนขอแสดงความขอบคุณหน่วยงานและผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้การชี้แนะและปรับปรุงแนวทางการวิจัย

² บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 15 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ 11 - 12 ตุลาคม พ.ศ. 2565

³ ศ. ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ 10240

⁴ ศ. ดร.อัมพร อารังลักษณ์, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200

⁵ อุมาพร บึงมูม, สำนักงานงบประมาณของรัฐสภา, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพฯ 10300

³ Prof. Dr. Direk Patmasiriwat, School of Development Economics, National Institute of Development Administration, Bangkok, 10240, Thailand, Email: ddirek.pa@gmail.com

⁴ Prof. Dr. Amporn Tamronglak, Faculty of Political Science, Thammasat University, Bangkok, 10240, Thailand, Email: amporntamrong@gmail.com

⁵ Umaporn Buengmum, Parliamentary Budget Office, Secretariat of the House of Representative, Bangkok, 10300, Thailand, E-mail: Umaporn.b@parliament.go.th

ในการวิเคราะห์ร่วมกันด้วย งานวิจัยนี้มีข้อสมมติฐาน 2 ข้อ: ประการแรก การจัดสรรงบประมาณจังหวัดสามารถอธิบายได้ด้วยปัจจัยอุปสงค์ เช่น i) สถิติความแห้งแล้งของจังหวัด ii) สถิติอาชญากรรมระดับจังหวัด และ iii) ประชากรและพื้นที่ในจังหวัด สมมติฐานที่สองสันนิษฐานว่าตัวแปรทางสถาบันอาจส่งผลกระทบต่อการจัดสรรงบประมาณ ยกตัวอย่างเช่น การกระจายตัวของข้าราชการระดับจังหวัดถูกจัดสรรมากน้อยตามการจำแนกพื้นที่ "เมืองหลัก" และ "เมืองรอง" เหมือนในอดีตที่ผ่านมา งานวิจัยชิ้นนี้ยังได้คำนวณและอภิปรายค่าสัมประสิทธิ์จีนิซึ่งวัดความเข้มข้นทางภูมิศาสตร์ ส่วนสุดท้ายของบทความคณะผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดสำหรับการปฏิรูประบบงบประมาณและบทบาทของการเมืองของนักการเมืองในการจัดสรรงบประมาณแบบกระจายตามทฤษฎีผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีฐานผลการวิจัยน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับการวางแผนและจัดสรรงบประมาณและกำลังคนไปยังพื้นที่ที่ด้อยพัฒนาเพื่อความเสมอภาคในสังคม

คำสำคัญ: การจัดสรรงบประมาณจังหวัด การจัดสรรกำลังคน ความเข้มข้นของงบประมาณทางภูมิศาสตร์
ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ งบประมาณทางเลือกกระทรวงมหาดไทย

Abstract

This paper investigates provincial distribution of budget allocation and government staff of the Ministry of Interior, based on database compiled by government agencies, namely, the Budget Bureau, the Office of Civil Service Commission and other government agencies. The unit of analysis refers to 77 provinces and the cross-sectional regression model is performed to estimate the relationship in which provincial budget per capita as dependent variable and tested against the set of explanatory variables. Two hypotheses are tested: first, that the provincial budget appropriation can be explained by demand factors proxied by selected indicators, for instances i) provincial drought statistics, ii) provincial criminal statistics, and iii) provincial population and area. The second hypothesis assumes that institutional variables might have significantly influenced the budget allocation, for instances, provincial distribution of government official which seems to be allocated in accordance to classification of “principal cities” and “periphery towns” since historical times. The Gini coefficient which measures geographical concentration is highlighted and discussed. The last section offers idea for budgetary reform and the role of distributive politics by politicians based on the median-voter theorem and the supportive role of academicians in bringing out useful information with analysis of geographical distribution of budget and manpower.

Keywords: Provincial Budget Allocation, Public Manpower Allocation, Geographical Budget Concentration, Gini Coefficient, Alternative Budget, Ministry of Interior.

บทนำ

กระทรวงมหาดไทยเป็นองค์กรขนาดใหญ่ของภาครัฐที่มีภารกิจสำคัญด้านการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน สะท้อนในภาพลักษณ์ขององค์กรในวลีที่ว่า “บำบัดทุกข์บำรุงสุขประชาชน” ภายใต้กระทรวงมีหน่วยงานระดับกรมและหน่วยงานสาขาปฏิบัติการกระจายในทุกจังหวัดของประเทศ⁶ จากสถิติการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินที่ผ่านมาการจัดสรรรายจ่ายงบประมาณแผ่นดินของกระทรวงฯ มีมูลค่าเฉลี่ย 3.3 แสนล้านบาทต่อปี⁷ (สถิติปี 2562-2564) ข้าราชการในสังกัดจำนวน 4 หมื่นคนโดยประมาณ (ไม่รวมลูกจ้างและพนักงาน) การจัดสรรทรัพยากรของกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐเป็นหัวข้อวิจัยที่น่าสนใจสอดคล้องกับหลักการงบประมาณในปัจจุบันที่กำหนดให้หน่วยรับงบประมาณระบุรายจ่ายจำแนกตามภารกิจ ยุทธศาสตร์และ ตามพื้นที่⁸ และหลักการประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม เพราะประชาชนควรจะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารบ้านเมือง มีสิทธิมีเสียงในการออกความเห็นเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเพื่อความเหมาะสม นอกเหนือจากหน้าที่การเสียภาษีให้รัฐ เป็นที่น่ายินดีที่มีความก้าวหน้าของระบบข้อมูลสนเทศภาครัฐในการแจกแจงการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายและกำลังคนกระจายลงพื้นที่จังหวัด

บทความวิจัยกำหนดเป้าประสงค์ศึกษาการจัดสรรทรัพยากรของกระทรวงมหาดไทย ในช่วงปี 2562 - 2564 โดยจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ ทรัพยากรบุคคล (ข้าราชการ) และงบประมาณรายจ่ายกระจายตามพื้นที่จังหวัด กำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะ 2 ประการ ประการแรก นำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบตามหลักสถิติ สังเกตแบบแผนการกระจายงบประมาณและข้าราชการในจังหวัด/ภูมิภาคว่าแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันเพียงใด แสดงเป็นตารางหรือรูปภาพ วัดดัชนีความเหลื่อมล้ำ พร้อมข้อสังเกตและวิจารณ์ ประการที่สอง ทดสอบข้อสันนิษฐานโดยใช้แบบจำลองที่แสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ โดยพัฒนากรอบความคิดตามหลักเศรษฐศาสตร์และการจัดการ ในมุมมองหนึ่งคือการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนองความต้องการของประชาชนและตามอำนาจหน้าที่ เช่น ปัญหาภัยแล้ง ความยากจนในชนบท หรือสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุยากจนหรือเปราะบาง มุมมองที่สองคือปัจจัยเชิงสถาบันที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดการจัดสรรงบประมาณและกำลังคน เช่น แนวความคิด “เมืองหลัก-เมืองรอง” ซึ่งมีมาตั้งแต่อดีต ค่านิยมและนโยบายชั้นนำของรัฐบาลหรือพรรคการเมือง อาจส่งผลกระทบต่อการจัดสรรกำลังคนและงบประมาณภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากร⁹

⁶ หน่วยงานระดับกรมจำนวน 7 องค์กร เช่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณสูงสุด โดยที่กรมส่งเสริมฯ จัดสรรรายได้ต่อให้เทศบาลตำบล และ องค์การบริหารส่วนตำบลทั่วประเทศ กรมการปกครอง กรมบรรเทาสาธารณภัย

⁷ หมายเหตุ ตัวเลขรายจ่ายนี้รวมเงินอุดหนุนให้แก่ เทศบาลตำบลและ อบต. ซึ่งรับเงินอุดหนุนทางอ้อมจากสำนักงานงบประมาณผ่านกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

⁸ สำนักงานงบประมาณ กำหนดให้หน่วยงานรับงบประมาณจำแนกความต้องการใช้จ่ายออกเป็น 3 หมวด คือ งบประมาณตามภารกิจ (function budget) งบประมาณตามยุทธศาสตร์ (strategic budget) และงบประมาณพื้นที่ (area-based budget)

⁹ อีกนัยหนึ่งยอมรับว่ากระบวนการกำหนดอาจมี “การต่อรองด้านงบประมาณ” ในหลายขั้นตอน เช่น ขั้นตอนเตรียมการงบประมาณ ขั้นตอนจัดงบประมาณในชั้นกรรมาธิการงบประมาณ รวมทั้งขั้นตอนการบริหารของกรม เช่น การปรับแผนและปรับวงเงินรายจ่ายตามสถานการณ์ การนำงบกลางมาใช้จ่าย เป็นต้น

กรอบการวิจัยและข้อสันนิษฐาน

หน่วยวิเคราะห์ในบทความวิจัยนี้จำแนกออกเป็น 2 ระดับ ระดับแรกหมายถึงกรม (จำนวน 7 กรมในกระทรวงมหาดไทย) เนื่องจาก “กรม” มีฐานะเป็นหน่วยรับงบประมาณ ตาม พรบ. วิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 กรมย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่ระบุในกฎหมายการบริหารราชการแผ่นดิน และบทบาทการจัดสรรบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองต่อปัญหาความเดือดร้อนต่อประชาชน เช่น ภัยแล้ง ภัยธรรมชาติ ปัญหาอาชญากรรม สวัสดิการผู้สูงอายุผ่านเทศบาลตำบลและ อบต. และภารกิจพิเศษตามที่รัฐบาลมอบหมาย ส่วนที่เกี่ยวกับการงบประมาณแผ่นดิน ภารกิจประจำปีของกรมคือการขอรับงบประมาณ โดยเสนอแผนงานโครงการและกิจกรรมโดยระบุตัวชี้วัดผลผลิตหรือเป้าหมายการทำงาน (result based budgeting) ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่หนึ่งที่เรียกว่า “การเตรียมการงบประมาณ” (budget preparation) ขั้นที่สองการชี้แจงข้อมูลหรือตอบคำถามคณะกรรมการวิสามัญพิจารณางบประมาณในวาระที่สองของการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน ขั้นตอนที่สามคือการบริหารงบประมาณของกรมตามแผนงานที่กำหนด ขั้นตอนที่สี่กรมเป็นหน่วยรับตรวจสอบจากหน่วยงานตรวจสอบภายนอกคือสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน หน่วยวิเคราะห์ระดับที่สองคือ จังหวัด (77 แห่ง) ซึ่งเป็นหน่วยงานสาขาของกรมและได้รับการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลเพื่อปฏิบัติการกิจและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนประชาชน

คำถามวิจัยในบทความนี้ได้แก่ ก) การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายของกระทรวงมหาดไทยกระจายลงสู่จังหวัดต่างๆ อย่างไร? มีหลักเกณฑ์อย่างไรหรือสามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วยตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมืองอย่างไร ข) การจัดสรรทรัพยากรบุคคล (ในที่นี้หมายถึงข้าราชการเท่านั้น¹⁰) ลงพื้นที่จังหวัดกำหนดอย่างไร นักวิจัยได้น้อมนำแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงสถาบันและรัฐประศาสนศาสตร์มาเป็นกรอบ จากมุมมองด้านอุปสงค์ กระทรวงมหาดไทยพยายามตอบสนองความต้องการหรือความเดือดร้อนของประชาชนซึ่งมักเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนหลายรูปแบบ เช่น ภัยแล้ง ความยากจน ปัญหาสังคมและความไม่สงบ ความขาดแคลนหรือความด้อยโอกาส ฯลฯ ในด้านอุปทาน การกำหนดงบประมาณและกำลังคนเกี่ยวข้องกับค่านิยม นโยบาย และปัจจัยเชิงสถาบันที่กำหนดการจัดสรรทรัพยากรของกรม/กระทรวงฯ เช่น แนวความคิดที่สืบทอดจากประวัติศาสตร์ว่าจังหวัดใดเป็นเมืองหลัก เมืองรอง ซึ่งอาจจะมีเหตุผลในอดีต แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเช่นนี้ยังเป็นที่ยอมรับหรือไม่เพียงใด? เพราะวิธีคิดข้างต้นมีนัยต่อความเหลื่อมล้ำอย่างชัดเจนทั้งไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ “ไม่ทอดทิ้งใครไว้เบื้องหลัง”

¹⁰ ในรายงานวิจัยขณะนี้ผู้วิจัยไม่มีข้อมูลที่ระบุจำนวนลูกจ้างประจำหรือลูกจ้างชั่วคราว ซึ่งเข้าใจว่ามีจำนวนมากกว่าข้าราชการแต่ไม่สามารถระบุได้ชัดเจน หากสมมติว่า อัตราส่วนลูกจ้างต่อข้าราชการเท่ากับ 1.5 หมายถึงจำนวนบุคลากรของกระทรวงมหาดไทยน่าจะเกินกว่า 1 แสนคน (หมายเหตุ $2.5 \times 40,427 = 101,068$ คน)

ตารางที่ 1 สถิติงบประมาณจำแนกรายกรมในกระทรวงมหาดไทย

หน่วย : ล้านบาท

หน่วยงานระดับกรม	งบประมาณปี 2562	งบประมาณปี 2563	งบประมาณปี 2564
กระทรวงมหาดไทย	348,569	352,123	334,488
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	254,883	255,434	235,441
กรมการปกครอง	41,644	42,965	43,260
กรมโยธาธิการและผังเมือง	26,049	26,524	29,125
กรมที่ดิน	6,036	6,816	6,937
กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	7,426	7,570	7,058
สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย	5,598	6,245	6,509
กรมการพัฒนาชุมชน	6,933	6,569	6,158

ที่มา: สำนักงบประมาณ

ตารางที่ 2 จำนวนข้าราชการในสังกัดกระทรวงฯ จำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	ความถี่	ข้าราชการเฉลี่ยต่อจังหวัด	รวมข้าราชการรายภูมิภาค
	จังหวัด	คน	คน
อีสาน	20	552	11,043
เหนือ	17	441	7,489
ใต้	14	443	6,198
ตะวันออก	8	329	2,632
ตะวันตก	6	371	2,226
กลาง	6	366	2,198
กทม. ปริมณฑล	6	1,440	8,641
ค่าเฉลี่ย	77	525	40,427

ที่มา: สำนักงานข้าราชการพลเรือน สถิติปี 2563

กรอบความคิดการจัดสรรทรัพยากรของกระทรวงฯ

การจัดสรรงบประมาณภาครัฐ อยู่ในความสนใจของนักวิชาการหลายศาสตร์ อาทิเช่น เศรษฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมวิทยา การจัดการ ฯลฯ มีผู้เสนอแบบจำลองแบบต่างๆ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การจัดสรรงบประมาณ/กำลังคนภาครัฐ ในมุมมองนักเศรษฐศาสตร์ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (utility theory) อาจนำมาอธิบายพฤติกรรม หมายถึง หน่วยงานภาครัฐประเมินผลได้ (benefit) จากแผนงาน

หรือโครงการ เปรียบเทียบกับต้นทุน (cost) และความคุ้มค่าของการจัดสรรงบประมาณ (value for money) พื้นที่ที่ได้รับการประเมินสูงย่อมได้รับการจัดสรรมาก อย่างไรก็ตาม มีข้อวิจารณ์ว่าการประเมิน “ความคุ้มค่า” เป็นเรื่องยากและอาจจะไม่ชัดเจน จึงเป็นเรื่องยากที่จะนำแนวคิดนี้มาใช้งานจริง นักกฎหมายและรัฐประศาสนศาสตร์ใช้หลักกฎหมายและระเบียบบริหารราชการการแผ่นดินเป็นกรอบ ในการวิเคราะห์การจัดสรรทรัพยากร พิจารณาอำนาจหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติหรือพึงกระทำ คำนึงถึงการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลหรือรัฐมนตรี และความสำคัญของสำนักงานงบประมาณซึ่งเป็นหน่วยกำหนดวงเงิน (ในเบื้องต้นก่อนนำเสนอคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา)

ในบทความนี้นักวิจัยอิงเศรษฐศาสตร์สถาบัน โดยวิเคราะห์ตามสภาพเป็นจริง (positive analysis) ระบุหน่วยวิเคราะห์ (กรม/กระทรวง) สำนักงานงบประมาณซึ่งมีบทบาทเตรียมการงบประมาณ รัฐสภาและฝ่ายการเมือง (เช่น คณะกรรมาธิการ) ในฐานะหน่วยงานอนุมัติงบประมาณมีอำนาจเรียกให้หน่วยรับงบประมาณมาชี้แจงข้อมูล และอำนาจปรับลดวงเงิน ในตอนท้ายเสนอการอภิปรายโดยใช้มุมมองที่ควรจะเป็น (normative analysis) บทบาทของการเมือง (พรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) โดยใช้แนวคิดจาก median voter theorem หมายถึง การที่พรรคการเมืองรับฟังความต้องการของประชากรกลุ่มรายได้ปานกลาง (รายได้ระดับมัธยฐาน)¹¹ เพราะเป็นฐานคะแนนเสียง อย่างไรก็ตามมีข้อคิดว่าทฤษฎีข้างต้นอิงใช้ได้กับสังคมการเมืองในระบอบประชาธิปไตย – หากการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย่อมลดน้อยลงไป

การจัดสรรงบประมาณในภาคปฏิบัติ มีแนวคิดและคำศัพท์สำคัญที่จำเป็นต้องกล่าวคือ

1. แบบจำลอง Incremental budgeting (IB model) อธิบายว่า การจัดสรรเงินงบประมาณในภาคปฏิบัติ มักจะอิงงบประมาณในปีที่ผ่านมา เป็น “ตัวแปรฐาน” โดยทั่วไปงบประมาณมักจะเพิ่มขึ้นตามความคาดหวังของสังคม เช่น ตามอัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจประเทศ/จังหวัด (growth of GDP / GPP) เป็นหลักการง่ายๆที่สันนิษฐานว่า “วงเงินที่กรม” ได้รับสะท้อนความเป็นจริงว่า “หน่วยงานปฏิบัติได้” มีการเบิกจ่าย มีข้อมูลสะท้อนผลผลิต-ผลลัพธ์-หรือผลกระทบตามที่สำนักงานงบประมาณต้องการ สำหรับอัตราการเพิ่มขึ้น (incremental rate) ของแต่ละกรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมหรือสถานการณ์ เช่น ในช่วงโรคระบาดอัตราการเพิ่มของงบประมาณด้านสาธารณสุขควรเพิ่มขึ้น

2. แบบจำลองการตอบสนองของงบประมาณรายจ่ายต่อความจำเป็น (responsive budgeting model) หมายถึง งบประมาณรายจ่ายเป็นตัวแปรนโยบายที่ควบคุมได้โดยภาครัฐหรือกำหนดโดยรัฐบาล/รัฐมนตรีที่รับผิดชอบในขณะนั้น ทั้งนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะของหน่วยงาน เช่น หน่วยงานด้านส่งเสริมเศรษฐกิจจัดสรรงบประมาณเพื่อ “กระตุ้นเศรษฐกิจ” “การสร้างมูลค่าเพิ่ม” สำหรับกระทรวงมหาดไทย

¹¹ แนวความคิด redistributive politics ที่กล่าวถึงบทบาทของฝ่ายการเมืองในการเปลี่ยนแปลงการกระจายรายได้ เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องผ่านการเลือกตั้ง จำเป็นต้องรับฟังเสียง “กลุ่มคนส่วนใหญ่ซึ่งมีรายได้ระดับมัธยฐาน” เป็นสำคัญ ประชากรส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้ต้องการให้รัฐบาลจัดเก็บภาษีรายได้/ทรัพย์สินจากคนจน นำมากระจายให้ประชากรส่วนใหญ่ผ่านระบบสวัสดิการ ดูคำอธิบายผลงานของ Meltzer and Richard (1981) และบทความสำรวจวรรณกรรมโดย Acemoglu et al. (2015)

ภารกิจสำคัญคือการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม ภัยพิบัติอื่นๆ รวมปัญหาความยากจนในบางพื้นที่หรือกลุ่มประชากรเฉพาะ

3. แบบจำลองด้านอุปทานและปัจจัยเชิงสถาบัน (supply side and institutional factors) ซึ่งรวมถึงค่านิยม กฎหมาย หลักปฏิบัติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (การจัดสรรงบประมาณและกำลังคน) รวมทั้งแนวปฏิบัติในอดีต เช่น แนวคิดการกำหนด “เมืองหลัก-เมืองรอง”

แบบจำลองและตัวแปร

จากแนวความคิดข้างต้นนำมากำหนดเป็นตัวแปร และขยายความปฏิสัมพันธ์โดยใช้แบบจำลอง

(1)----- B(ij) โดยที่ตัวห้อย i หมายถึงกระทรวงมหาดไทย j หมายถึงจังหวัด i หมายถึงกรม

1a)----- องค์ประกอบสำคัญของรายจ่าย $B_{ijk} = \{ B_{ij1} \ B_{ij2} \ B_{ij3} \}$ ¹²

หมายเหตุ จำแนกเป็นรายจ่ายบุคลากร รายจ่ายดำเนินการ และรายจ่ายการลงทุน

(2)----- capb(ij) รายจ่ายต่อประชาชน (เป็นรายจังหวัด) เพื่อเปรียบเทียบกันได้¹³

(3)----- ดัชนีความเหลื่อมล้ำ (Gini coefficient วัดจากรายจ่ายมหาดไทยต่อประชากรจังหวัด)

(4)----- การจัดสรรกำลังของกระทรวงลงพื้นที่จังหวัด S_{ij} ¹⁴

(5)----- ตัวแปรที่สะท้อนความต้องการของประชาชนต่องานมหาดไทย เช่น สถิติภัยแล้งและ

อาชญากรรมรายจังหวัด

จากเกริ่นนำข้างต้นกระทรวงมหาดไทยประกอบด้วย 7 กรมที่มีบทบาทการจัดบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ เช่น กรมป้องกันสาธารณภัย กรมการปกครอง กรมโยธาธิการและผังเมือง กรมที่ดิน ฯลฯ แต่ละหน่วยงานกำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน และกิจกรรม ตามหน้าที่หรือลำดับความสำคัญที่กำหนด เช่น ตอบสนองต่อปัญหาภัยแล้ง ตอบสนองต่อความขาดแคลนในพื้นที่ชนบทห่างไกล พื้นที่ชายแดน นอกเหนือจากหน้าที่ตามปกติ การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายของรัฐบาลหรือกระทรวงย่อมมีความสำคัญต่อการจัดสรรทรัพยากรของกรม เช่น เมื่อเกิดปัญหาโรคระบาด (ไวรัสโคโรนา โรคระบาดในสัตว์เลี้ยง เป็นต้น) หน่วยงานของกระทรวงมหาดไทยจำเป็นต้องตอบสนอง รวมทั้งการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ด้านงานสาธารณสุขพื้นฐาน งานพัฒนาสังคม งานแก้ไขปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้ หรือปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเฉพาะกลุ่มแม่และเด็ก ผู้สูงอายุ พื้นที่ชนบทห่างไกลและเข้าไม่ถึงบริการภาครัฐ เป็นต้น

¹² รายจ่ายของกระทรวงตามหลักการบัญชีและรหัสรายจ่าย 7 หมวด แต่เพื่อเหตุผลการวิเคราะห์จำแนกออกเป็น 3 หมวด

เพื่อกล่าวคือ รายจ่ายค่าจ้างและค่าตอบแทนบุคลากร รายจ่ายดำเนินการ และ รายจ่ายการลงทุน

¹³ เนื่องจากขนาดพื้นที่และประชากรแตกต่างกันมากระหว่างจังหวัด จึงใช้ “รายจ่ายต่อประชากร” ในการเปรียบเทียบ

¹⁴ หมายเหตุ ในที่นี้ใช้สถิติจำนวนข้าราชการของกรม i และได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานในจังหวัด j โดยอิงข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน หมายเหตุ ตัวเลขนี้ไม่รวมจำนวนลูกจ้าง

ข้อสันนิษฐานการวิจัย

H1: ตัวแปรตามในที่นี้หมายถึงงบประมาณรายจ่ายของกระทรวงที่จัดสรรลงพื้นที่จังหวัด สามารถอธิบายได้ด้วยชุดตัวแปรอิสระที่สะท้อนความต้องการหรือความจำเป็นในแต่ละพื้นที่ อาทิเช่น ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน (ภัยแล้ง น้ำท่วม อาชญากรรม ฯลฯ) พื้นที่ความยากจนและขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ฯลฯ เหล่านี้เป็นปัญหาที่กระทรวงมหาดไทยจำเป็นต้องตอบสนอง

H2: ความเหลื่อมล้ำของการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายในกระทรวงฯ อาจเกิดขึ้นได้เนื่องจากปัจจัยทางด้านอุปทาน อาทิเช่น คำนิยมว่าด้วยการกำหนดเมืองหลัก/เมืองรอง คำนิยมการทำงานที่ต้องการใกล้ชิดกับฐานอำนาจ (รัฐมนตรี) โอกาสการเลือกทำเลที่ตั้งของสำนักงาน (หรือสาขา) โดยคำนึงถึงความสะดวกการปฏิบัติงาน อาจส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำการจัดสรรทรัพยากร¹⁵

ทบทวนวรรณกรรม

การจัดสรรงบประมาณภาครัฐมีหน่วยงาน/องค์กรสำคัญที่เกี่ยวข้อง ด้านหนึ่งคือสำนักงบประมาณ และกระบวนการพิจารณางบประมาณ ซึ่งดำเนินการตาม พรบ. วิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 โดยมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน ขั้นตอนหนึ่งเรียกว่า “การเตรียมการงบประมาณ” ถือว่ามีความสำคัญยิ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงบประมาณที่รับข้อเสนอจากหน่วยรับงบประมาณ พิจารณาวางเงินเบื้องต้นตามหลักเกณฑ์ เช่น คำนึงถึง ผลผลิต-ผลลัพธ์-ผลกระทบของแผนงานโครงการ ก่อนนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา ด้านที่สองคือฝ่ายนิติบัญญัติประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรซึ่งประชาชนเลือกเข้ามาทำหน้าที่ในการอนุมัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญ ในช่วงที่รัฐบาลนำร่าง พรบ. งบประมาณประจำปี เข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร จึงมีอำนาจซักถามข้อมูล เหตุผลของแผนงานโครงการ และอำนาจการเสนอให้ปรับลดวงเงินตามที่เห็นเหมาะสม องค์กรเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการเมืองระดับชาติ การเมืองในระดับอบ ประชาธิปไตยยังมีพรรคการเมืองฝ่ายค้านทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้จ่ายของรัฐบาล กระทรวง กรม – ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยฝ่ายการเมืองย่อมมีอิทธิพลต่อการจัดสรรทรัพยากรภาครัฐเพื่อกำจัดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ (Acemoglu et.al. 2015)¹⁶ จากการสังเกตวิธีการปฏิบัติในประเทศไทย อำนาจการกำหนด

¹⁵ ตามศัพท์ที่นักเศรษฐศาสตร์สถาบันไอซ์เรียกว่า path dependency หมายถึง เนื่องจากสำนักงานลงทุนในพื้นที่จังหวัดหลัก (เช่น นครราชสีมา ขอนแก่น เชียงใหม่ สงขลา ฯลฯ) ย่อมเกิดต้นทุนจม (sunk cost) ในที่ดิน อาคาร สิ่งปลูกสร้าง ฯลฯ ดังนั้นจึงมีแนวโน้มขยายการลงทุนในจังหวัดดังกล่าวแทนที่จะขยายออกไปยังจังหวัดรอบข้าง

¹⁶ บทความนี้เสนอการสำรวจวรรณกรรมและผลงานวิจัยเชิงประจักษ์จากประเทศต่างๆทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวข้อ redistribution และมาตรการลดความเหลื่อมล้ำ ขออ้างอิงคำกล่าวบางตอนประกอบ “ in this paper we revisit the relationship between democracy, redistribution and inequality. We first explain the theoretical reasons why democracy is expected to increase redistribution and reduce inequality, and why the expectation may fail to be realized when democracy is captured by the rich segments of the population, when it caters to the preferences of the middle class,” บทความนี้เสนอการทบทวนประวัติศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนตั้งแต่ประวัติศาสตร์หลายร้อยปีถึงปัจจุบัน เช่น กฎหมาย Poor Law ของประเทศอังกฤษ (ค.ศ. 1795) กฎหมายการจ้างงาน (Beveridge Act) และนโยบาย targeting for the poor

งบประมาณขึ้นกับฝ่ายบริหารและข้าราชการประจำค่อนข้างมาก เพราะว่าทำหน้าที่พิจารณาก่อนกรองในเบื้องต้น และมีข้อมูลสนเทศของหน่วยรับงบประมาณ ในขณะที่ฝ่ายนิติบัญญัติมีบทบาทขึ้นปลาย คือ พิจารณาปรับลดภายในกรอบเวลาจำกัด (105 วันตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยที่ฝ่ายการเมืองไม่มีข้อมูลสนเทศมากนัก จากสถิติการปรับลดงบประมาณทำได้ไม่มากนัก ประมาณ 1% ของงบประมาณรายจ่ายรวม)

ผลงานวิจัยโดย Groot and Zonneveld 2013 ศึกษาการจัดสรรงบประมาณของสหภาพยุโรปซึ่งประกอบด้วยสมาชิกประเทศโดยที่สมาชิกสมทบเงินเข้ากองทุนสหภาพ ซึ่งนำไปจัดสรรให้ประเทศสมาชิกซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน หนึ่งให้เป้าหมายของการเป็นตลาดร่วมยุโรป คือมาตรการลดความเหลื่อมล้ำ บทความนี้ได้เสนอการวิเคราะห์เส้นลอเรนซ์ (Lorenz curve) ซึ่งสะท้อนความเหลื่อมล้ำการกระจายรายได้ในประเทศสมาชิก¹⁷ การบริหารและตัดสินใจด้วยการจัดสรรงบประมาณโดยอาศัยหลัก QMV (qualified majority voting) โดยให้น้ำหนักประเทศเล็กมากกว่าประเทศขนาดใหญ่¹⁸

ผลลัพธ์ยืนยันว่าทฤษฎีที่สามอธิบายการเปลี่ยนแปลงของงบประมาณรายจ่ายได้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีที่หนึ่งและที่สองมีส่วนอธิบายพฤติกรรมการจัดสรรงบประมาณได้ เพียงแต่มิมีนัยสำคัญลดหลั่นลงไป เทคนิคที่ใช้ในแบบจำลองคือ random effect panel model

Andersson, Bruce, Walander and Viberg (2011) ¹⁹เสนอการวิเคราะห์แนวทางการจัดสรรเงินอุดหนุนด้านรักษาพยาบาลในเมืองสต็อกโฮล์ม ซึ่งจัดสรรงบประมาณกว่า 19 พันล้าน SEK ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนถึง 1 ใน 3 สำหรับพลเมืองของเมือง 2 ล้านคน โดยใช้ข้อมูลด้านสังคมของประชากร ย้อนในอดีต 1996-2006 นำมาคำนวณความต้องการงบประมาณด้านสุขภาพ เช่น สัดส่วนประชากรที่อายุ 75 ปีขึ้นไป สัดส่วนของสตรีในวัยเจริญพันธุ์ (20-44 ปี) และข้อมูลการเกิดการเสียชีวิต (birth & death related variables) ของประชากร โดยเสนอหลักเกณฑ์และวิธีการที่แม่นยำยิ่งกว่าวิธีการดั้งเดิม

ซึ่งนำมาใช้ในหลายประเทศเช่นเงินอุดหนุนช่วยคนจนที่จดทะเบียน การโอนเงินให้เด็กนักเรียนยากจน (cash income transfer) – ในประเทศไทยของเรากะหวางการคลังได้จัดทำทะเบียนคนจน (14 ล้านคน) และการออกแบบสวัสดิการ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาจัดสรรเงินโอนให้เด็กยากจนตามบัญชีที่คัดกรองไว้แล้ว เป็นต้น

¹⁷ ขออ้างอิงข้อความบางตอน The EU budget can be seen as a redistributive tool as it allocates funds from wealthy to poor members in order to promote social and economic cohesion – two pillars of the EU that have become increasingly important since the accession of the poor countries from eastern Europe.

¹⁸ ขออ้างอิงการกำหนดสิทธิการโหวตดังนี้ Between 1958 and 1972 the European Economic Community consisted of the six founding Member States: France (four votes), West Germany (four votes), Italy (four votes), Belgium (two votes), the Netherlands (two votes) and Luxembourg (one vote). Luxembourg had the highest number of votes per head, with 310,000 people for one vote, while Germany, with more than 54 million people and four votes, had more than 13 million citizens per vote.

¹⁹ Andersson, P Ake, Bruce, D. Walander, A.. and Viberg, I. 2011 “Time for a new budget allocation model for the hospital care in Stockholm?” Health Care Management Science, 14: 36-55.

สำนักงานงบประมาณของรัฐบาล (2560) เสนอการวิเคราะห์การจัดสรรงบประมาณจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 โดยวิเคราะห์โครงสร้างการจัดสรรงบประมาณ จำแนกตามผลผลิตประเภทงบรายจ่าย และผลการจัดสรรงบประมาณ พบว่า งบประมาณต่อหัวประชากรที่แต่ละจังหวัดได้รับมีความแตกต่างกันมาก กล่าวคือ ก) จังหวัดที่มีดัชนีความก้าวหน้าของอยู่ในระดับต่ำมาก ได้รับการจัดสรรงบประมาณต่อหัวประชากรต่ำ (311.41 บาทต่อคน) ข) ในทางตรงกันข้ามขณะจังหวัดที่มีดัชนีความก้าวหน้าของคนในระดับสูงมากได้รับการจัดสรรงบประมาณต่อหัวสูง (339.97 บาทต่อคน) พร้อมอภิปรายแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำผ่านการจัดสรรงบประมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดที่ยากจนและประชากรมีรายได้ต่ำควรได้รับการจัดสรรเพิ่มขึ้น

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2563) ได้วิเคราะห์แนวทางการพัฒนามนุษย์กับโครงสร้างรายจ่ายภาครัฐรายจังหวัด โดยนำข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคนในมิติต่างๆ ในปี 2563 วิเคราะห์กับข้อมูลรายจ่ายภาครัฐ ประจำปีงบประมาณ 2563 เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างระดับการพัฒนาคนกับการให้ความสำคัญของภาครัฐในมิติการพัฒนาที่ต้องพึ่งพางบประมาณหรือรายจ่ายภาครัฐเป็นหลัก พบว่า ตามระดับการพัฒนาคนของจังหวัดสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่ม (รวมกรุงเทพมหานคร) ได้แก่ (1) กลุ่มที่มีระดับการพัฒนาสูงมาก จำนวน 13 จังหวัด มีมูลค่ารายจ่ายของภาครัฐอยู่ที่ 1,161,415 ล้านบาท หรือคิดเป็นส่วนแบ่งรายจ่ายภาครัฐร้อยละ 72.3 ของรายจ่ายภาครัฐทั้งหมด (2) กลุ่มที่มีระดับการพัฒนาสูง จำนวน 16 จังหวัด มีมูลค่ารายจ่ายของภาครัฐอยู่ที่ 113,182 ล้านบาท หรือ คิดเป็นส่วนแบ่งรายจ่ายภาครัฐร้อยละ 7.0 ของรายจ่ายภาครัฐทั้งหมด (3) กลุ่มที่มีระดับการพัฒนาปานกลาง จำนวน 16 จังหวัด มีมูลค่ารายจ่ายของภาครัฐอยู่ที่ 109,005 ล้านบาท หรือคิดเป็นส่วนแบ่งรายจ่ายภาครัฐ ร้อยละ 6.8 ของรายจ่ายภาครัฐทั้งหมด (4) กลุ่มที่มีระดับการพัฒนาดำ จำนวน 16 จังหวัด มีมูลค่ารายจ่ายของ ภาครัฐอยู่ที่ 102,774 ล้านบาท หรือคิดเป็นส่วนแบ่งรายจ่ายภาครัฐร้อยละ 6.4 ของรายจ่ายภาครัฐทั้งหมด และ (5) กลุ่มที่มีระดับการพัฒนาดำมาก จำนวน 16 จังหวัด มีมูลค่ารายจ่ายของภาครัฐอยู่ที่ 121,013 ล้านบาท หรือคิดเป็นส่วนแบ่งรายจ่ายภาครัฐร้อยละ 7.5 ของรายจ่ายภาครัฐทั้งหมด การวิเคราะห์แบบรวมกรุงเทพมหานครสะท้อนให้เห็นภาพการกระจุกของรายจ่ายของภาครัฐ อย่างชัดเจนในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาสูงมาก โดยเฉพาะส่วนแบ่งรายจ่ายภาครัฐที่มากกว่าร้อยละ 70 ของรายจ่ายทั้งประเทศ รวมถึงเมื่อพิจารณารายจ่ายภาครัฐต่อหัวจะยิ่งสะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำในการใช้จ่ายและจัดสรรงบประมาณอย่างชัดเจน ซึ่งมูลค่ารายจ่ายภาครัฐต่อหัวของกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาสูงมาก อยู่ที่ 52,042 บาทต่อคน สูงกว่ากลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาดำมากถึง 5.83 เท่า อย่างไรก็ตาม หากพิจารณา การจัดกลุ่มจังหวัดโดยไม่รวมกรุงเทพมหานคร พบว่า แนวโน้มการกระจายตัวของรายจ่ายภาครัฐในระหว่างกลุ่ม เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยในกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาสูงมากมีส่วนแบ่งรายจ่ายภาครัฐอยู่ที่ร้อยละ 18.5 ในขณะที่กลุ่มจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาดำมากมีส่วนแบ่งรายจ่ายอยู่ที่ร้อยละ 22.1 แสดงให้เห็นว่ากระบวนการจัดสรรหรือการกระจายทรัพยากรของภาครัฐอาจยังไม่สามารถทำหน้าที่ในฐานะกลไกหนึ่งในการลดช่องว่างความไม่เท่าเทียมกันของการพัฒนาคนระหว่างพื้นที่ได้อย่างชัดเจน และมีประสิทธิภาพไม่มากนัก เพราะหลายจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนที่สูงยังคงมีระดับรายจ่ายของภาครัฐต่อหัวสูงเช่นกัน

สำนักงบประมาณของรัฐบาล (2564) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความเหลื่อมล้ำของจังหวัดกับการจัดสรรงบประมาณของไทย (ปี 2552 – 2564) ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคน พบว่า ในภาพรวมการจัดสรรงบประมาณยังคงมีลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจ มีการกระจุกตัว เน้นการบริหารงานจากส่วนกลาง และกรุงเทพมหานคร คิดรวมเป็นค่าเฉลี่ยรวมสูงถึงร้อยละ 81.24 ของงบประมาณเฉลี่ยทั้งหมด คงเหลืองบประมาณลงพื้นที่จังหวัดเพียงร้อยละ 18.58 ซึ่งขาดการกระจายงบประมาณและอำนาจแก่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศ และการจัดสรรงบประมาณยังคงมีการกระจุกตัวตามหัวเมืองใหญ่ๆ โดยในช่วงระยะเวลา 13 ปี จังหวัดส่วนใหญ่ (45 จังหวัด) ได้รับจัดสรรงบประมาณต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ (7,349 บ./คน) และหากนำกรุงเทพมหานครมาพิจารณาพบว่า 60 จังหวัดได้รับจัดสรรงบประมาณต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ (8,348 บ./คน) นอกจากนี้ยังพบว่าจังหวัดที่ได้รับจัดสรรงบประมาณต่อหัวต่ำเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้รับจัดสรรงบประมาณเฉลี่ยน้อยกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ 4 เท่า และน้อยกว่าจังหวัดที่ได้รับจัดสรรงบประมาณต่อหัวเฉลี่ยสูงที่สุด 39 เท่า ยิ่งไปกว่านั้นงบประมาณที่จัดสรรให้กับจังหวัดที่ได้รับงบประมาณต่อหัวสูงเป็นอันดับต้นๆ มีแนวโน้มที่สูงขึ้นในช่วงปี 2552-2562 และนนทบุรีและกรุงเทพมหานครยังคงได้รับได้งบประมาณในสัดส่วนขนาดใหญ่กว่าสัดส่วนของงบประมาณที่จัดสรรให้กับ 75 จังหวัดรวมกัน นอกจากนี้ นนทบุรีและกรุงเทพมหานครยังมีอัตราการเพิ่มขึ้นของงบประมาณเฉลี่ย (13 ปี) สูงที่สุด ถึงร้อยละ 115.06 และ 58.06 ต่อปี ในขณะที่จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นของงบประมาณเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ เชียงใหม่ และสงขลา มีเพียงร้อยละ 8.96 และ 9.89 ต่อปี เมื่อพิจารณางบประมาณเฉลี่ยต่อหัวประชากร พบว่าจังหวัดที่ได้รับงบประมาณเฉลี่ยต่อหัวสูงที่สุดยังคงเป็นกรุงเทพฯ และนนทบุรี จำนวน 84,275 บาท และ 41,710 บาท และจังหวัดได้รับงบประมาณต่อหัวเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ สมุทรปราการ และสมุทรสาคร จำนวน 2,134 บาท และ 2,373 บาท ดังนั้นจึงเป็นที่ประจักษ์ว่าการจัดสรรงบประมาณของไทยที่ผ่านมายังมีความเหลื่อมล้ำด้านการจัดสรรงบประมาณให้กับแต่ละระดับจังหวัด

สำนักงบประมาณของรัฐบาล (2565) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์งบประมาณและความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ ปี 2562-2565 : งบกระทรวงแยกตามจังหวัดและงบลงพื้นที่จังหวัดแยกตามกระทรวง โดยทำการวิเคราะห์ลักษณะการจัดสรรงบประมาณของกระทรวง 6 กระทรวงที่กระจายลงพื้นที่จังหวัด (กระทรวงศึกษาธิการ สุข คมนาคม ดิจิทัลฯ แรงงาน เกษตรและสหกรณ์ และมหาดไทย) พบว่า งบประมาณของกระทรวงมหาดไทย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 78.77 เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการบริหารงานของกระทรวงฯ รวมถึงบุคลากรส่วนใหญ่ถูกตั้งไว้ที่หน่วยงานส่วนกลาง คงเหลืองบประมาณลงสู่พื้นที่ 76 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 21.23 และหากพิจารณางบลงพื้นที่กรุงเทพมหานครโดยไม่รวมงบบุคลากร ร้อยละ 6.13 คงเหลืองบประมาณ คิดเป็นร้อยละ 72.55 ซึ่งสูงกว่าจำนวน 76 จังหวัด ที่ได้รับงบประมาณรวมกันเพียงร้อยละ 21.23 และสูงกว่าจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งเป็นจังหวัดที่ได้รับงบประมาณสูงเป็นอันดับสองได้รับงบประมาณร้อยละ 3.48 จังหวัดที่ได้รับงบประมาณ หากพิจารณาจัดกลุ่มจังหวัดที่ได้รับงบประมาณ โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มตามสัดส่วนงบประมาณ

- กลุ่มที่ 1 กลุ่มสัดส่วนงบประมาณต่ำ ได้รับจัดสรรงบประมาณระหว่างร้อยละ 0.03-1.17 จำนวน 39 จังหวัด
- กลุ่มที่ 2 กลุ่มสัดส่วนงบประมาณปานกลาง ได้รับงบประมาณระหว่างร้อยละ 1.19-2.27 จำนวน 30 จังหวัด
- กลุ่มที่ 3 กลุ่มสัดส่วนงบประมาณสูง ได้รับงบประมาณระหว่างร้อยละ 2.35-3.48 จำนวน 8 จังหวัด

ข้อสังเกตคณะกรรมการการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ในส่วนของกระทรวงมหาดไทย ระบุว่าควรมุ่งมั่นดำเนินการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชนตามเป้าหมายและพันธกิจ ของหน่วยงานด้วยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมอาชีพประชาชน สร้างงาน สร้าง รายได้เพื่อแก้ปัญหาความยากจน และความเหลื่อมล้ำ ให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม ส่วนปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ระบุว่าควรเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการแก้ไขสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยใช้ทรัพยากรของฝ่ายปกครองในพื้นที่เข้ามา มีส่วนร่วมในการตรวจสอบเฝ้าระวังป้องกันการแพร่ระบาดของโรค รวมถึงการจัดตั้งโรงพยาบาลสนาม ในแต่ละอำเภอและจังหวัด

ผลการวิจัยเชิงประจักษ์

เพื่อเข้าใจภาพรวมการจัดสรรงบประมาณลงพื้นที่จังหวัดของกระทรวงมหาดไทย ขอแสดงหลักฐานเชิงประจักษ์โดยใช้ตารางสถิติหรือรูปภาพประกอบ ตารางที่ 3 แสดงสถิติการจัดสรรงบประมาณรายภูมิภาค ซึ่งเป็นผลรวมทุกจังหวัดในแต่ละภาค โดยมีข้อสังเกตว่า ก) งบประมาณของกระทรวงมหาดไทยกระจุกตัวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล กล่าวคือ 79.5% ของงบประมาณรวมกระจายในเขตนี้ (6 จังหวัด มูลค่า 266,140 ล้านบาท จากงบประมาณรวม 334,577 ล้านบาท) ข) ภาคอีสาน (ประกอบด้วย 20 จังหวัด) ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 25,839 ล้านบาท ค่าเฉลี่ย 1292 ล้านบาทต่อจังหวัด ค) ภาคเหนือ (17 จังหวัด) ได้รับการจัดสรร 13,443 ล้านบาทคิดเป็นค่าเฉลี่ย 791 ล้านบาทต่อจังหวัด น้อยที่สุด ง) ภาคใต้ (14 จังหวัด) ได้รับการจัดสรร 15,998 ล้านบาทคิดเป็นค่าเฉลี่ย 1143 ล้านบาท²⁰

ตารางที่ 3 แสดงสถิติการจัดสรรรายจ่ายของกระทรวงมหาดไทยจำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	ความถี่	ค่าเฉลี่ยต่อจังหวัด	รวมทั้งภูมิภาค
	จังหวัด	ล้านบาท	ล้านบาท
อีสาน	20	1,291.94	25,838.70
เหนือ	17	790.74	13,442.50
ใต้	14	1,142.73	15,998.23
ตะวันออก	8	601.66	4,813.31
ตะวันตก	6	745.96	4,475.78
กลาง	6	644.74	3,868.45
กทม. ปริมณฑล	6	44,356.63	266,139.80
รวม	77	4,345.15	334,576.70

ที่มา: สำนักงบประมาณ สถิติหมายถึงค่าเฉลี่ยสามปี 2562-2564

²⁰ เมื่อดูรายละเอียดระดับจังหวัด สามจังหวัดภาคใต้ซึ่งมีปัญหาค่าไม่สงบอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้กระทรวงมหาดไทยต้องจัดสรรลงในภูมิภาคนี้มากเป็นพิเศษ

ตารางที่ 4 แสดงสถิติค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำและค่าสูงของตัวแปรสำคัญที่นำมาวิเคราะห์ตามแบบจำลอง เช่น ผลิตภัณฑ์จังหวัด จำนวนสถานประกอบการ จำนวนการจ้างงาน จำนวนหมู่บ้านที่เกิดภัยแล้ง และร้อยละของประชากรสูงวัย – ตัวแปรเหล่านี้สะท้อน “ความต้องการ” บริการสาธารณะจากกรมต่างๆ ของกระทรวง เช่น การบรรเทาสาธารณภัย การดูแลผู้สูงอายุ และผู้ใช้แรงงานหรือสถานประกอบการ

ตารางที่ 4 แสดงสถิติเชิงพรรณนาตัวแปรที่นำมาใช้ในแบบจำลอง

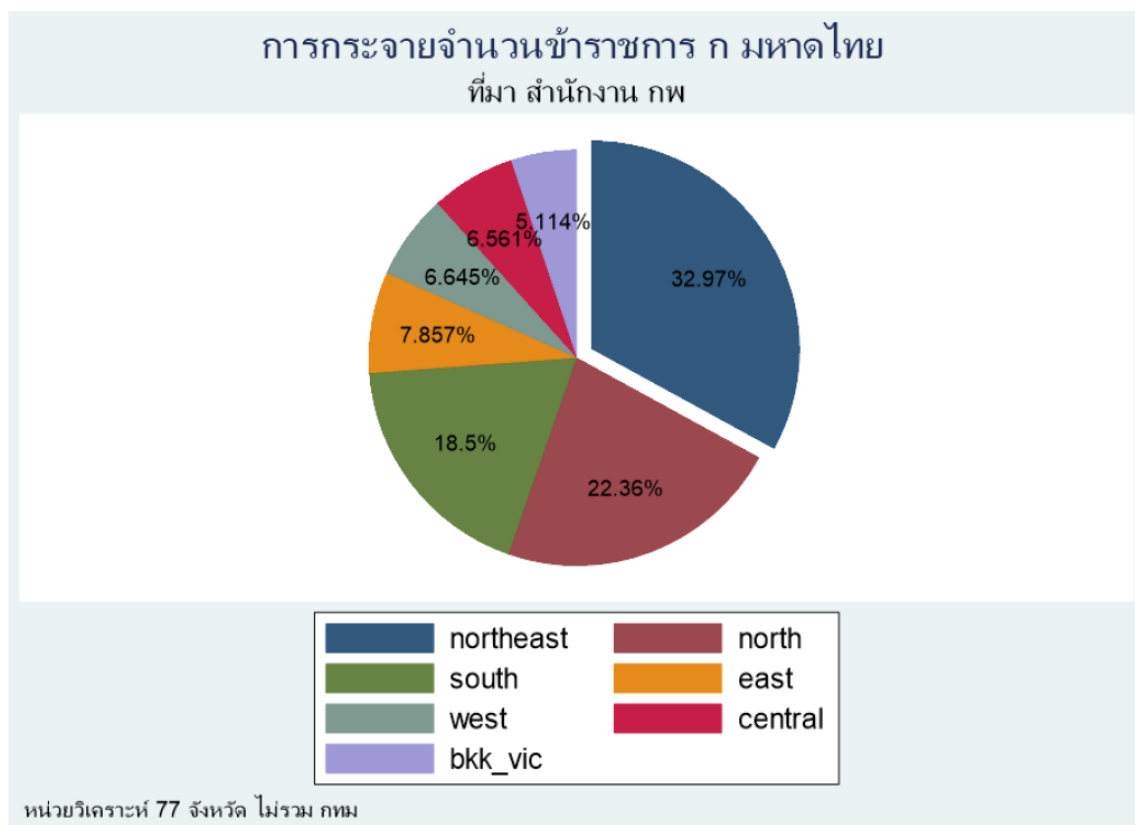
ตัวแปร	ความถี่	ค่าเฉลี่ย	ค่า SD	ค่าต่ำ	ค่าสูง
งบประมาณมหาดไทย ล้านบาท	77	4,582	32,672	36	287,521
ข้าราชการ คน	77	525	762	180	6,928
ประชากร คน	77	855,800	728,420	192,052	5,588,222
ผลิตภัณฑ์จังหวัด ล้านบาท	77	203,077	609,182	15,148	5,270,460
ผลิตภัณฑ์ต่อหัว บาทต่อคน	77	184,170	203,310	50,240	1,155,985
พื้นที่ (ตร.กม.)	77	8,555	6,855	417	32,463
ข้าราชการต่อประชากรหมื่นคน	77	7.79	5.71	1.44	30.55
หมู่บ้านที่ประสบภัยแล้ง	77	448	573	5	3,360
อาชญากรรม ร่างกาย	77	213	269	52	2,338
อาชญากรรม ทรัพย์สิน	77	664	1,023	121	8,880
อาชญากรรมทรัพย์สินต่อประชากรหมื่นคน	77	7.5	3.8	3.1	24.5
ร้อยละของการเกษตร	77	22.0	12.1	0.0	55.2
ร้อยละของอุตสาหกรรม	77	23.7	18.8	3.0	80.3
ร้อยละของการบริการ	77	54.4	14.0	17.1	94.0

ที่มา: สำนักงานประมาณ กระทรวงมหาดไทย สำนักงานประกันสังคม และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การจัดสรรข้าราชการลงพื้นที่จังหวัดของกระทรวงมหาดไทย เป็นตัวแปรที่มีส่วนกำหนดรายจ่ายลงพื้นที่จังหวัด จึงแสดงจำนวนข้าราชการกระจายตามจังหวัด/ภูมิภาค (ตารางที่ 5) และใช้ตัวชี้วัด “ข้าราชการต่อประชากรหมื่นคน” เป็นการเปรียบเทียบ สรุปว่า ภาคอีสานได้รับการจัดสรรกำลังคนสูงที่สุด 11,043 คน (จากจำนวนทั้งสิ้น 40,427 คน) แต่เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากร (หมื่นคน) จังหวัดในภาคอีสานมีข้าราชการเฉลี่ย 5.51 ต่อประชากรหมื่นคน ซึ่งต่ำกว่าสถิติค่าเฉลี่ยของประเทศ 6.58 คน ภาคตะวันตกและภาคกลางมีข้าราชการต่อประชากรสูง 8.30 และ 8.26 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 การกระจายกำลังคน (ข้าราชการ) กระทรวงมหาดไทยในภูมิภาค

ภูมิภาค	ความถี่	ข้าราชการ	ประชากร	ข้าราชการต่อ ประชากร
	จังหวัด	คน	คน	คนต่อหมื่นคน
อีสาน	20	11,043	21,848,228	5.51
เหนือ	17	7,489	12,027,271	6.89
ใต้	14	6,198	9,467,901	7.21
ตะวันออก	8	2,632	5,107,898	6.17
ตะวันตก	6	2,226	3,534,699	8.30
กลาง	6	2,198	3,010,803	8.26
กทม	6	8,641	10,899,786	4.86
ปริมณฑล				
รวม/ค่าเฉลี่ย	77	40,427	65,896,586	6.58

ภาพที่ 1 แสดงการกระจายของจำนวนข้าราชการตามภูมิภาคของกระทรวงมหาดไทย

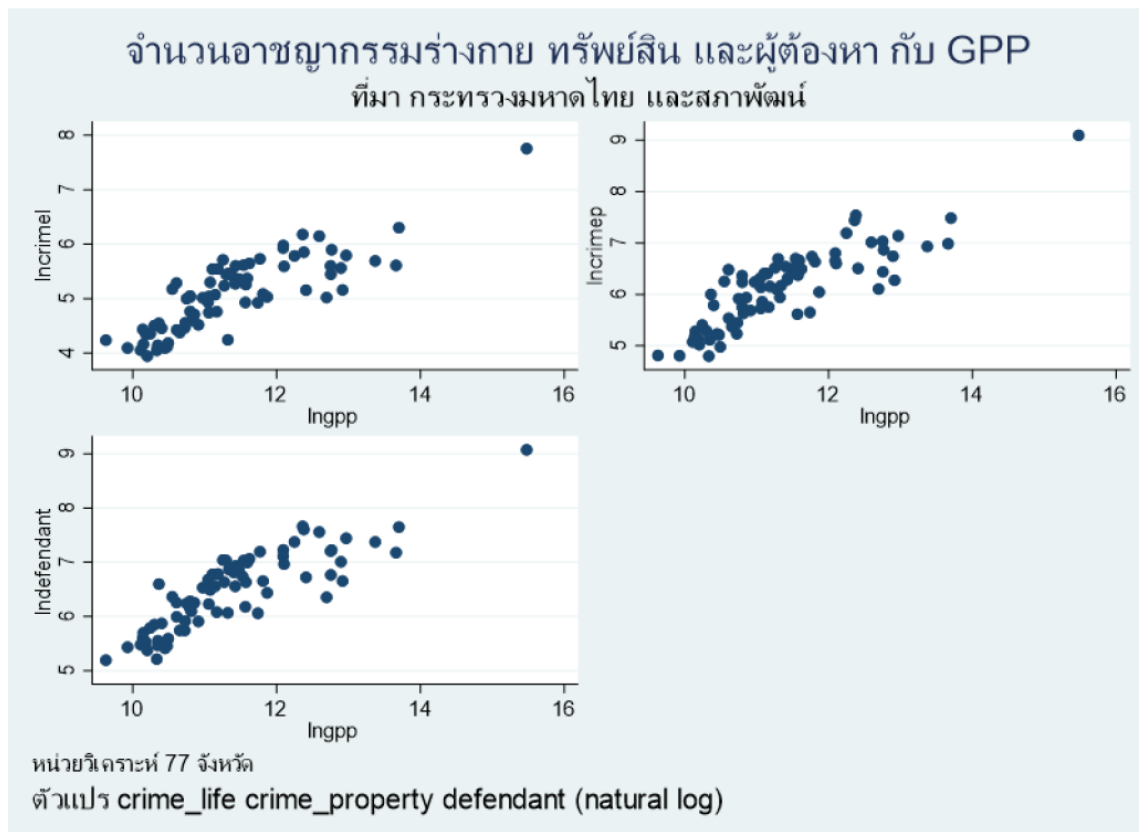
สถิติภัยแล้งเป็นตัวแปรหนึ่งที่สันนิษฐานมีส่วนกำหนดการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายและกำลังคน โดยที่กระทรวงมหาดไทยมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนประชาชน นักวิจัยจึงสืบค้นข้อมูลภัยแล้ง ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี และเป็นข้อมูลขนาดใหญ่ที่เก็บรายตำบล/หมู่บ้าน ระบุเหตุการณ์และจำนวนครัวเรือนและการประเมินมูลค่าความเสียหาย ความถี่การเกิดอุบัติเหตุ การจ่ายเงินเยียวยาให้ประชาชน กระทรวงมหาดไทยได้บันทึกข้อมูลรายละเอียด ฯ – นักวิจัยได้นำข้อมูลบางส่วนมาเป็นตัวแปรที่วิเคราะห์ในแบบจำลองโดยรวมจำนวนหมู่บ้าน/และความถี่ (ครั้ง) ของเหตุการณ์ในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ ดังแสดงในตารางที่ 6 โดยสันนิษฐานว่าสะท้อน “ปัญหาและความต้องการการช่วยเหลือจากหน่วยงานของกระทรวงมหาดไทย”

ตารางที่ 6 สถิติภัยแล้งรายหมู่บ้านจำแนกตามความถี่การประสบภัย

สถิติภัยแล้ง	หมู่บ้านที่รับผลกระทบและความถี่	ร้อยละ	ร้อยละสะสม
	ครั้ง		
ปีละ 1 ครั้ง	1,352	3.93	51.17
2 ปีต่อครั้ง	4,807	13.98	13.98
3 ปีต่อครั้ง	11,433	33.26	47.24
4 ปีต่อครั้ง	16,786	48.83	100
รวม	34,378	100.00	

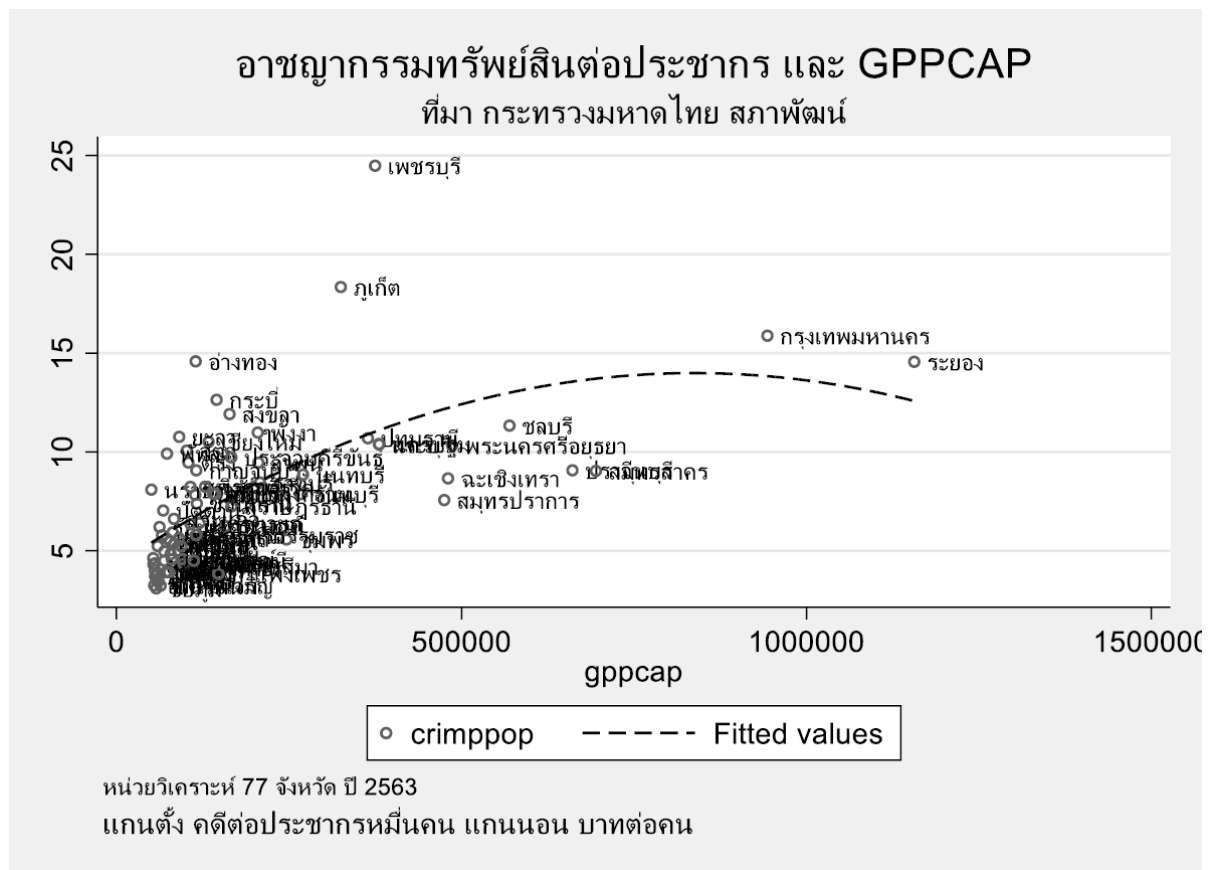
ที่มา : กระทรวงมหาดไทย ตัวเลขเป็นผลรวมของหมู่บ้าน/และจำนวนครั้ง

ตั้งข้อสันนิษฐานข้างต้นว่า สถิติอาชญากรรมอาจจะเป็นส่วนกำหนดการจัดสรรกำลังคนและงบประมาณของกระทรวงมหาดไทยเพราะเกี่ยวข้องกับการกิจของหน่วยงาน จึงประมวลสถิติจากสำนักงานสถิติแห่งชาติระบุ ก) จำนวนคดีอาชญากรรมที่เกี่ยวกับร่างกาย ข) อาชญากรรมเกี่ยวกับทรัพย์สิน ค) จำนวนผู้ต้องหา เป็นรายจังหวัด

ภาพที่ 2 แสดงสถิติอาชญากรรมด้านร่างกาย ทรัพย์สิน และจำนวนผู้ต้องหาเปรียบเทียบกับสถิติผลิตภัณฑ์จังหวัด (ทั้งหมดแปลงเป็นค่าลอการิทึม) โดยสะท้อนว่าตัวแปรทั้งสามมีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างชัดเจน

ภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร “คดีอาชญากรรมทรัพย์สินต่อประชากรหมื่นคน” เปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อประชากร พร้อมระบุจังหวัดซึ่งสะท้อนว่ามีความสัมพันธ์ทางบวก (ในลักษณะเส้นโค้ง—ไม่ใช่เส้นตรง) โดยพบข้อสังเกต “ลักษณะพิเศษหรือไม่เกาะกลุ่ม” ซึ่งสะท้อนลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละจังหวัด (ตัวอย่างเช่น จังหวัดเพชรบุรี ภูเก็ต ฯลฯ) สถิติอาชญากรรมต่อประชากรค่อนข้างสูงกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ

ภาพที่ 3 การกระจายของสถิติอาชญากรรมทรัพย์สินต่อประชากรและ
ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อประชากร ซึ่งสะท้อนว่ามีความสัมพันธ์ในทางบวก

แบบจำลองและการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

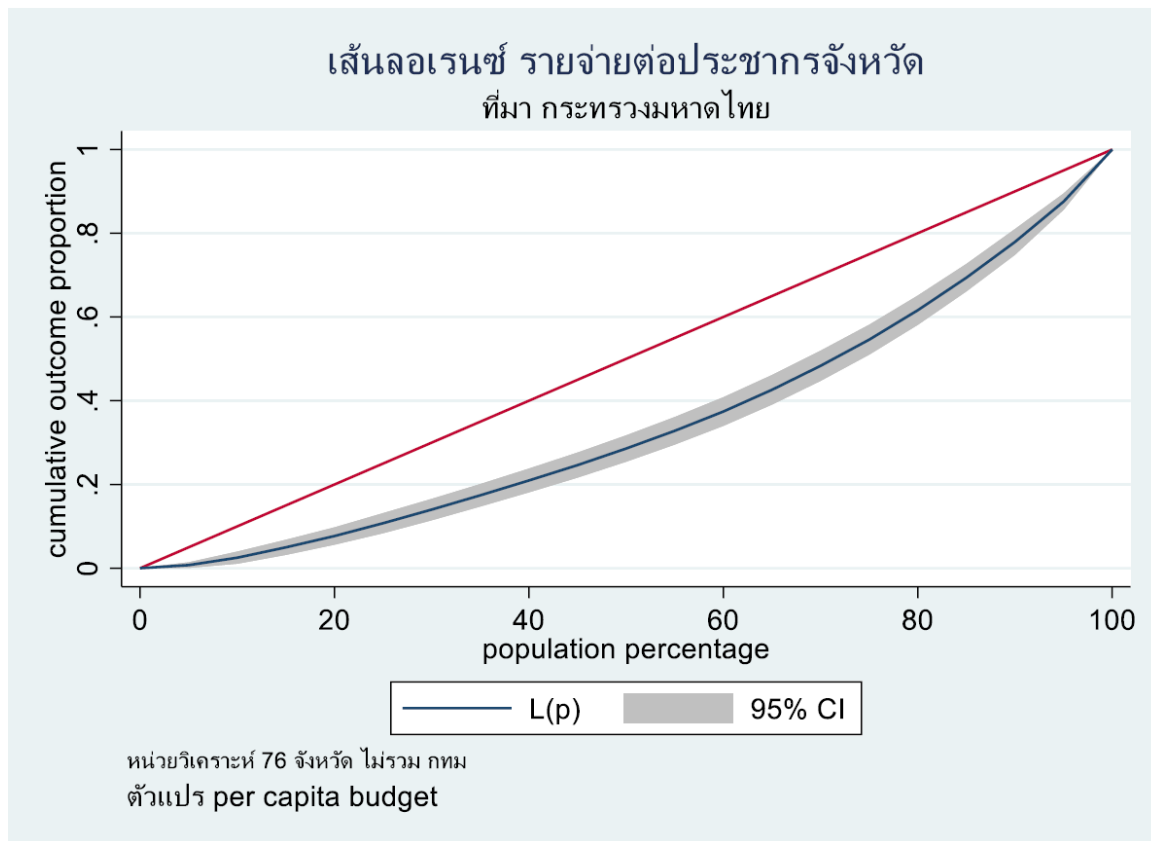
ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระตามข้อสันนิษฐานที่ระบุข้างต้น นักวิจัยใช้แบบจำลองเศรษฐมิติโดยเทคนิค instrumental variable regression เพื่ออธิบายความแตกต่างของรายจ่ายของกระทรวงมหาดไทยที่จัดสรรลงพื้นที่จังหวัด ประกอบด้วยสองสมการ สมการแรก (first-stage) สันนิษฐานว่า การจัดสรรกำลังคน (ข้าราชการ) ของกระทรวงมหาดไทยแปรผันตามตัวแปรที่สะท้อนความต้องการ เช่น ความเสี่ยงภัยแล้ง สถิติอาชญากรรม สัดส่วนประชากรสูงวัย เป็นต้น และใช้ค่าพยากรณ์จากสมการที่หนึ่งลงไปในการสมการที่สอง (second stage) โดยที่ตัวแปรตามหมายถึง การจัดสรรงบประมาณของมหาดไทยลงพื้นที่จังหวัด โดยมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีส่วนกำหนดการจัดสรรงบประมาณ

ตารางที่ 7 สมการรีเกรสชันเพื่ออธิบายการจัดสรรงบประมาณมหาดไทย (IV regression)

ตัวแปรตาม	2sls				GMM		
	งบประมาณจังหวัด (ล็อก)	ค่า สปส	ค่า SE	z	P>z	ค่า สปส	ค่า SE
ข้าราชการ (ล็อก)	1.3354	0.2949	4.53	***	1.3931	0.2826	4.93 ***
ผลิตภัณฑ์มวลรวม (ล็อก)	- 0.3045	0.1288	-2.36	**	- 0.3090	0.1289	-2.4 **
ประชากร (ล็อก)	0.0429	0.0984	0.44		0.0745	0.0857	0.87
% การเกษตร	0.0067	0.0052	1.28		0.0076	0.0059	1.29
% ภาคบริการ	0.0001	0.0040	0.03		0.0010	0.0038	0.25
ดัชนีภูมิภาค							
เหนือ	- 0.3181	0.1567	-2.03	**	- 0.3125	0.1452	-2.15 **
ใต้	0.1169	0.1792	0.65		0.0732	0.1387	0.53
ตะวันออก	0.1929	0.3104	0.62		0.1911	0.2695	0.71
ตะวันตก	- 0.1325	0.2475	-0.54		- 0.1459	0.2267	-0.64
กลาง	- 0.0110	0.2505	-0.04		- 0.0279	0.2549	-0.11
ปริมาตร	- 0.3460	0.4142	-0.84		- 0.4860	0.4203	-1.16
ค่าคงที่	1.3274	1.5467	0.86		0.5642	1.5688	0.36
ความถี่ (จังหวัด)	76				76		
R2	0.5700				0.5600		

ผลประมาณการ นำไปสู่การตีความดังต่อไปนี้ หนึ่ง ผลยืนยันว่า การกระจายข้าราชการลงพื้นที่จังหวัด มีบทบาทสำคัญต่อการกระจายงบประมาณ โดยมีค่าความยืดหยุ่นเท่ากับ 1.33 หมายถึงหากจำนวนข้าราชการเพิ่มขึ้น 100% งบประมาณรายจ่ายลงจังหวัดนั้นๆ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น 133% สอง การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายมหาดไทยมีแนวโน้มกระจายในพื้นที่จังหวัดที่ไม่ร่ำรวยหรือปานกลาง มากกว่าขนาดใหญ่ ดังค่าสัมประสิทธิ์ (ln GPP ติดลบ) อาจจะเป็นเพราะว่า ภารกิจของกระทรวงมหาดไทยมิได้เน้นด้านเศรษฐกิจแต่เน้นมิติทางสังคมการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากภัยแล้งหรือจากอาชญากรรมมากกว่า สาม การเปรียบเทียบระหว่างภูมิภาคสรุปว่า ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างภูมิภาค (ค่าสัมประสิทธิ์ตัวแปรดัมมี่) – ยกเว้นภาคเหนือซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อยกว่าภาคอื่นๆ สี่ ตัวแปรในสมการบางตัวเช่นขนาดประชากร ร้อยละของการเกษตรในผลิตภัณฑ์จังหวัด อาจมีความสัมพันธ์ในทางบวกแต่่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

การกระจุกตัวของรายจ่ายมหาดไทย ใช้ดัชนีจีนิ (คำนวณจากรายจ่ายจังหวัดต่อประชากร) โดยใช้สองกรณี กรณีแรก รวมพื้นที่ กทม. ดัชนีจีนิ เท่ากับ 52.8 กรณีที่สอง ไม่รวม กทม. ดัชนีจีนิลดลงเหลือ 30.7 สาเหตุเพราะการจัดสรรรายจ่ายของกระทรวงในเขต กทม. สูง (65,326 ล้านบาท จากรายจ่ายรวมของกระทรวงฯ 352,847 ล้านบาท) การแสดงด้วยเส้นลอเรนซ์ (ดังแผนภาพที่ 4 โดยไม่รวม กทม.)

ภาพที่ 4 เส้น Lorenz รายจ่ายต่อประชากรจังหวัด

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เกิดขึ้นได้จากความก้าวหน้าการบันทึกข้อมูลงบประมาณพื้นที่ (Area Based Budgeting) และสถิติข้าราชการกระจายตามจังหวัด จึงขอแสดงความขอบคุณหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมา ณ โอกาสนี้ บทความนี้เป็นการศึกษาขั้นต้นโดยมุ่งกระจายข้อมูลสารสนเทศการจัดสรรทรัพยากรให้ประชาชน สื่อมวลชนและฝ่ายการเมืองรับทราบ ควบคู่กันได้นำมาวิเคราะห์เชิงวิชาการและทดสอบข้อสันนิษฐานบางประการ รวมทั้งข้อสังเกตเชิงวิจารณ์ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยมีข้อจำกัดที่ควรจะต้องแจ้งให้ผู้อ่านทราบ หนึ่ง เนื่องจากข้อมูลเชิงพื้นที่เพิ่งเริ่มดำเนินการไม่นานนัก (ตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นมา)²¹ การวิเคราะห์“แนวโน้ม” (trend analysis) จึงไม่สามารถทำได้ในขณะนี้ คงต้องรอให้มีข้อมูลอนุกรมที่ยาวนานพอสมควร (เช่น มากกว่า 5 ปีขึ้นไป) จึงไม่สามารถทดสอบข้อสันนิษฐาน incremental budgeting สอง งบประมาณรายจ่าย กระทรวงมหาดไทยในปี 2563 รวมเงินอุดหนุนที่จัดสรรต่อให้เทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลกว่า 7 พันแห่งทั่วประเทศ²² เข้าใจว่าในอนาคตสำนักงานงบประมาณจะจัดสรรเงินอุดหนุนตรงให้กับเทศบาลตำบล และ อบต. จะทำให้ขนาดประมาณกระทรวงมหาดไทยลดลง สาม รายจ่ายของกระทรวงมหาดไทยอาจมี

²¹ ในอดีต การบันทึกข้อมูลด้านงบประมาณเน้นหน่วยงานและภารกิจ แต่ในภายหลังได้เพิ่มมิติพื้นที่ หมายถึง ส่วนราชการที่รองรับงบประมาณร่วมมือระบุพื้นที่ที่กิจกรรม/โครงการดำเนินการ

²² ตามหลักการบริหาร งบประมาณและกำลังคนในองค์กรปกครองท้องถิ่น แยกจากกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีหน้าที่กำกับดูแล

ลักษณะ “ข้ามเขต” หมายถึง วงเงินหรือกำลังคนประจำในเมืองหลัก (เช่น นครราชสีมา หรืออุบลราชธานี) แต่ภาคปฏิบัติกิจกรรมอาจดำเนินการในเมืองรอง (เช่น สุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ ฯลฯ) ทำนองเดียวกัน การจัดซื้อจัดจ้างดำเนินการในเมืองหลักแต่อุปกรณ์และเครื่องใช้ถูกส่งต่อไปในจังหวัดอื่นๆ รอบเมืองหลัก จึงอาจเป็นไปได้ว่าตัวเลขเงินนี้อาจจะมียอดคิดเกินกว่าความเป็นจริง (over-estimated)

ผลการศึกษาบ่งชี้ ความเหลื่อมล้ำมิติพื้นที่ กล่าวคือ หนึ่ง การกระจุกตัวของข้าราชการในกรุงเทพมหานคร (6,928 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.1 ของทั้งหมด 40,427 คน) สอง การกระจุกตัวของข้าราชการในเมืองหลักหรือเมืองศูนย์กลาง เช่น นครราชสีมา ขอนแก่น เชียงใหม่ นครศรีธรรมราช อุบลราชธานี และสงขลา เป็นต้น ซึ่งเข้าใจว่าสืบทอดมาจากประวัติศาสตร์อันยาวนาน²³ แต่เนื่องจากสถานการณ์และสภาพแวดล้อมในโลกปัจจุบันเปลี่ยนจากอดีตค่อนข้างมาก แนวคิดเรื่องเมืองหลักเมืองรองอาจจะไม่ใช่คำตอบและอาจจะไม่เป็นธรรมสำหรับ “เมืองรอง”

ข้อวิจารณ์จากมิติรัฐประศาสนศาสตร์ หนึ่ง การที่บุคลากรของกระทรวงมหาดไทยกระจุกตัวในพื้นที่กรุงเทพมหานครหรือเมืองหลัก อาจจะไม่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบันที่สนับสนุนการกระจายอำนาจการบริหารราชการจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น อาจจะเป็นการเหมาะสมที่จะทบทวนนโยบายถ่ายโอนบุคลากร-โอนเงิน-และโอนภารกิจให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบกับการจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อความเสมอภาค²⁴ น่าจะเป็นแนวทางที่ลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีนัยสำคัญ สอง ตามหลักยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ การกำหนดให้มีบุคลากรในเมืองหลวงหรือเมืองหลัก อาจจะไม่เหมาะสมกับยุคสมัย เพราะปัจจุบันทุกจังหวัดสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสาร การคมนาคมในยุคปัจจุบันก็แตกต่างจากอดีตค่อนข้างมาก สาม หากกระทรวงมหาดไทยปรับองค์กรใหม่ โดยกระจายบุคลากรและสำนักงานย่อยในจังหวัดรองหรือจังหวัดที่ล้าหลัง เพื่อการทำงานใกล้ชิดและประสิทธิผลของนโยบายลดความเหลื่อมล้ำจะสร้างภาพลักษณ์ใหม่ตามหลักการไม่ทอดทิ้งใครไว้เบื้องหลัง สี่ ในด้านงบประมาณมีข้อพิจารณาที่สำคัญคือ การจัดโครงการบูรณาการเป็นกลุ่มจังหวัด (cluster) ข้ามกระทรวงหรือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน โดยระบบกิจกรรมเชิงพื้นที่ (area-based budget: ABB) จะเป็นผลดีต่อการประเมินผลลัพธ์การใช้จ่ายงบประมาณ เพราะขอบเขตของการปฏิบัติการในพื้นที่ 1-3 จังหวัดย่อมสามารถวัด

²³ ในอดีต เมืองรองอาจจะไม่มีความพร้อมด้านขนส่งคมนาคมหรือไม่เจริญเท่าที่ควร แต่ปัจจุบันสภาพแวดล้อมเช่นนี้อาจจะเปลี่ยนแปลง คือเจริญใกล้เคียงกัน การคมนาคมสะดวก และในมุมมองของประชาชนในเมืองรอง—คงอาจจะเห็นความเท่าเทียมกัน หรือไม่แตกต่างกันมาก ซึ่งหมายถึงการโอนข้าราชการและพนักงานซึ่งเคยกระจุกตัวในเมืองหลักออกไปเมืองรองน่าจะเป็นผลต่อต่อเศรษฐกิจจังหวัดนั้นๆ ผ่านกลไกทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า “ตัวทวีคูณ” เพราะข้าราชการและพนักงานของรัฐมีรายได้สูง อนึ่ง ยังมีค่าใช้จ่ายดำเนินการตามตัวบุคลากร ตัวอย่างเช่น โอนข้าราชการ 100 คนจาก กทม หรือ เมืองใหญ่ ไปยังเมืองขนาดเล็กหรือขนาดกลาง การมีเม็ดเงินค่าจ้างและรายจ่ายดำเนินการสมมติตัวเลข 300 ล้านบาทที่ติดตามข้าราชการ 100 คน ย่อมมีนัยสำคัญต่อเศรษฐกิจของเมืองขนาดเล็กหรือขนาดกลางอย่างมีนัยสำคัญ

²⁴ บทความวิจัยโดย Direk Patmasirawat and Pichit Rachatapibulbhub (2022) ได้เสนอการวิเคราะห์การกระจายเงินอุดหนุนให้ อบท. พร้อมกับทดสอบว่าสอดคล้องกับหลักการจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อความเสมอภาคหรือไม่ พร้อมเสนอการวิเคราะห์สถานการณ์สมมติเพื่อตอบโจทย์ลดความเหลื่อมล้ำ โดยกำหนดให้วงเงินอุดหนุนในภาพรวมคงที่

ได้ง่ายกว่าการแสดงผลภาพรวมทั้งประเทศ การระบุข้อมูลจำนวนผู้รับบริการ กิจกรรมที่เกิดขึ้น การวัดความพึงพอใจของประชาชน ห้า มีข้อสังเกตเกี่ยวกับบทบาทของฝ่ายการเมือง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งและคณะกรรมการการวิสามัญพิจารณา ร่าง พรบ. งบประมาณรายจ่ายประจำปี) มีโอกาสสูงผลักดันนโยบายการจัดสรรทรัพยากร (งบประมาณและกำลังคนภาครัฐ)²⁵ เพื่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและความเป็นธรรม โดยเสนอแนะให้สำนักงบประมาณพิจารณากระจายเงิน-งาน-และกำลังคนเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน (ด้านอุปสงค์) และลดปัจจัยที่กำหนดรายจ่ายจากด้านอุปทาน โดยกำหนดเป็นช่วงดำเนินการระยะปานกลาง (3-5 ปี) หก เป็นการสมควรจะสนับสนุนหน่วยงานรัฐสนับสนุนการวิจัยมิติพื้นที่²⁶ หมายถึงการบันทึกข้อมูลการจัดสรรงบประมาณ-กำลังคนตามพื้นที่จังหวัด/อำเภอ และสนับสนุนให้มีหน่วยงานวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ นำมาสร้างเป็นดัชนีชี้วัดให้ฝ่ายบริหารและฝ่ายการเมือง รวมทั้งการสื่อสารสาธารณะเพื่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐ

สรุป

บทความนี้เสนอผลการวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรของกระทรวงมหาดไทย ลงพื้นที่จังหวัด นำมาวิเคราะห์และทดสอบข้อสันนิษฐานบางประการ ผลสรุปในประการสำคัญ หนึ่ง งบประมาณของกระทรวงมหาดไทยมีขนาดใหญ่ 3 แสนล้านบาท (ค่าเฉลี่ยสามปี) และลักษณะกระจุกตัวสูงใน กรุงเทพมหานคร คำนวณดัชนีจีเนียเท่ากับ 52.8 (รวม กทม) และเท่ากับ 30.6 (ไม่รวม กทม) สอง ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำของงบประมาณคือ การจัดสรรกำลังคน (ข้าราชการ) ที่กระจุกตัวในกรุงเทพมหานคร และเมืองหลัก ซึ่งเป็นมุมมองด้านอุปทาน สาม มีปัจจัยด้านอุปสงค์ที่ส่งผลบวกต่อการจัดสรรงบประมาณของ กระทรวงมหาดไทยทั้งทางตรงและทางอ้อมจากตัวแปรสำคัญคือ ปัญหาภัยแล้ง และ อาชญากรรม ซึ่งเป็น บทบาทสำคัญของกระทรวงมหาดไทย สี่ มีความเป็นไปได้ที่จะลดความเหลื่อมล้ำหรือการกระจุกตัวของ งบประมาณและกำลังคน โดยผ่านมาตรการต่างๆ กล่าวคือ ถ้ายโอนภารกิจ-เงิน-และกำลังให้องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น การลดอัตรากระจุกตัวใน กทม. หรือเมืองหลัก เพื่อตอบสนองนโยบายไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง ทั้งนี้ควรสนับสนุนให้มีผลงานวิจัยมิติพื้นที่อย่างกว้างขวาง การเผยแพร่ความรู้ต่อสาธารณะ อนึ่ง การกระจาย

²⁵ พรรคการเมืองมีบทบาทการจัดสรรงบประมาณอย่างน้อยสองทาง ทางที่หนึ่ง ผ่านรัฐมนตรีซึ่งมาจากตัวแทนพรรคที่บริหาร กระทรวงและกำกับการทำงานของกรม ทางที่สอง ในสภาผู้แทนราษฎร เช่นคณะกรรมการการวิสามัญพิจารณา งบประมาณฯ การอภิปรายหรือข้อเสนอแนะย่อมมีผล ผ่านการเจรจาต่อรองด้านงบประมาณ (budget bargaining) ถึงแม้ว่าวงเงินงบประมาณยังคงเท่าเดิม โดยการปรับลดหรือปรับเพิ่ม ซึ่งไม่กระทบต่อการปฏิบัติงานของกรม รวมทั้งการต่อรองว่ากรณีที่ (กรมใดกรมหนึ่ง) ถูกปรับลดงบในปีนี้จะได้รับการชดเชยในปีต่อไปเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใน ภาคปฏิบัติ ดูบทความของ Diermeier and Fong (2011)

²⁶ ในบริบทของประเทศไทย มีหน่วยงานสำคัญ เช่น สำนักงบประมาณรัฐสภา สำนักงบประมาณ สถาบันพระปกเกล้า สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยที่มีประสบการณ์และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในสังคม

งบประมาณลงในจังหวัดขนาดเล็กหรือขนาดกลางจะเกิดผลดีต่อเศรษฐกิจจังหวัดนั้นผ่านกลไก “ตัวทวีคูณท้องถิ่น” (local multiplier) ซึ่งเป็นหัวข้อที่น่าจะมีการค้นคว้าวิจัยในอนาคต²⁷

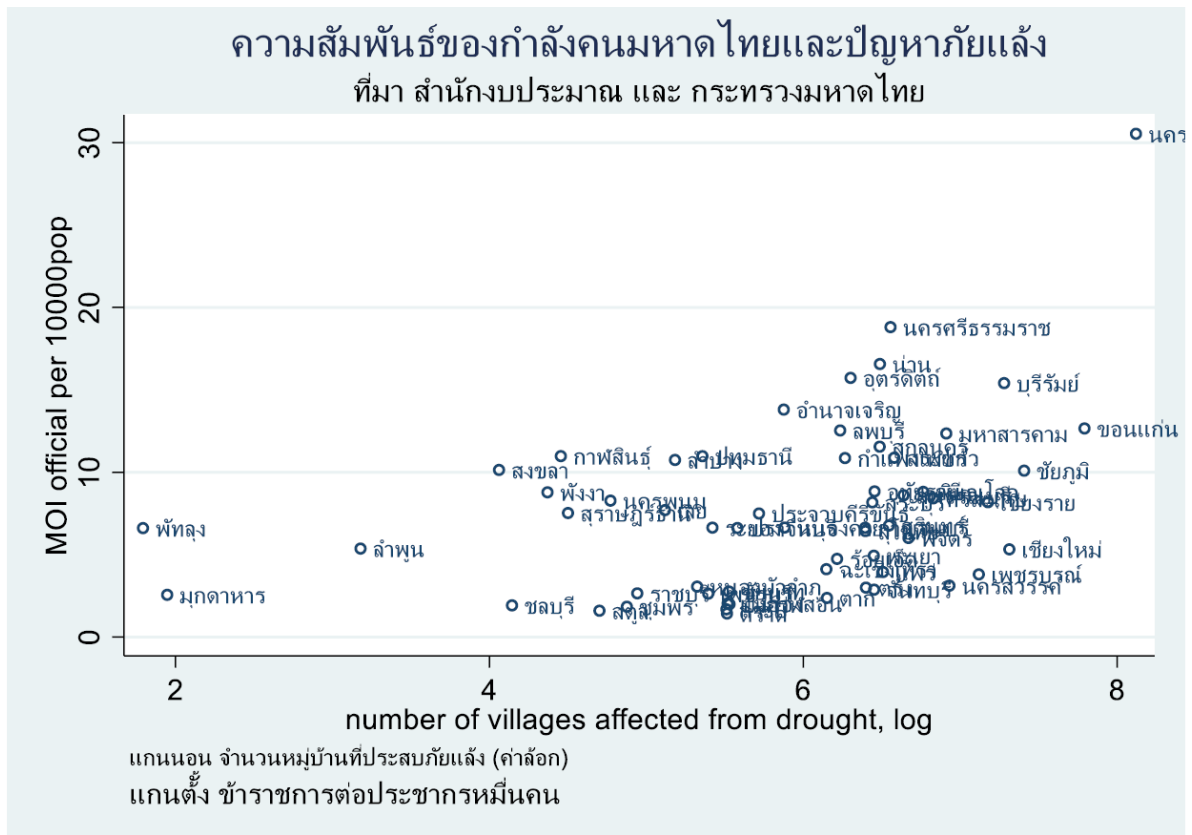
เอกสารอ้างอิง

- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และดารุณี พุ่มแก้ว. (2560). *เงินอุดหนุนเฉพาะกิจและความเหลื่อมล้ำทางการคลังท้องถิ่นในประเทศไทย*.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และอุมาพร บึงมุ่ม. (2565). *การจัดสรรงบประมาณภาครัฐด้านการเกษตรและความเหลื่อมล้ำมิติพื้นที่*.
- สำนักงานงบประมาณของรัฐบาล. (2560) *การวิเคราะห์การจัดสรรงบประมาณจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parbudget/ewt_dl_link.php?nid=298
- สำนักงานงบประมาณของรัฐบาล. (2565) *การวิเคราะห์งบประมาณและความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ ปี 2562-2565 : งบประมาณรายจ่ายตามจังหวัดและงบลงพื้นที่จังหวัดแยกตามกระทรวง*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สืบค้นจาก <https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parbudget/download/PBO/65unequal.pdf>
- สำนักงานงบประมาณของรัฐบาล. (2564) *ความเหลื่อมล้ำของจังหวัดกับการจัดสรรงบประมาณของไทย (ปี 2552-2564) : เศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคน*. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานงบประมาณ. (2562-2564) *งบประมาณลงพื้นที่จังหวัด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562-2564*. สืบค้นจาก <https://www.bb.go.th/index.php>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *ดัชนีความก้าวหน้าของคนประจำปี 2563*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ พี.ซี.เพลส (บุญชิน).
- Acemoglu, D., Naidu, S., Restrepo, P. & Robinson, J.A. (2015). Democracy, redistribution, and inequality. In A. B. Atkinson, F. Bourguignon (Eds.), *Handbook of Income Distribution* (Vol. 2, pp. 1885-1966). Amsterdam: Elsevier.
- Andersson, PÅ., Bruce, D., Walander, A., & Viberg, I. (2011). Time for a new budget allocation model for hospital care in Stockholm? *Health Care Management Science*, 14(1):36-55.
- Diermeier, D., & Fong P. (2011). Legislative bargaining with reconsideration. *The Quarterly Journal of Economics*, 126(2), 947–985.

²⁷ ผู้วิจัยเชื่อว่าการวิจัยหัวข้อตัวทวีคูณท้องถิ่นเป็นโจทย์ที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานระดับจังหวัด เพราะสามารถระบุหน่วยวิเคราะห์ (การจ้างงาน รายได้ การใช้จ่ายบริโภคได้อย่างชัดเจน) อีกทั้งเงินลงทุนที่จะฉีดเข้าไปในระดับจังหวัด/อำเภอที่มีขนาดไม่ใหญ่ เช่น 100-500 ล้านบาทมีผลทางบวกต่อเศรษฐกิจจังหวัดที่สังเกตได้ชัดเจน

- Groot, L. & Zonneveld, E. (2013). European union budget contribution and expenditures: A Lorenz curve approach. *Journal of Common Market Studies*. 51(4), 649-666.
- Meltzer, A.H. & Richard, S.F. (1981). A rational theory of the size of government. *Journal of Political Economy*. 89, 914-927.
- Patmasiriwat, D. & Rachatapibulbhub, P. (2022). Provincial economy and local fiscal disparity. *Humanities and Social Sciences Journal of Pibulsongkram Rajabhat University*, 16(2), 415-427.

ภาคผนวก

ผลประมาณการสมการรีเกรสชัน (First-Stage)

ตัวแปรตาม	2sls	ค่า SE	สถิติ t	P>t	
จำนวนข้าราชการ (ล็อก)	ค่า สปส				
อาชญากรรม ทรัพย์สิน (ล็อก)	0.3302	0.1592	2.07	0.042	**
ภัยแล้ง (ล็อก)	-0.0013	0.0126	-0.11	0.916	
ผู้ต้องหา (ล็อก)	0.0898	0.1729	0.52	0.605	
พื้นที่จังหวัด (ล็อก)	0.1454	0.0516	2.82	0.007	***
ดัมมีภูมิภาค					
เหนือ	-0.1391	0.0681	-2.04	0.045	
ใต้	-0.1959	0.0787	-2.49	0.016	**
ตะวันออก	-0.4222	0.0925	-4.56	0	**
ตะวันตก	-0.3622	0.0857	-4.22	0	**
กลาง	-0.1614	0.1361	-1.19	0.24	**
ปริมณฑล	-0.5288	0.1451	-3.64	0.001	
ค่าคงที่	2.7145	0.4973	5.46	0	**

ผลประมาณการสมการรีเกรสชัน (First-Stage)

ตัวแปรตาม	2sls	ค่า SE	สถิติ t	P>t	
จำนวนข้าราชการ (ล็อก)	ค่า สปส				
อาชญากรรม ทรัพย์สิน (ล็อก)	0.3302	0.1592	2.07	0.042	**
ภัยแล้ง (ล็อก)	-0.0013	0.0126	-0.11	0.916	
ผู้ต้องหา (ล็อก)	0.0898	0.1729	0.52	0.605	
พื้นที่จังหวัด (ล็อก)	0.1454	0.0516	2.82	0.007	***
ดัมมีภูมิภาค					
เหนือ	-0.1391	0.0681	-2.04	0.045	
ใต้	-0.1959	0.0787	-2.49	0.016	**
ตะวันออก	-0.4222	0.0925	-4.56	0	**
ตะวันตก	-0.3622	0.0857	-4.22	0	**
กลาง	-0.1614	0.1361	-1.19	0.24	**
ปริมณฑล	-0.5288	0.1451	-3.64	0.001	
ค่าคงที่	2.7145	0.4973	5.46	0	**

การจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการพัฒนาของรัฐ: กรณีศึกษาโครงการ
ก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเล ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา¹
Conflict Management on the State Development Project: A Case
Study of the Coastal Protection Dam, Muang Ngam Subdistrict,
Singhanakhon District, Songkhla Province

ศุภฤกษ์ การะเกตุ² และบุษบง ชัยเจริญวัฒน์³
Supalerg Garagait² and Bussabong Chaijaroenwatana³

วันรับบทความ 12 ตุลาคม 2565

วันแก้ไขบทความ 1 พฤศจิกายน 2565

วันตอบรับบทความ 15 พฤศจิกายน 2565

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาสถานการณ์ความขัดแย้ง พัฒนาการความขัดแย้ง และข้อขัดแย้งจากการดำเนินโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเลในพื้นที่ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา 2) วิเคราะห์สาเหตุความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเลในพื้นที่ศึกษา 3) เสนอแนะแนวทางการจัดการความขัดแย้งการดำเนินโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเลในพื้นที่ศึกษา ในการศึกษาได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยเลือกจากผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนา คือ ตัวแทนของ

¹ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 15 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ 11 - 12 ตุลาคม พ.ศ. 2565

² ศุภฤกษ์ การะเกตุ, นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

³ รศ. ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒน์, หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ และสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

² Supalerg Garagait, Mater Degree' Student in Public Administration, Faculty of Management Science, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110, Thailand, E-mail: garagait@hotmail.com

³ Assoc. Prof. Dr. Bussabong Chaijaroenwatana, Department of Public Administration, Faculty of Management Science and Institute for Peace Study, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110, Thailand, E-mail: bussabong.c@psu.ac.th

หน่วยงานภาครัฐและประชาชนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง มีผู้ให้ข้อมูลรวม 17 คน แบ่งเป็น หน่วยงานระดับภูมิภาค จำนวน 2 คน หน่วยงานระดับท้องถิ่น จำนวน 6 คน ฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ จำนวน 2 คน และฝ่ายคัดค้านโครงการฯ จำนวน 7 คน ร่วมกับการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์หาข้อสรุป และข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา พบว่า สถานการณ์และพัฒนาการความขัดแย้งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่ ความขัดแย้งแฝง ความขัดแย้งที่กำลังเกิด และความขัดแย้งที่ปรากฏออกมา โดยข้อขัดแย้งที่มีต่อสถานการณ์คือ ภาครัฐต้องการเชื่อมป้องกันตลิ่งริมทะเลเพื่อป้องกันสถานที่ราชการ แนวถนนเลียบริมชายหาดและบ้านเรือนของประชาชนจากการกัดเซาะของคลื่นทะเล แต่ประชาชนในพื้นที่โครงการฯ มีความกังวลต่อผลกระทบที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน สาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งมี 4 สาเหตุ ได้แก่ ความขัดแย้งด้านข้อมูล ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง และความขัดแย้งด้านค่านิยม โดยการจัดการความขัดแย้งของภาครัฐและภาคประชาชนมีด้วยกัน 6 แนวทาง ได้แก่ 1) การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง 2) การเจรจา 3) การรวมกลุ่มของภาคประชาชน 4) การคัดค้านโครงการด้วยแนวทางสันติและสร้างสรรค์ 5) ยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง และ 6) ยื่นหนังสือถึงคณะกรรมการสิทธิการที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสภาผู้แทนราษฎร และข้อเสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งประกอบด้วย 4 แนวทาง คือ 1) การจัดตั้งคณะทำงาน 2) การแก้ไขระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องและปรับแนวคิดในการแก้ไขปัญหาให้มีประสิทธิภาพ 3) การรับฟังความคิดเห็นและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ และ 4) การให้อำนาจชุมชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของตนเอง

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง โครงการพัฒนาของรัฐ การก่อสร้างเชื่อมป้องกันตลิ่ง ม่วงงาม สิงหนคร สงขลา

Abstract

The objectives of the research were: 1) to study conflict situations, conflict development, and conflicts arising from the construction of the Coastal Protection Dam, Muang Ngam Subdistrict, and 2) to analyze the causes of conflicts arising from the construction of the Coastal Protection Dam, Muang Ngam Subdistrict, 3) to propose management guidelines for conflicts of those involved in the Coastal Protection Dam, Muang Ngam Subdistrict according to the researcher's data and recommendations from the informants. The qualitative research method was applied in this research by semi-structured interviews with government agencies and the villagers involved in the conflict and involved in resolving conflicts. There were 17 key informants in total comprising 2 people from regional agencies, 6 from local agencies, 2 from supporting the project, and 7 from opposing the project. Including the study of various documents and the data to be compiled, analyzed, and finalized for the conclusions and recommendations.

The results of the research indicated the conflict under the State Development Project found that the conflict situations and development can be divided into 3 phases; Latent conflict, Emerging Conflict, and Manifest Conflict. The controversy over the situation is that the government wants dams to protect the coastal banks to protect government offices, the roads along the beaches, and people's houses from the erosion of the ocean waves. However, people in the project area were concerned about the impact that leads to changes in the environment, way of life, society, and culture of the community. There were four causes of conflicts: Data Conflicts, Interest Conflicts, Structural Conflicts, and Value Conflicts. In furtherance, six approaches to conflict management of government and people's sectors: (1) Mediation negotiations, (2) Negotiations, (3) Integration of the people's sector, (4) Peacefully and constructively objection to the project (5) Filed with the Administrative Court, and (6) Submitting a letter to the Land Committee, Natural Resources and Environment, and the House of Representatives. Furthermore, the proposal of conflict management guidelines consists of four approaches as follows: 1) Establishment of a working group, 2) Amendment of relevant laws and regulations, and problem-solving optimization, 3) Public hearing and participation in the area, and 4) Empowering local communities to manage their local resources.

Keywords: Conflict Management, Development Project, Coastal Protection Dam, Muang Ngam, Singhanakhon, Songkhla

บทนำ

ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในช่วงมรสุมของชายหาดม่วงงาม ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา อาจสร้างความเสียหายให้แก่ทรัพย์สินของราชการและประชาชนในพื้นที่ เทศบาลเมืองม่วงงามจึงได้ขอรับการสนับสนุนโครงการก่อสร้างเขื่อนกันตลิ่งริมทะเลพร้อมปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ชายฝั่งหาดม่วงงามจากกรมโยธาธิการและผังเมือง เพื่อป้องกันการกัดเซาะของชายฝั่งและพัฒนาพื้นที่ชายหาดเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเป็นการก่อสร้างเขื่อนคอนกรีตขั้นบันได ความกว้าง 17.75 เมตร ความยาว 2,705 เมตร บริเวณชายฝั่งทะเล หมู่ที่ 7 หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 9 กรมโยธาธิการและผังเมืองได้มีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เป็นจำนวน 5 ครั้ง โดยได้ข้อสรุปว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลม่วงงามเห็นด้วยกับโครงการดังกล่าว ต่อมากรมโยธาธิการและผังเมืองจึงได้ว่าจ้างบริษัทเอกชนดำเนินการโครงการออกแบบเขื่อนป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเล และดำเนินการโครงการออกแบบและศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเขื่อนป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเล เมื่อเริ่มดำเนินการก่อสร้างพบว่า มีประชาชนในพื้นที่ได้รวมตัวคัดค้านโครงการ เนื่องจากไม่เคยได้รับทราบถึงการก่อสร้างโครงการ จึงได้ยื่นหนังสือถึงหน่วยงานราชการ เพื่อขอให้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับโครงการและระงับการดำเนินโครงการก่อสร้าง โดยให้เหตุผลว่าโครงการดังกล่าว

ไม่สามารถป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเลได้จริง เมื่อเปรียบเทียบระหว่างประโยชน์ที่จะได้รับกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ

โครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเลในพื้นที่บริเวณหมู่ที่ 7 หมู่ที่ 8, และหมู่ที่ 9 ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ทำให้ประชาชนในพื้นที่ขาดเชื่อมั่นต่อรัฐและเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนและกลุ่มคัดค้านโครงการ โดยกลุ่มคัดค้านได้ทำกิจกรรมคัดค้านรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแสดงออกถึงการคัดค้านโครงการดังกล่าวและได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองสงขลา จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนในพื้นที่ มีความกังวลหากโครงการดำเนินการต่อไป จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านและสิ่งแวดล้อม ชายหาดม่วงงามมีความสำคัญต่ออาชีพประมงในพื้นที่และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หากชายหาดถูกทำลายจะทำให้ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถประกอบอาชีพได้ย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน อีกทั้งชายหาดยังทำหน้าที่ในการป้องกันคลื่นไม่ให้ซัดเข้าทำลายผืนดินบนฝั่ง และในขณะเดียวกันตะกอนดินที่ไหลจากแม่น้ำลงสู่ทะเล จะถูกคลื่นพัดพามาทับถมบนชายหาดและพัฒนาเป็นแผ่นดิน และชายหาดยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำหลายชนิด การทำลายชายหาดจึงถือเป็นการทำลายที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ทะเล การทำลายห่วงโซ่อาหาร เนื่องจากแนวโน้มการกัดเซาะชายหาดในอนาคตจะมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นในหลายพื้นที่ การหาแนวทางการป้องกันการกัดเซาะอาจนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงในสังคม ฉะนั้นการแก้ปัญหาความขัดแย้งควรแสวงหาทางออกที่สร้างสรรค์ที่ทุกส่วนสามารถยอมรับได้ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับ การจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการพัฒนาของรัฐ: กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเล ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา โดยเฉพาะแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่อันจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการพัฒนาของรัฐในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ความขัดแย้ง พัฒนาการความขัดแย้ง จากการดำเนินโครงการพัฒนาของรัฐในกรณีของโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเลในพื้นที่ตำบลม่วงงาม จังหวัดสงขลา
2. เพื่อวิเคราะห์สาเหตุความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการพัฒนาของรัฐในกรณีของโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเลในพื้นที่ตำบลม่วงงาม จังหวัดสงขลา
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาของรัฐ

แนวความคิดและทฤษฎี

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า “ขัด” คือ ไม่ทำตาม ฝ่าฝืน ขึ้นไว้ ส่วนคำว่า “แย้ง” คือ ไม่ตรงหรือไม่ลงรอย ต้านและทานไว้ เมื่อนำทั้งสองคำมารวมกันแล้ว จึงหมายถึงสภาพความไม่ลงรอยกัน คือไม่ยอมทำตามและยังมีการต้านเอาไว้ ซึ่งความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นในทันที แต่หากมีการพัฒนาการขึ้นตามลำดับ โดยแบ่งได้เป็น 3 ระยะตามแนวคิดของ Christopher Moore (1986,

อ้างอิงใน บุซบง ชัยเจริญวัฒน์, 2561) ที่อธิบายว่า ระยะที่ 1. ความขัดแย้งแฝง (Latent Conflict) เป็นระยะของความขัดแย้งที่ยังไม่พัฒนาเต็มที่ และยังไม่ขยายตัวจนเกิดการแบ่งขั้วของคู่กรณี ระยะที่ 2. ความขัดแย้งที่กำลังเกิด (Merging Conflict) เป็นความขัดแย้งที่พัฒนามาจากระยะที่ 1 คือมีการแบ่งขั้วคู่ขัดแย้งหรือคู่กรณีขึ้นชัดเจน และต่างฝ่ายต่างรับรู้ว่ามี ความขัดแย้งเกิดขึ้น แต่ยังไม่มีการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือกระบวนการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้ง และระยะที่ 3. ความขัดแย้งที่ปรากฏออกมา (Manifest Conflict) เป็นระยะที่ความขัดแย้งได้พัฒนาไปเป็นข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งที่ชัดเจน มีการดำเนินการตามบทบาทที่ตนเองเกี่ยวข้อง รวมถึงอาจมีการเจรจาไกล่เกลี่ย หรืออาจถึงทางตัน หากทางออกไม่ได้

นอกจากนี้ Christopher Moore (Christopher Moore 1986, อ้างถึงใน บุซบง ชัยเจริญวัฒน์, 2561) ยังได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปไว้ด้วยกัน 6 ด้าน คือ ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) จากการที่ข้อมูลที่มีอยู่นั้นน้อยไปหรือมากเกินไป ข้อมูลที่เป็นเท็จ การแปลข้อมูลผิดพลาด การวิเคราะห์หรือการตีความข้อมูลที่ไม่ตรงกัน ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) มีความหมายโดยกว้าง หลายคนมักจะคิดถึงเรื่องทรัพย์สิน เงินทอง แต่ความเป็นจริงยังรวมถึง กระบวนการที่ได้มาซึ่งผลประโยชน์ จิตวิทยาหรือผลทางจิตใจต่อผลประโยชน์นั้น ๆ ตลอดจนผลกระทบจากผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันต่อศักดิ์ศรี อารมณ์ และความรู้สึกด้วย ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจ การแย่งชิงอำนาจ การกระจายอำนาจ นโยบายต่าง ๆ รวมไปถึงกฎระเบียบ บทบาท ระยะเวลา ระบบ ช่องว่างความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมของคนที่อยู่ในสังคม ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflicts) มักเกิดจากความแตกต่างของ ระบบความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่หล่อหลอมตัวตนหรืออัตลักษณ์ของคน (Identity) ดังนั้นแต่ละบุคคลจึงมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกัน จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้ ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) ทั้งความสัมพันธ์ส่วนบุคคลหรือระหว่างบุคคล เกิดจากบุคลิกภาพ พฤติกรรมต่าง ๆ และการใช้อารมณ์ที่รุนแรงต่อบุคคลที่ติดต่อสัมพันธ์ด้วย หากคู่กรณีมีความสัมพันธ์ดีต่อกัน จะสามารถลดโอกาสเกิดลงได้และความขัดแย้งด้านการสื่อสาร (Communication Conflict) ในการสื่อสารนั้นจะองค์ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร ตัวสาร และผู้รับสาร ซึ่งความขัดแย้งนั้นอาจเกิดขึ้นได้ หากองค์ประกอบของการสื่อสารขาดประสิทธิภาพ

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2539) อธิบายว่า ความขัดแย้งมิใช่เป็นสิ่งเลวร้ายเสมอไป ในบางครั้งทำหน้าที่เป็นสัญญาณเตือนว่า “สังคมกำลังมีปัญหาอยู่” ดังนั้นความขัดแย้งจึงไม่จำเป็นต้องถูกกำจัดออกไปจากสังคมโดยสิ้นเชิง สอดคล้องกับทฤษฎีระบบของ David Easton (1965, อ้างถึงใน พงษ์พิสาร ชุมผล, 2550) ที่ระบุถึงการดำรงอยู่ของระบบที่ทำหน้าที่อย่างสอดคล้องประสานกันของแต่ละส่วนประกอบ หากส่วนประกอบใดทำหน้าที่บกพร่อง ย่อมส่งผลกระทบต่อการทำงานที่ของส่วนประกอบอื่นๆด้วย ในการแก้ไขความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีนั้น ต้องคำนึงถึงความปลอดภัย ปราศจากความรุนแรง มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอรูปแบบการแก้ไขความขัดแย้งที่บุซบง ชัยเจริญวัฒน์ (2561) ได้เสนอไว้ว่ามีรูปแบบต่าง ๆ คือ การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (Mediation) การเจรจา (Negotiation) การใช้อำนาจตุลาการ (Arbitration) กระบวนการ

นิติบัญญัติ (Legislation) การเจรจาไกล่เกลี่ยข้ามวัฒนธรรม (Cross Cultural Mediation) การสานเสวนา (Dialogue) การไต่สวน (Inquiry) ไม่ให้ความร่วมมือ (Non-Cooperation) และอารยะขัดขืน (Civil Disobedience)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Dryzek (1997, อ้างถึงใน วรศักดิ์ พวงเจริญ, 2549) อธิบายถึง ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมว่ามีวาทกรรมที่สะท้อนมุมมองที่แตกต่างกันของผู้ผลักดันโครงการกับประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการมีความแตกต่างกัน โดยเจ้าของโครงการพัฒนามักเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก มักใช้วาทกรรมในการชี้แจงว่า การตัดสินใจได้ผ่านกระบวนการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ในขณะที่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ จะใช้วาทกรรมเรื่องการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นเพื่อคัดค้านโครงการ

สรวิศ ลิ้มปริงซี่ (2559) ระบุว่า กระบวนการมีส่วนร่วมนั้น ต้องมีผู้ที่มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มหรือตัวแทนของกลุ่มในการให้ข้อมูล คิด และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ หากมีคู่กรณีเพียงบางฝ่าย จะทำให้การแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากฝ่ายที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม จะรู้สึกว่าย่ำแย่โดนกลืนกลาย ไม่ได้รับความเป็นธรรม และความทุกข์หรือความเดือดร้อนของตนไม่ได้รับการดูแลแก้ไข อาจทำให้ปัญหามันบานปลายขึ้น

ไชยา เกษารัตน์ (2562) ได้อธิบายถึง ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนจากการดำเนินโครงการภาครัฐ พบว่าสาเหตุที่ประชาชนในพื้นที่ของโครงการขาดความเชื่อมั่นต่อการดำเนินโครงการ ได้แก่ 1. หน่วยงานภาครัฐไม่มีการบูรณาการในการดำเนินงาน และความไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ การบริหารงานมีลักษณะผูกขาดโดยรวมศูนย์อยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยงานราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทำให้ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องที่มีความสำคัญต่าง ๆ 2. ทศนคติที่ไม่ตรงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน โดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐมักมองผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก และมองว่าประชาชนยังไม่เข้าใจต่อการดำเนินโครงการของรัฐ ในส่วนของประชาชนก็ยังคงมีความสับสนและไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่หรือความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ 3. ประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานส่วนท้องถิ่นไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม อันเกิดจากการปิดบังข้อมูลข่าวสาร ทำให้ประชาชนในพื้นที่รู้สึกถึงความไม่โปร่งใสในการดำเนินโครงการ ความไม่พึงพอใจต่อการดำเนินงานของรัฐที่มีต่อผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการ และความกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตวัฒนธรรมของคนในพื้นที่

ในการจัดการความขัดแย้งนั้น ต้องเกิดจากการบริหารจัดการภายในระบบงานราชการ และการบริหารจัดการร่วมกันระหว่างรัฐและประชาชนในพื้นที่ โดยรัฐต้องจัดตั้งหน่วยงานกลาง เพื่อทำหน้าที่ประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชน รับข้อร้องเรียนจากประชาชนที่ได้รับผลกระทบ มีการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นไปอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งในการดำเนินโครงการต่าง ๆ รัฐต้องได้รับการยอมรับจากประชาชน โดยการสร้างความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับแนวนโยบายของรัฐ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่ถูกต้องอย่างครบถ้วน เปิดโอกาสให้ประชาชนและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและคำนึงถึงวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการศึกษาจากหนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้มีการใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนทั้งหมด 17 คน คือหน่วยงานระดับภูมิภาค จำนวน 2 คน หน่วยงานระดับท้องถิ่น จำนวน 6 คน ฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ จำนวน 2 คน และฝ่ายคัดค้านโครงการฯ จำนวน 7 คน ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษา พบว่า สถานการณ์และพัฒนาการของความขัดแย้ง สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะความขัดแย้งแฝง ระยะความขัดแย้งที่กำลังเกิด และความขัดแย้งที่ปรากฏออกมา ซึ่งอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. ระยะความขัดแย้งแฝง (Latent Conflict) เป็นสถานการณ์ความขัดแย้งที่ประชาชนในพื้นที่ยังไม่ได้รับรู้ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหลังจากการสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเล ความขัดแย้งยังไม่พัฒนาเต็มที่ และยังไม่ขยายตัวจนเกิดการแบ่งขั้วของคู่อริ

2. ระยะความขัดแย้งที่กำลังเกิด (Merging Conflict) เป็นความขัดแย้งที่พัฒนามาจากระยะระยะความขัดแย้งแฝง เริ่มมีประชาชนบางส่วนเกิดความสงสัยและรับรู้ถึงผลกระทบหากเกิดการดำเนินโครงการฯ มีการแบ่งขั้วคู่อริ หรือคู่อริขึ้นชัดเจนและต่างฝ่ายต่างรับรู้ว่ามี ความขัดแย้งเกิดขึ้น แต่ยังไม่มีการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือกระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง หลังจากประชุมรับฟังความคิดเห็น เริ่มมีประชาชนบางส่วนเกิดความสงสัยและรับรู้ถึงผลกระทบหากเกิดการดำเนินโครงการฯ

3. ความขัดแย้งที่ปรากฏออกมา (Manifest Conflict) จากเหตุการณ์ที่ผู้รับเหมาได้เริ่มดำเนินการก่อสร้าง จึงเป็นเหตุให้ประชาชนตื่นตัวและรวมกลุ่มกันในนามเครือข่ายประชาชนรักษาดม่วงงามและเริ่มเคลื่อนไหวคัดค้านในหลายรูปแบบทั้งการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานราชการและกิจกรรมตามแนวทางสันติ เป็นระยะที่ความขัดแย้งได้พัฒนาไปเป็นข้อพิพาทที่ชัดเจน มีการดำเนินการตามบทบาทที่ตนเองเกี่ยวข้อง รวมถึงอาจมีการเจรจาไกล่เกลี่ย หรืออาจถึงทางตันหาทางออกไม่ได้

โดยข้อขัดแย้งในพื้นที่จากการดำเนินโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเล ตำบลม่วงงาม คือ ภาครัฐต้องการโครงการเขื่อนป้องกันคลื่นชายฝั่ง เพื่อป้องกัน สถานะที่ราชการ บ้านเรือนของประชาชน และแนวถนนเลียบริมชายหาดจากการกัดเซาะของคลื่น หากไม่เร่งดำเนินการป้องกันและแก้ไขจะสร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชน ในส่วนของประชาชนในพื้นที่ที่มีความกังวลถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิต หลังจากโครงการแล้วเสร็จผลกระทบโดยตรงต่อชาวบ้านเมื่อชายหาดพังทลาย จะทำให้ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถประกอบอาชีพตามเดิมได้ ซึ่งชายหาดเป็นแหล่งทำมาหากินและเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชุมชน ตลอดจนนักท่องเที่ยว ย่อมส่งผลกระทบต่อความรู้สึกและจิตใจ อีกทั้งยังผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในชุมชนจากฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย รวมทั้งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

ในการแบ่งประเภทสาเหตุความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเล ตำบลม่วงงาม มีสาเหตุสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. ความขัดแย้งด้านข้อมูล การที่ข้อมูลของคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายไม่ตรงกัน การแปลข้อมูลที่ผิดพลาด การวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความข้อมูลที่แตกต่าง รวมถึงการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง ทำให้โครงการขาดความโปร่งใส

2. ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมทำให้เกิดความไม่พึงพอใจต่อการดำเนินงานของรัฐ อีกทั้งความกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต รายได้ วัฒนธรรม รวมถึงสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านมีความกังวลว่าชายหาดจะหายไป เนื่องจากการก่อสร้างเขื่อนกันคลื่นชายหาดม่วงงาม มีการยื่นล้าลงไปทะเล ตัวเขื่อนกันคลื่นจะพัดพาทรายหน้าเขื่อนกันคลื่นออกไป ทำให้ชายหาดที่เคยมีหน้าเขื่อนกันคลื่นหายไป

3. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ด้วยโครงสร้างของระบบงานราชการ ที่ยังมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐได้ไม่เต็มที่ และข้อจำกัดในการบริหารจัดการพื้นที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ เกิดการผูกขาดโดยรวมศูนย์อยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยงานราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทำให้ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง

4. ความขัดแย้งด้านค่านิยม ทศนคติของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีต่อการดำเนินโครงการฯ ซึ่งเจ้าหน้าที่ภาครัฐยังมองผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก และยังมองว่าประชาชนยังไม่เข้าใจต่อการดำเนินโครงการของรัฐ ในส่วนของประชาชนก็ยังไม่เข้าใจ ในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ทำให้ประชาชนเกิดความไม่ไว้วางใจต่อโครงการฯ และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ อีกทั้งประชาชนได้รับรู้ปัญหาความล้มเหลวของการดำเนินโครงการลักษณะคล้าย ๆ กัน ที่สร้างผลกระทบให้กับประชาชนในพื้นที่อื่น จึงเห็นว่าทัศนคติที่แตกต่างกันเช่นนี้ย่อมทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง

จากการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูล ทำให้สามารถแบ่งการจัดการความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเล ตำบลม่วงงาม จังหวัดสงขลา ได้ดังนี้

1. การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง โดยการสร้างพื้นที่กลางให้หน่วยงานภาครัฐและประชาชนตำบลม่วงงามเข้ามาพูดคุยแก้ไขปัญหา โดยมีเจ้าหน้าที่จากอำเภอสิงหนคร ทำหน้าที่เป็นคนกลาง

2. การเจรจา หน่วยงานภาครัฐได้เข้าไปพูดคุยสร้างความเข้าใจและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งจะเป็นการป้องกันความขัดแย้งจากการเข้าถึงข้อมูลของประชาชนและได้รับทราบผลกระทบจากโครงการที่เกิดขึ้นกับประชาชน

3. การรวมกลุ่มของภาคประชาชน ประชาชนตำบลม่วงงามได้รวมกลุ่มกันในนามเครือข่ายประชาชนรักษาม่วงงาม เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ข่าวสารข้อมูลและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำการเคลื่อนไหวคัดค้าน

4. การคัดค้านโครงการด้วยแนวทางสันติและสร้างสรรค์ โดยใช้ทรัพยากร องค์ความรู้ที่มีในชุมชนร่วมกับข้อมูลด้านวิชาการที่ได้รับมาจากนักวิชาการและบุคคลอื่น ๆ ที่เข้ามาสนับสนุน เพื่อขยายการรับรู้สู่สาธารณะและสร้างแรงกดดันต่อภาครัฐ ให้เข้ามารับฟังข้อเรียกร้องหรือข้อเสนอของประชาชน

5. ยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง โดยใช้ขั้นตอนทางกฎหมายในการขอชะลอหรือยุติโครงการฯ

6. ยื่นหนังสือถึงคณะกรรมการการที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร

จากการศึกษา พบว่า มีข้อเสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการก่อสร้าง เชื้อนป้องกันตลิ่งริมทะเล ตำบลม่วงงาม จังหวัดสงขลาได้เป็น 3 แนวทาง ดังนี้

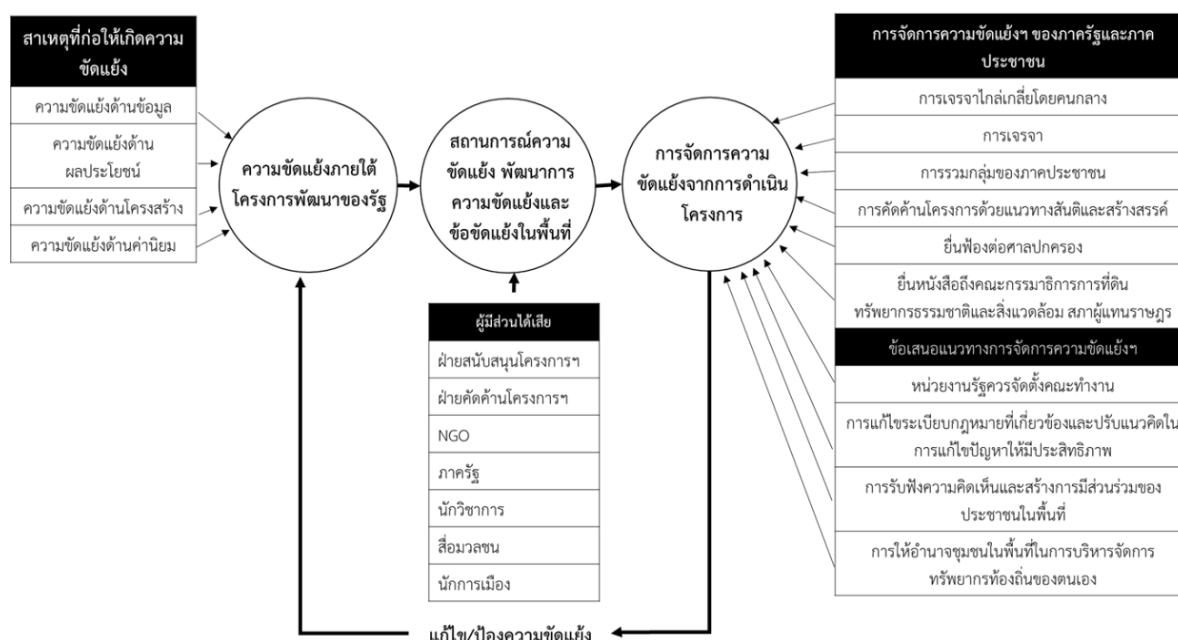
1. หน่วยงานรัฐควรจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานงานระหว่างประชาชนกับ รัฐ ในการรับข้อมูลข้อร้องเรียนความไม่เป็นธรรม ที่มีผลกระทบต่อประชาชนและประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ประชาชน เพื่อสร้างความยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ รวมถึงการทำงานร่วมกับผู้นำในชุมชนเพื่อลดความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นได้

2. การแก้ไขระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องและปรับแนวคิดในการแก้ไขปัญหาให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากในบางกรณีผู้คนได้รับผลกระทบเกิดจากระเบียบกฎหมายที่ล้าสมัยหรือเอื้อผลประโยชน์ต่อคนบางกลุ่ม รวมถึงปรับแนวคิดในการแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นการพัฒนาพื้นที่และลดความขัดแย้งที่เกิดจากการดำเนินโครงการของรัฐ

3. การรับฟังความคิดเห็นและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ภาครัฐต้องให้ข้อมูลแก่ประชาชนอย่างครบถ้วน และรับฟังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ดำเนินโครงการ รวมถึงให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการตั้งแต่เริ่มจนจบโครงการ เพื่อเป็นการลดความขัดแย้งในพื้นที่ได้

4. การให้อำนาจชุมชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของตนเอง ประชาชนในพื้นที่ควรมีสติในการบริหารจัดการทรัพยากรของพื้นที่ของตนเอง เนื่องจากท้องถิ่นมีความเข้าใจปัญหาของตนเองได้ดีที่สุด และหน่วยงานส่วนกลางควรรับฟังและสนับสนุนความต้องการของท้องถิ่น

ในการศึกษานี้ สามารถสรุปกระบวนการจัดการความขัดแย้งจากการดำเนินงานโครงการพัฒนาของรัฐ: กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเชื้อนป้องกันตลิ่งริมทะเล ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลาตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการจัดการความขัดแย้งจากการดำเนินงานโครงการพัฒนาของรัฐ: กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมทะเล ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ที่มา: ดัดแปลงจากทฤษฎีระบบ David Easton (1965, อ้างถึงใน พุทธิสาร ชุมพล, 2550)

อภิปรายผล

จากสถานการณ์และพัฒนารความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สามารถแบ่งได้ 3 ระยะได้แก่ ความขัดแย้งแฝง ความขัดแย้งที่กำลังเกิด และความขัดแย้งที่ปรากฏออกมา โดยมีสาเหตุมาจาก ความขัดแย้งด้านข้อมูล ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง และความขัดแย้งด้านค่านิยม โดยข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดถึงมุมมองต่อปัญหาแตกต่างกันไป ซึ่งมุมมองของเจ้าของโครงการจะมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและอ้างถึงการตัดสินใจผ่านกระบวนการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญ ในขณะที่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจะมีมุมมองด้านวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงไป

ในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ภาครัฐได้ใช้การเจรจาและการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง เพื่อประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจแก่ประชาชนในพื้นที่ ส่วนประชาชนที่ได้ผลกระทบมีการรวมกลุ่มคัดค้านทำกิจกรรมตามแนวสันติวิธี และได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองและยื่นหนังสือถึงคณะกรรมการที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรัฐสภา

จากสถานการณ์ ทศนคติของประชาชน ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำกฎหมายที่บังคับใช้อยู่บางฉบับไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ข้อเสนอแนวทางการแก้ไขความขัดแย้ง ด้วยการแก้ไขระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาของประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนจากข้อกฎหมายที่ล้าสมัย หรือกฎหมายที่เอื้อผลประโยชน์ให้กับคนบางกลุ่ม อีกทั้งภาครัฐต้องได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ ด้วยการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ ให้ความสำคัญถึงวิถีการดำเนินชีวิต

ของประชาชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนและท้องถิ่นเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการของรัฐ รวมถึงการให้อำนาจชุมชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านโดยคำนึงถึงวิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และศักยภาพของชุมชน จะทำให้โครงการที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ควรทำการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ซึ่งข้อมูลส่วนนี้จะถูกนำไปประเมินในส่วนผลเสียจากการดำเนินโครงการ ทำให้เกิดสมบูรณในประเด็นการเสนอทางเลือกและการรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้น โดยที่แนวทางแก้ไขผลกระทบต้องเป็นที่ยอมรับของกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งอาจช่วยลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในโครงการนี้ได้
2. ควรมีหน่วยงานหรือบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นคนกลาง ที่ได้รับยอมรับจากคู่ขัดแย้งมาทำหน้าที่เจรจาไกล่เกลี่ย สร้างพื้นที่กลาง ในกรณีที่ขัดแย้งรุนแรงขึ้น จะสามารถคลี่คลายสถานการณ์ลงได้ อีกทั้ง ภาครัฐควรจัดตั้งหน่วยงาน เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานงานต่าง ๆ รับฟังความคิดเห็น สร้างเครือข่ายความมีส่วนร่วม และให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องอย่างทั่วถึง
3. ควรคำนึงถึงข้อเท็จจริงและคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ในกระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง ทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้านโครงการไม่ควรตั้งธงไว้ล่วงหน้า แต่ควรศึกษารายละเอียดอย่างถ่องแท้รอบด้านทั้งผลดีผลเสียที่เกิดขึ้น มิเช่นนั้นอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตประชาชนในพื้นที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นการเข้ามาของกลุ่มที่ไม่ใช่คู่ขัดแย้งในพื้นที่ เช่น กลุ่ม NGO นักการเมืองระดับชาติ ระดับท้องถิ่น นักวิชาการ สื่อมวลชน การใช้สื่อโซเชียลกระตุ้นการรับรู้พื้นที่สาธารณะ และประเด็นของหน่วยงานท้องถิ่นที่ขาดศักยภาพ ด้านงบประมาณ การรู้และความเชี่ยวชาญที่เพียงพอเกี่ยวกับมาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2539). “ชาติพันธุ์และความขัดแย้ง” ใน *สันติศึกษา/วิถีวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพฯ: โคมลคิมทอง
- ไชยา เกษารัตน์, และอิศรภรณ์ รินโธสง. (2562). การจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน จากการดำเนินโครงการพัฒนาทะเลและชายฝั่ง กลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย. *วารสารศิลปศาสตร์*, 11(1), 116-149.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์. (2561). *การจัดการความขัดแย้ง: ความรู้เบื้องต้นและกรณีศึกษา*. สงขลา: พี.ซี พรินต์.

- พฤทธิสาร ชุมพล (2552). ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่10). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- วรศักดิ์ พ่วงเจริญ. (2549). ทฤษฎีความขัดแย้งและการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย (เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 33). เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สรวิศ ลิ้มปริงซี่. (2559). การจัดการความขัดแย้งทางสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์

แนวทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐาน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าสาป

และองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา^{1,2}

Guideline for the Elderly's Potential Development Conducted by
Communities and Elderly Schools Underlying Local Administration
Organizations: A Case Study of Tha Sab Sub-District Municipality and
Lam Phaya Sub-District Administration Organization,
Mueang District, Yala Province^{1,2}

ศิริลักษณ์ คัมภีรานนท์³ สุปรียา นุ่นเกลี้ยง³ ดรุณี พัฒนจินดา³ และวราภรณ์ เพชรช่วย³
Siriluk Khumphiranont³, Supreeya Nunkliang³, Darunee Phattanajinda³ and
Waraporn Pechchual³

วันรับบทความ 12 ตุลาคม 2565

วันแก้ไขบทความ 30 พฤศจิกายน 2565

วันตอบรับบทความ 1 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและแนวทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ กลุ่มคนทำงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุหรือ

¹ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมชุมชนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา

² บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 15 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ 11 - 12 ตุลาคม พ.ศ. 2565

³ ศิริลักษณ์ คัมภีรานนท์, สุปรียา นุ่นเกลี้ยง, ดรุณี พัฒนจินดาและวราภรณ์ เพชรช่วย, หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 95000

³ Siriluk Khumphiranont, Supreeya Nunkliang, Darunee Phattanajinda, and Waraporn Pechchual, Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University, 95000, Thailand, Email address: siriluk.k@yru.ac.th

สมาชิกครัวเรือนผู้สูงอายุ และตัวแทนบุคลากรที่ทำงานสนับสนุนผู้สูงอายุ ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 378 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลวิจัยพบว่าสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$, S.D = 0.83) และแนวทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$, S.D = 0.63) ข้อเสนอแนะคือท้องถิ่นควรพัฒนาช่องทางการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีมาช่วยสนับสนุนงานจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: การเรียนรู้ตลอดชีวิต, ผู้สูงอายุ, ชุมชนเป็นฐาน, โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐาน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

The purposes of this quantitative research were to study problems of life-long learning and guideline for the elderly's potential development conducted by communities and elderly schools underlying local administration organizations. Sample of 378 participants consisted of officers working for local administration organizations, the elderly or members of the elderly's households, and representatives of officers working to support the elderly. Research instrument was a questionnaire that collected data which, later, were analyzed to find out percentages, means and standard deviations. Outcomes of the study showed that problems of the elderly's life-long learning management in the local administration organizations were in a moderate level ($\bar{X} = 3.14$, S.D = 0.83). Meanwhile, the guideline for the elderly's potential development conducted by communities and elderly schools underlying local administration organizations was, overall, in a high level ($\bar{X} = 3.77$, S.D = 0.63). Suggestions noted by the samples were that the organizations should offer more learning opportunities and facilitate the elderly to access various learning sources. Moreover, technology should be used to improve learning management that properly fulfills the elderly's needs.

Keywords: Life-long Learning, Elderly, Community-based, Elderly School-based, Local Administration Organization

บทนำ

สถานการณ์ประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอย่างมากและเป็นภาระของรัฐ ชุมชน และครอบครัวในการดูแลสุขภาพ ค่าใช้จ่ายในการยังชีพที่ต้องสูงขึ้น และต้องเตรียมพร้อมระดมทรัพยากร สร้างบุคลากร ปรับบทบาทหน้าที่และเพิ่มการประสานงานขององค์กร/หน่วยงาน แก๊ไขและปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ พัฒนารูปแบบและระบบต่างๆ ในการให้บริการด้านสุขภาพอย่างเท่าเทียมกันแก่ผู้สูงอายุ การเตรียมพร้อมของระบบกลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุต้องใช้องค์ความรู้เสริมสิ่งที่เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ แต่ปัจจุบันศักยภาพและความพร้อมมีความแตกต่างกันของกลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งประสบการณ์การใช้ชีวิต ทักษะ องค์ความรู้ หรือภูมิปัญญาที่จะใช้ฐานของการเรียนรู้ ซึ่งแนวทางการส่งเสริมการศึกษาให้กับผู้สูงอายุสอดคล้องกับแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุปี พ.ศ. 2546 ตลอดจนปฏิญญาผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2542 ข้อที่ 3 ที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน ข้อที่ 4 กล่าวว่า ผู้สูงอายุควรได้ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ให้สังคม มีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยตามความสมัครใจ โดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า และข้อที่ 6 ที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุควรได้มีบทบาทและส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชนและสังคม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันและกับบุคคลทุกวัย สอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2557) ในการเตรียมความพร้อมการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุควรจะมีมือกันทั้งภาครัฐและเอกชนตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชนและประเทศ โดยเฉพาะการร่วมกันกระตุ้นเพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ สร้างความรู้สึที่ดีต่อตนเอง ตระหนักในคุณค่าของตนเองที่มีต่อบุคคลอื่น การใช้ชีวิตในบั้นปลาย การจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ทางด้านสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ การปรับตัวทางด้านสังคมและจิตใจ

สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีภารกิจหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในงานเบี้ยยังชีพ กองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งเป็นภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอนตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 13 พ.ศ. 2552 แต่จากข้อจำกัดด้านงบประมาณ และความจำเป็นเร่งด่วน ภารกิจในการดูแลผู้สูงอายุอาจอยู่ในลำดับท้าย ๆ ของการดำเนินงาน (ประสพโชค ต้นสาโรจน์, 2559) ดังนั้น การแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุให้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นโครงสร้างเศรษฐกิจที่เน้นคุณค่า (Value-Based Ecosystem) เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมที่อยู่บนฐานของความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับท้องถิ่นในการผลักดันการเพิ่มคุณค่าให้แก่ผู้สูงอายุให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและสามารถสร้างคุณค่าในตัวเอง และสามารถแบ่งปันถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ช่วยเหลือชุมชนเป็นสิ่งที่น่าสนใจค้นหา โดยการท้าววิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาเทศบาลตำบลท่าสาป และองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับภารกิจด้านผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าเสาและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าเสาและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้ทราบสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าเสาและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา
2. ได้แนวทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าเสาและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา

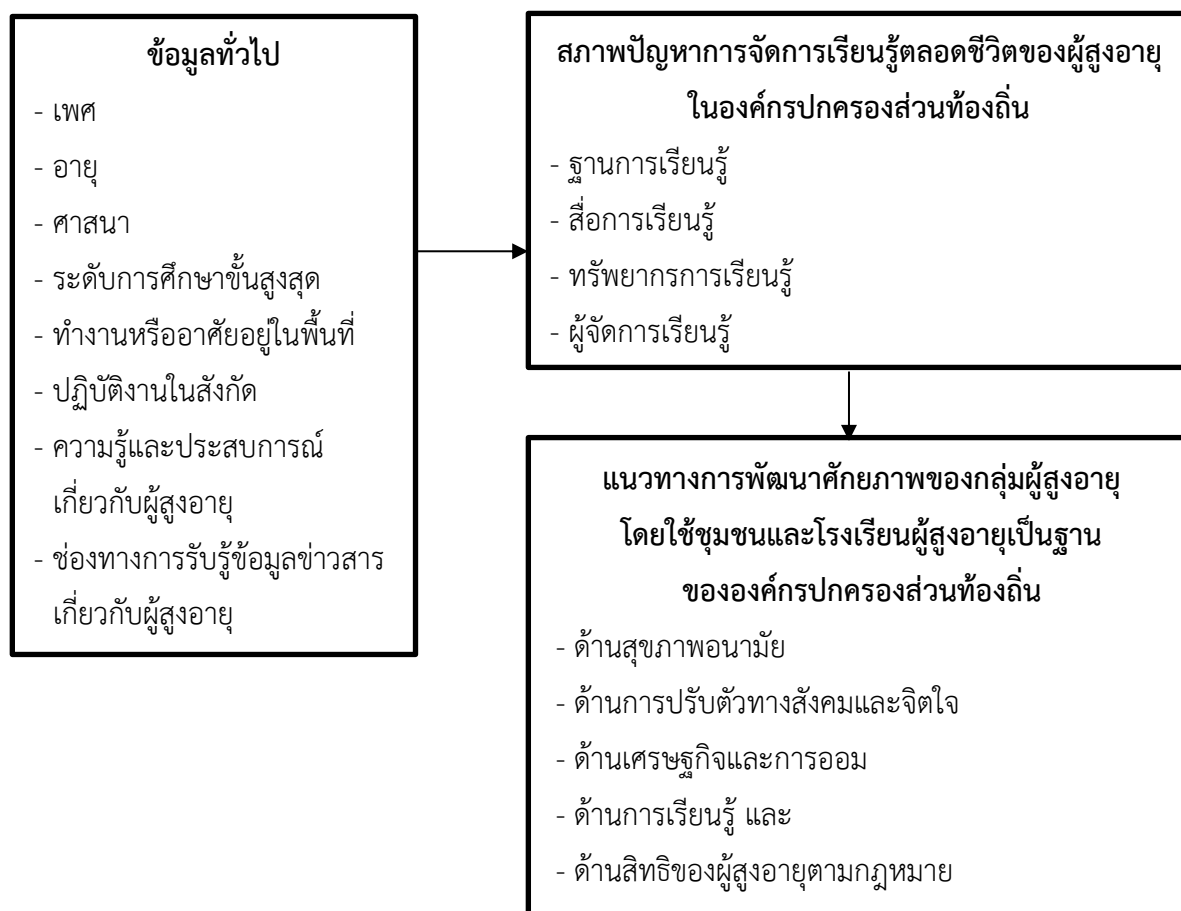
ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา คือ การวิจัยนี้มุ่งศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ครอบคลุมฐานการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ ทรัพยากรการเรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ ส่วนประเด็นการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุครอบคลุมเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการปรับตัว ทางสังคมและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและการออม ด้านการเรียนรู้ และด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย
2. ด้านพื้นที่ คือกำหนดพื้นที่นำร่องการศึกษา คือเทศบาลตำบลท่าเสา และองค์การบริหารส่วนตำบล ลำพะยา เนื่องจากหน่วยงานท้องถิ่นมีศักยภาพด้านการบริหารจัดการที่ดี และมีกลุ่มชมรมผู้สูงอายุและหน่วยงานภาคีด้านผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง
3. ด้านประชากร คือ ประชาชน 3 กลุ่ม คือกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ทำงานในเทศบาลตำบลท่าเสา และองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ของทั้ง 2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มที่ 3 ตัวแทนบุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรัฐ และไม่ใชรัฐที่ทำงานสนับสนุนช่วยเหลือและส่งเสริมผู้สูงอายุด้านต่าง ๆ ในระดับตำบล และระดับจังหวัด

ทั้งนี้ การวิจัยเรื่องดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรต้น (X) คือ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูล

ตัวแปรตาม (Y) คือ สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ และการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรในการวิจัย คือประชาชน 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มคนทำงานในเทศบาลตำบลท่าสาป และองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา 2) กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ของทั้ง 2 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และ 3) ตัวแทนบุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรัฐ และไม่ใช่อำเภอที่ทำงานสนับสนุนช่วยเหลือและส่งเสริมผู้สูงอายุด้านต่าง ๆ ในระดับตำบล ระดับจังหวัด โดยผู้วิจัยได้สำรวจกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 378 คน วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 สุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม โดยแบ่งเป็นเป็นตำบล คือ ตำบลลำพะยา ตำบลท่าสาป และหน่วยงานภาครัฐที่สนับสนุนงานผู้สูงอายุและการเรียนรู้ตลอดชีวิต และขั้นที่ 2 สุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยเน้นความสะดวก

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามแบบปลายปิด ประกอบด้วยคำถาม 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 คำถามข้อมูลทั่วไป มีคำถาม จำนวน 8 ข้อ

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าสาปและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา มีคำถาม 4 ด้าน รวมคำถาม 18 ข้อ

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าเสาและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา มีคำถาม 5 ด้าน รวมคำถาม 23 ข้อ

ทั้งนี้ ส่วน 2 -3 มีมาตรวัดแบบ Rating Scale มีคำตอบให้เลือก และเกณฑ์การให้คะแนนเหมือนกัน กล่าวคือ มาก ค่อนข้างมาก ปานกลาง ค่อนข้างน้อย และน้อย เกณฑ์การให้คะแนน และการแบ่งระดับคะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้คะแนนเป็น	5
มาก	ให้คะแนนเป็น	4
ปานกลาง	ให้คะแนนเป็น	3
น้อย	ให้คะแนนเป็น	2
น้อยที่สุด	ให้คะแนนเป็น	1

สำหรับการแบ่งระดับคะแนน ก็เช่นเดียวกัน คะแนนเฉลี่ยแปลความหมาย

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายความว่า ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายความว่า ระดับความคิดเห็นมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายความว่า ระดับความคิดเห็นปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายความว่า ระดับความคิดเห็นน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายความว่า ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ประสานหน่วยงานและขอความอนุเคราะห์ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูล โดยเครื่องมือแบบสอบถามจะประสานกับหน่วยงานท้องถิ่นช่วยรวบรวม ผ่านเจ้าหน้าที่สมาชิกสภาท้องถิ่น และอสม.

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1-2

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง คิดเป็นร้อยละ 65.9 อายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.6 ส่วนใหญ่เป็นศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 50.3 ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 32.3 ส่วนใหญ่มีสถานที่ทำงานหรืออาศัยอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลท่าเสามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.4 รองลงมาคือ องค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา คิดเป็นร้อยละ 45.3 ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานในสังกัดกลุ่มผู้สูงอายุ/ครอบครัวผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 18.9 โดยจะมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับผู้สูงอายุผ่านการทำงานหรือการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 20.8 โดยส่วนใหญ่มีช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้สูงอายุ มากที่สุด คือ โทร./วิทยุ คิดเป็นร้อยละ 14.3

2. ผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ศึกษากรณี เทศบาลตำบลท่าสาป และองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา

ตารางที่ 1 ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : ศึกษากรณี เทศบาลตำบลท่าสาปและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา

ข้อ	รายการ	ระดับความคิดเห็น			
		ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับ
1. ฐานการเรียนรู้					
1	การจัดกิจกรรมสุขภาพมีสาระความรู้การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุไม่หลากหลาย	64.00	3.20	0.84	ปานกลาง
2	การจัดกิจกรรมดูแลสุขภาพแก่ผู้สูงอายุมีเนื้อหาไม่ตรงกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ	59.20	2.96	0.84	ปานกลาง
3	ความชัดเจนและการวัดผลของฐานการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของผู้สูงอายุวัดผลได้ค่อนข้างยาก	64.20	3.21	0.80	ปานกลาง
4	ขาดการสำรวจและวิเคราะห์การจัดทำหลักสูตรอบรมอาชีพที่เหมาะสมกับศักยภาพของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม	62.00	3.10	0.87	ปานกลาง
5	การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุไม่มีการจำแนกเฉพาะกลุ่ม และไม่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุบางกลุ่ม	62.20	3.11	0.86	ปานกลาง
6	ขาดการอบรมหรือช่องทางการให้ความรู้ทางสื่อ Social อินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยีแก่ผู้สูงอายุ	64.60	3.23	0.89	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยโดยรวมฐานการเรียนรู้		62.80	3.14	0.68	ปานกลาง
2. ด้านสื่อการเรียนรู้					
7	สื่อการสอน/สื่อสาธิตให้กับผู้สูงอายุไม่หลากหลาย	63.20	3.16	0.81	ปานกลาง
8	สื่อการสอน/สื่อสาธิตให้กับผู้สูงอายุเข้าใจยาก	64.60	3.23	0.83	ปานกลาง
9	ปัญหาด้านการอ่านออกเขียนได้ และการคำนวณเป็นข้อจำกัดในการศึกษาเรียนรู้ของผู้สูงอายุ	66.20	3.31	0.85	ปานกลาง
ความพึงพอใจโดยรวมด้านสื่อการเรียนรู้		64.60	3.23	0.72	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : ศึกษากรณี เทศบาลตำบลท่าสาปและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา (ต่อ)

ข้อ	รายการ	ระดับความคิดเห็น			
		ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับ
ด้านทรัพยากรการเรียนรู้					
10	อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดอบรมอาชีพแก่ผู้สูงอายุไม่ทั่วถึงและไม่อยู่ในสภาพการใช้งาน	65.20	3.26	0.92	ปานกลาง
11	สถานที่ อาคาร และพื้นที่การจัดการเรียนรู้กับผู้สูงอายุขาดการดูแลและปรับปรุง ไม่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมอบรมแก่ผู้สูงอายุ	62.40	3.12	0.98	ปานกลาง
12	ขาดการส่งเสริมการจัดการสภาพแวดล้อมและบรรยากาศแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ	61.20	3.06	0.95	ปานกลาง
13	ไม่มีการสำรวจและจัดการทรัพยากรการเรียนรู้ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน	60.40	3.02	0.97	ปานกลาง
14	ข้อมูลศักยภาพและความรู้ของผู้สูงอายุขาดการจัดระบบและจัดการข้อมูล ขาดการนำมาใช้วิเคราะห์แก้ปัญหาและวางแผนส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ	62.60	3.13	0.90	ปานกลาง
15	ผู้สูงอายุหลังเกษียณมักมีแนวคิดไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา เช่น การเรียนรู้อาชีพของคนเกษียณ	62.20	3.11	0.88	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยโดยรวมด้านทรัพยากรการเรียนรู้		62.40	3.12	0.78	ปานกลาง
ด้านผู้จัดการเรียนรู้					
16	ผู้จัดการการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุทำงานแบบตั้งรับ	61.40	3.07	0.90	ปานกลาง
17	ผู้จัดการการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุทำงานไม่บูรณาการในภารกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน	61.00	3.05	0.94	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : ศึกษากรณี เทศบาลตำบลท่าเสาและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา (ต่อ)

ข้อ	รายการ	ระดับความคิดเห็น			
		ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับ
ด้านผู้จัดการเรียนรู้					
18	ผู้จัดการการเรียนรู้ขาดการออกแบบกิจกรรมใหม่ๆที่สอดคล้องกับปัจจุบัน	61.80	3.09	0.97	ปานกลาง
	ค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมด้านผู้จัดการเรียนรู้	61.40	3.07	0.85	ปานกลาง
	สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุโดยภาพรวม	62.80	3.14	0.66	ปานกลาง

จากตารางสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่าสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นฯ โดยภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.14, S.D. = 0.83) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ด้านสื่อการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านสื่อการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.23, S.D. = 0.72) โดยเฉพาะประเด็นย่อยว่าปัญหาด้านการอ่านออกเขียนได้ และการคำนวณเป็นข้อจำกัดในการศึกษาเรียนรู้ของผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.31, S.D. = 0.85)

ด้านฐานการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านฐานการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.14, S.D. = 0.68) โดยเฉพาะประเด็นย่อยว่าปัญหาขาดการอบรมหรือช่องทางการให้ความรู้ทางสื่อ Social อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีแก่ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.23, S.D. = 0.89)

ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านทรัพยากรการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.12, S.D. = 0.78) โดยเฉพาะประเด็นย่อยว่าปัญหาอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดอบรมอาชีพแก่ผู้สูงอายุไม่ทั่วถึง และไม่อยู่ในสภาพการใช้งาน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.26, S.D. = 0.92)

ด้านผู้จัดการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านผู้จัดการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.07, S.D. = 0.85) โดยเฉพาะประเด็นย่อยว่าปัญหาผู้จัดการการเรียนรู้ขาดการออกแบบกิจกรรมใหม่ๆที่สอดคล้องกับปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.09, S.D. = 0.97)

3. ผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าเสาและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา

ตารางที่ 2 ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าเสา และองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา

ข้อ	รายการ	ระดับความคิดเห็น			
		ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับ
1. ด้านสุขภาพอนามัย (ต่อ)					
1.1	ต้องการให้มีการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุผ่านกลุ่มอสม.แบบรายบุคคล	76.40	3.82	0.73	มาก
1.2	ดูแลและส่งเสริมสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุโดยสร้างระบบและกลไกเครือข่ายการดูแลและช่วยเหลือผู้สูงอายุ	76.00	3.80	0.74	มาก
1.3	สร้างสรรค์กิจกรรมนันทนาการของโรงเรียนผู้สูงอายุตามบริบทชุมชนเพื่อส่งเสริมเรียนรู้สุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุ	75.80	3.79	0.75	มาก
1.4	ต้องการได้รับคำแนะนำการปรึกษาเกี่ยวกับความรู้และการป้องกันโรคที่พบบ่อยของผู้สูงอายุโดยเจ้าหน้าที่ของรพ.สต. แบบใกล้ชิด/เชิงรุก	77.20	3.86	0.71	มาก
1.5	ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสนใจเรียนรู้การดูแลสุขภาพด้วยตนเองผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต /ออนไลน์	72.80	3.64	0.85	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวมด้านสุขภาพอนามัย		75.60	3.78	0.61	มาก
2. ด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ					
2.1	ส่งเสริมผู้สูงอายุให้ทำกิจกรรมพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์การใช้ชีวิตบั้นปลายหรือในอนาคตกับสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ	75.60	3.78	0.75	มาก
2.2	ส่งเสริมทักษะการใช้เวลาว่างหรือผ่อนคลายให้กับผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมนันทนาการของโรงเรียนผู้สูงอายุ เช่น งานฝีมือ ศิลปะและหัตถกรรม เป็นต้น	76.80	3.84	0.80	มาก

ตารางที่ 2 ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าสาป และองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา (ต่อ)

ข้อ	รายการ	ระดับความคิดเห็น			
		ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับ
2.3	สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมงานสังคมพบปะและงานประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรมในชุมชน	76.60	3.83	0.77	มาก
2.4	การพัฒนาตนของผู้สูงอายุโดยใช้การฝึกสมาธิและบริหารจัดการใจผ่านการร่วมกิจกรรมขององค์กรศาสนา เช่น วัด มัสยิด	76.80	3.84	0.80	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวมด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ		76.40	3.82	0.68	มาก
3. ด้านเศรษฐกิจและการออม					
3.1	สร้างกลุ่มอาชีพเสริมหลังเกษียณอายุผ่านช่องทางกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ	75.40	3.77	0.87	มาก
3.2	เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่สนใจทำอาชีพเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานของกลุ่มอาชีพ หรือวิสาหกิจชุมชนที่มีผู้สูงอายุร่วมทำงานด้วย	76.00	3.80	0.84	มาก
3.3	ส่งเสริมผู้สูงอายุให้ทำเกษตรแบบประณีตเพื่อลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน	74.80	3.74	0.83	มาก
3.4	ส่งเสริมการเข้าอบรมการตลาดออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุ	71.60	3.58	0.93	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวมด้านเศรษฐกิจและการออม		74.40	3.72	0.78	มาก
4. ด้านการเรียนรู้					
4.1	ผู้สูงอายุต้องเรียนรู้การช่วยเหลือตนเองจากกลุ่มอาสาหรือกลุ่มกู้ชีพกรณีเกิดอุบัติเหตุหรือภัยอันตรายแบบเบื้องต้น	73.60	3.68	0.90	มาก
4.2	ส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัวผู้สูงอายุรู้จักการใช้ Application เพื่อการดูแลผู้สูงอายุด้านสุขภาพและด้านอื่น ๆ	73.00	3.65	0.94	มาก
4.3	มีช่องทางข่าวสารของราชการและโครงการของรัฐต่าง ๆ ผ่านวิทยุชุมชน/หอกระจาย	72.40	3.62	0.88	มาก

ตารางที่ 2 ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าสาป และองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา (ต่อ)

ข้อ	รายการ	ระดับความคิดเห็น			
		ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับ
4.4	ส่งเสริมการเรียนรู้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่จากโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวัน	73.00	3.65	0.88	มาก
4.5	ส่งเสริมผู้สูงอายุโดยสร้างกลุ่ม Line ครอบครัวต่าง ๆ ที่มีผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและช่วยเหลือพึ่งพากัน	72.40	3.62	0.92	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมด้านการเรียนรู้		72.80	3.64	0.78	มาก
5. ด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย					
5.1	สร้างความตระหนักให้ผู้สูงอายุให้ตระหนักในสิทธิที่พึงได้รับจากรัฐเช่น สิทธิได้รับการศึกษาฟรีแบบถ้วนหน้าผ่านการชี้แนะของแกนนำอาสาสมัคร/หน่วยงานท้องถิ่น	75.80	3.79	0.84	มาก
5.2	ผู้สูงอายุต้องการบริการสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์ เช่น การซ่อมแซมที่อยู่อาศัยจากหน่วยงานท้องถิ่น	76.60	3.83	0.81	มาก
5.3	ผู้สูงอายุต้องการบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงมาตรฐานเดียวกันจากสถานพยาบาลในชุมชน	78.00	3.90	0.77	มาก
5.4	เพิ่มช่องทางติดตามสิทธิสวัสดิการผู้สูงอายุด้วยตนเอง /ครอบครัว	78.00	3.90	0.81	มาก
5.5	ควรให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ข่าวสารจากโรงเรียนผู้สูงอายุเกี่ยวกับด้านสิทธิบริการทางสังคมของรัฐเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	77.60	3.88	0.84	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย		77.20	3.86	0.73	มาก
รวมค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุทุกด้าน		75.40	3.77	0.63	มาก

จากตารางสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นฯ โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯ ในประเด็นด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายโดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.73) โดยเฉพาะประเด็นย่อยเกี่ยวกับผู้สูงอายุต้องการบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงมาตรฐานเดียวกันจากสถานพยาบาลในชุมชนและเพิ่มช่องทางติดตามสิทธิสวัสดิการผู้สูงอายุด้วยตนเอง /ครอบครัว มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากัน ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.77 และ S.D. = 0.81)

ด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯ ในประเด็นด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจโดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.68) โดยเฉพาะประเด็นย่อยเกี่ยวกับส่งเสริมทักษะการใช้เวลาว่างหรือผ่อนคลายให้กับผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมนันทนาการของโรงเรียนผู้สูงอายุ เช่น งานฝีมือ ศิลปะและหัตถกรรม เป็นต้น และการพัฒนาตนของผู้สูงอายุโดยใช้การฝึกสมาธิและบริหารจัดการใจผ่านการร่วมกิจกรรมขององค์กรศาสนา เช่น วัด มัสยิด มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และค่า S.D. เท่ากัน ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.80)

ด้านสุขภาพอนามัย กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯ ในประเด็นด้านสุขภาพอนามัย โดยภาพรวม อยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.61) โดยเฉพาะประเด็นต้องการได้รับคำแนะนำการปรึกษาเกี่ยวกับความรู้และการป้องกันโรคที่พบบ่อยของผู้สูงอายุโดยเจ้าหน้าที่ของ รพ.สต. แบบใกล้ชิด/เชิงรุกมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.71)

ด้านเศรษฐกิจและการออม กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯ ในประเด็นด้านเศรษฐกิจและการออม โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.78) โดยเฉพาะประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่สนใจทำอาชีพเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานของกลุ่มอาชีพ หรือวิสาหกิจชุมชนที่มีผู้สูงอายุร่วมทำงานด้วย ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.84)

ด้านการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯ ในประเด็นด้านการเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$, S.D. = 0.78) โดยเฉพาะประเด็นย่อยเกี่ยวกับผู้สูงอายุต้องเรียนรู้การช่วยเหลือตนเองจากกลุ่มอาสาหรือกลุ่มกู้ชีพกรณีเกิดอุบัติเหตุหรือภัยอันตรายแบบเบื้องต้นมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.90)

อภิปรายผล

1. สรุปผลวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา สามารถอภิปรายได้ว่า

สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลาโดยภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$, S.D. = 0.83) โดยเฉพาะด้านสื่อการเรียนรู้ และฐานการเรียนรู้ มีประเด็นน่าสนใจในด้านสื่อการเรียนรู้ว่าปัญหาด้านการอ่านออกเขียนได้ และการคำนวณเป็นข้อจำกัดในการศึกษาเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ส่วนฐานการเรียนรู้พบว่าขาดการอบรมหรือช่องทางการให้ความรู้ทางสื่อ Social อินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยีแก่ผู้สูงอายุ และความชัดเจน และการวัดผลของฐานการเรียนรู้ ด้านศิลปวัฒนธรรมของผู้สูงอายุวัดผลได้ค่อนข้างยาก และด้านทรัพยากรการเรียนรู้ว่าอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดอบรมอาชีพแก่ผู้สูงอายุไม่ทั่วถึง และไม่อยู่ในสภาพการใช้ และข้อมูลศักยภาพและความรู้ของผู้สูงอายุขาดการจัดระบบและจัดการข้อมูล ขาดการนำมาใช้วิเคราะห์แก้ปัญหาและวางแผนส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทงศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข, สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, ไพบุลย์ พงษ์แสงพันธ์, และอนามัย เทศกะทีก (2557) พบว่า การเปรียบเทียบปัญหาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ พบว่าปัญหาด้านการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองและด้านการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มอายุมีความแตกต่างกัน และในงานวิจัยของฐิติกาญจน์ อัครกุล (2562) พบ สภาพปัญหาว่ามีผู้สูงอายุจำนวนมากที่ไม่ได้ใช้เวลาในการเรียนรู้ ซึ่งอาจสะท้อนได้ 2 มิติ คือ การให้นิยามเกี่ยวกับการเรียนรู้ในกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ครอบคลุมกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับช่วงวัย และการนำนโยบายไปปฏิบัติจริงที่ต้องคำนึงถึงความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

2. สรุปผลวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา สามารถอภิปรายได้ว่า

การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.63) โดยเฉพาะด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย และด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบประเด็นด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย มีประเด็นน่าสนใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุต้องการบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพ อย่างทั่วถึงมาตรฐานเดียวกันจากสถานพยาบาลในชุมชน และเพิ่มช่องทางติดตามสิทธิสวัสดิการผู้สูงอายุ ด้วยตนเอง/ครอบครัว ด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจมีความน่าสนใจเกี่ยวกับส่งเสริมทักษะการใช้เวลาว่าง หรือผ่อนคลายให้กับผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมนันทนาการของโรงเรียนผู้สูงอายุ เช่น งานฝีมือ ศิลปะ และหัตถกรรม เป็นต้น และการพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุโดยใช้การฝึกสมาธิ และบริหารจัดการใจผ่านการร่วมกิจกรรมขององค์กรศาสนา เช่น วัด มัสยิด ส่วนด้านสุขภาพอนามัยมีประเด็นน่าสนใจว่าต้องการได้รับคำแนะนำการปรึกษาเกี่ยวกับความรู้และการป้องกันโรคที่พบบ่อยของผู้สูงอายุ โดยเจ้าหน้าที่ของ รพ.สต. แบบใกล้ชิด/เชิงรุกและต้องการให้มีการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุผ่านกลุ่มอสม.แบบรายบุคคล ส่วนด้านเศรษฐกิจและการออม มีประเด็นน่าสนใจว่าเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่สนใจทำอาชีพเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานของกลุ่มอาชีพ หรือวิสาหกิจชุมชนที่มีผู้สูงอายุร่วมทำงานด้วย และสร้างกลุ่มอาชีพเสริมหลังเกษียณอายุผ่าน

ช่องทางกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ และด้านการเรียนรู้ มีประเด็นน่าสนใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุต้องเรียนรู้การช่วยเหลือตนเองจากกลุ่มอาสาหรือกลุ่มกู้ชีพกรณีเกิดอุบัติเหตุหรือภัยอันตรายแบบเบื้องต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิพงศ์ บุญผดุง (2554) พบว่าแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอรสา ธาตวากร (2562) พบว่าแนวทางการส่งเสริมสุขภาพจะต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ส่งเสริมให้ดูแลตัวเองได้ และส่งเสริมให้เรียนรู้เทคโนโลยีข่าวสารเพื่อที่จะสามารถอยู่ในยุคที่มีการใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีความสุข เช่นเดียวกับงานวิจัยของจรรยา วรชพรหม, ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์, นวลฉวี ประเสริฐสุข, และนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2558) พบว่าเกิดการบูรณาการความรู้และกิจกรรมในชุมชนผ่านการสรุปบทเรียนจากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน และเกิดความยั่งยืนของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน โดยการดำเนินการต่อเนื่องของชุมชนที่ประกอบด้วยแกนนำผู้สูงอายุ คนวัยอื่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน รวมทั้ง การจัดกิจกรรมสัจจรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรมสานวัยใส่ใจผู้สูงอายุจะดำเนินการหลักร่วมกับชุมชน รวมทั้ง ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอาศัญญา รัตนอุบล, สารีพันธุ์ ศุภวรรณ, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, มนัสวาสน์ มนัสวาสน์, วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา, ปาน กิมปี, ญัฐลักษณ์ ศรีมีชัย, สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, และระวี สัจจโสภณ (2555) พบว่าแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักสำคัญ คือ การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ หรือสื่อการเรียนรู้ และการวิจัยและพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

จากผลวิจัย “แนวทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุโดยชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าเสาปและองค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา อำเภอเมืองจังหวัดยะลา” มีข้อค้นพบที่คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ท้องถิ่นควรพัฒนาช่องทางการเรียนรู้และการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่หลากหลาย เช่น ตำบลลำพะยา ควรนำระบบออนไลน์มาใช้เสริมหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุในช่วงที่จัดการเรียนปกติไม่ได้

2) ควรประยุกต์ใช้เทคโนโลยีมาช่วยสนับสนุนงานจัดการเรียนรู้ผ่านแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมต่าง ๆ โดยครอบคลุมมิติทุกด้านในชุมชนแต่ละประเภทที่มีภูมิหลัง และบริบทต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- จรัญญา วงษ์พรหม, ศิริบุณ จงวุฒิเวศย์, นวลฉวี ประเสริฐสุข, และนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. *วารสาร Veridian E-Journal ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ*. 8(3), 41-54.
- จิตติกาญจน์ อัครกุล. (2562). แบบแผนและปัจจัยกำหนดการใช้เวลาในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไทย. *วารสารวิจัยทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. 14(1), 89-104.
- ทงศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข, สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, ไพบุลย์ พงษ์แสงพันธ์, และอนามัย เทศกะทีก. (2557). การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ: การวิเคราะห์สถานการณ์. <http://dspace.lib.buu.ac.th/xmlui/handle/1234567890/1431>
- ประสพโชค ต้นสาโรจน์. (2559). บทบาทของเทศบาลเมืองกาญจนบุรีในการดูแลผู้สูงอายุ. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศิลปากร*. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/1056?mode=full>.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2557). *สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ*. <http://www.stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-04-02.html>
- สุทธิพงศ์ บุญผดุง. (2554). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- อรสา ธาตวกร. (2562). การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในภาวะพหุพลังให้เกิดการยังประโยชน์ด้านสังคม. *วารสารสังคมวิวัฒน์*. 10(3), 39-63.
- อาชัญญา รัตนอุบล, สาริพันธุ์ ศุภวรรณ, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, มนัสวานัน มนัสวานัน, วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา, ปาน กิมปี, ญัฐลักษณ์ ศรีมิชัย, สุวิจิตา จรุงเกียรติกุล, และระวี สัจจโสภณ. (2555). การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ. *วารสารครูศาสตร์*. 40(1), 14-28.

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิมกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพ
บ้านปาดาบูดี้ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี¹
Leadership in Community Development on the Prototype of Muslim
Women's Career; the Health Massage Group, Patabudee Village,
Lham Pho Subdistrict, Yaring District, Pattani Province¹

สุธีรัส ชูชื่น² ดุชนัดดา เลิศพิพัฒน์³ अब्दुलเลาะห์ ยูโซะ⁴ และหนึ่งนยา ไหลงาม⁵
Suthirus Choochuen², Dujdao Lertpipat³, Abdualoh Yusoh⁴ and Neungnaya Laigham⁵

วันรับบทความ 12 ตุลาคม 2565

วันแก้ไขบทความ 10 พฤศจิกายน 2565

วันตอบรับบทความ 1 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม และ 2) ศึกษาอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาดาบูดี้ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายหลักทั้งหมด 20 คน คือกลุ่มสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาดาบูดี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบ

¹ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 15 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ 11 - 12 ตุลาคม พ.ศ. 2565

² ดร.สุธีรัส ชูชื่น, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 94000

³ ดุชนัดดา เลิศพิพัฒน์, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 94000

⁴ अब्दुลเลาะห์ ยูโซะ, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 94000

⁵ หนึ่งนยา ไหลงาม, วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 44150

² Dr. Suthirus Choochuen, Faculty of Political Science, Prince of Songkla University Pattani Campus, 94000, Thailand, E-mail: suthirus.c@psu.ac.th

³ Dujdao Lertpipat, Faculty of Political Science, Prince of Songkla University Pattani Campus, 94000, Thailand, E-mail: malilala@hotmail.com

⁴ Abdualoh Yusoh, Faculty of Political Science, Prince of Songkla University Pattani Campus, 94000, Thailand, E-mail: yusoabduloh2@gmail.com

⁵ Neungnaya Laigham, College of Politics and Governance, Mahasarakham University, 44150, Thailand, E-mail: lanmeijun@hotmail.com

สนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม สตรีมุสลิมมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมในด้านประสานงานและด้านบริหารจัดการ มีความพร้อมที่จะเป็นผู้นำและช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชน 2) อุปสรรคในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม คือ ขาดความรู้ด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่หลากหลาย ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนา คือ ควรมีถ่ายทอดองค์ความรู้และวิถีปฏิบัติ ประสบการณ์การนวดเพื่อสุขภาพโดยปราชญ์ชาวบ้านให้กับเยาวชนหรือผู้ที่สนใจ เพื่อสร้างความเข้าใจและมีแนวปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักศาสนา ต่อยอดอาชีพนี้ให้อยู่คู่กับพื้นที่สร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, การพัฒนาชุมชน, ต้นแบบอาชีพ, สตรีมุสลิม

Abstract

This research aims 1) to study leadership in community development on the prototype of Muslim women's career; the health massage group and 2) to study the obstacles in community development on the prototype of Muslim women's career, Patabudi Massage Group Laem Pho Subdistrict, Yaring District, Pattani Province. The study population consisted of 20 village Muslim women which used selective purpose. The data is stored through semi-structured interviews and group discussions.

The results found that the leadership in community development on the prototype of Muslim women's career has good leadership in coordinating and management. The leader was ready to lead and develop the community. The obstacles in community development on the prototype of Muslim women's careers were a lack of marketing, promotion, and development of a variety of herbal products. The suggestions were the leaders should know transferred on how to practice the experience of massage for health by a local philosopher to youth and others. To create understanding and have correct practices according to religious principles. Extend this career to be in the area. Generate income for the community.

Keywords: Leadership, Community Developing, Career Prototype, Muslim Women

บทนำ

ผู้หญิงเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติ และมีความสำคัญต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในภาวะที่โลกมีการแข่งขันสูง ประเทศไทยจำเป็นต้องพึ่งพิงพลังปัญญา ศักยภาพ ทักษะ และกำลังแรงงานจากผู้หญิงอย่างเต็มศักยภาพ การที่ประชากรผู้หญิงส่วนหนึ่งยังไม่ได้รับการพัฒนาด้านพลังปัญญา ทักษะ และมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ก็จะทำให้

ประเทศขาดพลังส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ยุทธศาสตร์การเสริมพลังทั้งทางปัญญาและร่างกาย เพื่อเพิ่มพลังแก่สตรีทุกกลุ่ม และทุกระดับในการร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ มาตรการนี้มีความสำคัญต่อความสำเร็จต่อเป้าหมายที่กำหนดในยุทธศาสตร์ชาติ รวมทั้งแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่เน้นการกำหนดแนวทางเพื่อเร่งพัฒนาศักยภาพ เพิ่มบทบาทสตรีในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และเสริมสร้าง สุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตของสตรีในสังคมไทยทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในภาวะลำบาก หรือ กลุ่มด้อยโอกาส โดยเน้นให้สตรีมีสุขภาพ (กายและจิต) สุขภาพที่ดี สตรีสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่ได้มาตรฐาน มีระดับการศึกษาและความรู้ที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพที่มั่นคง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชน มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยสามารถเข้าใจและใช้ประโยชน์ จากเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเข้าถึงข้อมูลความรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตอย่างมีศักยภาพ รู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลง และมีส่วนร่วมในการนำการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย (แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาสตรี ระยะที่ 1 พ.ศ.2563-2565) ความสำคัญของผู้นำต้องมีบทบาทและหน้าที่โดยเป็น ผู้ประสานงาน วางแผน กำหนดนโยบาย ตัวแทนของกลุ่มเพื่อติดต่อกับภายนอก คอยดูแลความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม เป็นผู้ไกล่เกลี่ยเมื่อเกิดภาวะที่มีการขัดแย้งภายในกลุ่ม เป็นบุคคลตัวอย่าง และเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มที่จะนำพากลุ่มให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ (นพพงษ์ บุญจิตราดุล, 2529)

พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ เป็นพื้นที่ ๆ มีความยากจนติดอันดับประเทศ และยังคงมีสถานการณ์ความไม่สงบต่อเนื่องยาวนานกว่า 10 ปี ทำให้การประกอบอาชีพของสตรีมุสลิมในพื้นที่ ทำได้น้อย ไม่มีความหลากหลาย และไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างทั่วถึง โดยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้เล็งเห็นถึงปัญหานี้ และมีโครงการบูรณาการองค์ความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จึงมีการสำรวจ ต่อยอดจากพื้นที่ใกล้เคียงมหาวิทยาลัยในการเข้าไปส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ พบว่า พื้นที่ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ได้รับการสำรวจว่ามีความพร้อมหลาย ๆ ด้าน แต่คนในพื้นที่โดยเฉพาะกลุ่มสตรีมุสลิม ยังไม่มีงาน ไม่มีรายได้ ทีมผู้วิจัยจึงเข้าไปศึกษาและอบรมเชิงปฏิบัติการฝึกอาชีพการนวดเพื่อสุขภาพในโครงการวิจัย ม.อ.เพื่อชุมชนเข้มแข็ง ปี พ.ศ. 2561-2562 และจากการฝึกอบรม ผลที่ได้คือ กลุ่มสตรีมุสลิมมีความสามารถ มีความรู้พื้นฐานในการนวดเพื่อสุขภาพที่ มีความรู้ มีทักษะและศักยภาพในด้านการนวดเพื่อสุขภาพ และผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ใช้สำหรับการนวดเพื่อสุขภาพ

จากการที่สตรีมุสลิมมีความพร้อม มีศักยภาพและทักษะที่ดีขึ้นในด้านการนวดเพื่อสุขภาพ สิ่งที่สังเกตได้คือ สตรีมุสลิมเหล่านี้ มีภาวะผู้นำที่ดี สอดคล้องกับหลักปฏิบัติศาสนาอิสลาม รับรู้บทบาทและหน้าที่ของความเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งการพัฒนาชุมชน เป็นกลไกอันสำคัญที่กำหนดทิศทาง นโยบาย แนวทางและกระบวนการในการพัฒนา เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายเบื้องต้น คือ ชุมชน (ประชาชน) ที่สุขสมบูรณ์ รวมถึงเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบ อันประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ สภาพทั่วไปของปัญหา ความต้องการ กระบวนการแก้ไขปัญหา และผู้เกี่ยวข้องในระบบ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ การพัฒนาชุมชน จึงเป็นภาระหน้าที่ของคนทุกคนที่จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สุขร่วมกัน (นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, 2550)

ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม และศึกษาอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อศึกษาอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ประโยชน์จากการวิจัย

1. ทราบภาวะผู้นำในการพัฒนาต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
2. ทราบอุปสรรคและมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของงานและองค์กร ผู้นำนั้นไม่ได้เป็นมาโดยกำเนิด การเป็นผู้นำสามารถสร้างขึ้นได้ โดยใช้ความพยายามและฝึกฝนทักษะต่างๆ พัฒนานตนเองอย่างสม่ำเสมอ การเป็นผู้นำจึงเป็นเรื่องที่เรียนรู้ได้ ภาวะผู้นำเป็นคำที่มีผู้ให้นิยามมากมาย สรุปความหมายได้ว่า เป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลที่ช่วยให้กลุ่มและองค์การบรรลุเป้าหมาย ซึ่งประกอบได้ด้วยหลายองค์ประกอบ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความไว้วางใจและเชื่อมั่นในภาวะผู้นำ เพื่อเป็นตัวบ่งชี้ความน่าเชื่อถือได้มากที่สุดในความพอใจของพนักงานในองค์กร รวมถึงการสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพ

แนวคิดภาวะผู้นำ

ตารางที่ 1 ความหมายของภาวะผู้นำได้นักวิชาการสรุปได้ดังนี้⁶

นักคิด/นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
Jacobs (1970, p.112)	ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยที่ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ให้สารสนเทศเพื่อให้อีก ฝ่ายหนึ่งเชื่อมั่นว่าหากทำตามแล้วจะบรรลุผลตามที่ต้องการ
Stogdill (1974, p.100)	สัมพันธภาพของการทำงานระหว่างกลุ่มสมาชิก โดยผู้นำเข้าร่วมดำเนินงาน และใช้ความสามารถให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงาน จน สำเร็จลุล่วง
Boles and Davanport (1975, p.115)	โดยสมบูรณ์ การที่บุคคลมีความคิดริเริ่มที่จะช่วยให้กลุ่มได้ก้าวหน้าไปสู่จุดประสงค์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน ช่วยทำให้กลุ่มคงอยู่ได้และช่วยให้สมาชิกของกลุ่ม สมความปรารถนาในสิ่งที่ต้องการ โดยสิ่งที่ต้องการนั้นเป็นตัวกระตุ้นให้ เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม
Yukl (1998, p. 45-54)	กระบวนการใช้อิทธิพลโน้มน้าวที่มีผลต่อการตัดสินใจของกลุ่ม หรือ วัตถุประสงค์ขององค์การ หรือกระบวนการใช้อิทธิพล กระบวนการ กระตุ้นพฤติกรรมการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์
Trewatha and Newport (1982, p.97)	กระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยที่ผู้นำพยายามใช้อิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น เพื่อนำพฤติกรรมองค์การให้เป็นไปตาม ทิศทางที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
Sergiovanni and Moore (1989, p.225)	กระบวนการเกลี้ยกล่อมจิตใจของผู้นำให้ผู้ตามประพฤติปฏิบัติซึ่งส่งเสริมจุดประสงค์ หรือจุดประสงค์ร่วมกันของผู้นำกับผู้ตามความสามารถในการที่จะกระตุ้น และใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นเพื่อให้ บรรลุเป้าหมายขององค์การ กระบวนการภาวะผู้นำประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1)ขั้นการใช้อำนาจเพื่อให้กลุ่มทำงานหรือมีการปฏิบัติตามเป้าหมาย ขององค์การ 2) กระตุ้นสมาชิกขององค์การให้ทำงานจนบรรลุเป้าหมาย และ 3) ขั้นส่งอิทธิพลต่อพลวัตหรือความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มและต่อวัฒนธรรมองค์การ

⁶ อภิชาติ พานสุวรรณ. (2557, น.25-26).การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

ตารางที่ 1 ความหมายของภาวะผู้นำได้นักวิชาการสรุปได้ดังนี้ (ต่อ)

นักคิด/นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2532, น. 6)	กระบวนการในการใช้อิทธิพลของผู้นำต่อการทำกิจกรรมของแต่ละบุคคลของกลุ่มในความพยายามที่จะให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย
เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2536, น.1)	การใช้อิทธิพลของบุคคล หรือของตำแหน่งให้ผู้อื่นยินยอมปฏิบัติตาม เพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มตามที่กำหนดไว้ หรือ หมายถึงรูปแบบของอิทธิพลระหว่างบุคคล
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2540, น. 22)	คุณสมบัติอันพึงมีของผู้นำ ได้แก่ สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำคนทั้งหลายมาประสานกัน และพากัน ไปสู่จุดหมายที่ดีงามอย่างถูกต้องชอบธรรม
วิโรจน์ สารัตนะ (2546, น.106)	กระบวนการมีอิทธิพลซึ่งกันและกันระหว่างผู้นำ และผู้ตาม เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ และเกิดการเปลี่ยนแปลง

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม โดยประกอบด้วย ตัวผู้นำ ผู้ตาม จุดหมาย หลักการ วิธีการ สิ่งที่จะทำและสถานการณ์ต่าง ๆ ภาวะผู้นำจึงเกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพล และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ของผู้อื่นเป็นความสามารถในการมีอิทธิพลต่อกลุ่ม มีจุดหมายเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมาย ขององค์การทั้งนี้แหล่งที่มาของการมีอิทธิพลอาจเป็นอย่างทางการ เช่น ได้กำหนดชัดเจนมากับตำแหน่งทางบริหารขององค์การนั้น ๆ

คุณลักษณะของผู้นำ

ผู้นำที่ดี ต้องมีคุณลักษณะของการเป็นผู้นำที่สามารถศึกษาหรือฝึกฝนให้เกิดขึ้นได้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการบริหารงาน หรือกลุ่ม และพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพของแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์ที่แตกต่างกัน

ลิขิต อีร์เวคิน (2546, น.9) กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำในยุคปัจจุบัน ดังนี้

1) มีความรู้ความสามารถในการบริหาร วิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหา 2)มีความกล้าหาญ กล้าตัดสินใจ กล้ารับผิดชอบและมีความมุ่งมั่น 3)มีเกียรติและศักดิ์ศรี มีความซื่อสัตย์ มีอุดมการณ์ 4)มีความเสียสละ 5)มีความรู้อย่างกว้างขวางในทุก ๆ ด้าน 6)มีวิสัยทัศน์ก้าวไกลและสอดคล้องกับศักยภาพ 7)กระจายอำนาจ มอบหมายงานให้ผู้อื่นรับผิดชอบอย่างเหมาะสม 8)ประนีประนอมเพื่อลดความขัดแย้งในองค์กร 9)ชี้แจงนโยบายต่าง ๆ และรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา

มัลลิกา ต้นสอน (2545, น.164) องค์ประกอบของผู้นำมี 4 ประการ คือ

1) ความสามารถในการใช้อำนาจให้เป็นที่ยอมรับและเกิดผลที่ต้องการ 2) ความสามารถในการชักจูง

บุคคลและกลุ่มอย่างเหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ 3) ความสามารถที่จะชักนำให้ผู้ตามมองเห็นเป้าหมายและความสามารถในการทำงานให้กับกลุ่ม และ 4) ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

รังสรรค์ ประเสริฐ (2544, น.36-38) สรุปลักษณะของผู้นำด้านบุคลิกภาพทั่วไป ดังนี้

1) ความเชื่อมั่นในตนเอง 2) การสร้างความไว้วางใจได้ 3) เป็นคนกล้าแสดงออก 4) การเป็นกล้าแสดงออก 5) ความมั่นคงทางด้านอารมณ์ 6) มีความกระตือรือร้น 7) มีอารมณ์ขัน 8) ความเป็นคนดูอบอุ่น หรือมีความเอื้ออารีย์ 9) มีความอดทนสูงต่อความตึงเครียด ความผิดหวัง หรือความซับซ้อนใจ และ 10) รู้จักตนเองและมีวัตถุประสงค์ในการทำงาน

คุณลักษณะของผู้นำจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานหรือกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย ต้องมีความตั้งใจ ความพยายาม อาศัยความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้นำต้องมีความกล้าแสดงออกกล้าตัดสินใจและมีความเชื่อมั่นในตนเอง สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้นำมีความสัมพันธ์กับกลุ่มต่าง ๆ ได้ดีและเหมาะสม

ตารางที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

นักวิชาการ/นักวิจัย	ผลการวิจัย
อนันต์ คงจันทร์ (2543, น.85-87)	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความก้าวหน้าในอาชีพ และอุปสรรคในการทำงานของผู้บริหารสตรี พบว่า 1) ปัจจัยภายในที่มีความสำคัญ 5 อันดับแรก คือ ผู้หญิงและผู้ชายเท่าเทียมกัน ความเชื่อมั่นในองค์กรให้โอกาสผู้หญิงและผู้ชายเท่าเทียมกัน การแข่งขันเป็นสิ่งที่ดีเพราะทำให้เกิดความมุ่งมั่นในการทำงาน ผู้หญิงต้องมีทัศนคติที่ดีต่องานจึงก้าวหน้าและภาระครอบครัวไม่ใช่หน้าที่ของผู้หญิงฝ่ายเดียว 2) ปัจจัยภายนอกที่มีความสำคัญ 5 อันดับแรก คือ ความยุติธรรมของหัวหน้างาน ทัศนคติของผู้บริหารระดับสูงที่ยอมรับความเท่าเทียมกัน การเปิดโอกาสที่เท่าเทียมกัน ความใจกว้างหรือการยอมรับของผู้บริหารเพศชายในองค์กร และค่านิยมของสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงมากขึ้น 3) อุปสรรคในการทำงาน อุปสรรคด้านกายภาพ เช่น ในช่วงตั้งครรภ์ทำให้ไม่สามารถทำงานเต็มที่ และทัศนคติของผู้ร่วมงานเพศชายที่มองผู้หญิงมีจุดอ่อนแอ ไม่สามารถทัดเทียมผู้ชายได้
เสาวลักษณ์ ตั้งตระกูล และเศกสรรค์ ยวงนิษฐ์ (2551, น. 64-81)	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นและแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จแก่ผู้บริหารเทศบาล ผลการศึกษา พบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีหลาย ๆ ด้านดังต่อไปนี้ ด้านมีอิทธิพลเชิงอุดมการณ์ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

ตารางที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระกมลภ กิตติโสภโณ และคณะ (2561, น.101-103)	ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง บ้านโป่ง ตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนโดยรวมมีคุณลักษณะที่ดี มีภาวะผู้นำที่เหมาะสมในด้านการประสานงาน ด้านบริหารสังคม และด้านบริหารโครงการ
อภิชาติ พานสุวรรณ และอดิสร ภูสาร (2562: บทคัดย่อ)	บทบาทผู้นำในการพัฒนาชุมชนบ้านลาว อำเภอยะโฮย จังหวัดอ่างทอง ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนมากมีความเห็นต่อบทบาทผู้นำในการพัฒนาชุมชน 7 ด้าน ดังนี้ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านการจัดระเบียบชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านเศรษฐกิจ ด้านการรักษา/อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการศึกษา
กัลยา อุปัทมาชัย วิชรินทร์ สุทธิชัย และสิทธิพร สุนทร (2563 :บทคัดย่อ)	รูปแบบผู้นำสตรีในศตวรรษที่ 21 กับการพัฒนาชุมชนของสตรีในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยคุณลักษณะผู้นำสตรีในศตวรรษที่ 21 ในจังหวัดร้อยเอ็ด และบทบาทการพัฒนาชุมชนของสตรีในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนปัจจัยคุณลักษณะผู้นำสตรีในศตวรรษที่ 21 ของสตรีในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีอิทธิพลต่อบทบาทการพัฒนา ชุมชนของสตรีในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 7 ตัวแปร ได้แก่ ปัจจัยจินตนาการ ปัจจัยท้าทาย ปัจจัยการนำเสนอ ปัจจัยไว้วางใจ ปัจจัยแรงบันดาลใจ ปัจจัยส่วนร่วม และปัจจัยยืดหยุ่น ผลการวิจัยรูปแบบคุณลักษณะผู้นำสตรีในศตวรรษที่ 21 กับการพัฒนาการพัฒนาชุมชนของสตรีในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่ามีปัจจัยเพิ่มเติมอีกจำนวน 2 ตัวแปร ได้แก่ 1) ปัจจัยทักษะด้านสารสนเทศ และ 2) ปัจจัยการคิดนอกกรอบ

กรอบแนวคิด

ในงานวิจัยชิ้นนี้นอกจากการใช้แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีคุณลักษณะ **Trait Theory** ในการอธิบายภาวะผู้นำ ซึ่งทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่เก่าแก่ที่สุดในการอธิบายเกี่ยวกับภาวะผู้นำ มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้นำมาใช้ นักวิชาการที่สำคัญ คือ Gary Yukl ซึ่งทฤษฎีนี้นำมาปรับใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย กล่าวคือ การเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งบุคคลที่เป็นผู้นำจะ

มีลักษณะภาวะผู้นำอยู่แล้วตามธรรมชาติ ทั้งลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ รูปร่างสูงสง่า หน้าตาดี กิริยาท่าทาง และกล้าแสดงออก และลักษณะทางบุคลิกภาพ ได้แก่ ความสามารถในการควบคุมบังคับบัญชา ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเด็ดเดี่ยว ความเฉลียวฉลาด และความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมาย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ยุทธศาสตร์การวิจัย (Research Strategy) ตามยุทธศาสตร์ประเด็นวิจัยของชาติปี 2560 โดยสอดคล้องกับประเด็น “วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME)” ซึ่งทีมผู้วิจัย ได้ใช้กรอบการวิจัย “การวิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตและประสิทธิภาพที่ทันต่อสถานการณ์ในการดำเนินงานและการบริหารจัดการ กลุ่มโอท็อป (OTOP) วิสาหกิจชุมชน รวมทั้งวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) อย่างยั่งยืน” ข้อ 2.6 การวิจัยเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชุมชนและบุคคลเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจ โดยทีมผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการดำเนินการ ใช้เครื่องมือคือ การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล และตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

ประชากรและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

- 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแบบโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
- 2) กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแบบโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี จำนวน 20 คน
- 3) เกณฑ์การคัดเลือกอาสาสมัครที่เข้าโครงการวิจัย ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกสตรีมุสลิมที่ได้รับการฝึกอบรมการนวดเพื่อสุขภาพ 250 ชั่วโมง และสอบผ่านได้รับประกาศนียบัตรรับรองแล้วเท่านั้น
- 4) เกณฑ์การคัดเลือกอาสาสมัครออกจากโครงการวิจัย หากอาสาสมัครไม่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัยได้ อาสาสมัครมีสิทธิถอนตัว
- 5) เกณฑ์การถอนตัวจากการเป็นอาสาสมัครโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ถ้าอาสาสมัครต้องการ โดยไม่มีผลกระทบใดๆ ทั้งสิ้น
- 6) วิธีการชักชวนอาสาสมัครเข้าสู่โครงการวิจัย ผู้วิจัยประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยนี้ พร้อมอธิบายวัตถุประสงค์ ประโยชน์ที่ได้รับรวมถึงวิธีการดำเนินงานวิจัยกับกลุ่มสตรีมุสลิม
- 7) การแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจากอาสาสมัคร ผู้วิจัยได้อธิบายให้อาสาสมัครทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย รวมทั้งประโยชน์และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการวิจัยอย่างละเอียดตลอดจนให้เวลาซักถามข้อสงสัยต่างๆ จนเข้าใจ
- 8) ขั้นตอนการปฏิบัติตัวของอาสาสมัคร อาสาสมัครคือบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการให้

ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ อาสาสมัครสามารถแจ้งวันเวลาและสถานที่ ที่สะดวกในการให้ข้อมูลการวิจัย ในการตอบแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

เครื่องมือและวิธีการสร้างเครื่องมือการวิจัย

1) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบสนทนากลุ่ม

2) การสร้างและวัดคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างข้อคำถามโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน(Problem base) มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม
- กำหนดกรอบ และขอบข่ายที่จะศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและแบบสนทนา แล้วนำเครื่องมือไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ

ตรวจสอบความถูกต้อง

- ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ และนำไปใช้

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

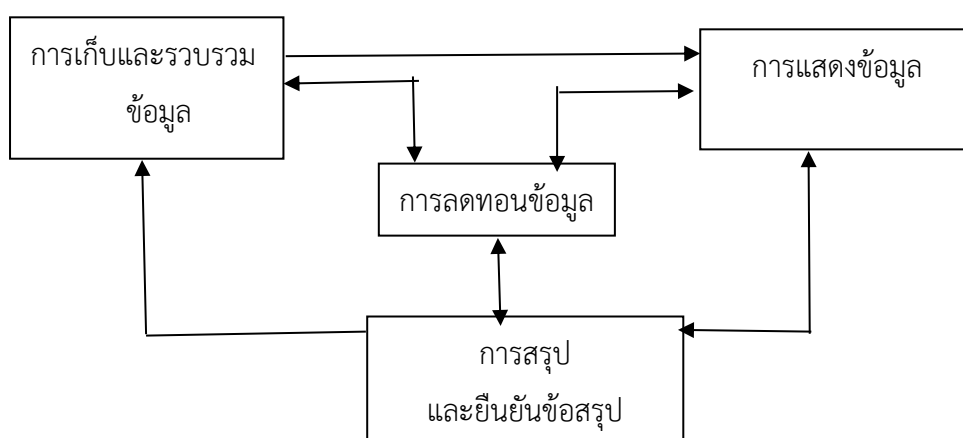
การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยนัดหมายกลุ่มเป้าหมาย วัน เวลาที่สะดวก และทำการสัมภาษณ์ตามวันเวลาดังกล่าว ณ ที่ทำการกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิมบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ในประเด็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิมกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี โดยผู้วิจัยอธิบายส่วนต่างๆ ก่อนจะให้กลุ่มสตรีตอบแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้อธิบายในเรื่องของจริยธรรมการวิจัยทางสังคมศาสตร์ในเรื่องของการพิทักษ์สิทธิ์ของผู้ให้ข้อมูล ด้านการขอและการให้ความยินยอมผู้ให้ข้อมูล โดยผู้ให้ข้อมูลอนุญาตหรือให้ความยินยอมในการให้สัมภาษณ์ในเอกสารความยินยอม (Informed Consent) ความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล (Privacy) และการปกปิดข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลไว้เป็นความลับ (Confidentiality) เพื่อปกป้องคุ้มครอง ผู้ให้ข้อมูลจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการให้ข้อมูลในการวิจัย โดยในการสร้างความน่าเชื่อถือของการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลโดยผู้ให้ข้อมูล (Member check) และใช้การจัดระบบการตรวจสอบโครงการวิจัย ผ่านผู้ทรงคุณวุฒิ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Description Analytical)⁷ ซึ่งในทฤษฎีของเอ็ม บี ไมล์ส (M. B. Miles)

⁷ M. B. Miles and A. M. Huberman, Qualitative Data Analysis. 2nd ed. (Thousand Oaks. CA: Sage Publications,1994) p. 12

และเอ เอ็ม ฮูเบอร์แมน (A. M. Huberman) ได้เสนอกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่การวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์ สามารถนำมาใช้ได้ กรอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าวมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1) การลดทอนของข้อมูล (data reduction) หมายถึง การปรับลด เพิ่ม หาข้อมูลใหม่จนได้ผลหรือข้อสรุป 2) การแสดงข้อมูล (data display) หมายถึง การกระทำในรูปของการเล่าเรื่องราว เกิดอะไรขึ้นก่อนหลัง อย่างไร ทำไม โดยทั่วไปองค์ประกอบของกรอบการวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพนี้ เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาเรียงลำดับตามเวลาที่เกิดขึ้นก่อนหลัง 3) การสรุป และการยืนยันข้อสรุป (drawing and verifying conclusion) หมายถึง เมื่อผู้วิจัยหรือนักวิจัยได้ข้อมูลมาในขั้นแรกอาจจะมีการสรุปในเบื้องต้นก่อน แล้วหลังจากนั้นเก็บข้อมูลต่อแล้ว ทดสอบการสรุปเบื้องต้นไปเรื่อย ๆ จนสามารถยืนยันข้อสรุปดังกล่าว ได้ชัดเจน องค์ประกอบกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลของเอ็ม บี ไมล์ส์และเอ เอ็ม ฮูเบอร์แมน มีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงองค์ประกอบของการวิเคราะห์ข้อมูล: ตามกรอบหรือตัวแบบปฏิสัมพันธ์ของ เอ็ม บีไมล์ส์(M. B. Miles) และเอ เอ็ม ฮูเบอร์แมน (A. M. Huberman)

ที่มา: M.B. Miles and A.M. Huberman. Qualitative Data Analysis. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publication, 1994, p. 121.

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ดังนี้ คือ สตรีมุสลิม จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 100 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมามีอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 35 อายุ 31 - 40 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15 และอายุ 21 - 30 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 10 สตรีมุสลิมส่วนมากที่สุดมีสถานภาพสมรส จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 80 รองลงมามี สถานภาพหม้าย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15 และมีสถานภาพหย่าร้าง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5 สตรีมุสลิมมีระดับการศึกษาส่วนมากที่สุด ระดับประถมศึกษา จำนวน 12 คน

คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมา มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และระดับปริญญาตรี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 20

สตรีมุสลิมมีประกอบอาชีพหลัก ส่วนมากที่สุ่รับจ้างทั่วไป 12 คน คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาคือค้าขาย จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 40

ตอนที่ 2 สรุปผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับภาวะผู้นำสตรีในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปได้ดังนี้

จากการศึกษา พบว่า สตรีมุสลิมมีภาวะผู้นำที่โดดเด่นจำนวน 10 คน จากจำนวนทั้งสิ้น 20 คน มีภาวะผู้นำด้านการประสานงานและด้านการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การวิจัย ประเด็น “วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME)” โดยทีมผู้วิจัย ได้ใช้กรอบการวิจัย “การวิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตและประสิทธิภาพที่ทันต่อสถานการณ์ในการดำเนินงานและการบริหารจัดการ กลุ่มโอท็อป (OTOP) วิสาหกิจชุมชน รวมทั้งวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) อย่างยั่งยืน” ข้อ 2.6 การวิจัยเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชุมชนและบุคคลเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจ สรุปรายละเอียดภาวะผู้นำสตรีในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม ดังนี้

1) ด้านเป็นผู้ประสานงาน พบว่า จากการสัมภาษณ์ และสังเกตพฤติกรรมของสตรีมุสลิมโดยส่วนใหญ่มีคุณลักษณะบุคลิกภาพเหมาะสมกับความเป็นผู้นำ มีความกล้าแสดงออก กล้าแสดงออกความคิดเห็น กล้าตัดสินใจ และกล้ายอมรับความผิดพลาดที่ตนเองกระทำพร้อมรับคำวิจารณ์ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเสียสละแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียนรู้และเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เป็นผู้ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี มีความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนางานสิ่งใหม่ๆเสมอ ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ ประพฤติตนเป็นแบบอย่าง วางตัวดีตามหลักปฏิบัติศาสนาอิสลาม ชยัน มีความเพียรพยายาม มีความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม และต่องานหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สามารถทำงานเป็นหมู่คณะ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีทัศนคติที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้ความสามารถในการนวดเพื่อสุขภาพ ซึ่งเป็นงานหลักหรืองานเสริมของกลุ่มสตรีมุสลิม สามารถพัฒนางานอย่างเป็นขั้นเป็นตอนและรอบคอบ ใช้ความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดแนะนำให้กับชุมชนได้ ขอยกตัวอย่างประกอบภาวะผู้นำสตรีมุสลิม ดังนี้

- กล้าแสดงออก กลุ่มสตรีมุสลิมเมื่อได้รับการฝึกอบรมการนวดเพื่อสุขภาพและสอบผ่านตามเกณฑ์ ได้ไปออกRoad Show ที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติ ม.อ.หาดใหญ่ อีกทั้งยังไปร่วมสาธิตการนวดเพื่อสุขภาพในงาน ม.อ. วิชาการ ปี 62 แสดงให้เห็นถึงความกล้าแสดงออกในการนำความรู้ วิชาชีพของตนไปใช้จริง นำไปปฏิบัติจริง

- กล้าตัดสินใจ กลุ่มสตรีมุสลิมรวมตัวกัน และตัดสินใจร่วมกัน เพื่อขอพื้นที่ ให้จัดตั้งศูนย์นวดเพื่อสุขภาพจากอบต. แหลมโพธิ์ และทำสำเร็จทางอบต. ให้พื้นที่ อพปร. มาเป็นศูนย์นวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

- มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี กลุ่มสตรีมุสลิมมีอัธยาศัยดี สามารถหาลูกค้ามานวดเพื่อสุขภาพโดยใช้

ความสัมพันธ์กับชุมชน และกับผู้ประกอบการรีสอร์ทในพื้นที่ ทำให้มีลูกค้ามาตลอดช่วงที่เปิดศูนย์ฯ

- มีความคิดสร้างสรรค์ กลุ่มสตรีมุสลิม เสนอความรู้พื้นบ้าน คือ นำผักบุ้งทะเล มาเป็นส่วนหนึ่งในการทดลองทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพื่อทำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มในอนาคต

- มีความรู้ความสามารถในการนวดเพื่อสุขภาพและสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชุมชนได้ โดยปลัดตอบ. ได้เชิญเป็นกลุ่มสตรีมุสลิมนี้เป็นวิทยากร บรรยายและสาธิตการนวด และทำน้ำมันสมุนไพรให้แก่ชาวบ้าน ทำให้ได้เผยแพร่ความรู้และช่วยเหลือชุมชนในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น

2) ด้านการบริหารจัดการ พบว่า จากการสัมภาษณ์และสังเกตพฤติกรรมผู้นำสตรีมุสลิมโดยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนตามแนวทางความถนัดของตนเองที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนดำเนินงานของชุมชน กำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชน ร่วมเป็นคณะกรรมการของชุมชน และมีการเข้าร่วมทำโครงการวิจัย มอ.เพื่อชุมชนเข้มแข็ง ปี พ.ศ. 2561-2562 เพื่อเพิ่มพูนทักษะการนวดเพื่อสุขภาพ และมีส่วนร่วมหาแนวทางและพัฒนากิจการดำเนินงานของกลุ่ม ได้แก่ ด้านการตลาด ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรของกลุ่ม เป็นต้น ผู้นำสตรีมีส่วนช่วยในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของชุมชนผ่านสื่อต่างๆ ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนเมื่อชุมชนประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ ร่วมหาแนวทางแก้ปัญหา ปัญหา เข้าร่วมประชุมร่วมกับคณะกรรมการชุมชนในการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา วางแผนการแก้ปัญหาต่างๆ ประสานให้เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญ หรือขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องช่วยแก้ไขปัญหา กรณีเป็นปัญหาที่เกินกำลังของชุมชนที่จะแก้ไขด้วยตนเองได้ ขอยกตัวอย่างประกอบภาวะผู้นำสตรีมุสลิม ดังนี้

- มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชน สตรีมุสลิมเข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ในการช่วยเหลือชุมชน ทั้งเรื่องสุขภาพ เรื่องการช่วยเหลือกิจกรรมอื่นๆ

- เข้าร่วมโครงการวิจัยมอ. เพื่อเพิ่มพูนทักษะการนวด สตรีมุสลิมเข้าร่วมโครงการในเฟส 2 เพื่อต่อยอดองค์ความรู้ เรื่องนวดเพื่อสุขภาพที่มีความเฉพาะ กล่าวคือ มีการเรียนรู้ศาสตร์การนวดเฉพาะทางมากขึ้น อาทิ การนวดหลังกระดูก และทำผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากท้องถิ่น

- เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของชุมชนผ่านสื่อต่างๆ สตรีมุสลิม เข้าร่วมโครงการต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน พัฒนาตำบล ในการนำเสนอสินค้าและบริการ คือ นวดเพื่อสุขภาพ ในงานสำคัญต่างๆของพื้นที่ เป็นต้น

ตอนที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ดังนี้ คือ กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ยังขาดองค์ความรู้ทางการตลาด ขาดการประชาสัมพันธ์ และขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่หลากหลาย ซึ่งผู้นำสตรีมุสลิมในกลุ่มส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา มีบางส่วนแสดงความคิดเห็นในฐานะผู้นำด้านต่าง ๆ สรุปได้ว่า

1) อุปสรรคและข้อเสนอแนะด้านการเป็นผู้ประสานงาน พบว่า สตรีมุสลิมบางคนให้ความคิดเห็นว่า กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิมบ้านปาตาบูดี การเปิดศูนย์นวดเพื่อสุขภาพฯ บ่อยครั้งไม่สามารถเปิดได้ต่อเนื่อง โดยเสนอว่าควรพัฒนาทีมงานให้สามารถทำงานแทนกันได้เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง และลดภาระงาน

กรณีที่บ้านคนไม่อยู่ ไม่สบาย หรือไม่สะดวกเข้าร่วมกลุ่มฯ ในบางช่วงเวลาและในการประชุมแต่ละสัปดาห์ หรือ แต่ละเดือน ควรสรุปประชุมและแจ้งข้อมูลให้สมาชิกกลุ่มทราบเพื่อให้เกิดความเข้าใจและดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง

2) อุปสรรคและข้อเสนอแนะด้านการบริหารจัดการ พบว่า สตรีมุสลิมบางคนให้ความคิดเห็นว่า กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิมบ้านปาตาบูดี ยังขาดองค์ความรู้ด้านการตลาด ด้านวางแผนการตลาดเพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้กับกลุ่มและชุมชน โดยทางกลุ่มขาดความเข้าใจการสื่อสารที่มาและเรื่องราวของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดีและผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เมื่อทางกลุ่มสามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้ จะเป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับกลุ่มได้ในระยะยาว จากนั้นเริ่มประชาสัมพันธ์ ทางกลุ่มพอมีความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อที่จะใช้ในการประชาสัมพันธ์ โดยมองว่าจะเลือกสื่อที่ผู้คนนิยมใช้ในปัจจุบัน เพื่อจะได้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้มากขึ้น แต่ไม่มีความเชี่ยวชาญในการใช้เครื่องมือสารสนเทศ ส่วนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่หลากหลาย ปัจจุบันทางกลุ่มยังใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ได้จากเข้าฝักอบรมทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร ยังไม่มีการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์สมุนไพรดังกล่าว ด้วยสาเหตุสมาชิกของกลุ่มมีภาระหน้าที่ที่แตกต่างกัน ทำให้การรวมกลุ่มในการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้ยาก

อภิปรายผล

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีประเด็นการอภิปรายดังนี้

1) ด้านการเป็นผู้ประสานงาน จากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยรวม ผู้นำสตรีมุสลิมมีคุณลักษณะบุคลิกภาพเหมาะสมกับความเป็นผู้นำ มีความกล้าแสดงออก กล้าแสดงออกความคิดเห็น กล้าตัดสินใจ และกล้ายอมรับความผิดพลาดที่ตนเองกระทำพร้อมรับคำวิจารณ์ มีความเต็มใจและจริงจังในการทำงาน อุทิศตน มีความประนีประนอม มีความยุติธรรม มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ (Khiawlit, 2017) ที่กล่าวว่า ผู้นำที่ดีต้องเป็นบุคคลที่มีศีล สมาธิ และปัญญา ที่จะพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่จุดหมาย และสอดคล้องกับ(อรุณ รักธรรม, 2547, น.198-202) ให้ความเห็นว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำควรที่จะประกอบด้วยเรื่องสำคัญ ได้แก่ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพผู้นำหรือผู้บริหารที่ดี คือ 1) เป็นผู้มีความรู้ 2)เป็นผู้มีความสามารถ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 3)เป็นผู้มีความกล้าหาญ 4) เป็นผู้มีความเด็ดขาด 5) เป็นผู้มีความริยวาจาที่ถูกต้องเหมาะสม 6) เป็นผู้มีความยุติธรรม 7) เป็นผู้มีความลักษณะท่าทางการแสดงออกที่ดี 8) เป็นผู้มีความอดทน 9) เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น 10) เป็นผู้ที่ไม่เห็นแก่ตัว 11) เป็นผู้ที่มีความตื่นตัวหรือระมัดระวังอยู่เสมอ 12) เป็นผู้มีความพินิจพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล 13) เป็นผู้มีความสงบเสถียร 14) เป็นผู้มีความจงรักภักดี 15) เป็นผู้มีความมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 16) เป็นผู้มีความสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี

2) ด้านการบริหารจัดการ จากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยรวม ผู้นำสตรีมีส่วนรวมในการวางแผน ในการบริหารจัดการศูนย์นวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี และท้ายที่สุด ก็สามารถจัด

ทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูติ ได้สำเร็จ เป็นการประกอบการของชุมชนเพื่อชุมชน โดยคนในชุมชน และสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน สอดคล้องกับ Krech, Crutchfield and Ballachey (1962, p.428-430) และ Gorton (1983, p.71) ที่กล่าวถึงบทบาทของผู้นำว่า เป็นผู้บริหาร คนที่เป็นผู้นำนั้น ส่วนมากจะเป็นผู้บริหารองค์การด้วย มีความสามารถในการบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ของกลุ่มองค์กร อาทิ กำหนดนโยบาย เป็นตัวแทนในการติดต่อกับภายใน ภายนอก ให้คุณให้โทษ เป็นผู้ไกล่เกลี่ย กรณีมีปัญหาหรือข้อพิพาท เป็นตัวอย่างของกลุ่ม เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการจัดการเรื่องราวต่าง ๆ ขององค์กร จนกว่าจะบรรลุเป้าหมาย หรือ วัตถุประสงค์ที่วางไว้

สรุปและเสนอแนะ

ทีมผู้วิจัยเห็นว่า บทบาทภาวะผู้นำ เป็นบทบาทที่มีความสำคัญต่อการกำหนดพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของบุคคล โดยบทบาทผู้นำเป็นตัวกำหนดสถานภาพหรือตำแหน่งของผู้นำในการทำงาน เป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้นำมีตำแหน่งหน้าที่อย่างไร การปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำในขณะดำรงตำแหน่งหนึ่งๆ นั้น สอดคล้องกับตำแหน่งที่ได้รับหรือไม่ อย่างไร ซึ่งผู้นำจะได้รับมอบหมายจากสมาชิกหรือหน่วยงานให้ทำหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้และต้องรักษาเอกภาพขององค์กรให้คงอยู่ในทุกสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ผู้นำจึงมีบทบาทและความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กร สมาชิกและสังคม การแสดงบทบาทผู้นำให้ สอดคล้องกับตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายจะช่วยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์องค์กรได้ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึง ประสิทธิภาพของผู้นำอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี

นำแบบของภาวะผู้นำที่จำเป็นในยุคปัจจุบันซึ่งอยู่ในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่สี่ หรือยุคเทคโนโลยี อุตสาหกรรมอัจฉริยะ อาทิ Transformative Leadership, Transactional Leadership, Servant Leadership เป็นต้น มาปรับใช้ เพื่อให้เห็นภาวะผู้นำสตรีมุสลิมที่สอดรับการบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลก

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติ

สตรีมุสลิมควรมีควมเห็นตรงกัน โดยมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิธีปฏิบัติ ประสพการณ์การนวดเพื่อสุขภาพโดยปราชญ์ชาวบ้าน ให้กับเยาวชนหรือผู้ที่สนใจ เพื่อสร้างความเข้าใจและมี แนวปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักศาสนา ต่อยอดอาชีพนี้ให้อยู่คู่กับพื้นที่ สร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในโอกาสต่อไป

ศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิมกับพื้นที่อื่น หรือกลุ่มสตรี อื่นๆ เพื่อทราบภาวะผู้นำและพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สำหรับทุนวิจัยในโครงการ ม.อ.ชุมชนเข้มแข็ง ปี 2562 และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกคน สำหรับความรู้ คำแนะนำ และตรวจสอบ แก้ไขจนกระทั่งเสร็จสิ้นสมบูรณ์ และขอขอบคุณกลุ่มสตรีมุสลิมมุสลิม นวดเพื่อสุขภาพบ้านปาดาบุดี ที่ให้ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ หวังว่าอย่างยิ่งการค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ จะเกิดคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่าน หรือ ผู้ที่สนใจไม่มากนักน้อย

เอกสารอ้างอิง

- กมลภพ กิตติโสภโณ,สุนทรมหาเจตยานุรักษ์และตระกูล ชำนาญ. (2561). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน ต้นแบบตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโป่ง ตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว จังหวัดลำปาง. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 9(1), 94-109.
- กัลยา อุปษมาย์ วิชรินทร์ สุทธิชัย และสิทธิพร สุนทร. (2563). รูปแบบผู้นำสตรีในศตวรรษที่ 21 กับการพัฒนาชุมชนของสตรีในจังหวัดร้อยเอ็ด. *Journal of Politics and Governance*, 12 (1), 189-203.
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2563). *แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาสตรี ระยะที่ 1 พ.ศ.2563-2565*. สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.doa.go.th/human/wp-content>
- นพพงษ์ บุญจิตราดุล. (2529). *หลักการบริหารการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์ กรุงเทพฯ.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (2550). *กรมการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: รำไทยเพรส.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม*. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.
- พระกมลภพ กิตติโสภโณ. และคณะ (2561). *ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนต้นแบบตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง บ้านโป่ง ตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว จังหวัดลำปาง*. *พุทธศาสตร์ศึกษา*, 9(1), 94-109
- มัลลิกา ต้นสอน. (2545). *ผู้จัดการยุคใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ : Diamond is Business World.
- ลิขิต อีระเวทิน. (2546).คุณสมบัติ 15 ก ของผู้นำที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์. *ผู้จัดการรายวัน*. 9.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2546). *การบริหารการศึกษา: หลักการ ทฤษฎี หน้าที่ ประเด็น และบทวิเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุจน์.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2532). *ภาวะผู้นำของหัวหน้าคณะวิชาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารวิชาการในวิทยาลัยครู*. (ปริญญานิพนธ์ กศ.ด.(การบริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร).
- เสาวลักษณ์ ตั้งตระกูลและเศกสรรค์ ยงวนิชย์. (2551). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2536). *การวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำและพฤติกรรมผู้นำ ในประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 9*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อรุณ รักธรรม. (2547). *หลักมนุษยสัมพันธ์กับการบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช

- อภิชาติ พานสุวรรณ. (2557). *การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- อภิชาติ พานสุวรรณ และอดิสร ภู่อิสระ. (2562). บทบาทผู้นำในการพัฒนาชุมชนบ้านลาว อำเภอยะโฮ จังหวัดอ่างทอง. *วิทยาการจัดการปริทัศน์*, 21(1), 53-62.
- อนันต์ คงจันทร์. (2543). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความก้าวหน้าในอาชีพและอุปสรรคในการทำงานของผู้บริหารสตรี. *จุฬาลงกรณ์วารสาร*, 13(49), 77-87.
- Boles, H. W., & Davenport, J. A. (1975). *Introduction to educational leadership*. New York: Harper and Row.
- Jacobs, T. O. (1970). *Leadership an exchange informal organization*. Alexandria: Humanresource research organization.
- Gorton, A. R. (1983). *School Leadership and Administration: Important Concepts, Case Studies, and Simulations*. Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown.
- Khiawlit, J. (2017). *Leadership and Community Leadership for Development*. Source <http://l3nr.org/posts/448872> search on Aug11,2022
- Krech, D., Crutchfield, R. S., & Ballachey, E. L. (1962). *Individual in society: A textbook of social psychology*. McGraw-Hill.
- M. B. Miles and A. M. Huberman, *Qualitative Data Analysis*. 2nd ed. (Thousand Oaks. CA: Sage Publications,1994) p. 12
- Stogdill, R. M. (1974). *Handbook of leadership: A survey of theory and research*. New York: McMillan.
- Sergiovanni, T. (1989). The Leadership Needed for Quality Schooling, In Schooling. In T.J. Sergiovanni & J.H. Moore. (Eds). *Schooling For Tomorrow Dincting Reforms To Issue That Count*. (p.213-226). Boston : Allyn and Bacon.
- Trewatha, R.L. & Newport, G.M. (1982). *Management*. Plano Texas: Business Publication.
- Yukl, Gary A. *Leadership in Organization*. 4 th. ed. New Jersey: Prentice. Hall, 1998.

การพัฒนาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย¹

Development Use of Online Media for Safe Purchases¹

ปัญญนิสาธ องค์กรปรัชญากุล²Pannisa Ongprachayaku²

วันรับบทความ 12 ตุลาคม 2565

วันแก้ไขบทความ 10 พฤศจิกายน 2565

วันตอบรับบทความ 1 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า 2) เพื่อศึกษากฎหมายและองค์การภาครัฐเกี่ยวกับการดูแล กำกับ ควบคุม การใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า 3) เพื่อศึกษาพัฒนาแนวทางการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Research Strategy) แบบการวิจัยเอกสาร (Document Research) ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าของประชาชนในปัจจุบันเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว แต่ก็มีปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าเกิดขึ้นตามมาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งด้านจำนวนผู้ได้รับความเสียหาย และมูลค่าความเสียหาย เกิดผลกระทบเสียหายต่อประชาชนต้องเสียเงินเสียเวลา กระบวนการอยู่ร่วมกันในสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ 2) ประเทศไทยมีกฎหมายมากกว่า 13 ฉบับที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า แต่ที่ประชาชนควรรู้จักและนำมาใช้ในการป้องกันตัวเองก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์หรือแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าที่สำคัญมี 3 ฉบับ และมีองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ที่สำคัญ 6 องค์กร 3) การพัฒนาแนวทางการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัยให้กับประชาชน ทั้งในด้านการป้องกันตัวเองจากภายในจิตใจความคิดและป้องกันตัวเองจากการตรวจสอบข้อมูลภายนอกก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ ด้านการแก้ไขปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้า การขอความช่วยเหลือต่อองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องนั้นประชาชนควรรู้จักการแก้ปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้าออนไลน์ องค์กรต่าง ๆ จะต้องพัฒนาการเผยแพร่แนะนำองค์กรให้ประชาชนรู้จักเป็นประจำที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลขององค์กร และร่วมมือกันบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรทั้งที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ดูแล กำกับ ควบคุม การใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า แนะนำ อำนาจความสะดวก ช่วยเหลือประชาชนที่เกิดปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้รู้จักการใช้สิทธิ

¹ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 15 ของสมาคม

รัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ 11 - 12 ตุลาคม พ.ศ. 2565

² ดร.ปัญญนิสาธ องค์กรปรัชญากุล, มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ 10220

² Dr. Pannisa Ongprachayaku, Krirk University, Bangkok, 10220, Thailand, E-mail: pantip2ong@gmail.com

และวิธีฟ้องคดีผู้บริโภคต่อศาลด้วยตัวเองหรือทางระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบของศาลได้ในทันทีทุกเวลา เพื่อเป็นการปรับกฎหมายสู่การปฏิบัติที่บังคับใช้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การพัฒนา, สื่อออนไลน์, การซื้อสินค้า, ความปลอดภัย

Abstract

The objectives of this research were 1) To study the condition and problems of using online media for purchasing products. 2) To study the laws and government organizations concerning the supervision and control of the use of online media to buy products. 3) To study the development of guidelines for using online media to buy products safely for the public. It study is Research Strategy form Document Research. The results of the research found that 1) The condition of using online media to buy products of the people nowadays is increasing steadily and rapidly. But there was a problem of using online media to buy products that continued to increase in terms of the number of people who were damaged and damage value causing damage to people, having to waste money and time affects coexistence in society and the economy of the country. 2) Thailand has more than 13 laws relating to the supervision, supervision and control of the use of online media for purchase goods. But that people should know and use to protect themselves before making a decision to shop online or solve problems caused by using online media to buy important products 6 major online products organizations. 3) The development of guidelines use of online media for safe shopping for the people both in terms of protecting yourself from the inside of your mind, thinking and protecting yourself from checking outside information before making a purchase online. Problem solving after agreeing to purchase the product ask for help to relevant government organizations, people should know how to solve problems after agreeing to shop online. Organizations must develop regular dissemination of organization recommendations to the public about organizational information and collaborate to integrate the links between organizations in relation to the law and the judicial process; supervise, regulate and control the use of online media to buy products. Helping people who have problems using online media to buy products to know how to exercise their rights and how to file a consumer lawsuit in court by themselves or through the full electronic court system of the court immediately, anytime. In order to adjust the law to the enforceable practice that is truly beneficial to the people.

Keywords: Development, Online Media, Purchase of goods, Safety

บทนำ

ปัจจุบันสื่อออนไลน์ได้รับความนิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วไป มีการพัฒนาแอปพลิเคชันต่างๆ ที่ประชาชนทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงใช้งานติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันได้อย่างรวดเร็ว เช่น เฟกบุ๊ก ไลน์ เว็บไซต์ ดิจิตัล รวมทั้งการซื้อขายสินค้าและบริการเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยเครื่องโทรศัพท์มือถือเพียงเครื่องเดียว สามารถตอบสนองความต้องการค้นหาสั่งซื้อสินค้าชำระเงินและนำส่งมาถึงบ้านได้ทันที การซื้อขายสินค้าออนไลน์สามารถซื้อขายได้ทุกที่ทุกเวลา สร้างความสะดวกสบายให้ผู้ซื้อและผู้ขาย และในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ที่ผ่านมา การกักตัวอยู่บ้าน (Work from home) ได้เปลี่ยนพฤติกรรมการรับซื้อและการบริโภคของประชาชนที่ไปมุ่งเน้นช่องทางการใช้สื่อออนไลน์มากขึ้น และมีแนวโน้มจะกลายเป็นพฤติกรรมถาวร ดังที่ สำนักงานการพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA) รายงานผลการสำรวจมูลค่าอีคอมเมิร์ซในประเทศไทย ปี 2563 เท่ากับ 3.78 ล้านล้านบาท จากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไทยที่นิยมซื้อสินค้าและบริการออนไลน์เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ มูลค่าอีคอมเมิร์ซในปี 2564 คาดการณ์ว่าจะมีแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่องหลังจากการฟื้นตัวจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 เป็น 4.01 ล้านล้านบาท หรือเติบโตร้อยละ 6.11 จากปี 2563 โดยคาดการณ์อัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมปี 2560 ถึง 2564 อยู่ที่ร้อยละ 9.79 (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2565)

แต่ในขณะเดียวกันก็มีปัญหาที่เกิดจากการซื้อสินค้าออนไลน์ตามมามากมายด้วยเช่นกัน ตามรายงานของศูนย์ช่วยเหลือและจัดการปัญหาออนไลน์ 1212 OCC เดือนมกราคม-พฤศจิกายน 2564 ประชาชนร้องเรียนและติดต่อเข้ามารวม 48,513 ครั้ง โดยเป็นการร้องเรียนปัญหาซื้อขายทางออนไลน์ถึง 33,080 ครั้ง เพิ่มขึ้นร้อยละ 50 จากสถิติทั้งปี 2563 ที่มีจำนวน 20,619 ครั้ง จากการเปรียบเทียบข้อมูลกับปี 2563 พบว่าปัญหาซื้อขายออนไลน์สูงขึ้นตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2564 โดยเมื่อประเมินสถานการณ์ปัญหาเป็นรายเดือนเมื่อเดือนตุลาคม 2564 พบจำนวนการร้องเรียนสถิติสูงถึง 5,476 ครั้ง ปัญหาการซื้อขายสินค้าออนไลน์ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2564 จำนวนการร้องเรียน 4,772 ครั้ง ปัญหาคือ ไม่ได้รับสินค้า (หลอกหลวง), สินค้าไม่ตรงปก (ไม่เป็นไปตามข้อตกลง), สีสัน/ขนาดไม่ตรงตามโฆษณา, ขอบริการด้านการซื้อขายออนไลน์, ได้รับสินค้าชำรุด, สอบถามขั้นตอนการแจ้งร้องเรียนหลักฐานที่ต้องใช้, ได้รับสินค้าผิดกฎหมาย (สินค้าปลอม) และได้รับสินค้าล่าช้ากว่ากำหนด โดยด้านช่องทางการซื้อขายสินค้าออนไลน์ที่ได้รับการร้องเรียน ได้แก่ เฟกบุ๊ก, เว็บไซต์, อินสตาแกรม (ไอจี), แพลตฟอร์มตลาดออนไลน์ (อี-มาร์เก็ตเพลส) และไลน์ จึงได้รวบรวมจัดทำประชาสัมพันธ์ กลไกการซื้อขายสินค้าออนไลน์ได้ 10 รายการ เพื่อแจ้งเตือนประชาชน แผนภาพที่ 1 (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2565)

ภาพที่ 1 ETDA เผย 10 กลโกงซื้อขายออนไลน์ แห่งปี 65 รู้ไว้ จะได้ไม่ตกเป็นเหยื่อโจรไซเบอร์
ที่มา : กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2565)

ตามภาพที่ 1 การทรวดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ได้เปิดเผยรายการกลโกงซื้อขายออนไลน์ ปี 2564 เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ไม่ตกเป็นเหยื่อโจรไซเบอร์ ดังนี้ 1) หลอกให้โอนเงิน 2) สินค้าไม่ตรงปก 3) จ่ายชื่อแบรนด์เนมแท้ แต่ได้ของปลอม 4) กลโกงนักรับหิ้วของ 5) เซ็นต์รับพัสดุผิดกฎหมาย 6) ได้รับของชำรุดเสียหาย 7) หลอกซื้อลอตเตอรี่ออนไลน์ 8) โพรไฟล์หลอกเข้าพระบูชา 9) ต้นขายแบบผ่อนชำระทางออนไลน์ 10) คนรักต้นไม้ร้องไห้

ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลควบคุมการซื้อขายสินค้าออนไลน์หลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522, ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจจดทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2553 เป็นต้น และเมืองครุภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ อย่างน้อย 6 องค์กร ดังนี้ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, สำนักงาน คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.), กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครอง ผู้บริโภค (CPPD), สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองผู้บริโภค (สปกผ.) สำนักงานอัยการสูงสุด และ แผนกคดีซื้อขายออนไลน์ใน ศาลแพ่ง สังกัดศาลยุติธรรม ซึ่งองค์กรภาครัฐดังกล่าวต่างใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกิจของ ตนเอง แต่ไม่ค่อยเห็นการประสานงานความร่วมมือกันในการช่วยเหลือประชาชนผู้บริโภค และบางองค์กรไม่ เป็นที่รู้จักของประชาชนส่วนใหญ่ ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงองค์กรภาครัฐดังกล่าวได้ เสียโอกาสในการ รับความช่วยเหลือจากองค์กรนั้น

ซึ่งปัญหานี้ถือว่าเป็นภัยที่ประชาชนทั่วไปทุกเพศทุกวัยได้รับความเสียหายจากการซื้อสินค้าผ่าน ออนไลน์ หรือไม่รู้เท่าทันกลุ่มมิจฉาชีพที่เข้ามาหลอกลวงขายสินค้า และประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่า มี กฎหมายให้จดทะเบียนซื้อขายสินค้าบริการผ่านระบบอินเทอร์เน็ตกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวง

พาณิชย์ หรือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ตั้งกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ไว้รับเรื่องราวร้องทุกข์คดีซื้อขายสินค้าออนไลน์ด้วย หรือสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองผู้บริโภค ช่วยเหลือผู้บริโภคดำเนินคดีแพ่งแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในศาลแพ่งหรือศาลแพ่งจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง เพื่อให้บริการประชาชนยื่นฟ้องด้วยตัวเองผ่านระบบออนไลน์ ทำให้เกิดผลกระทบเสียหายแก่ประชาชนต้องสูญเสียเงิน เสียเวลา ไม่ได้รับสินค้าหรือได้สินค้าที่ชำรุดบกพร่อง แต่ไม่รู้จะเรียกร้องฟ้องดำเนินคดีได้อย่างไร ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศชาติเป็นอย่างมากด้วย

จากการที่ประชาชนนิยมใช้สื่อออนไลน์กันอย่างแพร่หลายทั่วไป รวมทั้งการซื้อขายสินค้าและบริการเป็นที่นิยมน้อย่างแพร่หลายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และปัญหาที่เกิดจากการซื้อสินค้าออนไลน์ตามมามากมายด้วยนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า กฎหมายและองค์ประกอบภาครัฐที่ดูแล กำกับ ควบคุม การใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า เพื่อพัฒนาแนวทางให้ประชาชนใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย ทั้งด้านการป้องกันตัวเองก่อนตกลงซื้อสินค้า และด้านการแก้ไขปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้า การขอความช่วยเหลือต่อองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และเพื่อให้งานวิจัยนี้สนับสนุนการแก้ไขปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อขายสินค้าของประชาชนที่เกิดปัญหาหรือถูกหลอกลวงจากมิฉฉาพลดลงได้ และทำให้การประกอบธุรกิจการซื้อขายสินค้าโดยใช้สื่อออนไลน์ให้มีความปลอดภัยเพิ่มขึ้น ลดปัญหาสังคม และทำให้ภาครัฐส่งเสริมการพัฒนาการทำธุรกิจโดยใช้สื่อออนไลน์ให้ได้มีคุณภาพมากขึ้น ส่งผลให้ประเทศไทยมีการใช้สื่อออนไลน์ได้อย่างก้าวหน้าและยั่งยืน

คำถามการวิจัย

1. สภาพและปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าเป็นอย่างไร
2. กฎหมายและองค์ประกอบภาครัฐเกี่ยวกับการดูแล กำกับ ควบคุม การใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้ามีกฎหมายอะไรและองค์กรใดบ้าง
3. การพัฒนาแนวทางการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัยควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า
2. เพื่อศึกษากฎหมายและองค์ประกอบภาครัฐเกี่ยวกับการดูแล กำกับ ควบคุม การใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า
3. เพื่อศึกษาพัฒนาแนวทางการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Research Strategy) แบบการวิจัยเอกสาร (Document Research) กำหนดขั้นตอนการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาดังนี้

1.1 เอกสารทางวิชาการ หนังสือ งานวิจัย บทความวิชาการ บทวิเคราะห์ เกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าของประชาชน, ผู้บริโภค

1.2 เอกสารเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ เว็บไซต์ของส่วนราชการและเอกชนเกี่ยวกับ สถิติการซื้อสินค้าออนไลน์, สถิติปัญหาการร้องทุกข์และคดีการซื้อสินค้าออนไลน์

2. ทำการจำแนกชนิดข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มข้อมูลสภาพการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า และ กลุ่มข้อมูลปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

3. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยสรุปประเด็นหลักสำคัญแต่ละกลุ่มดังนี้

3.1 กลุ่มข้อมูลสภาพการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า สรุปประเด็นสภาพการณ์การใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันของประเทศ

3.2 กลุ่มข้อมูลปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า สรุปประเด็นปัญหาสาเหตุจากการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าตามสถิติที่เกิดขึ้นจริงและผลกระทบที่เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษากฎหมายและองค์การภาครัฐเกี่ยวกับการดูแล กำกับ ควบคุม การใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาดังนี้

1.1 เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารทางกฎหมายเกี่ยวกับการดูแล กำกับ ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

1.2 เก็บรวบรวมเอกสารวิชาการ เอกสารเผยแพร่สื่อออนไลน์ เว็บไซต์ขององค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์

2. ทำการจำแนกชนิดข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มข้อมูลกฎหมายเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า และ กลุ่มองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

3. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยสรุปประเด็นหลักสำคัญแต่ละกลุ่มดังนี้

3.1 กลุ่มข้อมูลกฎหมายเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า สรุปประเด็นกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องมี ประโยชน์ ข้อดี ข้อเสีย อย่างไร

3.2 กลุ่มข้อมูลองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า สรุป ประเด็นองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีข้อเด่น ข้อด้อย หน้าที่ ขอบเขต อย่างไร

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาพัฒนาแนวทางการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มา เอกสารทางวิชาการ เอกสารเผยแพร่สื่อออนไลน์ กระบวนการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัยเพิ่มเติมจากขั้นตอนที่ 1-2 และหลักธรรม สติสัมปะชัญญะ

2. ทำการจำแนกชนิดข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มด้านการป้องกันตัวเองก่อนตกลงซื้อสินค้า และ กลุ่มด้านการแก้ไขปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้า การขอความช่วยเหลือต่อองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

3. สังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยสรุปประเด็นหลักสำคัญแต่ละกลุ่มดังนี้

3.1 กลุ่มด้านการป้องกันตัวเองก่อนตกลงซื้อสินค้า นำสรุปประเด็นจากขั้นตอนที่ 1-2 ทำการสังเคราะห์ค้นหาขั้นตอนวิธีการพัฒนารูปแบบแนวทางการป้องกันตัวเองก่อนตกลงซื้อสินค้า

3.2 กลุ่มด้านการแก้ไขปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้า การขอความช่วยเหลือต่อองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องนำสรุปประเด็นจากขั้นตอนที่ 1-2 ทำการสังเคราะห์ค้นหาขั้นตอนวิธีการพัฒนารูปแบบแนวทางการแก้ไขปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้า

ผลการวิจัย

1. สภาพและปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

1.1 สภาพการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

ปัจจุบันการใช้สื่อออนไลน์ หรือ โซเชียลเน็ทเวิร์ก ในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันของคนทั่วโลก เป็นการตอบสนองความต้องการผู้ใช้ให้ได้ทันต่อเหตุการณ์ทันสมัยรวดเร็ว ทั้งการติดต่อสื่อสารเพื่อการทำงาน เพื่อการพักผ่อน การทำธุรกิจค้าขายสินค้าได้ปรับเปลี่ยนเป็นธุรกิจออนไลน์ หรือเรียกว่า พาณิชนียอิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ตามพฤติกรรมของประชาชนผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปด้วย เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มประชาชนผู้บริโภคได้ตรงเป้าหมายและรวดเร็วที่สุด ประชาชนใช้สื่อออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ เว็บไซต์ ในการค้นหาข้อมูลกับโทรศัพท์สมาร์ทโฟนเพียงเครื่องเดียวที่ต้องการจนเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตประจำวัน ในอดีตก่อนมีอินเทอร์เน็ตการซื้อขายของประชาชน ผู้บริโภค ต้องออกไปซื้อสินค้าด้วยตัวเองตามร้านค้าต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันโทรศัพท์เครื่องเดียวสามารถตอบสนองความต้องการค้นหาสิ่งซื้อสินค้าชำระเงินและนำส่งมาให้ถึงบ้านได้ทันที การซื้อสินค้าออนไลน์ สามารถซื้อขายได้ทุกที่ สร้างความสะดวกสบายให้ผู้ซื้อและผู้ขาย ซึ่งเทคโนโลยีถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักที่ช่วยส่งเสริมให้ธุรกิจพาณิชนียอิเล็กทรอนิกส์เติบโตได้อย่างรวดเร็ว เพราะการทำธุรกิจพาณิชนียอิเล็กทรอนิกส์ปัจจุบันสามารถใช้งานได้หลากหลายช่องทางทั้งทางโทรศัพท์สมาร์ทโฟน แท็บเล็ตหรือคอมพิวเตอร์

การเปลี่ยนแปลงของผู้บริโภคไทยในก้าวต่อไปหลังสถานการณ์โควิด-19 โดยการกักตัวอยู่บ้านได้เปลี่ยนพฤติกรรมการรับสื่อและการบริโภคของผู้คนไปมุ่งเน้นช่องทางออนไลน์มากขึ้น และมีแนวโน้มจะกลายเป็นพฤติกรรมถาวร แม้โควิด-19 จะดีขึ้นในอนาคต แต่ความต้องการซื้อสินค้าจำเป็นต้องผ่านออนไลน์จะมีอัตราการเติบโตสูงขึ้น รวมถึงผู้บริโภคยังหันมาให้ความสำคัญกับคุณภาพและประสิทธิภาพของสินค้ามากขึ้น มีความอ่อนไหวด้านราคาลดน้อยลง (สมวลี ลิ้มปรีชามาร, 2565)

พฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer Behavior) หมายถึง ลักษณะการซื้อของผู้บริโภค เช่น ซื้อที่ไหน ซื้อเมื่อใด ซื้ออย่างน้อยเพียงใด ใครเป็นผู้ซื้อ และใช้มาตรการอะไรในการตัดสินใจซื้อ และพฤติกรรมการใช้ (Using Behavior) หมายถึง ลักษณะการบริโภคสินค้าของผู้บริโภค เช่น บริโภคที่ไหน บริโภคกับใคร บริโภคในอัตราอย่างน้อยเพียงไร เป็นต้น (เสรี วงษ์มณฑา, 2552)

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภคแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความสะดวกสบาย (convenience) 2) ด้านข้อมูล (information) 3) ด้านความพร้อมของสินค้าและบริการ (available product

and service) 4) ด้านความมีประสิทธิภาพในเรื่องเวลาและค่าใช้จ่าย (cost and time efficiency) (Childers, T. L., Carr, C. L., Peck, J., & Carson, S., 2001) ปัจจัยเหล่านี้ทำให้การซื้อสินค้าทางออนไลน์เป็นตัวเลือกที่มีโอกาสเข้ามาทดแทนการเดินทางเพื่อซื้อสินค้าทางหน้าร้านหรือการเดินทางไปยังพื้นที่พาณิชย์กรรม (shopping trip) ไม่ว่าการเดินทางนั้นจะเกิดการซื้อขายสินค้าขึ้นหรือไม่ก็ตาม (Meyer, M. D., & Miller, E. J., 1984)

ตามสถิติการซื้อสินค้าออนไลน์ของ สำนักงานการพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA) รายงานผลการสำรวจมูลค่าอีคอมเมิร์ซในประเทศไทย ปี 2563 เท่ากับ 3.78 ล้านล้านบาท ซึ่งลดลงจาก ปี 2562 ที่มีมูลค่า 4.05 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 6.68 เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ทำให้มีมาตรการจำกัดการเดินทางระหว่างประเทศและภายในประเทศ รวมถึงมาตรการ Work from Home ซึ่งสร้างผลกระทบทางลบต่ออุตสาหกรรมการให้บริการที่พัก อุตสาหกรรมการขนส่ง และอุตสาหกรรมการผลิตเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าอุตสาหกรรมการค้าปลีกและการค้าส่งยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่อง จากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไทยที่นิยมซื้อสินค้าและบริการออนไลน์เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ มูลค่าอีคอมเมิร์ซในปี 2564 คาดการณ์ว่าจะมีแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่องภายหลังจากการฟื้นตัวจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 เป็น 4.01 ล้านล้านบาท หรือเติบโตร้อยละ 6.11 จากปี 2563 โดยคาดการณ์อัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมปี 2560 ถึง 2564 อยู่ที่ร้อยละ 7.97 (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2565) สรุปได้ว่า สภาพปัจจุบันและในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ทำให้ประชาชนผู้บริโภค เปลี่ยนพฤติกรรมจากที่เคยออกไปซื้อสินค้าตามห้างร้านต่าง ๆ เป็นใช้โทรศัพท์มือถือเข้าถึงใช้สื่อออนไลน์ตัดสินใจซื้อสินค้าเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง เพราะตอบสนองต่อความสะดวกสบายหาข้อมูลได้รวดเร็ว นำสินค้ามาส่งได้ถึงบ้าน ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย และมีแนวโน้มที่จะใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าเพิ่มมากขึ้นต่อไป ซึ่งทำให้ธุรกิจออนไลน์หรือพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีแนวโน้มเติบโตเพิ่มมากขึ้นในอนาคตด้วยเช่นกัน

1.2 ปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

เมื่อประชาชนใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าเพิ่มมากขึ้น มีปัญหาเกิดขึ้นมากมายด้วยเช่นกัน ดังจะทราบได้จากสถิติข้อมูลการแจ้งปัญหาการซื้อสินค้ากับองค์กรภาครัฐ ดังนี้

กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี รายงานแนวโน้มอาชญากรรมทางเทคโนโลยีใน ปี พ.ศ.2565 ข้อมูลจากสถิติการเข้าแจ้งความร้องทุกข์ ศูนย์บริการประชาชน บก.ปอท. ปี พ.ศ. 2561-2564 พบว่า รูปแบบของอาชญากรรมทางเทคโนโลยีหรือใช้เทคโนโลยีในการกระทำความผิดที่มีประชาชนมาแจ้งความร้องทุกข์ดำเนินคดีมากที่สุดเป็นอันดับ 1 ยังคงเป็นความผิดฐานหมิ่นประมาท โดยในปี 2564 มีผู้มาแจ้งความร้องทุกข์จำนวน 700 ราย สาเหตุที่การด่าทอ ให้อายกันในสื่อสังคมออนไลน์ ครองความเป็นอันดับ 1 มาตลอดหลายปี อาจเนื่องมาจาก ประชาชนเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น การโพสต์ การแสดงความคิดเห็น การส่งต่อข้อมูลที่ทำให้ผู้อื่นเสียหายจึงมีมากขึ้น ซึ่งในส่วนนี้มีผู้เสียหายด้วยกันถึง 1,618,748,400 บาท ที่น่าสนใจ คือ มีผู้ได้รับความเสียหายจากการถูกแฉ เพื่อปรับเปลี่ยน/ขโมย/ทำลายข้อมูลคอมพิวเตอร์ พบเป็นอันดับที่ 2 โดยมีผู้มาแจ้งความร้องทุกข์จำนวน 597 ราย ความเสียหายรวมประมาณ 67 ล้านบาท แสดงให้เห็นถึงประชาชนอาจขาดการระวังป้องกันการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์หรือ

ข้อมูลคอมพิวเตอร์จากแฮกเกอร์ ส่วนการหลอกลวงสินค้า/บริการ พบว่าเป็นอันดับ 3 โดยมีผู้มาแจ้งความร้องทุกข์จำนวน 445 ราย ความเสียหายรวมประมาณ 45 ล้านบาท (SPRING, 2022)

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม รายงานจากศูนย์ช่วยเหลือและจัดการปัญหาออนไลน์ 1212 OCC เดือนมกราคม-พฤศจิกายน 2564 ประชาชนร้องเรียนและติดต่อเข้ามารวม 48,513 ครั้ง โดยเป็นการร้องเรียนปัญหาซื้อขายทางออนไลน์ถึง 33,080 ครั้ง เพิ่มขึ้นร้อยละ 50 จากสถิติทั้งปี 2563 ที่มีจำนวน 20,619 ครั้ง จากการเปรียบเทียบข้อมูลกับปี 2563 พบว่าปัญหาซื้อขายออนไลน์สูงขึ้นตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2564 โดยเมื่อประเมินสถานการณ์ปัญหาเป็นรายเดือน เมื่อเดือนตุลาคม 2564 พบจำนวนการร้องเรียนสถิติสูงถึง 5,476 ครั้ง ปัญหาการซื้อขายสินค้าออนไลน์ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2564 จำนวนการร้องเรียน 4,772 ครั้ง โดยปัญหามากที่สุด คือ ไม่ได้รับสินค้า (หลอกหลวง) ร้อยละ 40 สินค้าไม่ตรงปก (ไม่เป็นไปตามข้อตกลง ผิดสี/ขนาด) ไม่ตรงตามโฆษณา ร้อยละ 30 ปรึกษาด้านการซื้อขายออนไลน์ ร้อยละ 14 ได้รับสินค้าชำรุด ร้อยละ 4 สอบถามขั้นตอนการแจ้งร้องเรียนหลักฐานที่ต้องใช้ ร้อยละ 2 ได้รับสินค้าผิดกฎหมาย (สินค้าปลอม) ร้อยละ 1 และได้รับสินค้าล่าช้ากว่ากำหนด ร้อยละ 1 ทางด้านช่องทางการซื้อขายสินค้าออนไลน์ที่ได้รับการร้องเรียนมากที่สุด ได้แก่ เฟซบุ๊ก ร้อยละ 82.1 เว็บไซต์ ร้อยละ 5.6 อินสตาแกรม (ไอจี) ร้อยละ 3.5 แพลตฟอร์มตลาดออนไลน์ (อี-มาร์เก็ตเพลส) ร้อยละ 3.3 และไลน์ ร้อยละ 2.4 สำหรับประเภทสินค้าที่ได้รับการร้องเรียนมากที่สุด คือ สินค้าแฟชั่น ร้อยละ 23.7 ของใช้ในบ้าน ร้อยละ 20.9 อุปกรณ์ไอที ร้อยละ 18.3 อาหารและเครื่องดื่ม ร้อยละ 11.7 สินค้าประดับยนต์ (อุปกรณ์) ร้อยละ 6.8 มูลค่าการซื้อขายที่มีการร้องเรียน 3 อันดับแรก อยู่ในช่วงราคา 1,001-2,000 บาท รองลงมา 501-1,000 บาท และราคามากกว่า 10,000 บาท ซึ่งปัญหาร้องเรียนเกี่ยวกับสินคาราคาหลักหมื่นส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทไอที เช่น โทรศัพท์มือถือ (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2565)

สรุปได้ว่า จากสถิติปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า เกิดเป็นปัญหาร้องเรียนร้องทุกข์ และคดีความ ของกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งด้านจำนวนประชาชนผู้ได้รับความเสียหาย และมูลค่าความเสียหาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่มีราคาไม่เกินสองพันบาท เกิดผลกระทบเสียหายต่อประชาชนผู้บริโภคต้องสูญเสียเงินแม้จำนวนน้อยแต่ก็ติดตามเอาคืนได้ยาก ต้องเสียเวลาเสียค่าใช้จ่ายในการติดต่อแก้ไขปัญหารือนำเรื่องร้องเรียน กระบวนการอยู่ร่วมกันในสังคมทำให้ไม่ไว้วางใจกันเกรงจะถูกหลอกลวงขายสินค้า และกระทบเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จะทำให้ขาดความเชื่อมั่นในการลงทุนของภาคธุรกิจและการซื้อสินค้าของประชาชนผู้บริโภค

2. กฎหมายและองค์กรภาครัฐเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

2.1 กฎหมายเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

ประเทศไทยมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า ดังนี้ 1) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย ละเมิด, ซื้อขาย 2) ประมวลกฎหมายอาญา ว่าด้วยความผิดฐานฉ้อโกง 3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง 4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 5) พระราชบัญญัติ คຸ້ມครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 6) พระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 7)

พระราชบัญญัติ ขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ.2545 8) พระราชบัญญัติ ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 9) พระราชบัญญัติ ว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 10) พระราชบัญญัติ ว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 11) พระราชบัญญัติ คຸ້ມครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.2562 12) ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจต้องจดทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2553 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 13) ประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง ประกาศ ณ วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2564 แต่กฎหมายที่ประชาชนผู้ใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าไม่รู้จักหรือรู้จักน้อยและไม่ทราบว่า จะเข้าถึงข้อมูลในการตรวจสอบข้อมูล หรือขอความช่วยเหลือฟ้องร้องคดีเมื่อเกิดปัญหาในการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าได้อย่างไร ที่สำคัญดังนี้

1) ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจต้องจดทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2553 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 ข้อ 5 ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจดังต่อไปนี้ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือห้างหุ้นส่วนสามัญ ห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือบริษัทมหาชนจำกัดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด ทุกท้องที่ที่ตราขออนุญาตต้องจดทะเบียนพาณิชย์ (1) การขาย หรือให้เช่า แผ่นซีดี แอปบันทึก วิดีทัศน์ แผ่นวีดิทัศน์ ดีวีดี หรือแผ่นวีดิทัศน์ ระบบดิจิทัล เฉพาะที่เกี่ยวกับการบันเทิง (2) การขายอัญมณี หรือเครื่องประดับซึ่งประดับด้วยอัญมณี (3) การซื้อขายสินค้าหรือบริการ โดยวิธีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบเครือข่าย (4) การบริการอินเทอร์เน็ต (5) การให้เช่าพื้นที่ของเครื่องคอมพิวเตอร์แม่ข่าย (6) การบริการเป็นตลาดกลางในการซื้อขายสินค้าหรือบริการ โดยวิธีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (7) การผลิต รับจ้างผลิต แผ่นซีดี แอปบันทึก วิดีทัศน์ แผ่นวีดิทัศน์ ดีวีดี หรือแผ่นวีดิทัศน์ ระบบดิจิทัล เฉพาะที่เกี่ยวกับการบันเทิง (8) การให้บริการเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อใช้อินเทอร์เน็ต (9) การให้บริการฟังเพลง และร้องเพลงโดยคาราโอเกะ (10) การให้บริการเครื่องเล่นเกม (11) การให้บริการตู้เพลง (12) โรงงานแปรรูปภาพ แกะสลัก และการทำหัตถกรรมจากงาช้าง การค้าปลีก การค้าส่งงาช้าง และผลิตภัณฑ์จากงาช้าง (ราชกิจจานุเบกษา, 2553)

กฎหมายฉบับนี้เป็นการกำหนดให้ผู้ขายสินค้า ผู้ประกอบการทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลผ่านสื่อออนไลน์ต้องจดทะเบียนผู้ประกอบการต่อกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ เพื่อเป็นการยืนยันตัวตนของผู้ประกอบการ ซึ่งจะทำให้กระทรวงพาณิชย์จะเป็นองค์กรที่มีฐานข้อมูลผู้ขายผู้ประกอบการทั่วประเทศ อันจะเป็นฐานข้อมูลที่ทำให้ประชาชนใช้ประโยชน์ได้โดยเข้ามาตรวจสอบสถานะตัวตนของผู้ขายผู้ประกอบการ ก่อนทำการซื้อสินค้าได้หรือหากเกิดปัญหาจะทำให้สามารถค้นหาทราบตัวตนผู้ขายผู้ประกอบการได้ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่ามีการกำหนดให้ผู้ขายผู้ประกอบการจดทะเบียนพาณิชย์นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ขายผู้ประกอบการที่เป็นบุคคลธรรมดาในปัจจุบันมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในสื่อออนไลน์ และประชาชนไม่ทราบวิธีการเข้าไปตรวจสอบตัวตนของผู้ขายผู้ประกอบการ เนื่องจากไม่มีการประชาสัมพันธ์จากองค์กรภาครัฐอย่างแพร่หลาย

2) พระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 20 การฟ้องคดีผู้บริโภค โจทก์จะฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ ในกรณีที่โจทก์ประสงค์จะฟ้องด้วยวาจา ให้เจ้าพนักงานคดีจัดให้มีการบันทึกรายละเอียดแห่งคำฟ้องแล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ (ราชกิจจานุเบกษา, 2551)

กฎหมายฉบับนี้เป็นการกำหนดให้ประชาชนผู้บริโภคทำการยื่นฟ้องคดีผู้บริโภคต่อศาลได้ด้วยตัวเองหากฟ้องด้วยวาจาให้พนักงานคดีจัดทำคำฟ้องให้โจทก์ยื่นต่อศาล

3) ประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง ด้วยปัจจุบันการซื้อขายสินค้าหรือบริการบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นที่แพร่หลายและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดข้อพิพาทตามมาเป็นจำนวนมาก แต่ช่องทางระงับข้อพิพาทที่มีอยู่ไม่เอื้อต่อการที่ผู้บริโภคจะเข้าถึงได้โดยสะดวก เป็นผลให้ผู้บริโภคจำนวนมากไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ประกอบธุรกิจที่ไม่สุจริต จึงมีความจำเป็นต้องจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ขึ้นในศาลแพ่งให้เป็นระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบ ซึ่งผู้ที่มีข้อพิพาทอันเกิดจากการบริโภควิถีใหม่สามารถเข้าถึงศาลและใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเองได้โดยสะดวก เพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างเป็นธรรมและเป็นไปด้วยความรวดเร็วยิ่งขึ้น ทั้งยังช่วยยกระดับมาตรฐานการประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือบริการบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของประเทศให้สามารถแข่งขันในระดับสากลได้อีกทางหนึ่งหรือศาลแพ่งจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง เพื่อให้บริการประชาชนยื่นฟ้องด้วยตัวเองผ่านระบบออนไลน์

ข้อ 3 ในประกาศนี้ “คดีซื้อขายออนไลน์” หมายความว่า คดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 (1) ที่เกิดจากการซื้อขายสินค้าหรือบริการบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ข้อ 4 ให้จัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ขึ้นในศาลแพ่ง โดยให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับ คดีซื้อขายออนไลน์ ดังต่อไปนี้ (1) คดีซื้อขายออนไลน์ที่เกิดขึ้นในเขตศาลแพ่ง (2) คดีซื้อขายออนไลน์ที่ศาลแพ่งรับไว้พิจารณาพิพากษาตามมาตรา 16 วรรคสาม และมาตรา 19/1 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม การดำเนินคดีของแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ ให้ใช้ระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณา คดีใดไม่อาจดำเนินการดังกล่าวได้ ไม่ให้ถือว่าเป็นคดีของแผนกและให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาไปอย่างคดีปกติ (ราชกิจจานุเบกษา, 2564)

กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้ประชาชนผู้บริโภคที่มีปัญหาในการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าสามารถยื่นฟ้องเป็นคดีผู้บริโภคและดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบในทุกขั้นตอน

สรุปได้ว่า กฎหมายที่ประชาชนผู้ใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าไม่รู้จักรู้จักน้อยและไม่ทราบว่าจะเข้าถึงข้อมูลในการตรวจสอบข้อมูลผู้ขายผู้ประกอบการดังนี้ ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจต้องจดทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2553 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 ข้อ 5

กฎหมายที่ประชาชนขอความช่วยเหลือฟ้องร้องคดีเมื่อเกิดปัญหาในการซื้อสินค้าออนไลน์ได้ด้วยตนเองคือ พระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 20 และ ประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง แต่มีข้อเสียคือเมื่อยื่นฟ้องคดีแล้วเกิดปัญหาในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อศาลคือ ประชาชนที่ไม่มีความรู้ทางกฎหมายไม่เข้าใจกระบวนการพิจารณา ถ้อยคำภาษากฎหมาย ทำให้เข้าใจผิดหลง อาจเจรจา รวบรวมพยานหลักฐาน นำสืบพยานผิดพลาด ทำให้เสียเปรียบทางคดีได้

การที่ประชาชนไม่รู้จักรู้จักน้อย เพราะประชาชนไม่ทราบว่ากฎหมายดังกล่าว องค์การภาครัฐเผยแพร่ประชาสัมพันธ์น้อยข้อมูลยังเข้าไม่ถึงประชาชนทั่วไป ทำให้ประชาชนที่ต้องการตรวจสอบตัวตนผู้ขาย

ผู้ประกอบการก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าเพื่อป้องกันการถูกหลอกลวง หรือเมื่อเกิดปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าไม่ทราบว่าสามารถนำเรื่องฟ้องคดีต่อศาลด้วยตนเองได้ หรือฟ้องคดีได้แล้วแต่ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผิดพลาด ทำให้ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากกฎหมายดังกล่าว เป็นข้อเสียหรือข้อด้อยที่เกิดผลกระทบเสียหายเสียเวลาในการติดตามหาผู้กระทำผิดมาชดเชยค่าเสียหาย และส่งผลกระทบให้กฎหมายดังกล่าวนั้นไม่ได้นำมาใช้เพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างเต็มที่

2.2 องค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์

องค์การภาครัฐของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายในการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์มีหลายองค์กร แต่มีองค์กรที่เกี่ยวข้องสำคัญ 6 องค์กรดังนี้

1) กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

พันธกิจ 1) พัฒนาระบบทะเบียนธุรกิจโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ให้มีความสะดวก ถูกต้อง รวดเร็ว และทันสมัย 2) พัฒนาผู้ประกอบการทุกระดับ ให้เข้มแข็ง แข่งขันได้ 3) สร้างคุณค่าและนวัตกรรมการให้บริการข้อมูลธุรกิจ 4) กำกับดูแล และส่งเสริมธุรกิจ ให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2565)

2) สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.)

พันธกิจ 1) พัฒนากฎหมาย มาตรการ ตลอดจนระเบียบข้อบังคับต่างๆ ด้านการคุ้มครองผู้บริโภคให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน 2) พัฒนาระบบและกลไกการคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อป้องกัน ควบคุม/กำกับดูแลสินค้าและบริการให้มีความปลอดภัย รวมถึงการแก้ไขปัญหาให้กับผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) พัฒนานวัตกรรมและเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลการคุ้มครองผู้บริโภคให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวกรวดเร็ว 4) เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการคุ้มครองผู้บริโภคให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เพื่อสร้างความตระหนักรู้และสามารถปกป้องสิทธิของตนได้ 5) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาศักยภาพเครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภคให้สามารถดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ 6) ส่งเสริมความร่วมมือทุกภาคส่วนให้มีการบูรณาการงานคุ้มครองผู้บริโภคในทุกระดับอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, 2565)

3) กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค (ปปบ.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ตามกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการเป็นกองบังคับการหรือส่วนราชการอย่างอื่นในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ข้อ 3 ส่วนราชการในสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(ฎ) กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) รักษาความสงบเรียบร้อย ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคทั่วราชอาณาจักร

2) ปฏิบัติงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค และความผิดอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกฎหมายอื่นที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือตามคำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

3) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย (ราชกิจจานุเบกษา, 2552)

4) สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

พันธกิจ 1) กำกับดูแลธุรกิจบริการดิจิทัล เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ รองรับการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล 2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

3) ร่วมมือกับทุกภาคส่วน เพื่อผลักดันการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างบูรณาการและเชื่อมโยง (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2565)

5) สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองผู้บริโภค (สปกผ.) สำนักงานอัยการสูงสุด

ภารกิจสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองผู้บริโภค 1) ดำเนินคดีแพ่งแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในศาลแพ่งในฐานะที่พนักงานอัยการเป็นเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค 2) ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์โดยจัดหาทุนความอาสาว่าต่างแก่ต่างแก่ประชาชนผู้บริโภค 3) ช่วยเหลือในการทำนิติกรรมต่างๆ และให้คำปรึกษาปัญหากฎหมายและช่วยเหลือประណอมข้อพิพาทแก่ประชาชนผู้บริโภค 4) เผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคแก่ประชาชน 5) เป็นศูนย์ประสานงานรับเรื่องราวร้องทุกข์จากหน่วยงานอื่นทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการสูงสุด, 2552)

6) แผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง ศาลยุติธรรม

วันที่ 27 มกราคม 2565 ประธานศาลฎีกา ได้เป็นประธานพิธีเปิด "แผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง" ซึ่งถือเป็นการเปิดทำการแผนกอย่างเป็นทางการ โดยการจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่งเกิดขึ้นจากดำริประธานศาลฎีกา ตามแนวนโยบายการบริหารงานศาลยุติธรรมของประธานศาลฎีกา ปี พ.ศ. 2564-2565 ภายใต้สโลแกน "ความยุติธรรมที่เข้าถึงง่าย" (Easy Access to Justice) ที่ด้านหนึ่งจะมุ่งส่งเสริมการดำเนินคดีเพื่อยกระดับการคุ้มครองผู้บริโภคให้ครอบคลุมถึงการบริโภควิถีใหม่ เช่น กลุ่มการซื้อขายสินค้าออนไลน์ ขั้นตอนการยื่นฟ้องคดีซื้อขายออนไลน์ ดำเนินการได้ดังนี้

1) เข้าไปที่เว็บไซต์ <https://efiling3.coj.go.th/eFiling> หรือเข้าไปที่เว็บไซต์ของศาลแพ่ง เริ่มสร้างบัญชีผู้ใช้งานโดยเลือกประเภทผู้ใช้งานสำหรับประชาชน ลงทะเบียนผู้ใช้งานในระบบ (สำหรับผู้ใช้งานใหม่)

2) หลังจากลงทะเบียนแล้ว ล็อกอิน (Log in) เข้าสู่ระบบยืนยันเงื่อนไขการใช้งาน และเลือกเมนูคดีซื้อขายออนไลน์ พร้อมกรอกรายละเอียดคำฟ้อง ประกอบด้วยข้อมูลโจทก์ จำเลย ข้อมูลคำฟ้อง พร้อมแนบเอกสารหรือหลักฐานการซื้อขายสินค้านั้น ๆ มูลเหตุที่เรียกร้อง ข้อมูลความเสียหาย ราคา และสามารถระบุพยานได้ เป็นต้น เมื่อผู้บริโภคได้รับความเสียหายกรอกรายละเอียดและยื่นคำฟ้องเสร็จเรียบร้อยแล้ว ระบบจะส่งคำฟ้องไปถึงเจ้าพนักงานคดีในศาลแพ่งเพื่อทำการตรวจสอบว่า การฟ้อง ข้อเท็จจริงนั้นครบถ้วนหรือไม่ หากคำฟ้องตรงตามเงื่อนไขการพิจารณาคดีซื้อขายออนไลน์และข้อมูลถูกต้องครบถ้วนเจ้าพนักงานคดีจะเสนอคำฟ้องเพื่อให้ศาลรับคำฟ้อง และส่งหมายเรียกแก่จำเลยทางอีเมล เมื่ออีเมลถูกส่งไปยัง

กล่องข้อความ (Inbox) ของอีเมลจำเลยแล้วจะถือว่าจำเลยได้รับหมายเรียก หรือส่งไปยังทาง SMS หรือช่องทางอิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ

3) เมื่อเข้าสู่กระบวนการของศาลแล้ว ศาลจะดำเนินการในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบ วันพิจารณาคดี การสืบพยาน และการไกล่เกลี่ยจะดำเนินการผ่านระบบออนไลน์ ส่วนกรณีไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ จำเลยมีสิทธิยื่นคำให้การผ่านระบบออนไลน์และดำเนินการต่อสู้คดีในลำดับต่อไป

โดยคดีซื้อขายออนไลน์ จะสามารถยื่นฟ้องคดีได้ 24 ชั่วโมง เรียกว่ายื่นฟ้องได้ทุกวัน ตลอดเวลา ซึ่งคดีจะต้องเป็นการยื่นฟ้องรูปแบบออนไลน์เท่านั้น ขณะที่การฟ้องคดีทางออนไลน์หากฟ้องหลังเวลา 16.30 น. หรือในวันเสาร์-อาทิตย์ ก็จะมีวันทำการถัดไปให้ถือเป็นวันฟ้อง ตรงนี้แม้ดูเหมือนจะเป็นข้อจำกัดอยู่บ้าง แต่ระบบออนไลน์นั้นก็ช่วยอำนวยความสะดวกที่ไม่ต้องห่วงเรื่องการเดินทางมาศาลให้ทันเวลาทำการโดยการยื่นฟ้องสามารถทำได้ทันที ขั้นตอนการยื่นฟ้องของแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่งใช้ระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบในทุกขั้นตอน มีขั้นตอนที่สะดวก รวดเร็ว และง่ายต่อผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหาย ไม่ต้องเดินทางมาศาลไม่ต้องนำกระดาษมายื่นฟ้องศาลเหมือนคดีปกติได้ อีกทั้งผู้เสียหายสามารถติดตามความคืบหน้าได้ใน 12 ชั่วโมง นับแต่ยื่นเรื่องเข้ามา ซึ่งถือว่ารวดเร็วมากในการพิจารณาคดีขณะนี้ (ศาลยุติธรรม, 2565)

สรุปได้ว่า ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลควบคุมการซื้อขายสินค้าออนไลน์มากกว่า 13 ฉบับ และมีองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ อย่างน้อย 6 องค์กร ดังนี้ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.), กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค (ปปบ.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองผู้บริโภค (สบค.) สำนักงานอัยการสูงสุด และ แผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง ศาลยุติธรรม ซึ่งองค์กรภาครัฐดังกล่าวต่างใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกิจของตนเอง ซึ่งพันธกิจหลักองค์กรดังกล่าวมีขอบเขตหน้าที่คล้าย ๆ กัน คือ รับเรื่องร้องเรียน ช่วยเหลือฟ้องดำเนินคดีให้กับประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากซื้อขายสินค้าออนไลน์ และเป็นองค์กรที่รวบรวมฐานข้อมูลผู้ประกอบการธุรกิจโดยใช้สื่อออนไลน์และรายงานปัญหาที่เกิดจากการซื้อขายสินค้าออนไลน์ของประชาชน อันเป็นข้อเด่นของประเทศที่มีองค์กรภาครัฐรับผิดชอบดูแลประชาชนหลายองค์กร แต่องค์กรดังกล่าวไม่ค่อยมีการประสานทำงานร่วมมือกัน ช่วยเหลือประชาชนผู้บริโภค และบางองค์กรยังไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนส่วนใหญ่ ทำให้ประชาชนไม่รู้จำ ไม่ทราบการเข้าถึงองค์กรภาครัฐดังกล่าว เสียโอกาสในการขอให้องค์กรภาครัฐช่วยเหลือดูแล อันเป็นข้อด้อยขององค์กรภาครัฐที่เป็นผลเสียกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ

3. พัฒนาแนวทางการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย

3.1 ด้านการป้องกันตัวเองก่อนตกลงซื้อสินค้า

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ประชาชนผู้ใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้านั้นควรมีการพัฒนาการป้องกันตัวเองทั้งภายในจิตใจความคิดของตนเองและการตรวจสอบข้อมูลภายนอกก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ ดังนี้

1) การป้องกันตัวเองจากภายในจิตใจความคิด ควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สติสัมปะชัญญะ นำมาใช้ในการพัฒนาส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย หลักธรรม สติสัมปะ

ชั้นในคัมภีร์สุดตันตปิฎกขุททกนิกายมหานิเทศได้แสดงความหมายของคำว่า สติ ไว้ที่น่าสนใจดังนี้ สติคือความตามระลึกถึงความระลึกได้เฉพาะหน้าสติคือความระลึกได้ ความจำได้ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติคือสตินทรีย์ (สติที่เป็นใหญ่) สติพละ(สติที่เป็นกำลัง) สัมมาสติ(ระลึกชอบ) สติสัมโพชฌงค์ (สติที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ธรรม) เอกายนมรรค (สติที่เป็นทางเอก) นี่แหละตรัสเรียกว่าสติบุคคลผู้ประกอบประกอบพร้อมดำเนินไป ดำเนินไปพร้อม พร้อมเป็นไป เป็นไปพร้อม เพียบพร้อมแล้วด้วยสตินี้ผู้นั้นพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่าผู้มีสติ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สติ หมายถึง ความระลึกได้นี้ก็ได้ ความไม่เผลอ การคุมใจไว้กับกิจ หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง จากการที่ท่าและคำที่พูดแล้วแม่นยำได้” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2554) ซึ่งประชาชนผู้ใช้สื่อออนไลน์ควรนำมาเป็นหลักควบคุมจิตใจความคิดในการใคร่ครวญพิจารณาตรวจสอบสินค้าที่จะทำการซื้อก่อนว่าเป็นสินค้าที่ถูกต้องสมบูรณ์หรือไม่

2) การป้องกันตัวเองจากการตรวจสอบข้อมูลภายนอกก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ โดยการตรวจสอบตัวตนผู้ขายผู้ประกอบการเกี่ยวกับการจดทะเบียนผู้ประกอบการฐานข้อมูลกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ ตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจต้องจดทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2553 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 ว่ามีตัวตนเป็นผู้ขายผู้ประกอบการถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ น่าเชื่อถือหรือไม่

อันเป็นการนำกฎหมายฉบับนี้มาใช้ประโยชน์เพื่อประชาชนได้อย่างแท้จริง กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ ควรพัฒนาวิธีการเข้าถึงการตรวจสอบข้อมูลผู้ขายผู้ประกอบการขายสินค้าออนไลน์ที่จดทะเบียนพาณิชย์กิจ ให้เข้าถึงง่าย รวดเร็ว และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ ควรเผยแพร่ประชาสัมพันธ์วิธีการเข้าถึงการตรวจสอบข้อมูลผู้ขายผู้ประกอบการขายสินค้าออนไลน์ให้กับประชาชนให้รู้จักอย่างแพร่หลายอยู่เสมอ จนกระทั่งประชาชนนี้ถึงได้ว่าหากต้องการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าจะต้องทำการตรวจสอบตัวตนผู้ขายผู้ประกอบการจากกรมพัฒนาธุรกิจ กระทรวงพาณิชย์ ก่อนทำการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์

3.2 ด้านการแก้ไขปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้า การขอความช่วยเหลือต่อองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ประชาชนควรรู้จักวิธีการแก้ปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้าออนไลน์ และการขอความช่วยเหลือต่อองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) ประชาชนควรรู้จักการแก้ปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้าออนไลน์ โดยเริ่มจากการที่ประชาชนควรรู้กฎหมายสามฉบับ คือ ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจต้องจดทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2553 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 ข้อ 5 ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจดังต่อไปนี้ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือห้างหุ้นส่วนสามัญ ห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด, พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 20 การฟ้องคดีผู้บริโภค โจทก์จะฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ และประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง เพื่อจะได้ทำการตรวจสอบตัวตนผู้ขายผู้ประกอบการขายสินค้าออนไลน์ ได้รู้จักสิทธิและวิธีการฟ้องคดีผู้บริโภคต่อศาลด้วยตัวเองหรือทางระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบของศาลได้ในทันทีทุกเวลา อันจะทำให้กฎหมายทั้งสามฉบับนี้เป็นผลใช้บังคับได้อย่างแท้จริงและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไป

2) ประชาชนควรรู้จักองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ที่สำคัญทั้ง 6 องค์กร คือ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.), กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค (CPPD), สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองผู้บริโภค (สปกผ.) สำนักงานอัยการสูงสุด และ แผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง สังกัดศาลยุติธรรม โดยองค์กรต่างๆ ต้องพัฒนาการเผยแพร่แนะนำองค์กรให้ประชาชนรู้จักเป็นประจำเกี่ยวกับข้อมูลขององค์กร เช่น ชื่อองค์กร หน้าที่ในการดูแลช่วยประชาชน และการติดต่อเข้าถึงองค์กรที่ง่ายและรวดเร็ว เพื่อหากประชาชนเกิดปัญหาในการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าจะได้นึกถึงติดต่อขอความช่วยเหลือได้ในทันที

3) องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ ทั้งองค์กรดังกล่าว จะต้องร่วมมือกันบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรทั้งที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ดูแล กำกับ ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า แนะนำ อำนาจความสะดวก ช่วยเหลือประชาชนที่เกิดปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้รู้จักการใช้สิทธิและวิธีการฟ้องคดีผู้บริโภคต่อศาลด้วยตัวเองหรือทางระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบของศาลได้ในทันทีทุกเวลา ตามพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 20 การฟ้องคดีผู้บริโภค โจทก์จะฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ และประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง เพื่อประชาชนจะได้ไม่เสียเวลาไม่เสียโอกาสต้องค้นหาตัวตนผู้ขายผู้ประกอบการ หรือไปติดต่อองค์กรหลายที่หลายแห่งเพื่อร้องเรียนขอความช่วยเหลือฟ้องเรียกร้องค่าเสียหาย และเพื่อเป็นการปรับกฎหมายสู่การปฏิบัติที่บังคับใช้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง

การอภิปรายผล

1. สภาพการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

สภาพปัจจุบันและในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ทำให้ประชาชน ผู้บริโภค ใช้สื่อออนไลน์ตัดสินใจซื้อสินค้าเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะตอบสนองต่อความสะดวกสบาย หาข้อมูลได้รวดเร็ว นำสินค้ามาส่งได้ถึงบ้าน ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย และมีแนวโน้มที่จะใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าเพิ่มมากขึ้นต่อไปในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปราโมทย์ ยอดแก้ว (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การตลาดดิจิทัลกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตใหม่ในสังคมไทย พบว่า วิถีชีวิตใหม่ในสังคมไทยเมื่อมีวิกฤตทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตใหม่ เป็นพฤติกรรม ไม่เหมือนเดิมที่เรียกกันว่า นิวนอร์มอล (New Normal) “ความปกติใหม่” ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ต้องเว้นระยะห่างทางสังคม การใส่ใจสุขภาพ การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์กับการลงทุน และการใช้อินเตอร์เน็ตตามโลกที่เข้าสู่ยุคการตลาดดิจิทัล ทางเว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย แอปพลิเคชัน ไปจนถึงแพลตฟอร์มต่าง ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวิทย์ เจริญเกียรติ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การรับรู้ประโยชน์ของการช้อปปิ้งออนไลน์ การรับรู้ความเสี่ยง ความไว้วางใจ และการตัดสินใจซื้อสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามรับรู้เว็บไซต์พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สามารถทำให้ซื้อสินค้าได้ทุกเวลาที่ต้องการ ส่วนการรับรู้ความเสี่ยงในการซื้อ

สินค้าอิเล็กทรอนิกส์สามารถทำให้ซื้อสินค้าได้ตลอดเวลาที่ต้องการ ส่วนการรับรู้ความเสี่ยงในการซื้อสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ให้ความสำคัญด้านหน้าที่ของสินค้า ความเสี่ยงด้านการเงิน ความเสี่ยงด้านเวลา และความเสี่ยงด้านจิตวิทยา ตามลำดับ และความไว้วางใจในการซื้อสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ให้ความสำคัญต่อความไว้วางใจด้านข้อมูล ความไว้วางใจด้านชื่อเสียง และความไว้วางใจด้านความปลอดภัยในการทำธุรกรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชวรรณ ชานวิทิตกุล (2561) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการเดินทางเพื่อซื้อสินค้าของผู้บริโภคออนไลน์และออฟไลน์ พบว่า จากการศึกษาพฤติกรรมการเดินทางเพื่อซื้อสินค้านานาชาติกรรมในบริบทปัจจุบันที่ผู้บริโภคซื้อสินค้าทางออนไลน์มากขึ้น โดยเปรียบเทียบพฤติกรรมของผู้ซื้อสินค้าในย่านสยามสแควร์ที่เคยซื้อสินค้าทางออนไลน์และผู้ที่ไม่เคยซื้อสินค้าทางออนไลน์ โดยควบคุมปัจจัยด้านประชากร เศรษฐฐานะ และปัจจัยในการตัดสินใจเดินทาง ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้บริโภคที่เดินทางมาสยาม

สแควร์มีประสบการณ์ในการซื้อสินค้าทางออนไลน์สูงถึง ร้อยละ 87 ทั้งนี้ ยิ่งผู้บริโภคซื้อสินค้าทางออนไลน์ด้วยความถี่มากขึ้นเท่าใด จะทำให้ความถี่ของการเดินทางมายังสยามสแควร์ลดลงเท่านั้น อย่างไรก็ตามผู้บริโภคออนไลน์มีระยะทาง ระยะเวลา ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและความตั้งใจซื้อสินค้าสูงกว่าผู้ที่ไม่เคยซื้อสินค้าออนไลน์

2. ปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า

จากสถิติปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า เกิดเป็นปัญหาเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ และคดีความ ของกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งด้านจำนวนประชาชนผู้ได้รับความเสียหาย และมูลค่าความเสียหาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่มีราคาไม่เกินสองพันบาท เกิดผลกระทบเสียหายต่อประชาชน สังคม และเศรษฐกิจของประเทศด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐธรณ์ เดชสกุล (2563) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการฉ้อโกงซื้อขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย พบว่า สถานการณ์ปัญหาการฉ้อโกงซื้อขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดซึ่งได้จากการรับแจ้งคดีของกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ผู้เสียหายที่เข้าแจ้งความร้องทุกข์กับกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ในปี 2562 ณ วันที่ 30 สิงหาคม 2562 จำนวน 2,870 คดี มูลค่าความเสียหาย 371,096,744 บาท ขณะที่ทั้งปี 2561 มียอดผู้เสียหายที่เข้าแจ้งความร้องทุกข์อยู่ที่ 2,718 คดี มูลค่าความเสียหาย 527,309,998 บาท จะเห็นได้ว่าเพียงแค่ 8 เดือนแรกของปี 2562 ก็มีจำนวนคดีแซงหน้าปี 2561 ทั้งปี ได้ทำการศึกษาสถานการณ์ในปัจจุบันของการฉ้อโกงซื้อขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต รูปแบบของการฉ้อโกงซื้อขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมในคดีการฉ้อโกงซื้อขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต และแนวคิดและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฉ้อโกงซื้อขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและนำมาสรุปผลการวิจัยผลการวิจัยส่วนหนึ่ง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเหยื่อของการฉ้อโกงซื้อขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง นอกจากนี้ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าปัญหาการฉ้อโกงซื้อขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยเกิดจากปัญหาในกระบวนการยุติธรรมซึ่งมีอาจยับยั้งอาชญากรได้ และแนวทางการป้องกันง่าย ๆ ด้วยหลักการ 3 ประการคือ อย่าไว้วางใจ

ร้านค้า อย่างว่าความเห็นแก่ของถูก อย่าละเลยข่าวสาร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทวีศ ศรีเกตุ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ผู้บริโภคกับปัญหาการซื้อขายสินค้าผ่านเครือข่ายออนไลน์ พบว่า เนื่องจากปัจจุบันนี้การเสนอสินค้าและบริการต่าง ๆ ต่อประชาชนนั้นวันแต่จะเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบธุรกิจการค้าและผู้ประกอบธุรกิจโฆษณาได้นำวิชาการในทางการตลาดและทางการโฆษณามาใช้ในการส่งเสริมการขายสินค้าและบริการ ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้ผู้บริโภคตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ เพราะผู้บริโภคไม่อยู่ในฐานะที่ทราบภาวะตลาด และความจริงที่เกี่ยวกับคุณภาพและราคาของสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องทันทั่วทั้งที่ นอกจากนั้นในบางกรณี แม้จะมีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยการกำหนดคุณภาพและราคาของสินค้าและบริการอยู่แล้วก็ตาม แต่การที่ผู้บริโภคแต่ละรายจะไปฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือผู้ประกอบธุรกิจโฆษณาเมื่อมีการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค ย่อมจะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเป็นการไม่คุ้มค่า และผู้บริโภคจำนวนมากไม่อยู่ในฐานะที่จะเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีได้ และในบางกรณีก็ไม่อาจจะจับหรือยับยั้งการกระทำที่จะเกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคได้ทันทั่วทั้งที่ สมควรมีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคเป็นการทั่วไป โดยกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจการค้าและ

ผู้ประกอบธุรกิจโฆษณาต่อผู้บริโภค เพื่อให้ความเป็นธรรมตามสมควรแก่ผู้บริโภค ตลอดจนจัดให้มีองค์กรของรัฐที่เหมาะสมเพื่อตรวจตรา ดูแล และประสานงานการปฏิบัติงานของส่วนราชการต่าง ๆ ในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค

ตารางที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัยการพัฒนาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย

ด้านการป้องกันตัวเอง ก่อนตกลงซื้อสินค้า	ด้านการแก้ไขปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้า การขอความช่วยเหลือต่อองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
1) ประชาชนรู้จักป้องกันตัวเองจากภายในจิตใจความคิด ควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สติสัมปะชัญญะ	1) ประชาชนควรรู้กฎหมายสามฉบับคือ 1.1) ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจต้องจดทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ.2553 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 ข้อ 5 1.2) พระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 20 1.3) ประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง

ตารางที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัยการพัฒนาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย (ต่อ)

ด้านการป้องกันตัวเอง ก่อนตกลงซื้อสินค้า	ด้านการแก้ไขปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้า การขอความช่วยเหลือต่อองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
2) ประชาชนป้องกันตัวเองจากการตรวจสอบข้อมูลภายนอกก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ คือผู้ขาย ผู้ประกอบการเกี่ยวกับการจดทะเบียนผู้ประกอบการฐานข้อมูลกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ ตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจต้องจดทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓	2) ประชาชนควรรู้จักองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแลกำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ ๖ องค์กร 2.1) กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ 2.2) สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) 2.3) กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค (ปปง.) 2.4) สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม 2.5) สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองผู้บริโภค (สปคผ.) สำนักงานอัยการสูงสุด 2.6) แผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง สังกัดศาลยุติธรรม 3) องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ 6 องค์กรดังกล่าว ร่วมมือกันบูรณาการความร่วมมือระหว่างองค์กรทั้งที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ดูแล กำกับ ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า แนะนำอำนวยความสะดวก ช่วยเหลือประชาชนที่เกิดปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้รู้จักการใช้สิทธิและวิธีการฟ้องคดีผู้บริโภคต่อศาลด้วยตัวเองหรือทางระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบของศาลได้ในทันทีทุกเวลา

บทสรุป

สภาพการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าของประชาชนในปัจจุบันเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะตอบสนองต่อความสะดวกสบาย หาข้อมูลได้รวดเร็ว นำสินค้ามาส่งได้ถึงบ้าน ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย แต่ก็มีปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าเกิดขึ้นตามมาด้วย ดังสถิติรายงานปัญหาเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ และคดีความ ของกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เปรียบเทียบปี พ.ศ.2564 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งด้านจำนวนประชาชนผู้ได้รับความเสียหาย และมูลค่าความเสียหาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่มีราคาไม่เกินสองพันบาท เกิดผลกระทบเสียหายต่อประชาชน สังคม และเศรษฐกิจของประเทศด้วย

ประเทศไทยมีกฎหมายมากกว่า 13 ฉบับที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า แต่ที่ประชาชนควรรู้จักและนำมาใช้ในการป้องกันตัวเองก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์หรือแก้ไขปัญหา

ที่เกิดจากการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าที่สำคัญมี 3 ฉบับ คือ ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจต้องจดทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2553 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 ข้อ 5 พระราชบัญญัติ

วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 20 ประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง และมีองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ที่สำคัญ 6 องค์กร คือ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.), กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค (ปปด) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองผู้บริโภค (สปกผ.) สำนักงานอัยการสูงสุด และ แผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง ศาลยุติธรรม ซึ่งองค์การภาครัฐดังกล่าวต่างใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกิจของตนเอง ซึ่งพันธกิจหลักขององค์กรดังกล่าวมีขอบเขตหน้าที่คล้าย ๆ กัน คือ รับเรื่องร้องเรียน ช่วยเหลือฟ้องดำเนินคดีให้กับประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากซื้อสินค้าออนไลน์ และเป็นองค์การที่รวบรวมฐานข้อมูลผู้ประกอบการธุรกิจโดยใช้สื่อออนไลน์และรายงานปัญหาที่เกิดจากการซื้อสินค้าออนไลน์ของประชาชน อันเป็นข้อเด่นของประเทศที่มีองค์การภาครัฐรับผิดชอบดูแลประชาชนหลายองค์กร แต่องค์กรดังกล่าวไม่ค่อยมีการประสานทำงานร่วมมือกันช่วยเหลือประชาชนผู้บริโภค และบางองค์กรยังไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนส่วนใหญ่ ทำให้ประชาชนไม่รู้จัก ไม่ทราบการเข้าถึงองค์การภาครัฐดังกล่าว เสียโอกาสในการขอให้้องค์การภาครัฐช่วยเหลือดูแล อันเป็นข้อด้อยขององค์การภาครัฐที่เป็นผลเสียกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ

การพัฒนาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัยให้กับประชาชน ในด้านการป้องกันตัวเองจากภายในจิตใจความคิด ควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สติสัมปะชัญญะ นำมาใช้ในการพัฒนาส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้ปลอดภัย หลักธรรม สติสัมปะชัญญะ ผู้ใช้สื่อออนไลน์ควรนำมาเป็นหลักควบคุมจิตใจความคิดในการใคร่ครวญพิจารณาตรวจสอบสินค้าที่จะทำการซื้อก่อนว่าเป็นสินค้าที่ถูกต้องสมบูรณ์หรือไม่ และประชาชนป้องกันตัวเองจากการตรวจสอบข้อมูลภายนอกก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ โดยการตรวจสอบตัวตนผู้ขายผู้ประกอบการเกี่ยวกับการจดทะเบียนผู้ประกอบการฐานข้อมูลกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ ตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจต้องจดทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2553 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 ว่ามีตัวตนเป็นผู้ขายผู้ประกอบการถูกต้องตามกฎหมาย น่าเชื่อถือหรือไม่

ด้านการแก้ไขปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้า การขอความช่วยเหลือต่อองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องนั้น ประชาชนควรรู้จักการแก้ปัญหาหลังจากตกลงซื้อสินค้าออนไลน์ เริ่มจากควรรู้กฎหมายสามฉบับดังกล่าว เพื่อทำการตรวจสอบตัวตนผู้ขายผู้ประกอบการขายสินค้าออนไลน์ ได้รู้จักสิทธิและวิธีการฟ้องคดีผู้บริโภคต่อศาลด้วยตัวเองหรือทางระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบของศาลได้ในทันทีทุกเวลา อันจะทำให้กฎหมายทั้งสามฉบับนี้เป็นผลใช้บังคับได้อย่างแท้จริงและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไป และประชาชนควรรู้จักองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ทั้ง 6 องค์กรดังกล่าว โดยองค์กรต่าง ๆ จะต้องพัฒนาการเผยแพร่แนะนำองค์กรให้ประชาชนรู้จักเป็นประจำที่เกี่ยวกับข้อมูลขององค์กร

เช่น ชี้อองค์กร หน้าที่ในการดูแลช่วยประชาชน และการติดต่อเข้าถึงองค์กรที่ง่ายและรวดเร็ว เพื่อหากประชาชนเกิดปัญหาในการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าจะได้รีบติดต่อขอความช่วยเหลือได้ในทันที และองค์กรดังกล่าว จะต้องร่วมมือกันบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรทั้งที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ดูแล กำกับ ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า แนะนำ อำนาจความสะดวก ช่วยเหลือประชาชนที่เกิดปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้รู้จักการใช้สิทธิและวิธีการฟ้องคดีผู้บริโภคต่อศาลด้วยตัวเองหรือทางระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบของศาลได้ในทันทีทุกเวลา ตามพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาณคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 20 การฟ้องคดีผู้บริโภค โจทก์จะฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ และประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง เพื่อประชาชนจะได้ไม่เสียเวลาไม่เสียโอกาสต้องค้นหาตัวตนผู้ขายผู้ประกอบการ หรือไปติดต่อองค์กรหลายที่หลายแห่งเพื่อร้องเรียนขอความช่วยเหลือฟ้องเรียกร้องค่าเสียหาย และเพื่อเป็นการปรับกฎหมายสู่การปฏิบัติที่บังคับใช้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ ทั้งองค์กรดังกล่าวควรจัดทำนโยบาย วางแผนร่วมมือกันบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรทั้งที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ดูแล กำกับ ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้า แบ่งเป็นนโยบายหลัก 2 ด้านคือ

1.1 นโยบายด้านการป้องกันการซื้อสินค้าออนไลน์ให้ปลอดภัย กำหนดแนวทางการให้คำแนะนำ อำนาจความสะดวกในการตรวจสอบตัวตนผู้ขายผู้ประกอบการซื้อขายสินค้าออนไลน์ก่อนตัดสินใจตกลงซื้อสินค้าผ่านระบบออนไลน์

1.2 นโยบายด้านช่วยเหลือประชาชนที่เกิดปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้รู้จักการใช้สิทธิและวิธีการฟ้องคดีผู้บริโภคต่อศาลด้วยตัวเองหรือทางระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบของศาลได้ในทันทีทุกเวลา

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแล กำกับ ควบคุม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ ทั้งองค์กรดังกล่าวควรกำหนดแผนการแนวทางปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการประชาชน แบ่งเป็น 2 ด้านดังนี้

2.1 ด้านการป้องกันการซื้อสินค้าออนไลน์ให้ปลอดภัย กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานการประชาสัมพันธ์ วิธีการป้องกันการซื้อสินค้าผ่านสื่อออนไลน์ด้วยการตรวจสอบตัวตนของผู้ขายผู้ประกอบการกับองค์กรภาครัฐ เช่น กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น ก่อนตัดสินใจตกลงซื้อสินค้า ทั้งการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ การจัดอบรมสัมมนาในโรงเรียน มหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรต่างๆ ให้กับกลุ่มเด็กนักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไป ได้รับรู้รับทราบเป็นประจำ

2.2 ด้านช่วยเหลือประชาชนที่เกิดปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ซื้อสินค้าให้รู้จักการใช้สิทธิและวิธีการฟ้องคดีผู้บริโภคต่อศาลด้วยตัวเองหรือทางระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบของศาลได้ในทันทีทุกเวลา

กำหนดแนวทางปฏิบัติงานร่วมกันของทั้งองค์กรให้เป็นการบริการรูปแบบเดียวกันและเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่องรวดเร็ว ตัดขั้นตอนที่มีความซ้ำซ้อนออกไป

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, วิสัยทัศน์/พันธกิจ/กลยุทธ์, (ออนไลน์) แหล่งที่มา : https://www.dbd.go.th/news_view.php?nid=469412625 สืบค้นวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2565.

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, คู่มือการจดทะเบียนพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์, (ออนไลน์) แหล่งที่มา : <https://www.trustmarkthai.com/th/news/detail/b23b4b30-f3e2-11ea-bd1c-e9666bdd4733> สืบค้นวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2565.

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, ดีอีเอส เผยปัญหาซื้อขายออนไลน์ปี 64 ทำสถิตินิวไฮ 33,080 ครั้ง (ออนไลน์) แหล่งที่มา : mdes.go.th/news/detail/5027-ดีอีเอส-เผยปัญหาซื้อขายสินค้าออนไลน์ปี-64-ทำสถิตินิวไฮ-33-080-ครั้ง. สืบค้นวันที่ 30 มกราคม 2565.

ปราโมทย์ ยอดแก้ว. (2564). การตลาดดิจิทัลกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตใหม่ในสังคมไทย. วารสารสังคมวิจัย และพัฒนา. 3(1),

ณัฐธรณ์ เดชสกุล. (2563). ปัญหาการฉ้อโกงซื้อขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย. งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2563.

ทวิศ ศรีเกตุ. (2557). ผู้บริโภคกับปัญหาการซื้อขายผ่านเครือข่ายออนไลน์. ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา รายการเจตนารมณ์กฎหมาย, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 24 กันยายน 2557.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2554). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิกจำกัด, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วันชวรรณ ขานวิฑิตกุล. พฤติกรรมการเดินทางเพื่อซื้อสินค้าของผู้บริโภคออนไลน์และออฟไลน์. สารศาสตร์ ฉบับที่ 1/2561.

วรวิทย์ เจริญเกียรติ. (2553). การรับรู้ประโยชน์ของการช้อปปิ้งออนไลน์ การรับรู้ความเสี่ยง ความไว้วางใจ และการตัดสินใจซื้อสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์. วารสารการสื่อสารและการจัดการ นิติ. 3(1), (มกราคม-เมษายน 2560).

ราชกิจจานุเบกษา. ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจต้องจดทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2553 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553.

ราชกิจจานุเบกษา. พระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551.

ราชกิจจานุเบกษา. กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการเป็นกองบังคับการหรือส่วนราชการอย่างอื่นในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2552.

ศาลยุติธรรม. ดีเดย์! เปิดบริการแล้ว“แผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง”มุ่งคุ้มครองผู้บริโภค จากพิษซื้อ

ออนไลน์ สินค้าไม่ตรงปก โฆษกศาลยุติธรรม ย้ำฟ้องออนไลน์ได้ 24 ชม. ไม่จำกัดวงเงินมากนัก เน้น
เก็บหลักฐานสั่งซื้อขายเงินส่งศาลพร้อมติดตามความคืบหน้าคดีได้ใน 12 ชม.กรุณาพร้อมพัฒนา
ช่องทางยื่นฟ้องผ่าน e-Filing ตามสโลแกน “ความยุติธรรมที่เข้าถึงง่าย. (ออนไลน์) แหล่งที่มา :
<https://www.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/iid/278977> สืบค้นวันที่ 14
กุมภาพันธ์ 2565.

สมวลี ลิ้มปรีชามาร. เทรนด์พฤติกรรมผู้บริโภค-ผู้ประกอบการจะไปต่อทิศทางไหนหลังสถานการณ์ โควิด-19.,
(ออนไลน์) แหล่งที่มา <https://marketeeronline.co/archives/158845>, สืบค้นวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2565.

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริโภค, (ออนไลน์) แหล่งที่มา :
https://www.ocpb.go.th/news_view.php?nid=36 สืบค้นวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2565.

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. วิสัยทัศน์ และพันธกิจ, (ออนไลน์) แหล่งที่มา :
https://www.ocpb.go.th/news_view.php?nid=9749 สืบค้นวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2565.

สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการสูงสุด. ความรู้ด้านคุ้มครอง
ผู้บริโภค (ฉบับประชาชน), พิมพ์ครั้งที่ 2, พ.ศ.2552, บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. พันธกิจ โครงสร้าง อำนาจหน้าที่, (ออนไลน์) แหล่งที่มา :
<https://www.etda.or.th/th/about-etda/Authority-structure/etda-strategic-plan.aspx>
สืบค้นวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2565.

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. ETDA เผยมูลค่าอีคอมเมิร์ซไทย ปี 63 อยู่ที่ 3.78 ล้านล้านบาท
คาดปี 64 พุ่งไปที่ 4.01 ล้านล้านบาท. (ออนไลน์) แหล่งที่มา: <https://www.etda.or.th/th/pr-news/ETDA-Reveals-the-Value-of-e-Commerce-in-2021.aspx> สืบค้นวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2565.

เสรี วงษ์มณฑา. (2552). กลยุทธ์การตลาด: การวางแผนการตลาด. กรุงเทพฯ: ซีระฟิล์มและไซเท็กซ์.

Childers, T. L., Carr, C. L., Peck, J., & Carson, S. (2001). Hedonic and utilitarian motivations for
online retail shopping behavior. Journal of retailing, 77(4).

SPRING, ดำรง ปอท. เปิดสถิติ CyberCrime ประจำปี 2564 พร้อมเผยแนวโน้มปีนี้, (ออนไลน์) แหล่งที่มา :
<https://www.springnews.co.th/spring-life/819659> สืบค้นวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2565.

Meyer, M. D., & Miller, E. J. (1984). Urban transportation planning: a decision-oriented approach.

การสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา กรณีการวิ่งรับเงินบริจาค “ตูน บอดี้สแลม”¹

Creating Educational Equality in Case of Running for Donation

"Toon BodySlam"¹

ปทุมพร ทองสิน² ปวีณนุช มีเสน³ และธัญชนก แก้วทับทิม⁴
Pathumphon Thongsin², Paweenuch Meesen³ and Thanchanok Kaewtubtim⁴

วันรับบทความ 12 ตุลาคม 2565

วันแก้ไขบทความ 10 พฤศจิกายน 2565

วันตอบรับบทความ 1 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมต่อการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (2) เพื่อศึกษาฐานแนวคิดจากการบริจาคเพื่อการสร้าง ความเท่าเทียมทางการศึกษา (3) เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา เกี่ยวกับการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา กรณีการวิ่งรับเงินบริจาค “ตูน บอดี้สแลม” กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยและกลุ่มครูจากหลายจังหวัดในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงในการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า กรณีการวิ่งรับเงินบริจาคของตูน บอดี้สแลม ไม่สามารถสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาเพราะ แก้ปัญหาได้เฉพาะกลุ่มคนที่ได้รับการคัดเลือกมาแล้ว และการวิ่งรับเงินไม่สามารถแก้ปัญหาเด็กที่ขาดแคลนทุนการศึกษาได้อย่างทั่วถึง ความเสมอภาคทางการศึกษา คือ

¹ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 15 ของสมาคม

รัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี วันที่ 11 - 12 ตุลาคม พ.ศ. 2565

² ปทุมพร ทองสิน, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี 84000

³ ปวีณนุช มีเสน, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี 84000

⁴ ธัญชนก แก้วทับทิม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี 84000

² Pathumphon Thongsin, Prince of Songkla University Suratthani Campus, 84000, Thailand,

Email: 6240410945@psu.ac.th

³ Paweenuch Meesen, Prince of Songkla University Suratthani Campus, 84000, Thailand,

Email: 6240410945@psu.ac.th

⁴ Thanchanok Kaewtubtim, Prince of Songkla University Suratthani Campus, 84000, Thailand,

Email: 6240410945@psu.ac.th

การเข้าถึงนโยบายทางการศึกษา เข้าถึงโอกาสทางการศึกษา เข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางสังคม คือ ความห่างกันของโอกาส มีโอกาสไม่เท่ากัน โดยเฉพาะเรื่องของการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ประกอบไปด้วย 1. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ 2. ปัจจัยทางด้าน 3. ปัจจัยทางด้านการเมือง ข้อเสนอแนะในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา มีดังนี้ 1. การศึกษาเป็นสิ่งที่พื้นฐานที่ควรให้กับทุกคนในประเทศไทย 2. การล้มเลิกค่านิยมปริญญา เพราะการเรียนควรจะเป็นพัฒนาทักษะ 3. นโยบายของรัฐบาล การจัดสรรงบประมาณทางการศึกษา การบริหารจัดการที่ดีและมีระบบวางโครงสร้างการศึกษาใหม่ 4. การแก้ไขปัญหาทางสังคมลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

คำสำคัญ: ความเท่าเทียม การศึกษา การบริจาค

Abstract

This research study was qualitative research. The objectives are: (1) to explain the social phenomenon towards building equality in education; (2) to study the concept of donations for education equality; (3) to be a guideline in the formulation of educational policies. about creating equality in education in the case of running to receive donations "Toon Bodyslam", the main informant's target groups are divided into 2 groups: a group of professors at the university level and a group of teachers from many provinces in the southern region which used a specific randomized method in the data collection interview. The results of the study found that In the case of Toon Bodyslam's donation run, it cannot create equality in education because Solve problems only for a group of people who have already been selected. And running to get money can't solve the problem of children who lack scholarships thoroughly. Educational equality is access to educational policies. access to educational opportunities access to educational resources Social inequality is the difference in opportunity. not equal chance especially the subject of education Factors affecting educational inequality consist of 1. Economic factors 2. Social factors 3. Political factors Recommendations for building equality in education are as follows: 1. Education is a fundamental thing that should be available to everyone in Thailand. Because learning should be a skill development. 3. Government policies. educational budget allocation Good management and new educational structure system. 4. Solving social problems to reduce social inequality.

Keywords: Equality, Education, Donation

บทนำ

ปัจจุบันนี้ปัญหาความเหลื่อมล้ำมักปรากฏในทุก ๆ เรื่อง ทุก ๆ พื้นที่ ทุก ๆ ภาคส่วนและทุก ๆ เวลา ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมาอย่างยาวนาน เกิดขึ้นจากหลายปัจจัยร่วมกันโดยเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยมีกลุ่มคนเปราะบาง คนชายขอบ ที่ยังคงเป็นตัวแสดงหลักที่รับบทเป็นผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติ ถูกกีดกัน และถูกตีตราอยู่เสมอไป ไม่ว่าจะเป็นในสถานการณ์ใด ๆ ก็ตามช่องว่างของระดับการศึกษาที่เกิดขึ้นในวงการการศึกษาไทย ปัญหาที่เราพบคือเด็กมีโอกาสด้านการศึกษาที่ไม่เท่ากัน กล่าวคือหากเป็นลูกของครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีจะมีโอกาสได้เข้าเรียนสถานบันการศึกษาชั้นนำของประเทศที่เพียบพร้อมไปด้วยบุคลากร และมีอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่ถ้าเป็นเด็กที่มาจากฐานะทางครอบครัวที่ยากจน โอกาสที่จะเข้าถึงระบบการศึกษาที่ดีแทบจะไม่มีเลย ทั้งที่ความเป็นจริงนั้นเด็กควรได้รับสิทธิทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน และมีคุณภาพเหมือนกัน แต่สังคมปัจจุบันกลับกลายเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามทั้งหมด (อำนาจมงคลสืบสกุล, 2563)

สถานการณ์ในปัจจุบัน เราจะเห็นความเหลื่อมล้ำได้ชัดตั้งแต่การเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ที่อุบัติขึ้นทั่วโลกอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ซึ่งรวมถึงประเทศไทยที่มีอาจหลักเลียงได้ทำให้สังคมในทุกภาคส่วนได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในคราวนี้จึงเป็นอีกสถานการณ์หนึ่งที่ทำให้เราได้เห็นความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคม เช่นเดียวกันกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีสาเหตุหลักจากปัญหาความยากจน ประเทศไทยมีเด็กเยาวชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาที่ต่ำกว่า 4.3 ล้านคนและยังมีเด็กอีกหลายคนที่กำลังถูกผลักออกจากระบบการศึกษา

เนื่องจากปัญหาโรคระบาดโควิด-19 ปัญหาทางเศรษฐกิจที่ผู้ปกครองมีรายได้น้อยจนไม่สามารถส่งเสียให้เด็กเข้าถึงระบบการศึกษาได้ สังคมหรือสภาพแวดล้อมที่ไม่ส่งผลให้เด็กไม่ยอมเข้าสู่ระบบการศึกษา การเมืองที่ไม่มียุทธศาสตร์ที่ดี ที่สามารถทำให้ทุกคนเข้าถึงระบบการศึกษาที่ดีที่สะดวก เช่น การผลักดันนโยบายการศึกษาโดยให้เด็กเรียนฟรี ค่าอุปกรณ์การเรียนที่รัฐจัดสรรให้และหลักสูตรการสอนที่สามารถเอาไปใช้ต่อยอดได้ในชีวิตจริง แต่ปัจจุบันประเทศไทยมีปัญหาเรื่องการเข้าถึงระบบการศึกษาของเด็กยากจน ไม่มีทุนทรัพย์การเรียน ซึ่งมีหลายองค์กรได้ดำเนินการช่วยเหลือ แต่การช่วยเหลือนั้นส่วนมากจะเป็นการบริจาคเพื่อการศึกษา การให้เงินอุดหนุนเป็นหนึ่งในวิธีแก้เบื้องต้นสำหรับเด็กที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหได้ในระยะสั้นเท่านั้น หากตัวเด็กไม่มีความพร้อมหรือปัจจัยที่สามารถสนับสนุนให้สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาได้ ในระยะยาวเด็กก็จะถูกผลักออกจากระบบการศึกษา เพราะเงินที่ได้จากการรับบริจาคสักวันก็ต้องหมดไปและเมื่อเด็กโตขึ้น ค่าใช้จ่ายก็เพิ่มมากขึ้น ยิ่งเมื่อยุคโลกาภิวัตน์ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิต ทั้งด้านการทำงาน สังคมและการศึกษา ค่าใช้จ่ายด้านเทคโนโลยีก็จะเพิ่มสูงมากขึ้นอีก

การวิ่งของ อาทิวราห์ คงมาลัย หรือที่เรารู้จักกันในชื่อ ตูน บอดี้สแลม นักร้องที่กลายเป็นกระแสร้อนแรงจากโครงการวิ่งมาราธอน ก้าวคนละวันนี้เขากลับมาอีกครั้งในโครงการ ก้าวเพื่อน้องปี 2 โดยมีระยะทางทั้งหมด 109 กิโลเมตร เป็นเวลา 59 วัน ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม - 28 กุมภาพันธ์ 2565 เงินบริจาคโดยไม่หักค่าใช้จ่ายจะนำไปมอบเป็นทุนการศึกษาแก่เด็ก ๆ เพื่อใช้เป็นทุนเรียนต่อชั้นมัธยมปลายและสายอาชีพต่าง ๆ ให้กับเด็กจำนวน 109 คน ฟังดูเป็นเรื่องดี แต่ทำให้มีคำถามเกิดขึ้นพร้อมกันว่าการออกวิ่งเพื่อรับ

บริจาคแบบนี้ มันช่วยแก้ไขหรือขจัดปัญหาเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาได้สักแค่ไหน เมื่อความพยายามแก้ปัญหาโดยการรับบริจาคเกิดขึ้นทุกปีแต่ไม่ช่วยสถานการณ์ให้ดีขึ้น อีกทั้งกระแสในการเปิดรับบริจาควันนี้ยังเสียงแตก แยกเป็นสองฝั่งระหว่างเห็นด้วยกับการทำแบบนี้ไม่ช่วยแก้ปัญหา

ดังนั้นการรับบริจาคเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่สามารถแก้ปัญหาระยะยาวได้จริง แม้จะเห็นปัญหาชัดเจน แต่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไม่ใช่เรื่องง่าย หากแต่ต้องอาศัยการขับเคลื่อนนโยบายที่ทำงานบนฐานของความรู้ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยทั้งทรัพยากร เจตจำนงทางการเมือง และองค์ความรู้ที่ทันสมัยเป็นเชื้อเพลิงสำคัญ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาศึกษาการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา กรณีการวิ่งรับเงินบริจาค “ตูน บอดี้สแลม” เพื่อศึกษาฐานแนวคิดในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมต่อการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา
2. เพื่อศึกษาฐานแนวคิดจากการบริจาคเพื่อการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา
3. เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1.ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้มีจำนวน 11 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มมีดังนี้

1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นคุณครูจากโรงเรียนในภาคใต้โดยมี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดปัตตานี และจังหวัดสงขลา จำนวน 7 คน ทั้งนี้ประชากรได้เป็นคุณครูที่ได้ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา แก่นักเรียนมาระยะเวลานาน มีความเข้าใจปัญหาทางครอบครัวที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา ซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่คณะผู้วิจัยต้องการได้ตามต้องการ

1.2 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานีจำนวน 4 คน ทั้งนี้ประชากรเป็นอาจารย์ผู้มีความเชี่ยวชาญที่ผ่านการสอน และศึกษามาระยะเวลานาน และเป็นผู้ที่มีส่วนจัดทำหลักสูตรนำหลักสูตรไปใช้

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ภาคใต้ ประกอบไปด้วยจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดปัตตานี และจังหวัดสงขลา ทั้งนี้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่สามารถทำการศึกษได้ง่ายและสะดวกต่อการเข้าถึงข้อมูลของคณะผู้จัดทำ สืบเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ และคณะผู้จัดทำทั้งหมดก็เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งภาคใต้มีความแตกต่างหลากหลายกัน ในด้านภูมิศาสตร์พื้นที่และด้านความคิดของคนในพื้นที่ภาคใต้ ทางคณะผู้จัดทำจึงมีความสนใจศึกษาการสร้าง ความเท่าเทียมทางการศึกษา กรณีการวิ่งรับเงินบริจาค “ตูน บอดี้สแลม”

จึงได้กำหนดขอบเขตงานวิจัยนี้ขึ้น เพื่อให้สะดวกในการจัดเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยจึงมีการรับฟังทัศนคติและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาการสร้าง ความเท่าเทียมทางการศึกษา กรณีการวิ่งรับเงินบริจาค

“ตูน บอดี้สแลม” เพราะ อยากรู้พื้นฐานแนวคิดในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา เพื่อนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาทางการศึกษาของระบบการศึกษาไทย

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาพื้นฐานแนวคิดในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาและทฤษฎีเกี่ยวกับโอกาสทางการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา

วิธีการวิจัย

วิธีการเก็บข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต แบบไม่มีส่วนร่วม โดยมีแบบสัมภาษณ์เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ทั้งนี้เป้าหมายหลัก คือ การการรับฟังทัศนคติและแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา กรณีการวิ่งรับเงินบริจาค “ตูน บอดี้สแลม” ในการสัมภาษณ์ ได้จัดให้มีการสังเกตการณ์ จดบันทึกและบันทึกวิดีโอและเสียงผู้เข้าร่วมประชุม การวิเคราะห์ผลการสนทนากลุ่มตามประเด็นคำถาม และการเปิดกว้างในการแสดงความคิดเห็น

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยและกลุ่มครูจากหลายจังหวัดในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงในการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล ประชากรที่จะศึกษารวมทั้งสิ้น 11 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คณะผู้วิจัยจะสร้างแบบสอบถามสัมภาษณ์ในด้านการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ซึ่งจะใช้การสร้างประโยคคำถามในการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดให้แก่กลุ่มเป้าหมาย โดยจะใช้คำถามที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลสำหรับอาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยและครูจากหลายจังหวัดในพื้นที่ภาคใต้ มีทั้งหมด 3 ส่วน ซึ่งส่วนประกอบของแบบสัมภาษณ์มี 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 สภาพทั่วไปของข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา

1. ความเสมอภาคทางการศึกษาในมุมมองของท่านคืออะไร
2. ความเหลื่อมล้ำทางสังคมในมุมมองของท่านคืออะไร
3. จากกรณีการวิ่งรับเงินบริจาคของตูน บอดี้สแลม ท่านคิดว่าจะสามารถสร้างความเท่า

เทียมทางการศึกษาได้หรือไม่อย่างไร

4. นโยบายทางการศึกษาในปัจจุบันสามารถช่วยแก้ไขปัญหาคือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้หรือไม่อย่างไร

5. ท่านคิดว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาคืออะไร

6. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร ในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

3. การทดสอบเครื่องมือ

การทดสอบเครื่องมือเพื่อจะนำมาวิเคราะห์เพื่อตอบปัญหาการวิจัยได้เป็นอย่างดี จำเป็นต้องมีขั้นตอนที่เป็นระบบในการสร้างและพัฒนา โดยหลังจากสร้างเครื่องมือเสร็จแล้วจะนำเครื่องมือไปทดลองใช้แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าดัชนีที่บ่งชี้คุณภาพของเครื่องมือการตรวจสอบแบบสามเส้าว่าเป็นอย่างไร ความเที่ยงตรงหรือความตรง (Validity) เป็นคุณสมบัติของเครื่องมือที่สามารถวัดได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด ความเที่ยงตรงของแบบทดสอบนั้นมีสิ่งที่ควรพิจารณา ดังนี้ (Gronlund, 1985 : 51 อ้างถึงใน บุญธรรมกิจปริดาภิสุทธิ, 2535 : 148-150) การตรวจสอบหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) หลังจากทีคณะผู้วิจัยได้ทำการแก้ไขข้อมูลแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วคณะผู้วิจัยจึงนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับครูในพื้นที่ภาคใต้ เพื่อทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ด้วยวิธีการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารทางวิชาการ ได้แก่ งานวิจัย และเอกสารทางวิชาการ ได้แก่ บทความในวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษารวมทั้งเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการศึกษา ทฤษฎีทางนิเวศวิทยาของมนุษย์ (ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา) เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม มีรายละเอียดดังนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ประเภท คือ สัมภาษณ์แบบเป็นทางการและสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 11 คน คณะผู้วิจัยใช้การบันทึกข้อมูลด้วยการใช้อุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ กล้องวิดีโอ และเครื่องบันทึกเสียง การจัดบันทึก

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการรวบรวมข้อมูล ทั้งข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ ดังนี้ 1) การจัดระเบียบข้อมูลและการแสดงข้อมูล จากการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลแต่ละประเภทมาจัดเป็นหมวดหมู่ เช่น ข้อมูลเสียง ข้อมูลภาพ ข้อมูลบันทึกสนาม โดยใส่ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ ในการสัมภาษณ์หลังจากนั้นได้ทำการถอดเทปการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ เพื่อให้เข้าใจในรายละเอียด บรรยากาศในการสัมภาษณ์ จากนั้นจึงได้แบ่งประเด็นในการศึกษาตลอดจนประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาเขียนร้อยเรียงตามประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เบื้องต้น 2) การนำเสนอข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีรูปแบบการนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ตามลำดับประเด็นในวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมต่อการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่ว่า เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมต่อการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

จากการทดสอบวัตถุประสงค์พบว่า กรณีการวิ่งรับเงินบริจาคของตูน บอดี้สแลม สามารถสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาไม่ได้ เพราะ การให้ไม่ได้ให้ในฐานะเพื่อนให้เพื่อน แต่ให้ในฐานะที่คนสูงกว่าให้คนต่ำ

กว่า ไม่คิดว่าจะสร้างความเท่าเทียมได้ แก้ปัญหาได้เฉพาะกลุ่มคนที่ได้รับการคัดเลือกมาแล้ว และการวิ่งรับเงินไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างทั่วถึง สามารถช่วยเหลือเด็กที่ขาดแคลนทุนการศึกษาได้ตามจำนวนที่โครงการเคยกำหนดเอาไว้ แต่ยังมีเด็กอีกมากที่ต้องการความช่วยเหลือทางการศึกษาเหมือนกัน ยังมีอีกหลายคนที่ไม่ได้รวมอยู่ในกลุ่มวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจจะไม่ได้รับความเท่าเทียมทางการศึกษา ไม่สามารถแจกจ่ายทุนทรัพย์ได้ทั่วถึงอย่างแท้จริง การวิ่งของพี่ตูนจึงเป็นการลดความเหลื่อมล้ำโดยตรง แต่ไม่เกิดผลในระยะยาว ไม่ได้เปลี่ยนทั้งระบบ อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นของการพูดคุยที่จะทำให้ทุกคนได้ตระหนักถึงการที่จะสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ทั้งนี้เนื่องจาก การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนเป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์วิธีหนึ่งที่มีมุ่งเน้นช่วยเหลือบุคคลที่มีความ สนใจ มีความต้องการ และมีปัญหาที่คล้ายคลึงกัน ให้มาเข้ากลุ่มกัน เพื่อให้มีการติดต่อปะทะสังสรรค์ ภายในกลุ่ม โดยใช้กิจกรรมเป็นสื่อกลาง วัตถุประสงค์ก็คือ การพัฒนาบุคลิกภาพในด้านต่าง ๆ ของบุคคล นั้นเอง โดยทั่วไปแล้วกลุ่มได้รับการมองว่าเป็นระบบเล็ก ๆ ระบบหนึ่งทางสังคมที่มีความสำคัญและสามารถ นำมาพัฒนาความสามารถของบุคคลให้เปลี่ยนภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองในทางดีมากขึ้นให้สามารถแก้ไข ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขากับบุคคลอื่น ๆ ช่วยให้ผู้บุคคลในกลุ่มได้พบ กับสิ่งใหม่ ๆ ในทางสร้างสรรค์และพัฒนา (นางลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2540 น.29)

ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรรัตน์ อภินันท์มหกุล พบว่า ประการแรก การตัดสินใจบริจาคเงินและเวลา ผู้ให้ทำการตัดสินใจพร้อมกันและไปในทิศทางเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่าการให้เงินและเวลา และการให้สิ่งของและเวลาเป็นสินค้าที่ใช้ประกอบกันในสายตาของผู้บริจาค ไม่มีความสัมพันธ์กันแต่อย่างไร ประการที่สอง โครงการวิจัยนี้พบว่าทุนทางสังคมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายทางสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และเครือข่ายทางศาสนา ต่างมีผลที่เป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจบริจาคทั้งนี้เพราะเครือข่ายทางสังคมเป็นช่องทางให้บุคคลได้รับข่าวสารข้อมูลมากขึ้น รับทราบปัญหาและความต้องการของผู้ที่เดือดร้อน รัฐบาลจึงควรมีมาตรการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ประการสุดท้าย เนื่องจากการใช้จ่ายเพื่อศาสนาของรัฐบาลมีผลให้การตัดสินใจบริจาค เพื่อศาสนาและการสาธารณกุศลอื่น ๆ ลดลง (Crowding Out Effect) รัฐบาลจึงควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อส่งเสริมการสะสมทุนทางสังคม และการสร้างเครือข่ายทางสังคมดังกล่าวเพื่อแก้ปัญหา Crowding Out Effect (ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบริจาคของคนไทย, 2558)

2. เพื่อศึกษาฐานแนวคิดจากการบริจาคเพื่อการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ที่ว่า เพื่อศึกษาฐานแนวคิดจากการบริจาคเพื่อการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา

จากการทดสอบวัตถุประสงค์พบว่า ความเสมอภาคทางการศึกษา คือ การเข้าถึงนโยบายทางการศึกษา เข้าถึงโอกาสทางการศึกษา เข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา เช่น ห้องสมุด เทคโนโลยี ซอฟต์แวร์ ทุกคนควรจะได้รับการศึกษาที่เหมือนกัน มีคุณภาพใกล้เคียงกัน มาตรฐานเดียวกัน และยังสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ทุกเพศทุกวัย การที่ทุกคนสามารถมองเห็นอนาคตทางการศึกษาของตนเองได้ โดยไม่กังวลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นด้านทุนทรัพย์ หรือค่าใช้จ่ายทางการศึกษา เครื่องมือ อุปกรณ์การเรียน ค่าครองชีพและความพร้อมของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ทั้งนี้เนื่องจาก ความเสมอภาค (Equality) หมายถึง ความเท่าเทียมของมนุษย์ตามหลักสิทธิมนุษยชน โดยระบุว่าทุก คนต้องได้รับสิทธิพื้นฐานผ่านการปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยความเคารพต่อสิทธิ และศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ ตามกฎหมายที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อพลเมืองอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งจัดว่ามีความสำคัญ อย่างยิ่งสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อการปกป้องสิทธิและรักษาผลประโยชน์ของบุคคลทั้งที่มี ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน โดยไม่มีผู้ใดได้รับอภิสิทธิ์ในการปฏิบัติตามกฎหมายเหนือผู้ใด ที่ ประชาชนทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันในเรื่องสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานต่อการอยู่รอด และการพัฒนาตัวเองตามหลักสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ปัจจัยสี่ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การนับถือศาสนา การศึกษา การประกอบอาชีพ การรับรู้ข่าวสาร การเข้าถึงบริการสาธารณะ และสวัสดิการสังคม ตลอดจนการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2542)

ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่พบว่า จากงานวิจัยที่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาต้องตระหนัก และให้ความสำคัญในการนำมาวางแผนและตัดสินใจดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ เท่าเทียมและทั่วถึง คือ การแปลงรูปสถานศึกษาจากกระแสหลักเดิม ทำความเข้าใจแนวทางและลักษณะ สำคัญของสถานศึกษาแบบเรียนรวม รวมถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จที่เอื้อต่อ การจัดการศึกษาในสถานศึกษาแบบเรียนรวม ได้แก่ บทบาทของผู้บริหารในฐานะ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการกระจายภาวะผู้นำ การใช้กลยุทธ์จัดการกับปัจจัย ภายนอกและภายในสถานศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญที่สุด รองลงมาคือ ครูมีความรู้เรื่องการเรียนรวม มีเจตคติเชิงบวกต่อการเรียนรวมและมีความสามารถ สนับสนุนความเป็นไปได้ภายในระบบการจัดการเรียนรู้ให้ได้มากที่สุด การเลือก นักเรียนเข้าเรียนแบบทั่วถึงและเท่าเทียมที่ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคและ ลดความแตกต่างระหว่างภูมิหลังและประสบการณ์ การจัดการชั้นเรียนรวมแบบ เปิดโอกาสในการพัฒนาทักษะที่หลากหลาย เป็นไปเพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนา ทักษะทางสังคม ทางภาษา ทางปัญญา และใช้ทักษะทางกายที่สำคัญเป็นการ กระตุ้นพฤติกรรมใฝ่สัมฤทธิ์และได้พัฒนาสมรรถนะตนเองจนถึงขีดสูงสุด การจัด การเรียนการสอนแบบยืดหยุ่นคือจัดการหลักสูตรและใช้หลักสูตรเดียวกัน แต่ปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสถานการณ์ตลอดเวลา และความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในด้านการเรียนการสอน การสนับสนุนและบริหารจัดการการเรียนรวม และกิจกรรมทุกเรื่องที่เสริมสร้างและเป็นไปเพื่อเกิดประโยชน์ต่อผลการเรียนรู้ แบบเรียนรวม (เรื่องความทั่วถึงและเท่าเทียมของการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ที่ว่า เพื่อศึกษาฐานแนวคิดจากการบริจาคเพื่อการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา จากการทดสอบวัตถุประสงค์พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางสังคม คือ ความห่างกันของโอกาส บางคนมีโอกาสไม่เท่ากัน โดยเฉพาะเรื่องของการศึกษา การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน ทรัพยากรที่ต่างกัน โอกาสในการที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะต่าง ๆ แตกต่างกัน โอกาสในการเข้าถึงสวัสดิการต่าง ๆ ได้ไม่เท่าเทียมกัน ก็ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ หรือว่าต้นทุนของแต่ละคนมีไม่เท่ากัน เพราะฉะนั้นความต่างของต้นทุนในสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทยต่างกันเยอะ ความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจ ช่องว่างระหว่างรายได้ คนรวยกระจุกคนจนกระจาย ทำให้มีคนที่ได้เปรียบและเสียเปรียบทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ทั้งนี้เนื่องจาก นักวิชาการและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเห็นว่า การศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาต้องศึกษา ทั้งความยุติธรรม (Equity) และความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน (Equality) ซึ่งหมายถึงความเท่าเทียมกันในด้านปริมาณ ระดับ สถานภาพ คุณค่า และคุณภาพ ส่วนความยุติธรรมด้านการศึกษาคือเรื่องของการกระจายการศึกษาทุกระดับอย่างเที่ยงธรรม (Jacob and Hotsinger, 2009)

ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมจินตนา คัมภักย์ พบว่า 1) นักเรียนในโรงเรียนมัธยมในเขตเมือง จังหวัดนครราชสีมาที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีผลการเรียนที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่น มีรายได้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะดวก ปลอดภัย ไม่มีปัญหาในการศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัย ผู้บริหารโรงเรียนอุทิศเวลาให้แก่โรงเรียนอย่างเต็มที่ สร้างสิ่งใหม่แก่โรงเรียนเสมอ ครูมีความรู้ ความเชี่ยวชาญตรงกับวิชาที่สอนหรือรับผิดชอบ 2) นักเรียนในโรงเรียนมัธยมนอกเขตเมืองมีผลการเรียนอยู่ในระดับดี ต้องการเรียนวิชาที่ยากและ ทำทนาย มีครอบครัวที่อบอุ่น ที่อยู่อาศัยมีความสะดวกและปลอดภัย แต่มีรายได้จำกัด นักเรียนส่วนใหญ่จึงไม่ได้ เรียนกวดวิชาหรือเรียนพิเศษ ผู้บริหารโรงเรียนอุทิศเวลาให้แก่โรงเรียน สร้างสิ่งใหม่ ๆ ในโรงเรียน ครูมีความรู้ ความเชี่ยวชาญตรงกับวิชาที่สอนหรือรับผิดชอบ ใส่ใจต่อนักเรียน และมีวิธีการสอนที่ดีโรงเรียนมีอุปกรณ์สำหรับการเรียนการสอนอย่างครบถ้วน 3) เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างโรงเรียนมัธยมในเขตเมืองและโรงเรียนมัธยมนอกเขตเมืองพบว่า โรงเรียนมัธยมนอกเขตเมืองมีความเหลื่อมล้ำจากโรงเรียนมัธยมในเขตเมืองทั้งด้านคุณลักษณะของผู้เรียน รายได้ ที่อยู่อาศัย การจัดการสถานศึกษา 4) แนวทางลดความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียนมัธยมในเขตเมืองกับโรงเรียนมัธยมนอกเขตเมืองในจังหวัดนครราชสีมา เป็นบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานส่วนกลางคือ กระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ครอบครัวและนักเรียนจะต้องร่วมมือกันลดความเหลื่อมล้ำนี้ เพราะทุกฝ่ายต่างส่งผลซึ่งกันและกัน (ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนมัธยม ในเขตเมืองกับโรงเรียนมัธยมนอกเขตเมืองในจังหวัดนครราชสีมา, 2562)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ที่ว่า เพื่อศึกษาฐานแนวคิดจากการบริจาคเพื่อการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา จากการทดสอบวัตถุประสงค์พบว่า จากการศึกษพบว่าปัจจัยที่ผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาประกอบไปด้วย 1. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ความพร้อมของผู้ปกครอง, การศึกษาที่สูงขึ้นจะทำให้มีค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น 2. ปัจจัยทางด้านสังคม เช่น โครงสร้างของสังคม, การจัดสรรงบประมาณให้แก่พื้นที่, การกระจุกตัวของทรัพยากร, พื้นที่ตั้งของสถานศึกษา, มาตรฐานของโรงเรียน, วัฒนธรรมทางสังคมในเรื่องวุฒิการศึกษา 3. ปัจจัยทางการเมือง เช่น การบริหารของรัฐบาล ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ทั้งนี้เนื่องจาก ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา (Inequality education) เป็นประเด็นเชิงนโยบายที่มีการกล่าวถึง เป็นอย่างมากในรอบทศวรรษที่ผ่านมาในกรณีของการจัดการศึกษาในประเทศไทย แม้ว่ารัฐบาลไทยจะมี นโยบายในการสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาโดยตลอดแต่กลับพบว่าความไม่เสมอภาคทางการศึกษายังคง เป็นปัญหาสำคัญ จากการศึกษพบว่าปัจจัยสำคัญ 3 ประการที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคทางการศึกษา ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านนโยบาย ประกอบด้วย การเข้าถึงบริการทางการศึกษา เช่น ที่ตั้งของโรงเรียน คุณภาพ ของบุคลากร และคุณภาพของอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน 2) ความไม่เสมอภาคด้านงบประมาณ ระหว่างโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนในชนบทที่ห่างไกล และ 3) การถูกเลือกปฏิบัติเนื่องจาก

ความพิการ คุณลักษณะทางสังคมความยากจนและการด้อยโอกาสเนื่องจากปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจของ ผู้ปกครองของ เด็ก โดยพบว่าในปี พ.ศ. 2551 มีเด็กอายุ 3-17 ปีไม่ได้เรียนถึงร้อยละ 11.23 หรือเป็นจำนวน ถึง 1,675,165 คนโดยมีสาเหตุสำคัญสืบเนื่องจากครอบครัวยากจนส่งผลให้เด็กต้องออกจากโรงเรียน กลางคัน วิทยากร เชียงกูล, 2552; Oviedo, 2009, Schmidt 2011)

ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เรียมลักซ์ วีระพันธุ์และสมพงษ์ จิตระดับ จากผลการศึกษา พบว่า เด็กนักเรียนทั้ง 12 คนมีสภาพความเป็นอยู่ที่เป็นอุปสรรคต่อชีวิต ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมและปัญหาด้านสุขภาพที่มีการเจ็บป่วยบ่อยทำให้ขาดเรียน และความเครียดจากการเรียน ขาด การเอาใจใส่ใจคุณครู โรงเรียนและบุคคลในครอบครัว (การศึกษาสภาพชีวิตเด็กที่เสี่ยงต่อการออกกลางคัน ของนักเรียนประถมศึกษาโรงเรียนวัดช้างคลอง สังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร, 2564)

3. เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ที่ว่า เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา

จากการทดสอบวัตถุประสงค์พบว่า นโยบายทางการศึกษาในปัจจุบันสามารถช่วยแก้ไขปัญหาคความ เหลื่อมล้ำทางการศึกษา ไม่ได้เพราะนโยบายทางการศึกษาในปัจจุบันไม่ช่วยเหลือให้เด็กทุกคนเข้าถึงการศึกษา ที่เหมือนกัน มีหลายนโยบายที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำได้จริง โดยเฉพาะโรงเรียนที่ถูกประเมิน ว่ามีคุณภาพ ทำให้เด็กต้องอพยพย้ายถิ่น พ่อแม่ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมากขึ้น แม้มีการสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ และค่าชุดนักเรียน แต่ไม่สามารถช่วยเหลือได้ทั้งหมด เพราะในบางโรงเรียนมีบางอย่างที่อยู่เหนือ การสนับสนุนอาจจะต้องจ่ายเอง นโยบายอาจช่วยทำให้ความเหลื่อมล้ำมันลดลง เพราะมีการปรับปรุงหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ให้ทันสมัย แต่ถึงขั้นในการที่จะแก้ไขได้แบบอย่างเต็มระบบไหม คิดว่ามันยังไม่ถึงช่วย แก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้ เพราะ ปัจจุบันยังคงมีกลุ่มคนที่ได้รับความเหลื่อมล้ำทางการ ศึกษา และยังไม่ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเพียงพอเศรษฐกิจ แม้มีนโยบายเขียนไว้แต่ไหนหากสังคมสร้าง วัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้ ซึ่งสอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ทั้งนี้เนื่องจาก นโยบายการศึกษาของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาในสมัยที่สอง (2562-ปัจจุบัน) สอดรับกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมีนโยบายสำคัญ เช่น การส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัย การปรับโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาให้ทันสมัย การนำเทคโนโลยีและการ เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงเข้ามามีส่วนในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาอาชีวศึกษาเพื่อรองรับ อุตสาหกรรม 4.0 การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูง การ มุ่งเน้นการพัฒนาโรงเรียนควบคู่กับการพัฒนาครู โดยลดภาระงานที่ไม่จำเป็นเพื่อคืนครูให้นักเรียน ตลอดจน พัฒนาแหล่งเรียนรู้และอุทยานการเรียนรู้สำหรับเยาวชนที่เชื่อมโยงเทคโนโลยีกับวิถีชีวิต และส่งเสริมการเรียน การสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เข้าสู่สังคมสูงวัย (The Secretariat of the House of Representatives, 2020)

ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วาสนา จักรแก้ว และคณะ พบว่านโยบายการจัดการศึกษา สำหรับเด็กด้อยโอกาสของประเทศไทยมี 6 ข้อคือ 1. บริการการศึกษาอย่างเสมอภาคและทั่วถึง 2. จัด

การศึกษาอย่างมีคุณภาพเน้นการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส 3. ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาและปัจจัยพื้นฐาน 4. จัดระบบบริหารจัดการให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ 5. การจัดสรรงบประมาณให้กับสถานศึกษา และ 6. สร้างและพัฒนาเครือข่าย (การเพิ่มโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเด็กด้อยโอกาส, 2561)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ที่ว่า เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา

จากการทดสอบวัตถุประสงค์พบว่า ข้อเสนอแนะในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษามีประเด็นในเรื่อง 1. การศึกษาเป็นสิ่งพื้นฐานที่ควรให้กับทุกคนในประเทศไทย เนื่องจากเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การขยับการศึกษาขั้นพื้นฐานมัธยมปลายเป็นในระดับอุดมศึกษา 2. การล้มเลิกค่านิยมปริญญญา เพราะการเรียนควรจะเป็นพัฒนาทักษะ 3. นโยบายของรัฐบาล การจัดสรรงบประมาณทางการศึกษาใหม่ให้เพียงพอกับความต้องการของเด็ก รัฐต้องตระหนักว่าส่วนไหนที่ยังลำบาก ขาดแคลนทรัพยากร พยายามเพิ่มตรงนั้น การบริหารจัดการที่ดีและมีระบบวางโครงสร้างการศึกษาใหม่ การแลกเปลี่ยนทรัพยากรกับโรงเรียนที่ยังไม่มีความพร้อมโดยการดึงคนเข้าไปช่วยเหลือ 4. การแก้ไขปัญหาทางสังคมลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่คนทุกกลุ่ม ปัญหาการศึกษาในปัจจุบันมาจากปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ การสร้างโอกาสทางการศึกษา การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมโดยใช้หลัก เข้าใจ เข้าถึง พึ่งพิงได้ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ทั้งนี้เนื่องจาก Helen H. Pearlman กล่าวว่า การสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายเป็นกระบวนการที่องค์การหรือ หน่วยงานจัดดำเนินการอันเกี่ยวกับสวัสดิภาพของบุคคล ทั้งนี้เพื่อช่วยให้บุคคลแต่ละรายแก้ปัญหา ของตนในด้านการทำหน้าที่ทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2540 น. 29)

ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของภิรมย์ จินาตา เอกรินทร์ สังข์ทอง และเรชา ชูสุวรรณ พบว่า องค์ประกอบในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคมในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ คือ 1) การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม 2) การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ 3) การสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษา 4) การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม 5) การพัฒนาศักยภาพผู้เรียน 6) การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง 7) การส่งเสริมให้เกิดการยอมรับทางวัฒนธรรม (องค์ประกอบในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม ในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2563)

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาความคิดเห็นของผู้ให้ทุน และผู้ที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาจากโครงการก้าวเพื่อน้อง เวอร์ชวลัน 109 ในพื้นที่ภาคใต้และภาคอื่น ๆ เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียโดยตรงได้ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยอย่างมีคุณภาพ และเพื่อความหลากหลาย ได้แก่

1. ควรสัมภาษณ์ผู้จัดทำโครงการ เช่น ศูนย์ บอดี้สแลมและทีมงานก้าวเพื่อน้อง เวอร์ชวลัน 109 คิดว่าการจัดทำโครงการก้าวเพื่อน้อง เวอร์ชวลัน 109 โดยการวิ่งรับเงินบริจาคสามารถแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้หรือไม่

2. ควรสัมภาษณ์เด็กที่ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการก้าวเพื่อน้อง เวอร์ชวลรัน 109 มีความคิดเห็นอย่างไรกับการวิ่งในครั้งนี้
3. ควรสัมภาษณ์เด็กที่ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการก้าวเพื่อน้อง เวอร์ชวลรัน 109 สามารถสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาได้หรือไม่
4. ควรสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็กนักเรียน คิดว่านโยบายทางการศึกษา สามารถแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำได้หรือไม่
5. ควรศึกษานโยบายทางการศึกษาของรัฐบาลให้ครอบคลุม

บทสรุป

สำหรับบทนี้เป็นการสรุปผลการศึกษาวิจัยโดยภาพรวม โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมต่อการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (2) เพื่อศึกษาฐานแนวคิดจากการบริจาคเพื่อสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา (3) เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา คณะผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล มีการตรวจสอบข้อมูลโดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยการตรวจสอบสามเส้า ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยและกลุ่มครูจากหลายจังหวัดในพื้นที่ภาคใต้ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงในการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล ประชากรที่จะศึกษารวมทั้งสิ้น 11 คน ซึ่งเนื้อหาประกอบด้วย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการและส่วนสุดท้ายเป็นข้อเสนอต่อแนวทางการดำเนินโครงการครั้งต่อไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนทั้งสิ้น 11 คน แยกเป็น เพศ อายุ ดังนี้ เพศชาย มีจำนวน 3 คน เพศหญิง มีจำนวน 8 คน อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 25-30 ปี จำนวน 1 คน อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 31-35 ปี จำนวน 1 คน อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 36-40 ปี จำนวน 1 คน อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 41-45 ปี จำนวน 6 คน อยู่ในช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน แยกตามวุฒิการศึกษา และประสบการณ์การสอน อยู่ในช่วงระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 5 คน ปริญญาโท จำนวน 2 คน ปริญญาเอก จำนวน 4 คน ประสบการณ์การสอน อยู่ในช่วงระหว่าง 1-5 ปี จำนวน 1 คน ประสบการณ์การสอนอยู่ในช่วงระหว่าง 6-10 ปี จำนวน 3 คน ประสบการณ์การสอนอยู่ในช่วงระหว่าง 11-15 ปี จำนวน 3 คน ประสบการณ์การสอนอยู่ในช่วงระหว่าง 16 ปีขึ้นไป จำนวน 4 คน

นอกจากนี้พื้นที่ภาคใต้มีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเขตเทือกเขาและที่ราบชายฝั่งทะเล เขตเทือกเขาและที่ราบชายฝั่งทะเล มี 14 จังหวัดได้แก่ ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่ พังงา ภูเก็ต พัทลุง ตรัง ปัตตานี สงขลา สตูล นราธิวาส และยะลา ลักษณะภูมิประเทศของภาคใต้นั้นที่เป็นเขตเทือกเขาและที่ราบชายฝั่งทะเลอาจเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงการศึกษาของพื้นที่ในภาคใต้และพื้นที่ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ระบบการศึกษาอยู่ในภาวะวิกฤติมาโดยตลอดท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยเฉพาะในแง่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่อยู่ในลำดับรั้งท้ายของประเทศ มีอัตราการออกกลางคันและตกหล่นของนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานค่อนข้างสูง

การวิ่งของ อาทิวราห์ คงมาลัย หรือที่เรารู้จักกันในชื่อ ตูน บอดี้สแลม นักร้องที่กลายเป็นกระแส ร้อนแรงจากโครงการวิ่งมาราธอน ก้าวคนละก้าว 1 ธันวาคม 2559 ตูน บอดี้สแลม ได้ริเริ่มโครงการก้าวคนละก้าว ด้วยการออกวิ่งระยะทาง 400 กิโลเมตร เป็นเวลา 10 วัน จากกรุงเทพมหานคร ถึงประจวบคีรีขันธ์ เพื่อระดม ทุนซื้ออุปกรณ์การแพทย์มอบให้โรงพยาบาลบางสะพาน จ.ประจวบคีรีขันธ์โดยมียอดเงินบริจาค 70 ล้านบาท

โครงการ ก้าวเพื่อน้องปี 2 โดยมีระยะทางทั้งหมด 109 กิโลเมตร เป็นเวลา 59 วัน ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม - 28 กุมภาพันธ์ 2565 เงินบริจาคโดยไม่หักค่าใช้จ่ายจะนำไปมอบเป็นทุนการศึกษาแก่เด็ก ๆ เพื่อใช้ เป็นทุนเรียนต่อชั้นมัธยมปลายและสายอาชีพต่าง ๆ ให้กับเด็กจำนวน 109 คน ฟังดูเป็นเรื่องดี แต่ทำให้มี คำถามเกิดขึ้นพร้อมกันว่าการออกวิ่งเพื่อรับบริจาคแบบนี้ มันช่วยแก้ไขหรือขจัดปัญหาเด็กด้อยโอกาสทาง การศึกษาได้สักแค่ไหน เมื่อความพยายามแก้ปัญหาโดยการรับบริจาคเกิดขึ้นทุกปีแต่ไม่ช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น อีกทั้งกระแสในการเปิดรับบริจาควันยังเสียงแตก แยกเป็นสองฝั่งระหว่างเห็นด้วยกับการทำแบบนี้ไม่ช่วย แก้ปัญหา

ดังนั้นการรับบริจาคเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่สามารถแก้ปัญหาระยะยาวได้จริง แม้จะเห็น ปัญหาชัดเจน แต่การแก้ปัญหาคือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไม่ใช่เรื่องง่าย หากแต่ต้องอาศัยการขับเคลื่อน นโยบายที่ทำงานบนฐานของความรู้ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยทั้งทรัพยากร เจตจำนงทางการเมือง และองค์ความรู้ที่ ทันสมัยเป็นเชื้อเพลิงสำคัญ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาศึกษาการสร้างความรู้เท่าเทียมทางการศึกษา กรณีการวิ่งรับ เงินบริจาค “ตูน บอดี้สแลม” เพื่อศึกษาฐานแนวคิดในการสร้างความรู้เท่าเทียมทางการศึกษา เพื่อเป็นแนวทาง ในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา

คณะผู้วิจัยทำการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารทางวิชาการ ได้แก่ งานวิจัยและเอกสารกึ่งวิชาการ และเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สัมภาษณ์แบบเป็นทางการและ สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

โดยใช้วิธีนี้ทำการสังเกตในรายละเอียดต่าง ๆ ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่สนามวิจัยในซึ่งทำให้ ทราบเรื่องราวและรายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยการสังเกต แล้วนำมาวิเคราะห์ประกอบกับการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ อย่างชัดเจนครบถ้วน การเก็บข้อมูลภาพและเสียง การบันทึกข้อมูลด้วยการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ กล้องวิดีโอ และเครื่องบันทึกเสียง การจดบันทึก การจด บันทึกข้อมูลในระหว่างการสัมภาษณ์และสังเกตกิจกรรมและพฤติกรรมในการสัมภาษณ์ จะใช้การจดบันทึก แบบย่อ ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม จากนั้นจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาลงรายละเอียดในภายหลัง เป็นประจำทุก ครั้งที่กลับจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามทุกครั้ง และตรวจสอบข้อมูลโดยการตรวจสอบความถูกต้องของ ข้อมูล โดยการตรวจสอบสามเส้า โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล
2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย
3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี

การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลแต่ละประเภทมา จัดเป็นหมวดหมู่ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง ซึ่งในแต่ละครั้งจะมีจำนวนข้อมูล เสียงหลายแฟ้ม

ในการจัดแฟ้มข้อมูลที่มีจำนวนมาก ทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ บันทึกสนาม และข้อมูลในรูปแบบอื่น ๆ คณะผู้วิจัยได้นำมาจัดระบบ โดยใส่ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ ในการสัมภาษณ์ หลังจากนั้นได้ทำการถอดเทปการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ เพื่อให้เข้าใจในรายละเอียด บรรยากาศในการสัมภาษณ์ จากนั้นจึงได้แบ่งประเด็นในการศึกษา ตลอดจนประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้นี้มาเขียนร้อยเรียงตามประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เบื้องต้น

ดังนั้นข้อสรุปการศึกษาเชิงคุณภาพจะเชื่อมโยงและสอดคล้องกับผลวิจัยคุณภาพ พบว่ากลุ่มอย่างได้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดย 1. ฐานแนวคิดจากการบริจาคเพื่อการสร้าง ความเท่าเทียมทางการศึกษา ประกอบไปด้วย ความเสมอภาคทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และข้อเสนอแนะในการสร้าง ความเท่าเทียมทางการศึกษา 2. เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา ประกอบไปด้วย นโยบายทางการศึกษาในปัจจุบันสามารถช่วยแก้ไข ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา 3. เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมต่อการสร้าง ความเสมอภาคทางการศึกษา ประกอบไปด้วย กรณีการวิ่งรับเงินบริจาคของตูน บอดี้สแลม สร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา ผลการศึกษา มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ทำให้ผลการวิจัยเชิงคุณภาพชัดเจน จะเห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งส่วนมากจะตอบไปในทิศทางเดียวกัน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี เพราะความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากหลาย ๆ ท่าน คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยที่มอบความไว้วางใจและให้ความเมตตากรุณา ที่ให้กำลังใจและคำปรึกษาเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ดร.ศิริพร เพ็งจันทร์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางวิจัยที่ถูกต้องตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วน จนงานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิติ มณีกาญจน์ อาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยคนที่ 1 อาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยคนที่ 2 อาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยคนที่ 3 รวมไปถึง กลุ่มครูจากในพื้นที่ภาคใต้ ในการให้ข้อมูลต่าง ๆ และความร่วมมือในการทำวิจัยครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

อนึ่ง คณะผู้จัดทำวิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะมีประโยชน์อยู่ไม่น้อย สำหรับข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นนั้น คณะผู้จัดทำวิจัยขอน้อมรับผิดเพียงผู้เดียว และยินดีที่จะรับฟังคำแนะนำจากทุกท่านที่ได้เข้ามาศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2540). *ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540. น.3
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). *การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2535). *การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ : สามเจริญพานิช

- ภิรมย์ จินธาตา เอกรินทร์ สังข์ทอง และเรชา ชูสุวรรณ. (2563). องค์ประกอบในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม ในสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 31(1), 136-147.
- วิทยากร เชียงกุล. (2552). (พิมพ์ครั้งที่ 2). *รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2550/2551 : ปัญหาความเสมอภาคและคุณภาพของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น
- วาสนา จักรแก้ว และคณะ. (2561). การเพิ่มโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเด็กด้อยโอกาส. *ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(3).
- สมจินตนา คุ่มภัย. (2563). *ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนมัธยมในเขตเมืองกับโรงเรียนมัธยมนอกเขตเมืองในจังหวัดนครศรีธรรมราช : โครงการวิจัยชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *ความทั่วถึงและเท่าเทียมของการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. นนทบุรี : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.
- อมรรัตน์ อภินันท์มกุล. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบริจาคของคนไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(2), 31-53.
- อำนาจ มงคลสืบสกุล. (2563). *ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยกับสิทธิมนุษยชน : ความเปราะบางของสังคมในสถานการณ์ปัจจุบัน*. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2565, จาก <http://ucl.or.th/?p=3472>
- เรียมลักซ์ วีระพันธุ์และสมพงษ์ จิตระดับ. (2564). การศึกษาสภาพชีวิตเด็กที่เสี่ยงต่อการออกกลางคันของนักเรียนประถมศึกษาโรงเรียนวัดช้างคลองสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*.
- Jacob and Hotsinger. (2009). *Inequality in Education: A Critical Analysis*. Retrieved 2022 January 6, from https://www.academia.edu/26712655/Inequality_in_Education_A_Critical_Analysis
- Oviedo, Monica Juliana. 2009. *Expansion of Higher Education and the Equity of Opportunity in Colombia*, Research work presented for M.R. (Applied Economic), Universitat Autònoma de Barcelona.
- Royal Thai Government Gazette. (2018). *National Strategy 2018-2037*. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai) Schmidt, William H. 2011. "Equality of Educational Opportunity, Myth or Reality in U.S. Schooling?" *American educator winter 2010-2011*. 34(4), 12-19.
- The MATTER. (2019). *มองปัญหาการศึกษา ผ่าน Data ที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทย*. . Retrieved 2021 January 6, from <https://thematter.co/brandedcontent/gse-2019-limited-education-05/86262>
- The Secretariat of the House of Representatives. (2020). *Statement of Policy: Prayut Chan-ocha (1)*. [Online]. Retrieved 2022 January 9, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp61.pdf (in Thai)

การบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย¹

Managing Overlapped Sea Territories between Thailand and Malaysia¹

โสภารัตน์ จารุสมบัติ²Soparatana Jarusombat²

วันรับบทความ 1 พฤศจิกายน 2565

วันแก้ไขบทความ 15 พฤศจิกายน 2565

วันตอบรับบทความ 30 พฤศจิกายน 2565

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการดำเนินงานระหว่างประเทศไทยและมาเลเซียในการใช้ประโยชน์ในบริเวณที่เกิดการทับซ้อนกันของอาณาจอธิปไตยภายใต้กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 โดยมุ่งเน้นบทบาทความเป็นมาของพัฒนาการความร่วมมือจนนำมาสู่การสร้างพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย สถานการณ์ในปัจจุบันของการพัฒนาความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาททางทะเล ในพื้นที่ระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ ดังนี้ 1. การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจภาพรวมและลักษณะเฉพาะของพื้นที่ให้มากขึ้น ทั้งบุคลากรในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ 2. การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งส่วนของทวิภาคีและพหุภาคี รวมถึงการมีองค์กรระหว่างประเทศที่ร่วมกันเพื่อให้มีกลไกสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่หลากหลายรูปแบบ รวมทั้งการส่งเสริมความสัมพันธ์ในภาคประชาชน เพื่อเป็นความสัมพันธ์ระดับพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความเข้าใจและความตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะได้ร่วมกัน 3. การดำเนินงานแบบร่วมกันอย่างบูรณาการ โดยการกำหนดกรอบความร่วมมือเพื่อให้ดำเนินการเป็นไปอย่างมีระบบในการบริหารจัดการส่วนของอาณาจอธิปไตย ข้อมูลและกำลังพล รวมถึงเป็นการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลและสร้างความเข้าใจร่วมกัน

คำสำคัญ: พื้นที่ทับซ้อนทางทะเล พื้นที่พัฒนาร่วม ปัจจัยความสำเร็จ ความร่วมมือ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล: กรณีศึกษาพื้นที่พัฒนาร่วมระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย” สนับสนุนโดยกองทุนวิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2562

² รศ. ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200

² Assoc. Prof. Dr. Soparatana Jarusombat, Faculty of Political Science, Thammasat University, Bangkok, 10200, Thailand, E-mail: s.jarusombat@gmail.com

Abstract

This article presents the implementation between Thailand and Malaysia in administering the joint development area. It begins with reviewing the development of the cooperation to which the joint development area is created between Thailand and Malaysia and then presenting the state of the art of the development of the cooperation for the resolutions regarding the problem of the overlapping territorial claims between Thailand and Malaysia. To further develop the cooperation between Thailand and its neighboring countries over the sea territorial disputes, the research suggests as follows:- 1) officials, both in the position of policy and execution levels, must be increasingly develop their knowledge and understanding of the disputing territories, not only in terms of the general aspects but as well the specific aspects; 2) the relations between Thailand and the conflicting countries should be promoted to become more and more friendly both in terms of bilateral and multilateral, including in international organizations related. Moreover, the relations between the people of Thailand and the conflicting countries must be encouraged as it is a fertile ground leading to common understanding and interest equally shared; and 3) a cooperation framework must be highly integrated so as to be able to function properly and systematically particularly in parts of authority, information and staff. This will be useful in developing common understanding and information exchange as well.

Key words: Overlapped Sea Territories, Joint Development Area, Success Factors, Cooperation

บทนำ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเล ถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับรัฐชายฝั่งจำนวนมาก ผ่านทางการประมง พลังงาน การเดินเรือ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้รัฐชายฝั่งจำนวนมากพยายามแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังกล่าว อาณาเขตพื้นที่ทางทะเลจึงเป็นประเด็นสำคัญที่หลาย ๆ รัฐประชาชาติที่มีอาณาเขตทางทะเล ให้ความสนใจต่อการกำหนดลักษณะเขตแดนอันเป็นเครื่องบ่งชี้อำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่ทางทะเลและมหาสมุทร ภายใต้กรอบองค์การระหว่างประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อให้แต่ละรัฐประชาชาติสามารถรับรู้ได้ถึงขอบเขตอำนาจของตนในการใช้สอยหรือแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเล โดยไม่เป็นการล่วงล้ำอำนาจอธิปไตยของรัฐประชาชาติข้างเคียง ที่ใช้สอยและแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเลร่วมกัน

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ปีค.ศ. 1982 (United Nations Convention on the Law Of the Sea: UNCLOS) ถือเป็นหนึ่งในตัวบทกฎหมายระหว่างประเทศที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับรัฐชายฝั่งต่าง ๆ ที่ให้สัตยาบันเป็นภาคีของกฎหมายฉบับนี้ เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้ถือเป็นแม่แบบสำคัญใน

การแบ่งอาณาเขตพื้นที่ทางทะเลของรัฐชายฝั่งต่าง ๆ ว่าสามารถใช้สอยและแสวงหาผลประโยชน์จากท้องทะเลและมหาสมุทรได้มากน้อยเพียงใด โดยในทวิบทระบุไว้ในข้อ 3 ว่ารัฐชายฝั่งสามารถระบุอาณาเขตทางทะเลของได้ระยะทางจากฝั่งในขอบเขตไม่เกิน 12 ไมล์ทะเลโดยวัดจากเส้นฐาน ในขณะที่เดียวกันในข้อ 33 ได้ระบุให้เขตต่อเนื่องมีความยาวไม่เกิน 12 ไมล์ทะเล นับจากทะเลอาณาเขต หรือไม่เกิน 24 ไมล์ทะเลหากนับจากเส้นฐาน ในทางเดียวกันในข้อ 57 ของอนุสัญญาฯ ได้ระบุให้เขตเศรษฐกิจจำเพาะ ซึ่งรัฐชายฝั่งสามารถเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้นั้น มีขอบเขตไม่เกินกว่า 200 ไมล์ทะเลจากเส้นฐาน ซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขต (กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย, 2548) การมีอนุสัญญาฯ ดังกล่าวส่งผลให้รัฐประชาชาติได้รับความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับพื้นที่อำนาจอธิปไตยและอาณาเขตทางทะเลของตนเอง

ประเทศไทยถือเป็นหนึ่งในประเทศที่เข้าเป็นภาคีสมาชิกและให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 อย่างไรก็ตามหากเปรียบเทียบระยะเวลาในการเข้าเป็นภาคีสมาชิกและให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาดังกล่าวถือว่าประเทศไทยดำเนินการค่อนข้างล่าช้า กล่าวคือประเทศไทยเป็นภาคีและให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ในวันที่ 14 มิถุนายน 2554 นับเป็นประเทศที่ 162 ของประเทศสมาชิกสหประชาชาติ ปัจจุบันประเทศใน ASEAN ล้วนเป็นภาคีอนุสัญญานี้ ยกเว้นแต่ประเทศกัมพูชา (ภุขงค์ ประดิษฐ์ธีระ, 2555) การให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาดังกล่าวที่ใช้ระยะเวลาเกือบ 30 ปี ส่งผลให้ประเทศไทยมีอาณาเขตพื้นที่อธิปไตยทางทะเลถึง 320,000 ตารางกิโลเมตร ทั้งนี้ดูเหมือนว่าประเทศไทยจะได้รับประโยชน์จำนวนมากจากการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาดังกล่าว

อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ประสบปัญหาเกี่ยวกับการทับซ้อนกันของอาณาเขตพื้นที่ทางทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีขอบเขตไม่เกิน 200 ไมล์ทะเลจากเส้นฐาน ซึ่งนำมาซึ่งปัญหาข้อพิพาทระหว่างประเทศระหว่างประเทศไทยและรัฐชายฝั่งเพื่อนบ้านอย่างกัมพูชาและมาเลเซีย ทั้งนี้ข้อพิพาทดังกล่าวมีมาตั้งแต่ก่อนการให้สัตยาบันและเข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาดังกล่าว และดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลไทยและรัฐบาลชายฝั่งเพื่อนบ้านได้มีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในการนี้ดูเหมือนว่าความพยายามในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง และนำมาซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม จากการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเลในพื้นที่ทับซ้อนดังกล่าว แตกต่างจากความพยายามในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา ซึ่งไทยพยายามใช้แนวทางเดียวกันในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ทั้งสองประเทศได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันและสามารถนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเลในบริเวณพื้นที่พิพาทดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้

งานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับกรณีพิพาทบริเวณพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างไทยและมาเลเซีย ถือได้ว่าเป็นประเด็นหนึ่งที่มีคนสนใจจำนวนมาก Clive Schofield (2007) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทการแก้ไขปัญหาผ่านการร่วมมือของประเทศต่าง ๆ ในพื้นที่อ่าวไทย เพื่อนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างทั่วถึง งานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการถือกำเนิดการสร้างความร่วมมือในการจัดทำพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย และสะท้อนให้เห็นผลลัพธ์ที่ออกมาของการจัดให้มีพื้นที่พัฒนาร่วมเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากการนำทรัพยากรในพื้นที่พิพาทดังกล่าวมาใช้ งาน

ชั้นนี้ยังได้กล่าวเพิ่มเติมไปถึงการพัฒนาความร่วมมือทางทะเลระหว่างกัมพูชาและเวียดนามด้วย โดยภาพรวมงานการศึกษาชั้นนี้มุ่งเน้นการให้ภาพกว้างเกี่ยวกับการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในการแก้ไขปัญหาพื้นที่พิพาททางทะเลโดยเฉพาะในพื้นที่อ่าวไทย ฉะนั้นมุมมองหลักของงานจึงมุ่งเน้นไปที่กลไกการเมืองระหว่างประเทศและการขับเคลื่อนของตัวแสดงทางการเมืองที่มีบทบาทสำคัญในการก่อรูปแนวคิดพื้นที่พัฒนาร่วมในบริเวณพื้นที่พิพาทระหว่างประเทศ (SCHOFIELD, 2007)

ในขณะเดียวกันงานวิจัยของ Clive Schofield (2014) อีกชิ้นหนึ่งทำการศึกษาเกี่ยวกับขอบเขตแนวทางการกำหนดพื้นที่สำหรับการจัดทำความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาพื้นที่พิพาทบนน่านน้ำ ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษากรณีปัญหาข้อพิพาททางพรมแดนในทะเลของหลากหลายประเทศ และได้ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาผ่านมุมมองทางด้านการเมือง ซึ่งรวมถึงการใช้เครื่องมือพื้นที่พัฒนาร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วย โดยงานวิจัยได้มีการจำแนกการแก้ไขปัญหาผ่านแนวคิดพื้นที่พัฒนาร่วมออกเป็นหลายลักษณะตามความเข้มข้นของข้อตกลงระหว่างประเทศ แน่นอนว่างานวิจัยชิ้นนี้ได้มีการกล่าวถึงความร่วมมือระหว่างไทย-มาเลเซียซึ่งส่วนใหญ่ยังคงกล่าวเน้นถึงบทบาททางการเมืองที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันในการแสวงหาผลประโยชน์ งานวิจัยยังคงเน้นย้ำถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา และให้ภาพกว้างๆ เกี่ยวกับพื้นที่พัฒนาร่วมระหว่างไทยและมาเลเซียเท่านั้น (Schofield, 2014)

งานการศึกษาที่มีความสำคัญเกี่ยวกับประเด็นการแก้ไขปัญหาด้วยการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันระหว่างไทย-มาเลเซียอีกเรื่องหนึ่งคืองานของ Johan Saravanamuttu (2014) งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับโลกทัศน์ของมาเลเซียในการสร้างความร่วมมือในพื้นที่ทะเลจีนใต้ ซึ่งหนึ่งในพื้นที่ที่สำคัญคืออ่าวไทย ผู้เขียนพยายามนำเสนอผลของความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมของการแก้ไขข้อพิพาททางทะเลระหว่างไทยและมาเลเซียโดยผ่านองค์การความร่วมมือไทย - มาเลเซียที่ปัจจุบันยังคงทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยกให้แนวทางการสร้างความร่วมมือดังกล่าวเป็นความสำเร็จที่มาเลเซียยากที่จะจัดทำกับประเทศอื่นได้อีก งานการศึกษายังคงเน้นการไล่เลียงเส้นทางประวัติศาสตร์ของการได้มาซึ่งพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซียเฉกเช่นเดียวกับงานการศึกษาอื่น ๆ (Saravanamuttu, 2014)

นอกจากนี้ยังมีงานการศึกษาของ Nguyen Hong Thao (1999) ที่ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาร่วมกันในบริเวณพื้นที่อ่าวไทย โดยงานวิจัยดังกล่าวมุ่งเน้นการศึกษาเปรียบเทียบผลของบันทึกความเข้าใจไทย-มาเลเซียในปี ค.ศ. 1979 กับบันทึกความเข้าใจเวียดนาม-มาเลเซียในปี ค.ศ. 1992 โดยผู้วิจัยสะท้อนให้เห็นว่าบันทึกความเข้าใจทั้งสองฉบับมีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่พิพาทร่วมกันเพื่อนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ อย่างไรก็ตามการพัฒนาร่วมกันในพื้นที่พิพาททั้งสองมีแนวทางที่แตกต่างกันบางประการกล่าวคือในส่วนของผู้ที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย ทั้งสองประเทศได้มีการจัดตั้งหน่วยงานกลางคือองค์กรร่วมไทย-มาเลเซียที่ทำหน้าที่บริหารจัดการพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งมีสมาชิกจากทั้งสองประเทศ หน่วยงานดังกล่าวทำหน้าที่เป็นตัวกลางแทนรัฐบาลทั้งสองประเทศในการทำสัญญากับบริษัทน้ำมันเอกชน ในขณะที่ในส่วนของผู้ที่พัฒนาร่วมเวียดนาม-มาเลเซียนั้นทั้งสองประเทศจัดตั้งบริษัทน้ำมันของตนเองเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันในพื้นที่ดังกล่าว การศึกษาพบว่าแนวทางของผู้ที่พัฒนาร่วมเวียดนาม-มาเลเซียมีความยืดหยุ่นกว่าพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย เนื่องจาก

เป็นการดำเนินการของภาคเอกชนของทั้งสองประเทศร่วมกันในขณะที่ตัวแบบของไทย-มาเลเซียเป็นการดำเนินงานของภาครัฐเป็นสำคัญ งานวิจัยยังพบเพิ่มเติมว่าบันทึกความเข้าใจระหว่างไทย-มาเลเซียมีความครอบคลุมประเด็นหลาย ๆ ประการมากกว่าของเวียดนาม - มาเลเซีย เช่นประเด็นการสำรวจทรัพยากรทางทะเล การประมง เขตทางการศาล เป็นต้น ทั้งนี้งานวิจัยสรุปได้ที่น่าสนใจว่าตัวแปรสำคัญที่ขับเคลื่อนให้เกิดการแก้ไขปัญหาด้วยแนวทางพื้นที่พัฒนาร่วมของไทย-มาเลเซียเป็นผลสำคัญจากตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากประเทศไทยมีการนำเข้าน้ำมันเป็นจำนวนมากการดึงเอาทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในบริเวณดังกล่าวมาใช้จะช่วยลดการพึ่งพิงดังกล่าวได้ ในขณะเดียวกันบริบทความร่วมมือระดับภูมิภาคเองเป็นอีกส่วนที่สำคัญที่ชักจูงให้ทั้งสองประเทศหันมาร่วมมือกันมากยิ่งขึ้น (Thao, 1999)

ในส่วนงานวิจัยของไทยโดยดลยา เทียนทอง (2544) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความร่วมมือไทย-มาเลเซียในการพัฒนาพื้นที่เขตไหล่ทวีปทับซ้อนในอ่าวไทย โดยมุ่งเน้นการศึกษาถึงปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศไทยและมาเลเซียที่เกิดขึ้นภายหลังการอ้างกรรมสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์จากไหล่ทวีปตามอนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยเขตไหล่ทวีป ค.ศ. 1958 ปัญหาการอ้างกรรมสิทธิ์ดังกล่าวยืดเยื้อยาวนานจนกระทั่งมาเลเซียมีการเสนอให้พัฒนาพื้นที่ดังกล่าวร่วมกัน อันถือเป็นจุดเริ่มต้นของเขตพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซียในที่สุด งานวิจัยได้ให้ภาพความเข้าใจเกี่ยวกับตัวแปรที่เป็นผลสำคัญให้เกิดการสร้างความร่วมมือระหว่างสองประเทศอย่างน่าสนใจ เช่นตัวแปรทางด้านภัยความมั่นคงคอมมิวนิสต์ที่ทั้งไทยและมาเลเซียมีร่วมกันช่วยส่งเสริมให้ทั้งสองประเทศหันมาให้ความสนใจซึ่งกันและกันและร่วมมือกันมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันช่วงเวลาดังกล่าวโลกยังประสบปัญหาวิกฤตราคาน้ำมันที่เพิ่มขึ้นอย่างเฉียบพลันส่งผลให้ทั้งสองประเทศที่มีความต้องการในการใช้พลังงานจำนวนมากต้องหันมาแสวงหาแหล่งพลังงานใหม่ที่สามารถนำมาใช้ได้ อันนำมาสู่การพัฒนาความร่วมมือระหว่างกันในพื้นที่พิพาทเพื่อนำเอาพลังงานก๊าซธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าวออกมาใช้ประโยชน์ (ดลยา เทียนทอง, 2544) ขณะเดียวกันดลยา เทียนทอง (2551) ได้มีการเขียนผลงานการศึกษานี้ขึ้นที่ว่าด้วยพื้นที่พัฒนาร่วมระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้าน ซึ่งงานดังกล่าวได้มีการพูดถึงความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและมาเลเซียในบริเวณพื้นที่พิพาทในบริเวณอ่าวไทย งานชิ้นนี้ของดลยามีความเกี่ยวเนื่องกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ โดยผู้เขียนยังคงมุ่งเน้นการให้ข้อมูลพื้นหลังทางด้านประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของปัญหาในบริเวณพื้นที่พิพาทระหว่างสองประเทศที่นำมาสู่การเปิดการเจรจาทางการเมืองเพื่อนำทรัพยากรธรรมชาติบริเวณดังกล่าวออกมาใช้เพื่อประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ผู้เขียนยังคงเน้นย้ำถึงปัจจัยทางด้านการเมืองทั้งในระดับภูมิภาคและระดับระหว่างประเทศที่เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้เกิดการแสวงหาการแก้ไขปัญหาความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย จนนำมาสู่ข้อสรุปออกมาเป็นการจัดทำพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซียในที่สุด งานชิ้นนี้ยังคงจำกัดวงในการศึกษาวิจัยอยู่ในเพียงการมองบริบททางการเมืองในระดับภูมิภาคและระดับระหว่างประเทศเป็นสำคัญในการศึกษาการก่อตัวของพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย (ดลยา เทียนทอง, 2551)

นอกจากนี้ ชาญวุฒิ ตันตติลล (2556) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดเก็บรายได้ของรัฐและภาษีเกี่ยวกับปิโตรเลียมในพื้นที่ทับซ้อนไทย-กัมพูชา : ศึกษาจากต้นแบบพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาบริเวณพื้นที่ทับซ้อนไทย-กัมพูชาโดยใช้ตัวแบบความร่วมมือในการจัดทำองค์การ

พื้นที่พัฒนาร่วมไทย - มาเลเซียมาเป็นตัวแบบในการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับอนาคตเพื่อพัฒนาพื้นที่ทับซ้อนระหว่างไทย - กัมพูชา ทั้งนี้ผู้วิจัยมองว่าตัวแบบการจัดตั้งองค์กรร่วมไทย-มาเลเซียในฐานะนิติบุคคลจะช่วยให้ทั้งสองประเทศสามารถแสวงหาประโยชน์ร่วมกันในพื้นที่ได้ง่ายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการให้หน่วยงานนี้เป็นตัวกลางในการทำสัญญา และนำส่งผลประโยชน์ให้กับทั้งสองรัฐบาล ในขณะที่ตัวแบบดังกล่าวยังมีความยืดหยุ่นในระบบสัญญาแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างองค์กรและบริษัทปิโตรเลียมเอกชน งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งเน้นไปที่ระบบจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างประเทศที่ตัวแบบขององค์กรร่วมไทย - มาเลเซียสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในการแบ่งปันผลประโยชน์ในบริเวณพื้นที่ทับซ้อนจนได้รับการหยิบยกขึ้นมาเป็นตัวเลือกสำคัญในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนระหว่างไทยและกัมพูชา (ชาญวุฒิ ตันตติลล, 2556)

แม้ว่างานการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซียมีการศึกษากันอย่างกว้างขวางทั้งนักวิชาการชาวไทยและนักวิชาการชาวต่างประเทศ แต่จะเห็นได้ว่ากรอบหรือมุมมองในการศึกษาส่วนใหญ่ยังคงวนเวียนอยู่ภายใต้บริบทของสงครามเย็น รวมถึงการใช้แนวทางการศึกษาแบบการระหว่างประเทศและการเมืองเป็นสำคัญในการศึกษาวิจัย ส่งผลให้การหยิบยกประเด็นปัญหาพื้นที่พิพาทระหว่างไทย-มาเลเซียส่วนใหญ่ถูกพูดถึงในมุมมองของการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามถึงแม้งานศึกษาดังกล่าวจะมีความครบถ้วนในประเด็นเรื่องเส้นทางประวัติศาสตร์ของการได้มาซึ่งพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย แต่ปัญหาคือประเทศไทยยังคงขาดการศึกษาวิจัยในเชิงการประเมินผลของการสำเร็จของการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล ซึ่งแน่นอนว่าแนวทางพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซียถือเป็นตัวแบบที่มีความสำคัญที่จำเป็นอย่างยิ่งในการถอดบทเรียน รวมถึงศึกษากลไกการบริหารงานที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างสองประเทศ ซึ่งมุมมองดังกล่าวยังไม่มีผู้ทำการศึกษาวิจัยเท่าที่ควร เนื่องจากดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าความสนใจของนักวิจัยต่อบริเวณพื้นที่ดังกล่าวคืองานการศึกษาทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มากกว่าที่จะเป็นงานศึกษาทางด้านนโยบายและการบริหารจัดการองค์การ ซึ่งอยู่ในภาคส่วนของแขนงวิชาทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์

ด้วยช่องว่างทางการวิจัยดังกล่าวส่งผลให้ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการต่อยอดทางการศึกษาวิจัยเพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาพื้นที่พิพาททางทะเลระหว่างไทยและมาเลเซีย โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินการขององค์กรร่วมไทย-มาเลเซียที่ดำรงอยู่ได้จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างทั้งสองประเทศในเขตพื้นที่พัฒนาร่วม ในขณะเดียวกันงานการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่น ๆ ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดการสร้างความร่วมมือระหว่างทั้งสองประเทศด้วย จากที่เห็นว่างานการศึกษาส่วนใหญ่ที่ผ่านมามุ่งเน้นเพียงการศึกษาตัวแสดงทางการเมืองอย่างรัฐบาลของทั้งสองประเทศเท่านั้น นอกจากนี้งานวิจัยชิ้นนี้ยังมีการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายโดยอาศัยการศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จทั้งในเชิงเครื่องมือ กลไก หลักคิด และแนวทางการดำเนินการ ที่ส่งผลให้เกิดความร่วมมือสร้างพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย มาเป็นตัวเลือกให้กับรัฐบาลในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จที่นำมาซึ่งแนวทางพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย ในบริเวณพื้นที่พิพาททางทะเลอ่าวไทย
2. ศึกษาเครื่องมือ กลไก หลักคิด และแนวทางการดำเนินการ ที่ส่งผลให้เกิดความร่วมมือสร้างพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย

ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาจากงานวิจัยในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาททางทะเล ในบริเวณที่เกิดการทับซ้อนกันของอำนาจอธิปไตยภายใต้กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย โดยมุ่งเน้นบทบาทความเป็นมาของพัฒนาการความร่วมมือจนนำมาสู่การสร้างพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย และสถานการณ์ในปัจจุบันของการพัฒนาความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย ทั้งนี้ศึกษาผ่านการวิเคราะห์ตัวแสดงที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยดูที่นโยบายและการบริหารจัดการเป็นสำคัญ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากประเด็นการศึกษาเป็นกรณีศึกษา โดยดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายประชากรเลือกเฉพาะเจาะจงเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายทางทะเลของประเทศไทย ข้าราชการที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาดังกล่าว ภาคเอกชนที่เข้าไปดำเนินงานแสวงหาผลประโยชน์ในพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย รวมถึงเอกสาร ตำรา และบทความทางวิชาการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ใช้การค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา และบทความทางวิชาการ อาทิ วารสารทางวิชาการที่ว่าด้วยความมั่นคงและผลประโยชน์ทางทะเล เอกสารการลงนามความร่วมมือระหว่างประเทศไทยมาเลเซีย นับตั้งแต่การเจรจาครั้งแรก เป็นต้น

- การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายทางทะเลของประเทศไทย หน่วยงานของประเทศไทยที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานในพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย และหน่วยงานเอกชนของประเทศไทยที่ได้รับอนุญาตให้ไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่จะมาจากการศึกษาเอกสาร บทความวิชาการและตำรา รวมไปถึงการสัมภาษณ์บุคคลและหน่วยงานที่มีส่วนได้

ส่วนเสียกับการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย จึงใช้กรอบการวิเคราะห์แบบการค้นหาคำความหมายและการตีความ (Content Analysis)

การทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนและประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล ผ่านแนวคิดเสรีนิยมใหม่ แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ แนวคิดการเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐและเอกชน และแนวทางพื้นที่ร่วมพัฒนาดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) แนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo Liberalism)

สำหรับแนวคิดเสรีนิยมใหม่นี้ สามารถจำแนกได้เป็นหลายคำอธิบาย ขึ้นอยู่กับแขนงวิชาความรู้ ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะให้ความสนใจกับเสรีนิยมใหม่ในการอธิบายทางเศรษฐกิจและประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพื่อทำความเข้าใจการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย สำหรับคำอธิบายตามแนวเสรีนิยมใหม่ในทางเศรษฐกิจ หมายถึงการที่รัฐให้อิสระภาพแก่ตลาดในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างเสรี โดยไม่มีการกำกับดูแลมากนัก แนวคิดดังกล่าวมีความเชื่อว่าราคาสินค้า และปริมาณความต้องการสินค้าจะดำเนินไปตามหลักอุปสงค์และอุปทานของตลาด ส่งผลให้ราคาของสินค้าตอบสนองความเป็นจริง ฉะนั้นรัฐไม่ควรเข้าไปก้าวก่ายเรื่องทางเศรษฐกิจ ที่ถือเป็นพื้นที่ที่สำคัญของภาคเอกชน รัฐควรเป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดเศรษฐกิจที่มีเสรีมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ต้องมีการออกมาตรการเพื่อกีดกันทางการค้าของภาคเอกชน รวมตลอดถึงรัฐต้องลดบทบาทของตนเองในเชิงเศรษฐกิจ ต้องไม่ลงไปเป็นคู่แข่งทางการค้ากับภาคเอกชน ซึ่งเสรีนิยมใหม่มองว่าบทบาทของรัฐควรมีอยู่อย่างจำกัด หรือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในทางเศรษฐกิจ

ในขณะที่อีกทางหนึ่งแนวคิดเสรีนิยมใหม่ตามแขนงวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้ให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือแนวคิดเสรีนิยมใหม่ตามแนวทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐประชาชาติ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน เสรีนิยมใหม่มองว่าถึงแม้ว่ารัฐประชาชาติจะเห็นแก่ตัว และพยายามรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของตนเป็นสำคัญ แต่ไม่ได้หมายความว่ารัฐประชาชาติต่าง ๆ จะพยายามก่อสงครามกันเพื่อขยายอำนาจของตนเท่านั้น ในความเป็นจริงพบว่ารัฐประชาชาติจำนวนมากกลับประสานความร่วมมือกันเพื่อแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติร่วมกัน และร้อยรัดกันด้วยระบบเศรษฐกิจที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างรัฐประชาชาติต่าง ๆ บรรเทาเบาบางลง กล่าวคือไม่เกิดสงครามขนาดใหญ่ เนื่องจากแต่ละรัฐประชาชาติล้วนมีพันธมิตร และมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับรัฐอื่นๆ ข้างเคียง ประเด็นทางเศรษฐกิจจึงนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทระหว่างประเทศอย่างสันติวิธีมากยิ่งขึ้น ระหว่างรัฐประชาชาติต่างๆ โดยอาศัยกลไกทางการทูตและสถาบันระหว่างประเทศ ที่เอื้ออำนวยให้รัฐประชาชาติต่างๆ พยายามสร้างความร่วมมือระหว่างกัน และถือประโยชน์ร่วมกันเป็นสำคัญ สิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก

2) ทฤษฎีการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM)

ทฤษฎีการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ถือเป็นหนึ่งในช่วงการเปลี่ยนผ่านสำคัญของทฤษฎีทางด้านการบริหารรัฐกิจ ทั้งนี้ทฤษฎีดังกล่าวได้รับอิทธิพลสำคัญมาจากแนวคิดเสรีนิยมใหม่ทางเศรษฐกิจ ที่พยายามเพิ่มบทบาทของตลาดหรือภาคเอกชน และลดบทบาทของภาครัฐลง ข้อเสนอแนะตามแนวทฤษฎีการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่คือการพยายามให้รัฐผลักดันภารกิจหรือหน้าที่ที่ตนเองอาจไม่ถนัดและมีความเกี่ยวข้องกับตลาดค่อนข้างสูง ให้แก่ภาคเอกชนในการดำเนินการ กล่าวคือการถ่ายโอนภาระหน้าที่ที่รัฐเข้าไปจัดบริการหรือค้าขายสินค้าบางประเภทให้กับประชาชน ไปให้แก่ภาคเอกชนในการดำเนินการแทน เพื่อให้เกิดความคล่องตัว และเป็นไปตามกลไกตลาดที่แท้จริง นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการปรับใช้หลักคิดของภาคเอกชนมาปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการและการบริการประชาชนในภาครัฐอีกด้วย ส่งผลให้ภาครัฐต้องมองประชาชนผู้รับบริการเป็นลูกค้าเพิ่มมากยิ่งขึ้น

อิทธิพลของแนวคิดดังกล่าวส่งผลให้เกิดการถ่ายโอนกิจการของภาครัฐจำนวนมากไปเป็นเอกชน หรือการแปลงงานเป็นรัฐวิสาหกิจ มีการประเมินผลงานของข้าราชการโดยมุ่งเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ เพิ่มมากยิ่งขึ้น เกิดการจ้างงานในระบบสัญญาจ้าง เพื่อลดทอนงบประมาณในการดูแลข้าราชการ และส่งเสริมให้เกิดการทำงานแบบมุ่งเน้นผลงานเป็นสำคัญ ภาครัฐมีการแตกขยายหน่วยงานจำนวนมาก และพยายามปรับให้หน่วยงานมีลักษณะเฉพาะเจาะจง เช่น การเกิดองค์การมหาชน เป็นต้น สร้างกลไกในการแข่งขันทั้งระหว่างรัฐกับเอกชน และภายในตัวภาครัฐเอง เช่นการแข่งขันผ่านตัวชี้วัด หรือการประเมินของผู้รับบริการ เพิ่มการมีส่วนร่วมขยายการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่นและประชาชนมากยิ่งขึ้น

3) เครื่องมือการเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public Private Partnership: PPP)

การเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐและเอกชน ถือเป็นหนึ่งแนวคิดหรือเครื่องมือที่สำคัญ อันเป็นผลมาจากการปรับประยุกต์ใช้ทฤษฎีการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ซึ่งมุ่งเน้นการแข่งขัน ประสิทธิภาพในการดำเนินงานของภาครัฐ ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ และเกิดการแข่งขันที่แท้จริงในระบบตลาด เครื่องมือการเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐและเอกชน เป็นความพยายามในการอุดช่องโหว่ หรือจุดอ่อนสำคัญของภาครัฐในการดำเนินกิจกรรมทางด้านการบริการและการดำเนินการบางประเภท ที่งบประมาณ หรือรูปแบบโครงสร้างระบบราชการไม่สามารถกระทำได้ จึงส่งผลให้เกิดเครื่องมือดังกล่าว ซึ่งเป็นลักษณะสัญญาความร่วมมือระยะยาวระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการจัดการบริการหรือบริหารจัดการบางกิจกรรม เช่น การคมนาคมขนส่ง การลงทุนทางด้านพลังงาน เป็นต้น ทั้งนี้ภาคเอกชนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบและรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นด้วย

4) แนวคิดพื้นที่พัฒนาร่วม (Joint Development Area: JDA)

แนวคิดพื้นที่พัฒนาร่วม เป็นหลักคิดสำคัญมากจากเสรีนิยมใหม่ในแขนงวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เนื่องจากการเป็นความร่วมมือแก้ไขปัญหาพื้นที่ความขัดแย้งหรือพื้นที่ทับซ้อนระหว่างประเทศ ตามแนวพรมแดนทั้งทางบกและทางทะเล เพื่อให้รัฐประชาชาติสามารถแสวงหาผลประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวได้ทั้งสองฝ่าย และลดความตึงเครียดของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้อีกด้วย พื้นที่พัฒนาร่วมมีหลักการสำคัญคือการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ทับซ้อนระหว่างประเทศอย่างเท่าเทียมกัน ใน

ขณะเดียวกันการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่จำเป็นต้องอาศัยงบประมาณในการลงทุน ต้องได้รับการเห็นชอบจากประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ดังกล่าว และต้องแบกรับค่าใช้จ่ายดังกล่าวอย่างเท่าเทียมกันด้วย กล่าวคือ พื้นที่ทับซ้อนดังกล่าวเป็นเสมือนอภิปไตยร่วมกันของคู่กรณี ที่การดำเนินกิจกรรมใดๆ ในพื้นที่ดังกล่าวต้องผ่านความเห็นชอบของทั้งสองฝ่าย

ผลการศึกษา

การบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลถือเป็นหนึ่งในประเด็นปัญหาที่มีความคาบเกี่ยวกันไปมาของหลากหลายศาสตร์ โดยเฉพาะในมุมมองทางด้านรัฐศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นมุมมองทางด้านการบริหารรัฐกิจ หรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ องค์ความรู้สหสาขาแบบนี้มีส่วนสำคัญที่เอื้ออำนวยให้การพิจารณาปัญหาระดับพื้นที่ที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อผนวกรวมกับองค์ความรู้ทางด้านเทคนิคทางด้านการค้า การเศรษฐกิจ การธรณีวิทยา หรือการสำรวจ ยิ่งช่วยส่งเสริมให้การตัดสินใจของภาครัฐมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้นำไปสู่แนวทางการผลักดันเพื่อแก้ไขปัญหาโดยอาศัยพื้นที่เป็นศูนย์กลางของการศึกษาเพิ่มมากยิ่งขึ้น

ประเด็นปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศในหลายภูมิภาคสะท้อนภาพความล้มเหลวของระบบโลก ตามหลักคิดว่าด้วยรัฐ-ชาติที่ส่งเสริมให้รัฐประชาชาติทั้งหลายเลือกเกิดปัญหาทางด้านพรมแดนระหว่างกัน ทั้งที่ในอดีตการเคลื่อนย้ายทางด้านพรมแดนหรือผู้คนมีความเลื่อนไหลตามสภาวะอำนาจของผู้ปกครองประเทศ ไม่มีความแน่นอนชัดเจน ส่งผลให้การเข้าถึงทรัพยากรของประเทศต่าง ๆ เป็นอิสระ เกิดการใช้ประโยชน์ร่วมกันโดยธรรมชาติจากหลากหลายทรัพยากร เมื่อแนวคิดเรื่องพรมแดนชัดเจนมาจากเดิม ที่การแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่อยู่บนบก เมื่อผลประโยชน์ทางด้านทะเลมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ปัญหาทางด้านพรมแดนจึงขยายตัวไปสู่ทะเลมากยิ่งขึ้น เกิดข้อกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจอธิปไตยเหนือท้องทะเลของประเทศต่าง ๆ เพื่อการใช้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ แน่นอนว่าปัญหาดังกล่าวนำมาซึ่งพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล ไม่แตกต่างไปจากปัญหาทางบก หลายประเทศจึงเกิดกรณีพิพาททางด้านทะเลกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งประเทศไทย

ปัจจุบันแนวทางการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างประเทศ สามารถจำแนกได้เป็นสองแนวทางหลัก ๆ คือ หนึ่ง แนวทางการแก้ไขปัญหาผ่านการขีดแบ่งเส้นอำนาจอธิปไตยอย่างชัดเจน และแนวทางที่สองคือ แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลร่วมกันของประเทศคู่พิพาท กรณีของประเทศไทยใช้แนวทางที่จะขีดแบ่งเส้นเขตแดนทางทะเลร่วมกับประเทศเมียนมา และเวียดนาม ในขณะที่กรณีของประเทศมาเลเซียใช้แนวทางที่จะออกแบบพื้นที่พัฒนาร่วมเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองประเทศ จึงเป็นความน่าสนใจว่าเหตุใดประเทศไทยจึงเลือกแนวทางดังกล่าวในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลกับประเทศมาเลเซียในรูปแบบนี้ ที่สำคัญคือแนวทางดังกล่าวค่อนข้างประสบความสำเร็จอย่างมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่มีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

ปัจจัยความสำเร็จที่ก่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันของทั้งสองประเทศ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ใต้ท้องทะเล โดยเฉพาะทรัพยากรเชื้อเพลิงอย่างก๊าซธรรมชาติและน้ำมัน ตลอดจนภาพสะท้อนความท้าทายของการปฏิบัติใช้แนวคิดพื้นที่พัฒนาร่วมระหว่างสองประเทศที่มีความ

เป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจากจุดอ่อนบางประการของการจัดตั้งพื้นที่พัฒนาร่วมระหว่างไทยและมาเลเซีย โดยมีหน่วยงานกลางอย่างองค์กรร่วมไทย-มาเลเซียเป็นผู้ดำเนินงานหลัก ผ่านมิติทางด้านเป้าหมาย โครงสร้าง องค์กร และการประสานความร่วมมือ ในส่วนนี้จะจำแนกรายละเอียดเกี่ยวกับมิติดังกล่าวว่ามีผลอย่างไรต่อความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาพื้นที่พิพาททางทะเล รวมถึงสะท้อนภาพความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นกับความร่วมมือระหว่างสองประเทศในอนาคต เพื่อเป็นแนวทางสำคัญในการตัดสินใจของภาครัฐ เพื่อออกแบบแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนพื้นที่ทางทะเลอื่น ๆ ที่อาจเกิดปัญหาทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอนาคตซึ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ อันจะนำไปสู่การพัฒนาผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเลต่อไป

ปัจจัยความสำเร็จ : การแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลผ่านแนวคิดพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย
เป้าหมาย องค์กร และการประสานความร่วมมือ

1. มิติทางด้านเป้าหมาย

หนึ่งในมิติสำคัญที่เป็นข้อค้นพบสำคัญของการศึกษาที่มีส่วนอย่างมากต่อการตัดสินใจและดำเนินงาน ปฏิบัตินโยบายเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งไทยและมาเลเซีย คือเป้าหมาย (Goals) ในการดำเนินงาน หากพิจารณาอย่างกว้าง ๆ เป้าหมายคือ จุดเน้นหรือผลลัพธ์สำคัญของการดำเนินงานที่หน่วยงานหรือองค์กรหนึ่ง ๆ มุ่งหวังให้เกิดการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อผลประโยชน์และการขับเคลื่อนองค์กรอย่างเป็นระบบ การกำหนดเป้าหมายไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเฉพาะในระบบการดำเนินงานขององค์กรเท่านั้น หากสามารถทำได้ในระดับบุคคลด้วยเช่นกัน กล่าวคือแต่ละบุคคลสามารถมีเป้าหมายการดำเนินชีวิตที่ตัวเองมีความคาดหวังได้ ไม่แตกต่างไปจากองค์กร หรือในระดับสูงสุดคือเป้าหมายร่วมกันของประชาคมระหว่างประเทศในการบรรลุบางสิ่งบางอย่างเพื่อสังคมโลกที่ดีขึ้นกว่าเดิม ฉะนั้นเห็นได้ว่ามิติทางด้านเป้าหมายกินขอบเขตของความหมายที่ค่อนข้างกว้างขวาง ในขณะที่เดียวกันถือเป็นประเด็นสำคัญที่กำหนดแนวทางการดำเนินงานขององค์กร ตลอดจนบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานในเรื่องนั้น ๆ

ในการบริหารจัดการพื้นที่พัฒนาร่วมกันระหว่างไทย-มาเลเซียเองก็ประสบปัญหาในการดำเนินงานเช่นกัน เนื่องจากทัศนคติและวัฒนธรรมการทำงานที่มีความแตกต่างกันในหลากหลายด้าน ตลอดจนเป้าหมายในการดำเนินงานระหว่างสองประเทศเองก็มีความสลับซับซ้อน แต่ด้วยการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา พื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซียถือเป็นบทพิสูจน์สำคัญและเป็นตัวแบบการพัฒนาที่กลายเป็นกรณีศึกษาของหลายประเทศที่เกิดปัญหาข้อพิพาททางด้านอาณาเขตทางทะเล และหนึ่งในปัจจัยสำคัญซึ่งส่งเสริมให้ความร่วมมือระหว่างไทยและมาเลเซียประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาพื้นที่พิพาททางทะเล คือมิติทางด้านเป้าหมายในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน กล่าวได้ว่ามิติทางด้านเป้าหมายระหว่างสองประเทศถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความสำเร็จให้กับการพัฒนาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล

อย่างไรก็ตามในมิติทางด้านเป้าหมายนี้เองก็ยังคงมีประเด็นความท้าทายระหว่างสองประเทศที่จำเป็นต้องได้รับการพูดคุยและติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นกรอบสำคัญในวางแผนทางในการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต แม้ว่าพื้นที่พัฒนาร่วมไทยมาเลเซียจะประสบความสำเร็จทั้งในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และการแบ่งปันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่ไม่อาจละเลยได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวยังมีความท้าทายอีกหลายอย่างโดยเฉพาะในมุมมองและมิติทางด้านเป้าหมายระหว่างสองประเทศที่รอการดำเนินงานอยู่ในอนาคต

หากมองว่าจุดเริ่มต้นของการงานใด ๆ ควรเริ่มต้นจากการกำหนดทิศทางที่มีประสิทธิภาพ คุณภาพ และมีประสิทธิผล ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของการงานใด ๆ ก็ควรเกิดขึ้นและเป็นผลมาจากการมีเป้าหมายและจุดมุ่งหมายที่ดีด้วย ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่ทางทะเลร่วมกันระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย จึงเป็นผลสำคัญมาจากการมีกรอบทางด้านเป้าหมายที่ดี มีคุณภาพ ยิ่งโดยเฉพาะการทำงานที่มีตัวแสดงที่มีความหลากหลาย และต้องร่วมมือกันระหว่างสองรัฐชาติ จึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จในด้านมิติเป้าหมาย มีดังนี้

1.1 การมีเป้าหมายทางการทูต อันมุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศภายใต้เป้าหมายของการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีต่อบริบทในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

เป้าหมายของความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย ศึกษาได้จากแนวทางประวัติศาสตร์ที่ทั้งสองประเทศผ่านช่วงเวลาที่ดีมาด้วยกันนี้ ไทยและมาเลเซียจึงเป็นมากกว่าเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนร่วมกัน หากแต่เป็นมิตรที่มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และความรับผิดชอบที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นไม่มีอุปสรรคในการยับยั้งความสัมพันธ์อันดี ทั้งในแง่ของความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม จึงเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซียมีการดำเนินการความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการตั้งแต่ ในวันที่ 31 สิงหาคม ปี ค.ศ. 1957 ความสัมพันธ์และความร่วมมือที่มีจุดเด่นอย่างชัดเจน ร่วมมือในระดับพหุภาคีนั้น ไทยและมาเลเซียได้แสดงบทบาทที่สำคัญๆ และมีความรับผิดชอบร่วมกันหลายครั้งโดยผ่านกลไกความร่วมมือหลายระดับ การดำเนินงานที่มีผลเด่นชัดเป็นรูปธรรม คือการก่อตั้งประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (ASEAN) ในปี ค.ศ. 1967 ซึ่งประเทศไทยและมาเลเซียเป็นผู้ร่วมก่อตั้งและนับจากนั้นทั้งสองประเทศก็มีส่วนทำให้อาเซียนมีความเข้มแข็งขึ้นโดยผ่านความสัมพันธ์ทวิภาคีและความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียได้รับการสนับสนุนผ่านความร่วมมือและความเป็นหุ้นส่วนทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองหลังจากประเทศไทยและมาเลเซียได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในปี ค.ศ. 1957

ในระดับภูมิภาคทั้งสองประเทศก็มีศักยภาพสูงที่จะกลายมาเป็นพลังในการขับเคลื่อนความเจริญเติบโตของภูมิภาคผ่านความสัมพันธ์อันใกล้ชิดและความเข้าใจที่ดีต่อกันได้วางรากฐานและมีความพึงพอใจในมิตรภาพที่ใกล้ชิด ตลอดจนผลลัพธ์จากความร่วมมือในด้านต่างๆ ทั้งในระดับทวิภาคี เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือในทุก ๆ ด้าน ตลอดจนเอื้ออำนวยกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม และยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนไทยและมาเลเซียในบริเวณชายแดน จึงทำให้เป้าหมายที่มุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศนั้น เป็นเหมือนเป้าหมายยุทธศาสตร์หลักที่ส่งผลต่อเป้าหมายด้าน ๆ ให้เกิดขึ้นและพัฒนาผลประโยชน์กันไปได้

1.2 การมีเป้าหมายทางการพัฒนาและแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติร่วมกันระหว่างประเทศภายใต้เป้าหมาย “ความต้องการแก้ไขปัญหาพื้นที่พิพาททางทะเลบนแนวทางสันติ”

เป้าหมายของความต้องการแก้ไขปัญหาพื้นที่พิพาททางทะเลบนแนวทางสันติเป็นเป้าหมายอันเกิดจากการขับเคลื่อนไปตามพลวัตของกระแสโลกาภิวัตน์ก้าวหน้าเชื่อมโยงให้เกิดการมีระเบียบโลกเดียวกันมากขึ้น ความเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่างๆ ยังทำให้เกิดระบบหลายขั้วอำนาจ (Multi-Polar System) ที่ประเทศที่มีศักยภาพต่างถ่วงดุล และร่วมมือกันและกัน ส่งผลให้ภัยคุกคามที่เกิดจากรัฐและกำลังทหารหรือการแย่งชิงพื้นที่มีแนวโน้มลดลง กลับกลายเป็นแนวทางเป้าหมายที่มุ่งเน้นการเจรจาเพื่อรักษาผลประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างประเทศ

สำหรับเป้าหมายนี้ที่เป็นหนึ่งในปัจจัยของความสำเร็จในมิติของเป้าหมายเกิดจากเป้าหมายยุทธศาสตร์ที่มุ่งสู่เรื่องสันติ โดยยุทธศาสตร์ทางด้านความมั่นคงประเทศมาเลเซียมีเป้าหมายเพื่อเป็นศูนย์กลางความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก เป็นแนวทางหลักมากกว่าการเสริมสร้างขีดความสามารถของกองทัพภายใต้ผลประโยชน์แห่งชาติทางสูงสุด ซึ่งมีแนวทางนโยบายที่สอดคล้องกันกับประเทศไทย ในส่วนของยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางทะเล อันมีวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยสามารถปกป้อง รักษา และแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเลได้อย่างสมดุล และยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการและบูรณาการการใช้พลังอำนาจของชาติในทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ” โดยการมุ่งเน้นเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเล ที่กำหนดผลประโยชน์ชาติทางทะเลจึงอยู่บนพื้นฐานการรับรู้ของสังคมโดยทั่วไปว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดร่วมกันของทุกฝ่าย ซึ่งส่งผลให้เกิดเป้าหมายแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างสันติเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาที่จะส่งผลประโยชน์แห่งชาติสูงสุดมากกว่าการแก้ไขปัญหาโดยกำลังทหาร โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ของความมั่นคงทางทะเลแห่งชาติเป็นแนวนโยบายที่ขับเคลื่อน ในส่วนของ ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพความมั่นคงของชาติทางทะเล มีความเด่นชัดประเด็นของเป้าหมายสันติวิธีที่มุ่งการเป็นผู้นำในการสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจ ความไว้วางใจระหว่างประเทศและความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ พัฒนาคือความร่วมมือและความเข้าใจอันดีกับหน่วยงานทางทะเลของประเทศเพื่อนบ้าน ที่เอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน รวมทั้งสนับสนุนภารกิจการรักษาสันติภาพที่เหมาะสมทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก โดยใช้กลไกการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยสันติวิธีเน้นการเจรจาทางการทูตเป็นหลัก เพื่อสามารถตกลงแบ่งเขตทางทะเลกันได้ทั้งหมดหรือให้เหลือพื้นที่ขัดแย้งน้อยสุด โดยพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการจัดทำพื้นที่พัฒนาร่วมหรืออื่นๆ บนพื้นฐานของการดำรงบูรภาพแห่งดินแดนและความสัมพันธ์อันยั่งยืนระหว่างประเทศ

ปัจจัยในส่วนของมิติเป้าหมายในลักษณะเช่นนี้นำมาซึ่งการเจรจากันหลายครั้งระหว่างพลเรือนและทหารของทั้งสองประเทศ ไทยและมาเลเซียไม่ประสบปัญหาการใช้กองกำลังทางทหารในการก่อสงครามระหว่างกันเพื่อแก้ไขปัญหาพื้นที่พิพาททางด้านพรมแดน ในทางกลับกันด้วยลักษณะเป้าหมายอันเน้นแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างสันตินั้น นำมาซึ่งการยกระดับความสัมพันธ์ในหลายด้าน มีการตั้งคณะกรรมการร่วมในการพิจารณาแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม บนพื้นฐานที่ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ และต่างฝ่ายต่างต้องเห็นพ้องต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาในลักษณะดังกล่าว พื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย เอง เป็นผลสำคัญมาจาก

เป้าหมายร่วมกันในการแก้ไขปัญหาระหว่างสองประเทศอย่างสันติ รัฐบาลทั้งสองประเทศต่างมีกรอบนโยบายในการสนับสนุนเป้าหมายดังกล่าว ซึ่งสุดท้ายนำไปสู่การลงนามในกฎหมายอันมีผลต่อการ อันกลายเป็นตัวแปรสำคัญในการวางรากฐานการพัฒนาและแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกันในพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างไทยและมาเลเซียในที่สุด

1.3 การมีเป้าหมายทางการพัฒนาและแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติร่วมกันระหว่างประเทศภายใต้เป้าหมาย “สร้างความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ”

นอกจากเป้าหมายที่ทั้งสองรัฐบาลต้องการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลอย่างสันติที่เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเจรจาและกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่พัฒนาร่วมทางทะเลแล้ว เป้าหมายในการสร้างความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญภายใต้มิติทางด้านเป้าหมายที่ส่งเสริมให้รัฐบาลทั้งสองประเทศสามารถดำเนินการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันได้สำเร็จ ดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยและมาเลเซียต่างมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จนส่งผลให้ความมั่นคงทางด้านพลังงานประสบปัญหาโดยเฉพาะในประเทศไทย ปัจจัยนี้ส่งเสริมให้ไทยให้ความสำคัญอย่างมากต่อการแสวงใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิตจากพื้นที่ทะเล ซึ่งสามารถต่อลมหายใจทางด้านพลังงานให้กับประเทศได้ ในขณะเดียวกันมาเลเซียเองถึงแม้จะมีทรัพยากรทางด้านพลังงานในปริมาณมาก แต่ก็ต้องการหาแหล่งพลังงานสำรอง และต้องการรายได้จากแหล่งอื่น ๆ เพื่อขยายฐานการพัฒนาประเทศ สิ่งเหล่านี้ส่งเสริมให้ทั้งสองประเทศให้ความสำคัญกับเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าเป้าหมายทางการเมืองเหนือพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล นี่ถือเป็นจุดสำคัญที่มิติทางด้านเป้าหมายร่วมกันระหว่างสองประเทศนี้ส่งผลให้การวางแผนการพัฒนาและแสวงหาผลประโยชน์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิตเหนือพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างไทยและมาเลเซียประสบผลสำเร็จ เพราะนับตั้งแต่ช่วงที่มีการก่อร่างความร่วมมือจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เป้าหมายดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้นเองก็ไม่ได้มีความเปลี่ยนแปลงไปมากนักจากเดิม

2. มิติทางด้านองค์กร

ในทางเดียวกับปัจจัยความสำเร็จของมิติทางด้านเป้าหมาย ที่มุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศมาเลเซีย รวมไปถึงการใช้วิธีการสันติและแนวทางของเศรษฐกิจเป็นเป้าหมาย รูปธรรมที่ได้เป็นผลลัพธ์ของเป้าหมายเหล่านั้น นำสู่ปัจจัยของมิติทางด้านองค์กร ที่จัดตั้งภายใต้ข้อตกลงนำระบบการบริหารจัดการรูปแบบองค์กรในการดำเนินงานที่มีลักษณะที่ต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการที่ต้องบูรณาการอย่างมีระบบและตอบสนองความต้องการของเป้าหมายและผลประโยชน์แห่งชาติทั้งสองประเทศ เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบด้านบริหารจัดการต่าง ๆ การกำหนดบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติงาน ที่ต้องอาศัยความร่วมมือกับองค์การภาคธุรกิจ เป็นเครื่องมือในการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันในการแบ่งปันผลประโยชน์เหนือพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย รัฐบาลทั้งสองประเทศได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจเพื่อก่อตั้งองค์กรร่วมไทย-มาเลเซีย (Malaysia-Thailand Joint Development Area : MTJA) เพื่อบริหารจัดการพื้นที่อ้างสิทธิทับซ้อนนี้ และเรียกพื้นที่ทับซ้อนนี้ว่า "พื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย" (Joint Development Area : JDA) และตกลงที่จะพัฒนาปิโตรเลียมร่วมกัน

ภายใต้การแก้ปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลที่สามารถดำเนินกิจการและสร้างผลประโยชน์ โดยปราศจากความขัดแย้งกันเรื่องผลประโยชน์นั้น ก็ถือว่ามีมาจากการมติของการเมืองการ โดยการออกแบบองค์กร ที่เป็นระบบการบริหารจัดการ อย่างแบ่งปันและเท่าเทียมกันอย่างจำเพาะ รวมไปถึงแนวทงนโยบายการบริหารจัดการที่ประสิทธิภาพและประสิทธิผล และได้รับผลประโยชน์อย่างสูงสุด จึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในมติขององค์กรได้ มีดังนี้

2.1 การเมืองการกลางในการบริหารจัดการผลประโยชน์และการบริหาร

การขับเคลื่อนการบริหารจัดการผลประโยชน์ขององค์กรร่วมไทย – มาเลเซีย เป็นเหมือนรัฐบาลใหม่ที่จัดตั้งขึ้นมาจากทั้งสองประเทศ มีประเด็นยุทธศาสตร์ มีการแบ่งความรับผิดชอบหน้าที่ บูรณาการร่วมกันและการจัดสรรอำนาจกันชัดเจนของทั้งสองประเทศ ความเป็นองค์กรกลาง ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีความซับซ้อนทางการกฎหมายระหว่างประเทศ การต้องการองค์ความรู้เฉพาะด้านในการแสวงหาผลประโยชน์จากพลังงาน ที่ต้องการความชัดเจนและถูกต้อง และหากแยกกันบริหารจัดการตามศักยภาพของประเทศนั้น ก็ให้เกิดช่องว่างทางการสื่อสารในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ หรือ ความเข้าใจตรงกันทางข้อมูลที่จะใช้ในการดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีความชัดเจนมากขึ้นจากการเมืองการกลางที่มีกฎระเบียบและแนวทางการบริหารจัดการต่าง ๆ ตามสัญญาระหว่างองค์กรกับตัวผู้ถือสัญญาว่าต้องปฏิบัติตามได้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่สามารถครอบคลุมและอยู่ภายใต้การตกลงของทั้งสองประเทศ ดังนี้

ก. ควบคุมการสำรวจและแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่มีชีวิตในพื้นที่พัฒนาร่วมและกำหนดนโยบายสำหรับการควบคุม

ข. พิจารณากำหนดโครงสร้างองค์กรขององค์กรร่วมฯ และแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ พนักงาน ฯลฯ

ค. พิจารณากำหนดแผนงานและการปฏิบัติการสำหรับการจัดการพื้นที่พัฒนาร่วม

ง. อนุมัติและทำนิติกรรมหรือสัญญาสัมปทานใด ๆ ในพื้นที่พัฒนาร่วม ทั้งนี้โดยความเห็นชอบของรัฐบาลทั้งสอง

จ. ตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้ดำเนินการในเขตพื้นที่พัฒนาร่วม

ฉ. กำหนดรูปแบบการทำสัญญาสัมปทานที่เกี่ยวกับปิโตรเลียมในพื้นที่พัฒนาร่วมให้เป็นแบบสัญญาแบ่งปันผลผลิต (Production Sharing Contract)

นอกจากนี้ยังรวมถึงการบริหารจัดการแบ่งปันผลประโยชน์ทางด้านการเงินที่มีมาตรา ค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ขององค์กรร่วมฯ ให้รัฐบาลทั้งสองประเทศรับภาระและแบ่งปันเท่า ๆ กัน และให้มีกองทุนเพื่อการใช้จ่ายในการดำเนินงานขององค์กรร่วมฯ รวมถึงให้มีการจัดทำงบประมาณ บัญชี และรายงานผลต่อรัฐบาลทุกปี

2.2 การมีรูปแบบโครงสร้างการบริหารจัดการภายในองค์กรที่ร่วมกันบริหารทั้งประเทศ

การออกแบบโครงสร้างการบริหารจัดการที่สถานะทางกฎหมายและการจัดการองค์กรมีการบริหารงานในระบบกรรมการร่วม ซึ่งประกอบด้วย การแต่งตั้งจากรัฐบาลทั้งสองฝ่ายภายใต้การหมุนเวียนเปลี่ยนคณะกรรมการบริหารระหว่างประเทศกันอย่างเท่าเทียมกล่าวคือ การมีหมุนเวียนฝ่ายบริหารของทั้งประเทศ

ในระยะเวลาที่กำหนด ทำให้แสดงให้เห็นว่าการออกแบบโครงสร้างการบริหารจัดการร่วมกันสามารถเกิดการถ่วงดุลอำนาจภายในองค์กร เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ส่วนร่วมของทั้งสองประเทศและเพื่อป้องกันการแนวทางการบริหารจัดการที่จะเอื้อประโยชน์แก่ประเทศตนเอง ซึ่งเป็นผลที่จะสะท้อนออกมาว่าการบริหารจัดการรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบดังกล่าวไม่ได้ต้องการให้ประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นเจ้าของหน่วยงานโดย โดยทั้งหมดอยู่ภายใต้ความโปร่งใสและมีความรับผิดชอบร่วมกัน

2.3 การมีโครงสร้างองค์กรร่วมไทย-มาเลเซีย ที่ต้องผ่านความเห็นชอบทางนโยบายจากรัฐสภาทั้งสองประเทศ

ส่วนโครงสร้างองค์กรที่เกี่ยวข้องกับรัฐสภาถือเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงประเด็นสาระสำคัญขององค์กรร่วมไทย มาเลเซีย ที่จะส่งผลกระทบระยะยาวและส่งผลถึงผลประโยชน์โดยรวมของทั้งสองประเทศ จะต้องผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาของทั้งสองประเทศ เห็นถึงกระบวนการตัวแทนของประชาชน ที่ได้มอบอำนาจให้สภาตัวแทนของตัวเอง เข้ามาเกี่ยวข้องในการตัดสินใจเชิงนโยบายที่สำคัญมองว่าเป็นปัจจัยที่จะทำให้มิติขององค์กรสามารถบริหารจัดการได้ในระยะยาวและมีความมั่นคงทางด้านการบริหารและจะเป็นการสร้างความสำคัญในแนวนโยบายของผู้บริหาร

2.4 การเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจให้ภาคเอกชนในการดำเนินการแสวงหาผลประโยชน์ทางทะเลในพื้นที่ทับซ้อนไทย มาเลเซีย

เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างผลประโยชน์ให้กับประเทศทั้งสอง ซึ่งเกิดจากภาครัฐที่ทำหน้าที่หลักในการดำเนินงานด้านเจรจาเพื่อให้เปิดเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ เปิดระบบสัมปทานตามสนธิสัญญาที่ลงนาม เพื่อให้เอกชนของทั้งสองประเทศเข้ามาดำเนินงานร่วมกันในการแสวงหาผลประโยชน์ ที่ต้องอาศัยองค์ความรู้และการแข่งขันทางเศรษฐกิจตามศักยภาพของเอกชน มากไปกว่านั้นจะเป็นการลดความเสี่ยงทางการบริหารจัดการและจัดเก็บผลประโยชน์ของภาครัฐเอง ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพทั้งในแง่ของการบริหารจัดการผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและแง่ของการลดภาระภาครัฐ

3. มิติทางการประสานความร่วมมือ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของมิติทางการประสานความร่วมมือ มุ่งเน้นวิเคราะห์จากมิติของบทบาทและลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแสดงที่มีส่วนในการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลไทย มาเลเซีย ทั้งบทบาทของภาครัฐในการแสวงหาโอกาสใหม่ ทั้งส่วนของภาครัฐไทย บทบาทของรัฐบาลมาเลเซีย ภาคเอกชนในการดำเนินการแสวงหาผลประโยชน์ทางทะเล รวมถึงบทบาทของภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมบริหาร ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกลไกที่ขับเคลื่อนให้เกิดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยความประสานความร่วมมือ เป็นมิติที่เชื่อมโยงกับมิติเป้าหมายและมิต้องค์การเพื่อให้มีแนวทางนโยบายให้สามารถบรรลุตามเป้าประสงค์ที่ต้องการได้ การพิจารณาปัจจัยความสำเร็จเรื่องการประสานงานสามารถวิเคราะห์ได้ว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จในมิติของการประสานความร่วมมือ มีดังนี้

3.1 มีความเอกภาพและบูรณาการของตัวแสดงที่หลากหลายภายใต้ขอบเขตอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหลากหลายทางด้านกฎหมาย ประเด็นทางการระหว่างประเทศ รวมถึงความแนวทางการบริหารจัดการองค์กร และองค์ความรู้ของพื้นที่ทับซ้อนนั้น มีความซับซ้อนและมีขอบเขตที่กว้างที่ทำให้มีตัวแสดงหลายตัวที่เข้ามามีบทบาทตามความชำนาญหรือตามอำนาจของกฎหมาย จากส่วนนี้เห็นได้ว่าการมีความเอกภาพและบูรณาการนั้น จะเป็นการประสานความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ พิจารณาได้จากการมีความเอกภาพในการสั่งการดำเนินกิจกรรม ภาครัฐเป็นตัวแสดงที่สำคัญในการผลักดันให้เปิดโอกาสในการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อน ทั้งส่วนของภาครัฐไทยและภาครัฐมาเลเซีย รวมถึงการดำเนินกิจกรรมของภาคเอกชนที่มีความเอกภาพในการบริหารจัดการเพื่อกำหนดแนวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และในส่วนของบูรณาการ สามารถพิจารณาได้จากการประสานงาน วิเคราะห์และสังเคราะห์เรื่ององค์ความรู้และพื้นฐานของการตัดสินใจที่ต้องเกิดจากการบูรณาการทั้งระดับนโยบายและระดับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ เพื่อให้ได้เอกภาพของข้อมูลในการตัดสินใจและการบริหารจัดการ

ความเป็นเอกภาพและการบูรณาการเกิดขึ้นได้จากการวางกรอบแนวทางการร่วมมือและการให้อำนาจหน้าที่และการบริหารจัดการของตัวแสดงต่าง ๆ จากการตกลงความร่วมมือผ่านเป้าหมายและตัวองค์กรที่เข้ามาบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล

3.2 การมีกลไกทางด้านการประสานงานความร่วมมือ ที่สร้างความสมดุลและสอดคล้องกับการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล

จากการดำเนินความสัมพันธ์ทางด้านการทูตระหว่างประเทศระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย มีพลวัต และได้พัฒนาจากการมีความสัมพันธ์อันดี เป็นการมีความไว้วางใจและตั้งอยู่บนผลประโยชน์ร่วมกัน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซียปรับเปลี่ยนตามบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศ เล็งเห็นว่ากลไกความสัมพันธ์ทวิภาคีที่สำคัญ เป็นกลไกที่เชื่อมโยงและประสานความร่วมมือให้เกิดแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อน ได้แก่ คณะกรรมการว่าด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ร่วมสำหรับพื้นที่ชายแดน (Joint Development Strategy for border areas - JDS) และส่วนการดำเนินความร่วมมือภายใต้กลไกต่าง ๆ ที่มีอยู่ มองว่าเป็นปัจจัยสนับสนุนในภาพรวม อาทิ คณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคีระหว่างไทยกับมาเลเซีย (Joint Commission : JC) คณะกรรมการว่าด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ชายแดน (Joint Development Strategy : JDS) คณะกรรมการด้านความมั่นคง ได้แก่ คณะกรรมการชายแดนทั่วไป (General Border Committee : GBC) คณะกรรมการระดับสูง (High Level Committee : HLC) และ คณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค (Regional Border Committee : RBC) จากกลไกเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานในส่วนของมิติเป้าหมายและมิติองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนับว่าเป็นปัจจัยสำเร็จที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการแสวงหาผลประโยชน์ทางทะเลของทั้งสองประเทศ

ผลการศึกษาในข้างต้นสะท้อนให้เห็นแนวทางกำหนดเป้าหมาย องค์กร และการประสานงานความร่วมมือกับการทำงานร่วมกัน ผ่านแนวคิด เครื่องมือทางการบริหารจัดการในระดับนโยบายยุทธศาสตร์ชาติระดับองค์กร และประเทศที่เกี่ยวข้องในมิติของเป้าหมายระหว่างประเทศ ภายใต้เป้าหมาย คือ **“วิสัยทัศน์และกรอบแนวคิดความมั่นคงแห่งชาติทางทะเลและผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเล** กล่าวคือ เป้าหมายเป็น

สิ่งสำคัญ แต่การที่จะทำให้เป้าหมายประสบความสำเร็จต้องมีมาตรการทางนโยบายอย่างเป็นรูปธรรมและสร้างการปฏิบัติและการเข้าใจไปสู่ระดับปฏิบัติในส่วนกลางและในพื้นที่เป้าหมาย รวมถึงระดับประชาชน

ทั้งนี้ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล แสดงให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญซึ่งส่งเสริมให้พื้นที่พัฒนาร่วมระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย ประสบความสำเร็จนั้น เป็นผลมาจากความสัมพันธ์อันดีที่ทั้งสองประเทศมีให้แกกันตลอดช่วงหลายปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ประเทศมาเลเซียได้รับเอกราช อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลักดันพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญด้านความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศต่าง ระบุว่าเรื่องนี้เป็นเพียงมิติหนึ่งเท่านั้นที่ส่งผลให้พื้นที่พัฒนาร่วมเกิดขึ้น และมีการดำเนินงานที่มีความต่อเนื่อง ขณะเดียวกันยังอีกปัจจัยหนึ่งที่ถือเป็นปัจจัยสำคัญ คือ การมีเป้าหมายร่วมกัน ที่ผลการศึกษาสະท้อนให้เห็นว่าสิ่งสำคัญคือ การกำหนดแนวโน้มและทิศทางการทำงานที่มีเสถียรภาพระหว่างสองประเทศ ในการแบ่งปันผลประโยชน์และแสวงใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิตในบริเวณพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลร่วมกัน และเป็นหนึ่งในกลไกในการขับเคลื่อนความสำเร็จของพื้นที่พัฒนาร่วมระหว่างสองประเทศ กล่าวคือ เป้าหมายในฐานะความมุ่งหวังร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ในการทำงานขององค์กร สะท้อนผ่านการรูปแบบนโยบายการสนับสนุนองค์กรร่วมไทย-มาเลเซียในการทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่เท่าเทียมระหว่างสองประเทศ รัฐบาลทั้งฝ่ายไทยและมาเลเซียต่างไม่เข้าแทรกแซงการทำงานขององค์กรกลางดังกล่าว แต่ให้องค์กรทำงานและทำหน้าที่อย่างเต็มที่ โดยมีคณะกรรมการที่มีสมาชิกจากแต่ละประเทศอย่างเท่าเทียมกันในการกำกับดูแลการทำงานอยู่ห่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องยืนยันผลประโยชน์ที่ทั้งสองประเทศจะได้รับ ตลอดจนเป็นการเปิดทางให้องค์กรกลางได้ทำหน้าที่ตามที่กฎหมายได้ระบุไว้ นี่ถือเป็นจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่มีร่วมกันระหว่างสองประเทศในการผลักดันให้เกิดหน่วยงานกลางเพื่อประสานผลประโยชน์ให้กับทั้งสองประเทศ ซึ่งช่วยให้เกิดการลดลงของแรงปะทะที่อาจเกิดขึ้นหากรัฐบาลของทั้งสองประเทศเข้าไปดำเนินงานเองโดยตรง

กล่าวได้ว่าในความสำเร็จ เครื่องมือ กลไก แนวคิด การดำเนินการ รวมถึงตัวแสดงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ร่วมพัฒนาไทย มาเลเซียในพื้นที่พิพาททางอ่าวทะเลไทย สามารถถอดบทเรียนออกได้เป็น 3 ส่วน คือ ส่วนของนโยบาย Policy Framework ส่วนของของกฎหมาย Legal Framework และส่วนขององค์กร Institutional Framework กล่าวคือ

ส่วนของนโยบาย Policy Framework แนวทางนโยบายที่สำคัญ คือ การพิจารณาถึงผลประโยชน์แห่งชาติเป็นเป้าหมายสูงสุด ในการดำเนินการนโยบายเรื่องการบริหารจัดการผลประโยชน์จากพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยอาศัยข้อมูลการวิจัย การประมวลผลและการศึกษาเปรียบเทียบว่า พื้นที่ที่ทับซ้อนจะเลือกใช้แนวทางใด ถึงจะเหมาะสมกับการรักษาไว้ในผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเล หากพื้นที่ทับซ้อนบริเวณที่ต้องการมีแนวโน้มถึงการร่วมมือกันพัฒนากันระหว่างประเทศถึงจะสามารถทำให้ได้ประโยชน์สูงสุด แนวทางแก้ไขปัญหของพื้นที่ทับซ้อนไทย มาเลเซีย ก็สามารถเป็นแนวนโยบายที่รัฐบาลและตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง ดำเนินนโยบายโดยอาศัยตัวแบบไทย มาเลเซีย

ส่วนของของกฎหมาย Legal Framework แนวทางกฎหมายที่สำคัญ คือ การพิจารณาถึงกฎหมายกลไกข้อตกลงและการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคู่กรณีที่ดีชัดเจน เห็นได้จากการดำเนินการทางด้าน

สร้างความร่วมมือระหว่างไทย มาเลเซีย อาศัยตัวกฎหมายหลายฉบับทั้งมิตีสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมถึงภาคประชาชน ที่เป็นตัวขับเคลื่อนและเชื่อมโยงให้เกิดความสำเร็จการพัฒนาพื้นที่ จากส่วนนี้จำเป็นต้องเป็นรูปแบบความร่วมมือที่จะแก้ไขปัญหาข้อพิพาททางทะเลได้ในอนาคต

องค์กร Institutional Framework ตัวแบบองค์การที่สำคัญ คือ การพิจารณาให้มี องค์การบริหารจัดการที่เป็นองค์กรกลาง ที่แนวนโยบายและการบริหารจัดการทั้งจากการร่วมมือกันของรัฐบาลทั้งสองประเทศ เพื่อให้การบริหารจัดการผลประโยชน์ และนโยบาย เป็นไปได้อย่างถ่วงดุลอำนาจและดำเนินการได้อย่างเป็นเอกภาพและมีระบบคุณธรรมในการบริหารจัดการ รวมถึงการร่วมมือกับภาคเอกชนในการทำสัมปทานและดำเนินการผลประโยชน์

ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาททางทะเลในพื้นที่ระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ควรมีแนวทางในการดำเนินการในเรื่องต่างๆ ดังนี้ 1. การพัฒนาบุคลากร 2. การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 3. การดำเนินงานแบบร่วมกันอย่างบูรณาการ

1. การพัฒนาบุคลากร

เพื่อให้ดำเนินการเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลที่จะต้องเกิดขึ้นในอนาคตจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในหลากหลายส่วน อาทิ ข้อมูลทางมูลค่าทางเศรษฐกิจของพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล กฎหมายระหว่างประเทศ ให้มีความรู้ ความเข้าใจภาพรวมและลักษณะจำเพาะของพื้นที่ให้มากขึ้น เพื่อให้บุคลากรในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ รู้ถึงแนวทางการพัฒนาที่มีประโยชน์สูงสุดกับประเทศ ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาบุคลากรที่สำคัญ การจัดการจัดการองค์ความรู้ knowledge management เพื่อให้มีองค์ความรู้ที่จะสนับสนุนการจัดสนใจในการเลือกดำเนินนโยบายของการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท มากไปกว่านั้นคือการสนับสนุนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในมิติที่ส่งผลประโยชน์ต่อแนวทางการดำเนินนโยบาย เช่น มิติทางเศรษฐกิจ มิติด้านกฎหมาย มิติทางการบริหารจัดการข้อมูล ทั้งในส่วนของภาครัฐ และส่วนขององค์กรอิสระ

2. แนวทางการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศถือว่าต้องมีแนวทางส่งเสริมในแบบรอบด้านและครอบคลุมในบริบท และสถานการณ์ที่แตกต่าง เสนอให้มีแนวทางการส่งเสริมทั้งในระดับรัฐบาล ในการดำเนินทั้งส่วนของทวิภาคีและพหุภาคี รวมถึงการองค์กรระหว่างประเทศที่ร่วมกัน เพื่อให้มีกลไกสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่หลากหลายรูปแบบ มากไปกว่านั้น คือการส่งเสริมความสัมพันธ์ในภาคประชาชน เพื่อให้เกิดประเด็นในอำนาจอธิปไตยในเรื่องของพื้นที่หรือความเป็นชาติ ของการร่วมมือกันทั้งสองประเทศ เช่น การสร้างโครงการพัฒนาร่วมกันระดับชุมชน ทั้งในมิติทางท่องเที่ยว มิติการส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อเป็นความสัมพันธ์ระดับพื้นฐานที่จะนำสู่ความเข้าใจและความตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะได้ร่วมกัน

3. การดำเนินงานแบบร่วมกันอย่างบูรณาการ

การดำเนินการเรื่องการแก้ไขปัญหาข้อพิพาททางทะเล ในบริบทประเทศไทย ที่มีการแบ่งการบริหารจัดการภาครัฐเป็นการบริหารจัดการตามความเชี่ยวชาญอย่างเป็นเอกภาพนั้น ทำให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง

ตามพันธกิจขององค์กรตนเองที่หลากหลาย ทั้งในส่วนของส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น และมากไปกว่านั้นคือการต้องทำงานร่วมกับภาคเอกชน จะเห็นได้ว่ามีความซับซ้อนทางด้านอำนาจหน้าที่ การถือข้อมูลที่เฉพาะด้าน และกามีกำลังพลที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ขาดความเป็นเอกภาพในภาพรวมของการดำเนินการบริหารจัดการข้อพิพาททางทะเล โดยแนวทางที่จะส่งผลให้เกิดความเป็นเอกภาพในภาพรวมคือ การกำหนดกรอบความร่วมมือเพื่อให้ดำเนินการเป็นไปอย่างมีระบบในการบริหารจัดการส่วนของอำนาจหน้าที่ ข้อมูลและกำลังพล รวมถึงเป็นการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลและสร้างความเข้าใจร่วมกัน

สรุป

ความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและมาเลเซียภายใต้ชื่อพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย (Join Development Area: JDA) เป็นความสำเร็จที่น่าสนใจของประเทศไทยในการบริหารและใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจในบริเวณพื้นที่ทับซ้อนระหว่างไทยกับรัฐชายฝั่งเพื่อนบ้าน โดยอาศัยกลไกทางเศรษฐกิจและแนวทางสันติวิธีในการแก้ไขปัญหา ทั้งยังสามารถแบ่งปันผลประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียม พื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซียดังกล่าวจึงถือเป็นตัวแบบสำคัญของประเทศไทยที่จะนำไปปรับประยุกต์ใช้ ในการแก้ไขปัญหาพิพาททางทะเลกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้สามารถแบ่งปันผลประโยชน์ในบริเวณพื้นที่พิพาทได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการพัฒนาเครื่องมือ หลักคิด และแนวทางการดำเนินการภายใต้ความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย ที่ส่งผลให้ความร่วมมือสร้างพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซียดังกล่าวสามารถดำเนินมาได้จนกระทั่งถึงปัจจุบันร่วมด้วย เพื่อใช้เป็นแม่แบบสำคัญในการปรับใช้แก้ไขปัญหาพิพาททางทะเล ที่มีแนวโน้มจะเพิ่มมากยิ่งขึ้นในอนาคต

บทเรียนจากความร่วมมือในกรณีศึกษานี้ แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) แนวนโยบาย คือ การพิจารณาถึงผลประโยชน์แห่งชาติเป็นเป้าหมายสูงสุด ในการดำเนินการนโยบายเรื่องการบริหารจัดการผลประโยชน์จากพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลกับประเทศเพื่อนบ้าน (2) กฎหมาย แนวทางกฎหมายที่สำคัญ คือ การพิจารณาถึงกฎหมาย กลไกข้อตกลงและการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคู่กรณีชัดเจน และ (3) ส่วนขององค์กร ซึ่งตัวแบบองค์กรที่สำคัญ คือ การพิจารณาให้มี องค์กรบริหารจัดการที่เป็นองค์กรกลาง ที่แนวทางนโยบายและการบริหารจัดการทั้งจากการร่วมมือกันของรัฐบาลทั้งสองประเทศ เพื่อให้การบริหารจัดการผลประโยชน์ และนโยบาย เป็นไปได้อย่างถ่วงดุลอำนาจและดำเนินการได้อย่างเป็นเอกภาพและมีระบบคุณธรรมในการบริหารจัดการ รวมทั้งการร่วมมือกับภาคเอกชนในการทำสัมปทานและดำเนินการบริหารจัดการผลประโยชน์ร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย. (2548). *อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ปีค.ศ. 1982*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอราวัณการพิมพ์.

ชาญวุฒิ ตัณฑติลล. (2556). *แนวทางการจัดเก็บรายได้ของรัฐและภาษีเกี่ยวกับปิโตรเลียมในพื้นที่ทับซ้อนไทย-กัมพูชา : ศึกษาจากต้นแบบพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดลยา เทียนทอง. (2544). *ความร่วมมือไทย-มาเลเซียในการพัฒนาพื้นที่ เขตไหล่ทวีปทับซ้อนในอ่าวไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดลยา เทียนทอง. (2551). *พื้นที่พัฒนาร่วม: ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน*. กรุงเทพฯ: บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด.

ภุชงค์ ประดิษฐ์ธีระ น.อ. (2555). 2015 *ประชาคมอาเซียน : ความร่วมมือเพื่อความมั่นคงทางทะเล*. [ออนไลน์]. วันที่ค้นข้อมูล 4 เมษายน 2555. เข้าถึงได้จาก : <http://www.navy.mi.th/navedu/stg/docs/asien2015.pdf>

ภาษาอังกฤษ

Saravanamuttu, J. (2014). *Malaysia's approach to cooperation in the south china sea*. In S. Wu, & K. Zou, *Non-Traditional Security Issues and the South China Sea* (pp. 75-88). New York: Routledge.

SCHOFIELD, C. (2007). *Unlocking the Seabed Resources of the Gulf of Thailand*. *Contemporary Southeast Asia*, 29(2), 286-308.

Schofield, C. (2014). *Defining areas for joint development in disputed waters*. In W. Shicun, & N. Hong (Eds.), *Recent Developments in the South China Sea Dispute: The Prospect of a Joint Development Regime* (pp. 78-98). London: Routledge.

Thao, N. H. (1999). JOINT DEVELOPMENT IN THE GULF OF THAILAND. *Boundary and Security Bulletin*, 79-88.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบล
 ตำบลตำบล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ จังหวัดตรัง¹
 Factors Affecting for Upgrading Sub-district Administrative
 Organization to Subdistrict Manipulation: The Case Study of Ban Pho
 Subdistrict Administrative Organization, Trang Province¹

จิตรา ศิริรักษ์² ตะวัน พูลสุต² ภูหลวง จุรีพัฒน์วานิช² สรณัฐ พิชิตวงศ์²
 รวิณห์ แสงศรี² ตินหวีชัย² เปาะทอง² กัลยาณี ชื่นมาก² นิธินาถ อยู่วัชรานนท์² และชลิตา แยมศรีสุข²
 Jitra keereeruk², Tawan Poolsud², Pholuang Jureepattanawanit², Sarannut Pichitwong²,
 Rawin Sangsri², Tinwich Pohthong², Kanlayanee Chuenmark², Nitinart Ouywatcharanon² and
 Chalida Yamsrisuk²

วันรับบทความ 12 ตุลาคม 2565

วันแก้ไขบทความ 1 พฤศจิกายน 2565

วันตอบรับบทความ 30 พฤศจิกายน 2565

บทคัดย่อ

การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นในรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีลักษณะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กและใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เพื่อให้บริการประชาชนในเขตตำบล ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และชุมชน แต่ในทางตรงกันข้าม การให้บริการแก่ประชาชนอาจมีข้อจำกัด และความคล่องตัวในการให้บริการสาธารณะต่าง ๆ ที่ไม่เพียงพอ ประกอบกับด้านความเจริญของท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจ สังคม และชุมชนมีมากขึ้น จึงก่อให้เกิดการยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบลสู่เทศบาลตำบล ดังนั้นในการยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบลสู่เทศบาลตำบล

¹ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 15 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ 11 - 12 ตุลาคม พ.ศ. 2565

² จิตรา ศิริรักษ์, ตะวัน พูลสุต, ภูหลวง จุรีพัฒน์วานิช, สรณัฐ พิชิตวงศ์, รวิณห์ แสงศรี, ตินหวีชัย, เปาะทอง, กัลยาณี ชื่นมาก, นิธินาถ อยู่วัชรานนท์ และชลิตา แยมศรีสุข, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต 83000.

²Jitra keereeruk, Tawan Poolsud, Pholuang Jureepattanawanit, Sarannut Pichitwong, Rawin Sangsri, Tinwich Pohthong, Kanlayanee Chuenmark, Nitinart Ouywatcharanon and Chalida Yamsrisuk, Faculty of Humanity and Social Science, Phuket Rajabhat University, 83000, Thailand,
 E-mail: Chalida.y@pkru.ac.th, s6320835225@pkru.ac.th

มีวัตถุประสงค์เพื่อให้หน่วยงานปกครองท้องถิ่นนั้น ได้มีอำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้น สามารถให้บริการสาธารณะ รวมถึงสามารถพัฒนาท้องถิ่นได้ในขอบเขตที่กว้างขวางและมีอิสระในการบริหารงานมากขึ้น รวมทั้งมีทรัพยากรการบริหารเพิ่มขึ้นกว่าเดิม และรวมถึงการสร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นการปกครองโดยประชาชนซึ่งอาจมองได้ว่าแนวคิดการยกฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีลักษณะพหุมิติ (Multi – Dimensional) ซึ่งหมายความว่ามียุทธศาสตร์ต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องหลายปัจจัยและมีการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติซึ่งจำเป็นต้องคำนึงถึงแง่มุมต่าง ๆ ในทุกมิติและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ และควรจะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น ที่สำคัญคือ มีขีดความสามารถที่จะปฏิบัติภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเกณฑ์ในการจัดตั้งและยกฐานะองค์กรบริหารส่วนตำบล จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยในด้านต่าง ๆ ได้แก่ รายได้ จำนวนประชากร และขนาดพื้นที่ ทั้งนี้แนวทางในการเพิ่มทรัพยากรทางการบริหารแก่ท้องถิ่น ไม่ใช่เพียงแค่การยกฐานะท้องถิ่นเท่านั้นแต่ต้องทำให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการบริการสาธารณะ และท้องถิ่นเองควรจะตระหนักในความรับผิดชอบต่อประชาชนในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่นอีกด้วย เพื่อนำไปสู่เป้าประสงค์สำคัญในการปกครองท้องถิ่น คือ การปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่นนั่นเอง

ทั้งนี้การยกฐานะขององค์กรบริหารส่วนตำบลสู่เทศบาลตำบลมีหลายปัจจัยที่มีผลต่อการยกฐานะเป็นองค์กรบริหารส่วนตำบล ซึ่งหากองค์กรบริหารส่วนตำบลมีความต้องการจะยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล จึงมีความจำเป็นต้องศึกษารายละเอียด และผลกระทบของการยกฐานะอย่างรอบด้าน รวมถึงให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นหลัก และเมื่อพร้อมรับปัญหาที่เกิดขึ้นในตัวกระบวนการยกฐานะแล้วนั้น การจะดำเนินการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลนั้นต้องบอกถึงเหตุผลความจำเป็นในพื้นที่ ข้อจำกัดของการบริหารงานแก่ประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจถึงความจำเป็นในพื้นที่กับการยกฐานะเป็นเทศบาล ซึ่งองค์กรบริหารส่วนตำบลต้องคำนึงถึงความพร้อมของประชาชนเป็นหลัก

คำสำคัญ: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, การยกฐานะ, เทศบาล, ประชาชน, ปัจจัย, กรณีศึกษา

Abstract

Decentralization of power to the locality in the form of local government. by establishing a sub-district administrative organization which looks like a small local government organization and closest to the people to serve the people in the sub-district both in terms of economy, society and community, but on the other hand Service to the public may be limited. and inadequate mobility in public services in addition, the prosperity of the local economy, society and community has increased. Thus, causing the upgrading of the sub-district administrative organization to the sub-district municipality. Therefore, in raising the status of the sub-district administrative organization to the sub-district municipality the objective is to allow local governments to has increased authority can provide public service Including being able to develop the local area in a wider scope and have more freedom of

administration as well as having more administrative resources than before and including the creation of local government to be governed by the people, which may be viewed as multi-Dimensional, which means that there are many factors involved and the concept is applied into practice which requires consideration of various aspects in all dimensions and in accordance with the environment of each area and should be consistent with the changes in the environment that occur have the ability to perform missions effectively which the criteria for establishing and raising the status of the Sub-district Administrative Organization Therefore, factors need to be taken into account in various fields such as income, population and area size. The guidelines for increasing administrative resources to the local area. It is not only about raising the local status, but also enabling the locality to play a role in public service management. And the local itself should be aware of the responsibility to the people as the people It's also a local owner. To lead to the important objective of local government is the self-government of the local people.

However, the upgrading of the sub-district administrative organization to the sub-district municipality has many factors affecting the upgrading of the sub-district administrative organization to the sub-district municipality. If the Sub-District Administrative Organization wishes to upgrade to a sub-district municipality, it is necessary to study the details. and the impact of upgrading in all aspects including giving priority to the people and when ready to accept problems that arise in the process of upgrading in order to be upgraded to a sub-district municipality, it must state the reasons for the need in the area. Restrictions of administration to the people This is for people to recognize and understand the need in the area and to raise the status of a municipality. The Sub-District Administrative Organization must take into account the readiness of the people primarily.

Keywords: Local Government Organization, Upgrading, Municipality, Population, Factor, Case Study

บทนำ

จากสถานการณ์ในปัจจุบันมีองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนมากที่มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ตลอดจนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับเทศบาลตำบลเป็นอย่างมาก ส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่งมีความต้องการในการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลเพื่อที่จะได้รับการจัดสรรงบประมาณและเงินอุดหนุนจากรัฐบาลในอัตราที่เพิ่มมากขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่องตลอดจนสามารถตอบสนองความต้องการและการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้เพิ่มขึ้น อีกทั้งสามารถจัดบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานต่าง ๆ และดูแลทุกข์สุขของประชาชนได้อย่างทั่วถึง เนื่องจาก

อำนาจหน้าที่ของเทศบาลตำบลนั้นมีมากกว่าองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบกับพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 ได้บัญญัติไว้ว่าเมื่อท้องถิ่นใดมีสภาพอันสมควรยกฐานะเป็นเทศบาลให้จัดตั้งท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นเทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนครได้ และเพื่อรับรองอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในรูปแบบเทศบาล ตำบลที่มากขึ้น ให้สอดคล้องกับความเจริญเติบโตของตำบลที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานสามารถสนองตอบความต้องการ และแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ได้อย่างครอบคลุมรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้นยิ่งกว่าเดิม ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจในกระบวนการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ โดยศึกษาถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยกฐานะองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาล ตำบลต่อไป เพื่อเป็นข้อมูลที่น่ามาใช้ในการประกอบการตัดสินใจยกฐานะองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ จังหวัด ตระกูล เป็นเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ ต่อไป

เนื้อหา

ตามหลักเกณฑ์การจัดตั้งและเปลี่ยนแปลงฐานะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกรณีจัดตั้งองค์การบริหาร ส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบล โดยมาตรา 42 วรรคแรก แห่ง พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหาร ส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2546) บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายว่า ด้วยเทศบาล อาจจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นเป็นเทศบาลได้ โดยทำเป็นประกาศกระทรวงมหาดไทย” และมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 (และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2546) บัญญัติ ว่า “เมื่อท้องถิ่นใดมีสภาพอันสมควรยกฐานะเป็นเทศบาล ให้จัดตั้งท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นเทศบาลตำบล เทศบาล เมือง หรือเทศบาลนคร ตามพระราชบัญญัตินี้” ประกอบกับการพิจารณาจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเป็น เทศบาลตำบลจึงมีองค์ประกอบเพียงสภาพของท้องถิ่นอันสมควรยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลเท่านั้นดังนั้น แนวทางปฏิบัติจึงควรพิจารณาการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบล ดังนี้

1. สภาพของความเป็นชุมชน
2. จำนวนรายได้ ว่าเหมาะสมและเพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการบริการสาธารณะกับประชาชนหรือไม่
3. เจตนารมณ์ของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งแสดงเจตนาให้จัดตั้งเป็นเทศบาลตำบล โดยจะต้องแสดงเหตุผลและความเห็นขององค์การบริหารส่วนตำบลผ่านอำเภอและจังหวัด ประกอบกับการพิจารณาของกระทรวงมหาดไทย และเมื่อได้รับการพิจารณาของกระทรวงมหาดไทยแล้ว ให้จัดตั้งขึ้น เป็นเทศบาลได้ โดยทำเป็นประกาศของกระทรวงมหาดไทย จะส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้รับการ พิจารณาจัดตั้งเป็นเทศบาลตำบล มีขอบเขต อำนาจหน้าที่ และการใช้อำนาจเพิ่มมากขึ้นตามกฎหมายที่จัดตั้ง แต่บุคลากรที่สังกัดในองค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งเป็นเทศบาลตำบล เช่น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ปฏิบัติงานมาตั้งแต่เริ่มมีกฎหมายจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและถือว่าเป็นจุดกำเนิดเริ่มแรกของ บุคลากรที่ปฏิบัติงานควบคู่กับองค์การบริหารส่วนตำบลก็ได้ ซึ่งปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางท่านดำรง ตำแหน่งปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลไม่น้อยกว่าสิบปี ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลจนถึงกระทั่ง ได้รับการจัดตั้งเป็นเทศบาล และได้ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กฎหมาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2550 ที่บัญญัติแนวทางของท้องถิ่นที่เด่นชัด โดยกำหนดให้รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเอง และตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในพื้นที่ ทำให้รัฐต้องเพิ่มบทบาทอำนาจหน้าที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการบริหารจัดการแทน เพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และทั่วถึง แต่เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานกระจายอำนาจดังกล่าวประสบผลสำเร็จ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะเข้ามาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจร่วมดำเนินการกิจ และร่วมตรวจสอบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปอย่างโปร่งใส เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

เทศบาลเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งเทศบาลมีฐานะเป็นนิติบุคคลการบริหารการปกครองแยกออกจากกระเปาะการบริหารราชการส่วนกลาง ชาวไทยรู้จักคำว่า เทศบาลมาตั้งแต่ พ.ศ. 2476 เทศบาลเป็นหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการดำเนินการปกครองด้วยตนเอง กรอบการทำงานของเทศบาลมีลักษณะเหมือนกับรูปแบบการทำงานระบบรัฐสภา โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ จากบทบัญญัติแห่ง พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจัดตั้งท้องถิ่นขึ้นเป็นเทศบาล ไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. จำนวนขนาดของประชากรหรือราษฎรในพื้นที่ และการกระจายตัวเชิงพื้นที่ของประชากร
2. ความเจริญทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาจากการจัดเก็บรายได้โดยตรงตามกฎหมายและงบประมาณรายจ่ายในการดำเนินการของท้องถิ่น
3. ความสำคัญทางการเมืองท้องถิ่น โดยพิจารณาจากศักยภาพของท้องถิ่นในการพัฒนาจากเงื่อนไขการจัดตั้งประเภทของเทศบาลข้างต้น การยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบล จึงขึ้นอยู่กับรายได้ และขนาดของประชากร เป็นหลัก ในขณะเดียวกันก็มีข้อสังเกตว่า การจัดตั้งพื้นที่ของตนเป็นการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล ท้องถิ่นนั้นต้องมีความเจริญตามเกณฑ์เท่านั้น ส่วนท้องถิ่นที่มีรายได้น้อยและมีขนาดประชากรน้อย จึงมักขาดโอกาส

ประเภทของเทศบาล

กฎหมายกำหนดให้จัดตั้งเทศบาลได้ 3 ประเภท

1. เทศบาลตำบล เป็นเทศบาลขนาดเล็ก กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลตำบลไว้ดังนี้ ตามมาตรา 9 เทศบาลตำบล ได้แก่ ท้องถิ่นซึ่งมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบล พระราชกฤษฎีกานั้นให้ระบุชื่อและเขตของเทศบาลไว้ด้วย
2. เทศบาลเมือง เป็นเทศบาลขนาดกลาง กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลเมืองไว้ดังนี้ ตามมาตรา 10 เทศบาลเมือง ได้แก่ ท้องถิ่นอันเป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัด หรือท้องถิ่นชุมนุมชนที่มีราษฎรตั้งแต่หนึ่งหมื่นคนขึ้นไป โดยราษฎรเหล่านั้นอยู่หนาแน่นเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าสามพันคนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร ทั้งมีรายได้พอควรแก่การที่จะปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามพระราชบัญญัตินี้ และซึ่งมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลเมือง พระราชกฤษฎีกานั้นให้ระบุชื่อและเขตของเทศบาลไว้ด้วย

2.1 ท้องที่ ที่เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดทุกแห่ง ให้ยกฐานะเทศบาลเมืองได้โดยไม่ต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์อื่น ๆ ประกอบ

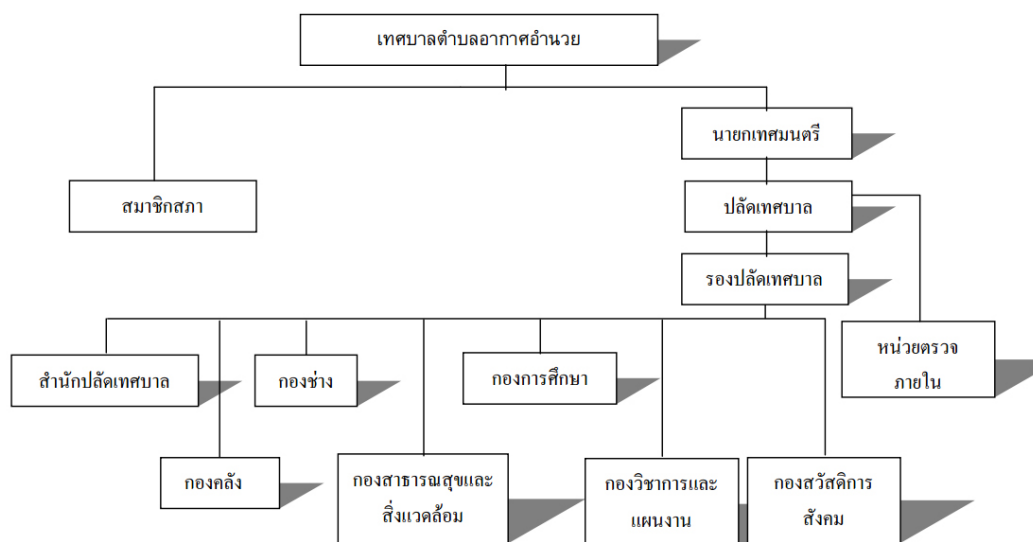
2.2 ส่วนท้องที่ ที่มีใช้เป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัดจะยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง ต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้ มีขนาดประชากรหรือราษฎรท้องถิ่น 10,000 คนขึ้นไป และ มีการกระจายตัวเชิงพื้นที่ 3,000 คนต่อตารางกิโลเมตร ตลอดทั้งมีรายได้พอแก่การปฏิบัติหน้าที่บริหารจัดการและให้บริการตามที่กฎหมายกำหนด และการจัดตั้งเป็นเทศบาลต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกาการยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง ระบุชื่อ และเขตเทศบาลไว้ด้วย

2.3 เทศบาลนคร เป็นเทศบาลขนาดใหญ่ กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลนคร ไว้ดังนี้

- การกระจายตัวเชิงพื้นที่ ไม่ต่ำกว่า 3,000 คนต่อตารางกิโลเมตร
- มีขนาดประชากรหรือราษฎรตั้งแต่ 50,000 คนขึ้นไป
- มีรายได้พอแก่การปฏิบัติหน้าที่อื่นต้องทำตามกฎหมายกำหนดตารางกิโลเมตร
- มีพระราชกฤษฎีกาการยกฐานะเป็นเทศบาลนคร และระบุชื่อและเขตเทศบาลไว้ด้วย

ตารางที่ 1 แสดงถึงความแตกต่างระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบล และ เทศบาลตำบล

เรื่อง	องค์การบริหารส่วนตำบล	เทศบาลตำบล
1. เงินเดือนผู้บริหาร (ขึ้นอยู่กับรายได้ของหน่วยงาน)	เริ่มต้นที่ 21,860 บาท สูงสุด 26,080 บาท	เริ่มต้นที่ 14,280 บาท สูงสุด 75,530 บาท
2. จำนวนประชากร (เกณฑ์ตามกฎหมาย)	<7,000 คน	≥7,000 คน (แต่ไม่เกิน 15,000 คน)
3. รายได้ท้องถิ่น (เกณฑ์ตามกฎหมาย)	น้อยกว่า 20,000,000 บาท	มากกว่า 20,000,000 บาท
4. จำนวนหน่วยงาน	5,300 แห่ง	2,247 แห่ง
5. อำนาจหน้าที่สำคัญ	-รักษาความสะอาด -จัดให้มีน้ำ,ไฟฟ้า -กำจัดขยะมูลฝอย -ป้องกันโรคติดต่อ -ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	-รักษาความระเบียบเรียบร้อย -จัดให้มีน้ำ,ไฟฟ้า -กำจัดขยะมูลฝอย -ป้องกันโรคติดต่อ -ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
6. อื่นๆ		
6.1 ทำบัตรประชาชน	ไม่ได้	ได้
6.2 ปัญหาอาชญากรรม	ดำเนินการเองไม่ได้	ดำเนินการเองได้

แผนภาพแสดงโครงสร้างการบริหารเทศบาล

ที่มา : คู่มือการจัดตั้งยกฐานะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ปัจจัยในการจัดตั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

มีหลายปัจจัยในการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งปัจจัยดังกล่าวได้แก่ ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านกายภาพและปัจจัยด้านการเมือง โดย ขยายความเพิ่มเติมในส่วนของปัจจัยแต่ละด้าน ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นเกิดขึ้นด้วยประวัติศาสตร์ โดยจะปรากฏในปัจจุบันว่า รัฐบาลกลางได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการบริหารงานท้องถิ่น อันสืบเนื่องจากการเคยมารวมศูนย์อำนาจของส่วนกลาง ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่การกระจายอำนาจมีความล่าช้าเป็นอย่างมาก
2. ปัจจัยด้านสังคม โดยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพิจารณาถึง จำนวนประชากรลักษณะของประชากร สภาพพื้นที่ของชุมชนจำแนกตามสภาพความสลับซับซ้อนของสังคม โดยอาจพิจารณาได้หลายลักษณะ จำแนกออกเป็น สังคมเมืองที่มีประชากรหนาแน่น มีอาชีพหลากหลายและมีโครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจที่ดี สังคมชนบท ซึ่งโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีความขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคมที่เป็นกิ่งเมืองกิ่งชนบทจะเป็นสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากสังคมเมือง จนมีสภาพบางส่วนเป็นเมืองและยังมีบางส่วนที่เป็นสังคมชนบทอยู่มาก และลักษณะสังคมประการสุดท้ายนั้นคือ สังคมที่มีลักษณะแตกต่างจากที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งมีความเจริญทางเศรษฐกิจสังคม การเมืองและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม
3. ปัจจัยด้านกายภาพ คือการกำหนดขนาดของพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งมีหลายแนวคิดด้วยกันกล่าวคือ เรื่องการแบ่งเขตโดยมีจำนวนประชากรใกล้เคียงกันเรื่องความสะดวกในการบริหารที่มีพื้นที่ไม่ใหญ่โตเกินไป เรื่องการคำนึงถึงเขตในความรับผิดชอบที่ไม่ใหญ่มากเกินไป ซึ่งจะทำให้ประชาชนขาดความผูกพันกับท้องถิ่น และองค์การบริหารส่วนตำบลต้องมีขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจนและเหมาะสม
4. ปัจจัยด้านการเมือง คือปัจจัยที่มีความสำคัญมาก ในการจัดตั้งหรือยกฐานะองค์การบริหารส่วน

ตำบลซึ่งการที่รัฐกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองท้องถิ่น หากรัฐยังควบคุมท้องถิ่นอยู่มาก ก็จะเป็นการปกครองท้องถิ่นโดยรัฐเสียมากกว่าการปกครองตนเองโดยประชาชนทั้งนี้การให้อิสระในการตัดสินใจแก่ท้องถิ่น ซึ่งในแต่ละรัฐจะมีลักษณะที่ต่างกัน ตามสภาพการเมืองสังคม ประวัติศาสตร์และนโยบายของรัฐที่เข้ามาบริหารประเทศ การสร้างความเข้าใจทางการเมืองแก่ประชาชน และการให้ความสำคัญของการปกครองท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่รัฐต้องกระทำควบคู่กันไป

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบล

1. ปัจจัยด้านโครงสร้าง โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ว่าจะด้วยรูปแบบใดก็ตาม ต้องมีการอาศัยผู้บริหารท้องถิ่นอันเป็นคนของท้องถิ่นนั้น โดยมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง ซึ่งหากจะกล่าวถึงปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรเมื่อยกฐานะเป็นเทศบาลองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ได้มีรายละเอียดของผู้สมัครเป็นผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมากนัก กล่าวคือ ผู้สมัครต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์ การศึกษาต้องไม่ต่ำกว่ามัธยมปลายหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภามาก่อน สิ่งสำคัญที่สุดต้องไม่เป็นผู้มีพฤติกรรมทางทุจริตในทางตรงหรือทางอ้อมในสัญญากิจการที่ทำกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ถึง 5 ปีนับถึงวันรับสมัคร ซึ่งสามารถสมัครเป็นผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลได้หากมีการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล อันจะมีเงื่อนไขที่สำคัญเพิ่มมากขึ้น ได้แก่การศึกษาของผู้สมัคร ผู้ที่จะสมัครเป็นผู้บริหารท้องถิ่นจะต้องสำเร็จการศึกษอย่างน้อยระดับปริญญาตรี หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภามาก่อน อย่างไรก็ตามปัจจุบันนายกองค์การบริหารส่วนตำบล สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ไปจนถึงปริญญาเอกอยู่มาก และวงการท้องถิ่นเองก็มีช่องทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาเพิ่มความรู้ทางวิชาการมากยิ่งขึ้น โดยถึงแม้จะเป็นการจัดการเรียนที่เป็นหลักสูตรเฉพาะก็ตามแต่ก็สามารถ แต่ก็เชื่อว่าจะเป็นการเพิ่มศักยภาพให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีวิสัยทัศน์ที่ดีต่อการบริหารท้องถิ่นได้ในที่สุด

2. ปัจจัยด้านงบประมาณ เป็นปัจจัยที่สำคัญทางการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่การคลังและงบประมาณเนื่องจากแหล่งที่มาของรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมาจากการจัดเก็บภาษีของประชาชนในพื้นที่ซึ่งหมายถึงการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นกลไกสำคัญของการบริหารงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับการจัดสรรงบประมาณอย่างเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมอยู่แล้ว หากเมื่อมีการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลขึ้นองค์การบริหารส่วนตำบลย่อมเกิดความคาดหวังว่าจะได้รับงบประมาณที่เพิ่มขึ้น และมีการจัดเก็บภาษีที่มากขึ้น ซึ่งหากมีการยกฐานะเป็นเทศบาลแล้วจะประสบปัญหาในส่วนของงบประมาณและรายได้หรือไม่ขึ้นขึ้นขึ้นอยู่กับความเข้าใจของทั้ง องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้บริหาร และประชาชนเอง เนื่องจากการจัดเก็บภาษีจะมากขึ้นหรือเท่าเดิมนั้นขึ้นอยู่กับกรอบข้อบัญญัติในการจัดเก็บซึ่งจะเพิ่มขึ้นไม่เกินร้อยละ 30 ของอัตราภาษีที่จัดเก็บตามประมวลรัษฎากร

3. ปัจจัยด้านการบริหารงานบุคคล ในส่วนของการบริหารงานบุคคลในองค์การบริหารส่วนตำบล

เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากการขับเคลื่อนงานต่าง ๆ อย่างเช่นการจัดบริการสาธารณะแก่ประชาชนในพื้นที่ต้องอาศัยบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความรู้ความเข้าใจประชาชนเพื่อให้สามารถทำงานในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง และสามารถสรุปได้ว่า การยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบลนั้น จะทำให้กรอบอัตรากำลังเพิ่มขึ้น และในขณะเดียวกันเมื่อยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลก็จะสามารถปรับขนาดองค์กร และสามารถปรับระดับตำแหน่งของข้าราชการท้องถิ่นให้สูงขึ้นอีกด้วย จะเห็นได้ว่าการยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบลถือเป็นช่องทางหนึ่งในการสร้างความก้าวหน้าในสายงานของข้าราชการท้องถิ่นอย่างชัดเจน

4. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการที่สำคัญของการปกครองท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นกระบวนการหลัก ซึ่งมีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญว่าให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมือง การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายประการ โดยการเปิดให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสาร การเปิดให้ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงาน การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนการดำเนินโครงการที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน รวมถึงการประชุมประชาคมท้องถิ่น ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนแสดงให้เห็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่ประชาชนค่อนข้างมีปฏิสัมพันธ์ต่อความเชื่อทางวัฒนธรรมประเพณีหรือทางศาสนาถือเป็นวิถีชีวิตของประชาชน ซึ่งในทางการบริหารงานท้องถิ่นนั้นต่างออกไปทั้งนี้อาจเป็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ให้ความไว้วางใจต่อตัวแทนของตนอยู่มาก ซึ่งนี่ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่เชื่อได้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบล อาจไม่ต้องการยกฐานะเป็นเทศบาล หากยกฐานะเป็นเทศบาลสัดส่วนของสมาชิกสภาจะต้องลดน้อยลงอย่างแน่นอน ทำให้เข้าถึงประชาชนได้ยากและโดยปกติแล้วตัวแทนหมู่บ้านตามโครงสร้างอำนาจในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภา ไปจนถึงอาสาสมัครหมู่บ้าน บุคคลเหล่านี้ถือว่ามี ความสำคัญในหมู่บ้านระดับหนึ่ง เนื่องจากประชาชนให้อำนาจในการดำเนินการต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ซึ่งประชาชนจะค่อนข้างยอมรับการตัดสินใจของบุคคลดังกล่าว ทั้งนี้ในกระบวนการการมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นนั้นต้องมีตัวแทนประชาชนที่ดี ทั้งนี้ประชาชนเองจำเป็นต้องตระหนักในหน้าที่พลเมืองโดยให้ความร่วมมือกับท้องถิ่นของตนด้วยเช่นกัน

5. ปัจจัยด้านอำนาจหน้าที่การจัดบริการสาธารณะ การจัดบริการสาธารณะเป็นการสร้างความไว้วางใจให้กับประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นการให้บริการแก่ประชาชน ในการดำเนินการจัดการบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนนั้น คำที่คุ้นหูที่สุดสำหรับประชาชนน่าจะเป็นอย่างคำขวัญที่ว่า น้ำไหลไฟสว่าง ทางสะดวก ซึ่งแท้ที่จริงแล้วท้องถิ่นไม่ได้ให้บริการได้เฉพาะโครงสร้างพื้นฐานแต่ท้องถิ่นสามารถให้บริการได้หลากหลายโดยมีการจัดการกิจออกเป็น 7 การกิจ ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านการจัดระเบียบชุมชนสังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการวางแผนการส่งเสริมการลงทุนพาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการศาสนา ศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการ และการสนับสนุนการปฏิบัติการกิจของส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งการกิจดังกล่าวได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และตามพระราชบัญญัติ

กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ดังนี้ซึ่งหากจะพิจารณาอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลกับเทศบาลตำบลก็มีความแตกต่างกัน

บทสรุป

กล่าวโดยสรุปการเปลี่ยนแปลงฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบลนั้นจะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้ (1)ปัจจัยด้านโครงสร้าง (2)ปัจจัยด้านงบประมาณ (3)ปัจจัยด้านการบริหารงานบุคคล (4)ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน (5)ปัจจัยด้านอำนาจหน้าที่การจัดบริการสาธารณะ และโดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบลมีความมุ่งหมายสำคัญคือ เพื่อให้หน่วยงานปกครองท้องถิ่นนั้น ได้มีอำนาจหน้าที่สามารถให้บริการสาธารณะ รวมถึงพัฒนาท้องถิ่นได้ในขอบเขตที่กว้างขวางและมีอิสระในการบริหารงานมากขึ้นด้วย อีกทั้งมีทรัพยากรการบริหารเพิ่มขึ้นกว่าเดิม แต่จากการศึกษาอาจพิจารณาได้ว่าค่อนข้างสวนทางกันเจตนากรณีในการจัดตั้งดังกล่าว นั่นคือขอบเขตอำนาจหน้าที่อาจไม่ได้กว้างขวางมากนักเนื่องจากอำนาจโดยทั่วไปที่ปรากฏในพระราชบัญญัติจัดตั้ง ทั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลนั้นอำนาจแทบไม่ต่างกัน ในขณะที่อำนาจในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ซึ่งกำหนดขอบเขตอำนาจทั้งเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลไว้อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับฐานะทางการคลังของท้องถิ่นนั้นว่าจะสามารถดำเนินการตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดได้มากน้อยเพียงใด ขณะที่เรื่องการกำกับดูแลนั้นเทศบาลตำบลต้องถูกกำกับดูแลจากส่วนกลางและระดับจังหวัดเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในด้านการคลังท้องถิ่นก็ไม่เป็นไปตามประมาณการและไม่สามารถพึ่งตนเองได้ อีกทั้งในกระบวนการยกฐานะก็มีปัญหานานับประการ และหลังจากเปลี่ยนเป็นเทศบาลตำบลก็ยังพบกับประเด็นท้าทายหลายประการด้วยกัน เมื่อเป็นดังนี้้องค์การบริหารส่วนตำบลที่จะทำการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบลจำเป็นต้องศึกษาปัจจัยต่างๆ และผลกระทบให้รอบด้าน และที่สำคัญต้องให้ความสำคัญกับประชาชนด้วยความจริงใจ ไม่ให้เป็นเนื่องจากอาจมองเพียงว่าเทศบาลตำบลเป็นของข้าราชการประจำและนักการเมืองท้องถิ่นเพียงเท่านั้นเหมือนว่าประโยชน์จะพึงมีแก่ข้าราชการประจำและนักการเมืองท้องถิ่นมากกว่าประชาชน ดังนั้นต้องทำให้การปกครองท้องถิ่นเป็นการปกครองตนเองของประชาชนอย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการสำเร็จลุล่วงลงได้ ด้วยความกรุณา จากศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ วชิรขจร และรองศาสตราจารย์ ดร.ศิวาสสรณ์ วงศ์ทองดี ที่ได้สละเวลาอันทรงคุณค่าในการให้คำแนะนำ แนวทางในการทำบทความวิชาการฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ชลิดา แยมศรีสุข ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องของบทความวิชาการด้วยความเอาใจใส่อย่างดีจนทำให้บทความวิชาการฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์และการศึกษาครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากเว็บไซต์องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ จังหวัดตรัง

เอกสารอ้างอิง

- สุนทรชัย ขอบยศ. (2555). *กระบวนการและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบล : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลในจังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ธีรเดช สิริอาไพรัตน์. (2551). *การเมืองในกระบวนการยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นเป็นเทศบาล: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ฟ้าใส เสนาธรรม. (2551). *ผลกระทบของการยุบรวมองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบล: กรณีศึกษาตำบลบ้านปิน อำเภอลอง จังหวัดแพร่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, คณะรัฐประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุพาภรณ์ รักษาคุณ. (2546). *ทัศนะของประชาชนต่อการยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบล กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองควาย อำเภอลำดอง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ลดาวลย์ วัฒนาโกศัย. *ความพร้อมของคณะกรรมการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอลำดอง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประทาน คงฤทธิศึกษากร. 2534. *การปกครองท้องถิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ .
- ประทาน คงฤทธิศึกษากร 2529. *สุขภาพในฐานะหน่วยการปกครองตนเอง : ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อโอกาสการยกฐานะเป็นเทศบาลของสุขภาพ, กรุงเทพฯ: เอกสารการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. คู่มือการจัดตั้งยกฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น*. <http://www.dla.go.th/upload/templateOrganize/menu/2014/10/1413194928266.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2565)

การปรับตัวในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ในยุควิถีใหม่¹

Nonprofit Human Resource Management Adjustments in the New Normal¹

กรณ์ หุวนันท์²

Gorn Huvanandana²

วันรับบทความ 12 ตุลาคม 2565

วันแก้ไขบทความ 15 พฤศจิกายน 2565

วันตอบรับบทความ 1 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

สถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (Covid-19) ส่งผลกระทบต่อวิถีในการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคม รวมถึงในแง่ของการบริหารจัดการองค์กรในทุกภาคส่วนซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงของสภาพการณ์ซึ่งมีความผันผวนสูง องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและภาคประชาสังคม ถือเป็นกลไกในการขับเคลื่อนสังคมเพื่อบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยภาคส่วนนี้มีคุณลักษณะเฉพาะหลายประการ โดยเฉพาะในแง่ของความสามารถในการแสวงหารายได้และการพึ่งพาตนเองทางการเงิน รวมถึงด้านองค์ประกอบของแรงงานอาสาสมัครอันเป็นทุนมนุษย์ที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนพันธกิจขององค์กรประเภทนี้ ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง หนึ่งในมิติที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร อาทิ ความต่อเนื่องของภาวะผู้นำ การรักษาแรงจูงใจในการให้บริการสาธารณะ รวมถึงคุณลักษณะของแรงงานในภาคส่วนนี้ซึ่งทวีความหลากหลายและเกิดช่องว่างระหว่างช่วงวัยมากขึ้น ข้อเสนอแนะและแนวทางในการปรับตัวเพื่อปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการจัดการทุนมนุษย์เพื่อรักษาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและตอบสนองต่อความพลิกผันในยุควิถีใหม่ คือ การปรับโครงสร้างองค์กรให้มีลักษณะแบนราบและยืดหยุ่น มุ่งเน้นการ

¹ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 15 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ 11 - 12 ตุลาคม พ.ศ. 2565

² ดร.กรณ์ หุวนันท์, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ 10240

² Dr. Gorn Huvanandana, Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration, Bangkok, 10240, Thailand, Email: gornhuva@gmail.com

ปฏิบัติงานโดยเน้นที่ผลลัพธ์ของงานเพื่อบรรลุเป้าหมายและพันธกิจ พนักงานจะต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะและสมรรถนะต่าง ๆ ให้ทันการเปลี่ยนแปลง เช่น ความรู้เท่าทันด้านดิจิทัล ความรู้เท่าทันระหว่างช่วงวัย ซึ่งจะช่วยให้พนักงานสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อตอบโจทย์รูปแบบการทำงานในยุควิถีใหม่ นอกจากนั้นพนักงานในองค์กรควรจะได้รับส่งเสริมให้พัฒนาและรักษาระดับของการมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อถ่ายทอดความรู้และสร้างความร่วมมือระหว่างกัน บทความนี้ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ในการประยุกต์องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ที่คำนึงถึงบริบทเฉพาะของภาคส่วนนี้ ในยุคที่การปรับตัวเพื่อสนองตอบต่อปัจจัยแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการประยุกต์และบูรณาการแนวคิดด้านการบริหารจัดการคนเก่งและการสร้างความต่อเนื่องในภาวะการนำขององค์กรไม่แสวงหากำไรที่มุ่งเน้นเป้าหมายในการให้บริการแก่ประชาสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์, การจัดการองค์กรไม่แสวงหากำไร, การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรไม่แสวงหากำไร, ทุนมนุษย์, ภาคประชาสังคม

Abstract

The situation of the outbreak of the novel coronavirus disease 2019 (Covid-19) has affected the way of life of the people in society, including in terms of organizational management in all sectors that need to adapt to changes in the environment, which is highly volatile. Nonprofit organizations and civil society are considered a mechanism to drive society toward achieving sustainable development goals. The sector has a number of distinctive characteristics, including its earning capabilities and financial self-reliance. Another unique quality lies in its workforce component, with the utilization of volunteers as significant human capital in driving outcomes to achieve the organizational mission. Aspects of human resource management will be addressed, including critical issues of leadership continuity, sustaining employee and volunteer public service motivation, and the emerging challenge of a widening generation gap, which may affect working relationships among a more diverse workforce. Recommendations and practical guidelines for adapting human capital management strategies to maintain efficiency and respond to changes in the new normal are proposed. First, nonprofits should place emphasis on adjusting the organizational structure to be flat and flexible, focusing on the key results that contribute to the goals' attainment. Second, employees must continually learn to develop skills and competencies such as digital literacy and intergenerational literacy to keep up with technological changes and the new norms of this era. In addition, employees in the organization should be encouraged to redevelop and maintain a decent level of inter-action that supports knowledge transfer and enhanced

cooperation amongst colleagues. This article discusses the benefits of incorporating talent management and leadership succession concepts within the context of nonprofit organizations in order to provide essential services to civil society in a sustainable manner.

Keywords: HRM; Nonprofit Management; Nonprofit HRM; Human Capital; Third Sector.

บทนำ

การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรไม่แสวงหากำไรนั้นมีความจำเพาะในเชิงบริบทหลายประการ ฉะนั้นการประยุกต์ใช้หลักแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ซึ่งริเริ่มและพัฒนาโดยมุ่งเน้นไปที่พนักงานที่ได้รับค่าตอบแทนในภาคเอกชนจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในบริบทของภาคส่วนที่แตกต่าง สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนนคือ องค์กรไม่แสวงหากำไรมีข้อจำกัดที่เป็นลักษณะเด่นบางประการ อาทิ การไม่สามารถกระจายผลประโยชน์รายได้กลับสู่ผู้ถือหุ้น (non-distribution constraint) และด้านองค์ประกอบของแรงงานที่มีการใช้อาสาสมัคร (volunteer) ที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้าง ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายและภารกิจของโครงการ อย่างไรก็ตาม องค์กรประกอบหลักของการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ก็ยังคงมีความคล้ายคลึงอย่างมีนัยยะ เนื่องจากไม่ว่าจะเป็นองค์กรในภาคส่วนใด ก็จะต้องอาศัยกระบวนการการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ การสรรหาและคัดเลือก การพัฒนาบุคลากร การสร้างแรงจูงใจและความผูกพัน ในการที่จะดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าเสมือนสินทรัพย์หลักขององค์กร

การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ (SHRM) เป็นเครื่องมือที่นักวิชาการนำมาเสริมในการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์จะบูรณาการแนวคิดของการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ (HRM) แบบดั้งเดิมเข้ากับเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์กร โดยอาศัยการเชื่อมโยงระหว่างภารกิจและผลการปฏิบัติงาน (Akingbola, 2013) ซึ่งทำให้องค์กรในภาคประชาสังคมสามารถนำแนวคิดไปปรับใช้ได้อย่างตรงจุดและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของการบริหารงาน แทนที่จะเป็นการหยิบยืมแนวคิดที่มุ่งเน้นการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรภาคเอกชน ซึ่งมีจุดประสงค์หลักในการแสวงหากำไรกลับคืนสู่ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของกิจการ จากแนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ จะเห็นว่าองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรนิยมนำหลักการมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับแนวทางบริหารจัดการของตนเองเพื่อประโยชน์หลายประการ Armstrong (2016) ได้เสนอว่า การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับองค์กรนั้นส่งผลให้องค์กรสามารถป้องกันปัญหาที่พึงจะเกิดจากการรับบุคลากรที่ไม่เหมาะสมกับงาน และช่วยบรรเทาปัญหาการลาออกของพนักงาน ปัญหาการรับพนักงานที่ขาดแรงจูงใจในงาน ปัญหาด้านคติความและการพิพาทเกี่ยวกับการจ้างงาน เป็นต้น การที่จะเก็บเกี่ยวข้อดีของการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ให้ได้มาก จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารองค์กรและฝ่ายทรัพยากรบุคคล ในการวางแผนเพื่อนำแนวคิดมาประยุกต์ให้เข้ากับบริบทขององค์กรได้อย่างเหมาะสม และสามารถปรับเปลี่ยนได้ทันต่อสถานการณ์ การบริหารจัดการ

ทรัพยากรเชิงกลยุทธ์ที่ถูกนำมาปรับใช้ในองค์การภาคประชาสังคมอาจรวมถึง การแสวงหาทรัพยากรบุคคลที่ยึดมั่นในคุณค่าซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายและพันธกิจขององค์การ (mission attachment) การพัฒนาวิชาชีพของบุคลากร การพัฒนาระบบค่าตอบแทนที่สามารถแข่งขันได้ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า เมื่อองค์การในแต่ละภาคส่วนมีเป้าหมายและภารกิจที่แตกต่างกัน การบริหารจัดการทรัพยากรเชิงกลยุทธ์สามารถที่จะเติมเต็มความต้องการที่แตกต่างกันหลากหลายดังกล่าว โดยการประยุกต์ใช้เครื่องมือและเทคนิคทางการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์แบบดั้งเดิมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เพื่อบรรลุภารกิจของแต่ละองค์การหรือกลุ่มงาน

จากประเด็นของความแตกต่างของภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านแรงจูงใจ และด้านองค์ประกอบของแรงงาน ทำให้ผู้เขียนต้องการทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในบริบทขององค์การไม่แสวงหากำไร อาทิ ข้อจำกัดทางการเงินและความสามารถในการแสวงหารายได้อย่างยั่งยืน ข้อจำกัดในการสรรหาคนเก่งและความต่อเนื่องในภาวะผู้นำ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงพลิกผันสูง และการดำเนินชีวิตในยุควิถีใหม่ซึ่งมีบทบาทต่อการปรับตัวในการบริหารจัดการองค์การในลักษณะนี้ ท่ามกลางการแข่งขัน ความอยู่รอด ในสถานะที่ยังคงมีการแพร่ระบาดของโรคระบาดที่ส่งผลกระทบต่อ การปรับตัวขององค์การในหลายมิติ วัตถุประสงค์หลักของบทความนี้จึงเป็น การศึกษาเพื่อเพิ่มความเข้าใจใน ฉากทัศน์ของการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์การที่ไม่แสวงหากำไร รวมถึงการวิเคราะห์ข้อจำกัดเพื่อ สังเคราะห์แนวปฏิบัติสำหรับองค์การที่จะสามารถนำไปประยุกต์ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงของยุควิถีใหม่ บทความนี้ใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์ประเด็นสำคัญ เพื่อการอภิปราย ตลอดจนนำเสนอข้อเสนอแนะ โดยมีขอบเขตการศึกษาในมิติของการบริหารจัดการองค์การ ที่เน้นไปในมุมขององค์การที่ไม่แสวงหากำไรในช่วงแห่งการปรับตัวเข้ากับยุควิถีใหม่ รวมถึงการเผยแพร่แนวคิด แก่ผู้สนใจและนักวิชาการซึ่งอาจทำการต่อยอดการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นด้านการบริหารจัดการทรัพยากร มนุษย์ในองค์การประเภทนี้ ถือเป็นโอกาสในการเติมเต็มช่องว่างขององค์ความรู้เฉพาะด้านอันจะเป็น ประโยชน์แก่วงวิชาการในสาขาวิชาอีกด้วย

การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ในองค์การไม่แสวงหากำไร

จากการที่แรงงานในภาคส่วนประชาสังคม (และรวมถึงแรงงานบุคลากรในภาครัฐ) มักมีคุณลักษณะ เฉพาะ คือ การมีแรงจูงใจในการให้บริการสาธารณะ (Public service motivation - PSM) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ อธิบายเกี่ยวกับแรงจูงใจของคนที่ให้บริการสาธารณะ กล่าวคือ หลักในการกระตุ้นพฤติกรรมทางเลือกที่จะ ให้บริการแก่สาธารณะ ซึ่ง Perry (1997) ได้เสนอ 4 มิติที่ก่อให้เกิดระดับ PSM ที่สูงคือ 1) ความรู้สึกดึงดูด เชื่อมโยงต่อการดำเนินนโยบายสาธารณะ 2) พันธะต่อการดำเนินสาธารณประโยชน์ 3) ความมีเมตตาจิต และ 4) การอุทิศเป็นผู้ให้ การนำแนวทางและหลักการ SHRM มาปรับใช้จึงต้องคำนึงถึงคุณลักษณะของ PSM ดังกล่าว เพื่อทำความเข้าใจในการประยุกต์ใช้กลยุทธ์อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การศึกษาของ Guo และ คณะ (2011) พบว่า ขนาดขององค์การมีผลต่อการนำแนวปฏิบัติด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกล ยุทธ์มาปรับใช้ กล่าวได้ว่า องค์การไม่แสวงหาผลกำไรที่มีขนาดใหญ่และมีอัตรากำลังคนมากมีแนวโน้มที่จะใช้ การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์มากกว่าองค์การที่มีขนาดเล็กและดำเนินงานโดยอาศัย

อัตรากำลังที่เป็นอาสาสมัครเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่เดียวกัน Akinlade & Shalack (2017) ได้มีการสนับสนุนให้บูรณาการแนวทางในการจัดการอาสาสมัครเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ เพื่อส่งเสริมให้องค์การที่ไม่แสวงหาผลกำไรซึ่งต้องพึ่งพาแรงงานอาสาสมัคร ได้ประยุกต์ใช้แนวทางการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะขององค์การ

ทฤษฎีทางเลือกภาคส่วนและปรากฏการณ์การเปลี่ยนงานข้ามภาคส่วน

แนวคิดที่ช่วยในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแรงงานในภาคส่วนประชาสังคมนั้น คือ ทฤษฎีทางเลือกภาคส่วน (sector choice theory) ที่ได้อธิบายว่า แรงงานในภาคส่วนต่าง ๆ นั้นคัดสรรตนเองเข้าสู่ภาคส่วนนั้น ๆ โดยความสมัครใจ (self-selection) โดยที่ไม่ได้เกิดจากความบังเอิญในการจ้างงานตามอัตรากำลังที่ว่างอยู่ในตลาดแรงงานแต่อย่างใด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แรงงานในภาคประชาสังคมนั้นถูกดึงดูดโดยแรงจูงใจที่มีลักษณะเฉพาะ คล้ายคลึงกับแรงงานบุคลากรภาครัฐ หากแต่มีความแตกต่างจากแรงงานในภาคเอกชน ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในการคัดเลือกตนเองเข้าสู่ภาคส่วน คือค่าจ้างส่วนต่าง (wage differentials) ซึ่งเป็นเหตุให้แรงงานภาคเอกชนถูกดึงดูดด้วยค่าจ้างที่สูงกว่าการทำงานในภาครัฐและภาคประชาสังคมนั่นเอง ดังนั้นทฤษฎีนี้ได้อธิบายถึงแรงจูงใจของบุคลากรภาครัฐ ที่ให้คุณค่ากับ PSM ผ่านการให้บริการสาธารณะเป็นหลัก โกล่เคียงกับแรงงานของภาคประชาสังคมซึ่งให้ความสำคัญกับความสอดคล้องระหว่างคุณค่าและค่านิยมส่วนตนกับพันธกิจขององค์การเป็นหลัก ซึ่งเป็นเหตุผลให้แรงงานในภาคส่วนนี้ยอมที่จะได้รับค่าจ้างที่ต่ำกว่าเมื่อเทียบกับภาคเอกชน เพื่อเลือกภาคส่วนที่สามารถตอบสนองแรงจูงใจในการสร้างคุณค่าในการบรรลุเป้าหมายเพื่อสังคมของตน (Russell et al., 2020) เพราะเหตุนี้การได้อุทิศตนทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายและภารกิจที่เติมเต็มคุณค่าของแรงงานภาคประชาสังคมจึงสามารถทดแทนค่าจ้างส่วนต่าง ซึ่งในกรณีของการเป็นอาสาสมัครนั้น อาจมองได้ว่าเป็นการอุทิศความรู้ความสามารถ พลังกาย พลังใจ จึงเปรียบเสมือนเป็นการบริจาคให้กับองค์การสาธารณกุศลในรูปแบบที่ไม่ใช่เงินตรา (non-monetary contributions)

ในขณะที่เดียวกัน แรงงานในแต่ละภาคส่วนก็สามารถที่จะสลับสับเปลี่ยนข้ามภาคส่วนได้ ในสหรัฐอเมริกาพบว่า ผู้จัดการในองค์การไม่แสวงหาผลกำไรจำนวนมาก ได้ย้ายงานมาจากภาคเอกชนภายหลังจากการทำงานไประยะหนึ่ง โดยหันมาให้ความสำคัญกับการยึดมั่นในคุณงามความดีและการเสียสละอุทิศตนในการทำเพื่อผู้อื่น (altruism) ปรากฏการณ์การเปลี่ยนงานข้ามภาคส่วน (sector-switching) นั้นเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาว่า พนักงานในองค์การจำนวนมากมีการเปลี่ยนงาน และไม่ได้ทำงานอยู่ในองค์การใดองค์การหนึ่งตลอดช่วงชีวิตการทำงาน ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า องค์การที่ไม่แสวงหาผลกำไรสามารถใช้กลยุทธ์เพื่อดึงดูดผู้มีศักยภาพจากภาคส่วนอื่นๆได้ หากสามารถสร้างแรงจูงใจที่ตอบโจทยในเชิงค่านิยมของปัจเจกบุคคลนั้นๆได้อย่างตรงจุด (Word & Park, 2009; Word & Park, 2015) กล่าวเฉพาะในภาคประชาสังคม แรงงานของภาคส่วนนี้มักให้คุณค่าที่ยึดโยงกับแรงจูงใจจากปัจจัยภายใน (intrinsic motivation) มากกว่าแรงจูงใจจากปัจจัยภายนอก (extrinsic motivation) กล่าวคือ แรงงานของภาคประชาสังคมให้ความสำคัญอย่างมากกับตัวงานที่สร้างคุณค่าและก่อให้เกิดความหมาย มีความท้าทาย และให้อิสระและและสร้างสมดุลที่ดีในการทำงานและการดำเนินชีวิต ขณะเดียวกัน แรงจูงใจจากปัจจัยภายนอกเช่น

ค่าตอบแทน รางวัล เกียรติยศ สวัสดิการ ความมั่นคง รวมถึงผลประโยชน์ในรูปแบบอื่น ๆ ก็ยังคงมีความสำคัญ แม้จะรองจากปัจจัยจูงใจจากภายในข้างต้น (Light, 2002; Theuvsen, 2004)

การวางแผนการเงินและความสามารถในการสร้างรายได้ในระยะยาวขององค์กร ที่ไม่แสวงหากำไร

ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งที่สำคัญต่อการดำเนินงานขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรก็คือ ปัจจัยทางการเงิน จะพบว่าองค์กรในภาคประชาสังคมมีการพึ่งพิงในเชิงการเงินมากเมื่อเทียบกับภาคส่วนอื่น กอปรกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของโลก ซึ่งทวีความผันผวนและความไม่แน่นอน โดยเฉพาะหลังจากการเกิดการระบาดของโรค Covid-19 เป็นสาเหตุให้องค์กรในภาคส่วนนี้ ต้องดำเนินการวางแผนด้านงบประมาณอย่างรัดกุมด้วยข้อจำกัดทางการเงิน ความจำเป็นในการพึ่งพิงผู้ให้ทุนในสถานการณ์เช่นนี้ถือเป็นความท้าทายอย่างมากของผู้บริหารและผู้นำคนนโยบายขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เนื่องจากมีแนวโน้มในการได้รับการสนับสนุนอุดหนุนทางการเงินน้อยลงจากผู้ให้ทุน ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนในการวางแผนการเงิน สิ่งนี้ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจของพนักงานขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร (Cunningham, 2005) ซึ่งเมื่อพิจารณาในแง่ของความมั่นคงทางอาชีพแล้วถือว่ามีความมั่นคงในทางอาชีพต่ำกว่าพนักงานบุคลากรในภาครัฐอย่างมีนัยยะ เนื่องจากบุคลากรในภาครัฐได้รับสวัสดิการและมีกำหนดการเกษียณอายุที่แน่นอน มีความมั่นคงในระดับสูงหากไม่ได้กระทำการละเมิดหรือผิดวินัยทางราชการ ในขณะที่แรงงานในภาคประชาสังคมนั้น มักมีสัญญาจ้างระยะที่สั้นกว่าและมักไม่ได้รับรองการจ้างงานจนเกษียณอายุแบบบุคลากรในภาครัฐและในกรณีของแรงงานอาสาสมัครอาจมีความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ไร้พันธะสัญญาด้วยซ้ำ (non-contractual relationship)

เมื่อพิจารณาถึงกลุ่มอาสาสมัคร จะพบว่าแรงงานประเภทนี้ มักไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เนื่องจากหลายองค์กรไม่ได้ทำสัญญาจ้างเป็นกิจจะลักษณะ หรือหากทำก็ไม่ได้มีเนื้อหาที่ครอบคลุมถึงสิทธิต่างๆ ดังเช่น พนักงานประจำพึงจะมีในการจ้างงาน เนื่องจากการอาสาช่วยงานตามความสมัครใจ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงงานและผลลัพธ์อาจก่อให้เกิดความรู้สึกไม่เท่าเทียมหรือเหลื่อมล้ำขึ้นได้ ผู้บริหารองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและฝ่ายทรัพยากรบุคคล จึงควรพิจารณาถึงความแตกต่างหลากหลายทางองค์ประกอบของแรงงานภายในองค์กร เพื่อรักษาแรงจูงใจในการให้บริการสาธารณะของทั้งพนักงานประจำและอาสาสมัครที่จะช่วยขับเคลื่อนองค์กรในการดำเนินเป้าหมายและบรรลุพันธกิจอย่างเหมาะสม แม้ว่าตามทฤษฎีดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น จะให้ความสำคัญและน้ำหนักไปที่ปัจจัยแรงจูงใจภายในมากกว่าแรงจูงใจภายนอกเมื่อเทียบกับภาคเอกชนก็ตาม ทว่าพนักงานประจำในองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรก็ยังคงให้คุณค่ากับค่าตอบแทนที่เหมาะสมและเป็นธรรมซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับตลาดแรงงาน เนื่องจากความจำเป็นในการดำรงชีวิตและสถานะเศรษฐกิจที่ชะลอตัว ส่งผลต่อกำลังซื้อและการออมเงินเพื่อดำรงชีวิตในระยะยาวของแรงงานในทุกๆ ภาคส่วน การเกิดขึ้นของสังคมสูงวัยทำให้แรงงานในตลาดแรงงานทุกภาคส่วนต้องหันมาคำนึงถึงการวางแผนการเงินและการออมระยะยาว เพื่อสามารถดำรงชีพโดยไม่สร้างภาระให้แก่ลูกหลาน ฉะนั้นจึงไม่อาจคาดหวัง

ว่า แรงงานในภาคประชาสังคมจะยังคงยอมรับระวางโทษของค่าจ้าง (wage penalty) จากการยอมรับค่าจ้างที่ต่ำกว่าภาคเอกชนได้เท่ากับสมัยก่อน อีกทั้งยังมีแนวโน้มที่แรงงานจะยืดระยะเวลาการทำงานหรือขยายการเกษียณอายุออกไปเพื่อหารายได้ในการดำรงชีวิตในช่วงวัยสูงอายุ ซึ่งเทคโนโลยีทางการแพทย์และทางสาธารณสุขจะช่วยให้อายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์ทั่วโลกสูงขึ้น จนอาจเป็นภาระต่อระบบสวัสดิการของประเทศต่าง ๆ หากผู้สูงอายุไม่สามารถพึ่งพิงตนเองหรือบุตรหลานได้

การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรไม่แสวงหากำไรจึงควรปรับสมดุลระหว่างการรักษาแรงจูงใจและการบริหารค่าตอบแทนที่เอื้อต่อการดำรงชีพของแรงงาน ในขณะเดียวกัน การเสาะแสวงหาอาสาสมัครที่ยินดีและเต็มใจจะอุทิศเวลาและความรู้ความสามารถให้กับองค์กร โดยเป็นผู้ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากสภาพคล่องในเชิงเศรษฐกิจ จะเป็นสิ่งที่ท้าทายของผู้บริหารองค์กรภาคส่วนนี้เป็นอย่างยิ่ง แม้ผู้สูงวัยจะมีแนวโน้มที่จะยึดมั่นในคุณค่าของการเป็นผู้ให้และตอบแทนคืนให้กับสังคมมากกว่าคนยุคถัด ๆ มา ซึ่งงานวิจัยของ Choi & Chou (2010) พบว่า อาสาสมัครสูงวัยมีแนวโน้มที่จะใช้เวลาในการทำงานจิตอาสามากกว่าอาสาสมัครรุ่นที่มียาอายุน้อยกว่า ตามแนวทางที่ได้รับมาจากคำสอนของศาสนาที่นับถือและการปลูกฝังจากระบบการศึกษาในยุคก่อน ปัจจุบันผู้สูงอายุจำนวนมากจำเป็นต้องเอาตัวรอดจากสภาวะการระบาดและสภาพเศรษฐกิจฝืดเคืองจนไม่อาจจะทุ่มเทเวลาและความสามารถในการทำงานอาสาสมัครดังเช่นเดิม ส่วนผู้ที่เป็นวัยทำงานที่ยังอยู่ในตลาดแรงงานจำนวนมากก็เผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ สภาวะการณ์ที่ได้กล่าวถึงเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะภาระของการดูแลครอบครัวเพื่อดูแลผู้สูงอายุและผู้เยาว์ที่ไม่สามารถหารายได้อย่างเต็มกำลัง ประเด็นของการย้ายงานข้ามภาคส่วนของแรงงาน (sector switching) ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นด้วยภาวะความจำเป็นทางเศรษฐกิจ จึงทำให้แรงงานต้องละทิ้งค่านิยมที่ยึดถือซึ่งสอดคล้องกับภารกิจขององค์กรในภาคประชาสังคม ไปสู่งานที่สร้างรายได้ที่เพียงพอกับความต้องการของครัวเรือน ประเด็นเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรต้องคาดการณ์ว่าจำนวนของอาสาสมัครจะมีเพียงพอต่อการดำเนินการขององค์กรหรือไม่ภายหลังการฟื้นตัวของสภาวะการระบาด รวมถึงกลยุทธ์ที่ใช้ในการสรรหาอาสาสมัครจะต้องมีการปรับเปลี่ยนหรือไม่ เพื่อรักษาอัตราค่าจ้างที่เหมาะสมเพียงพอต่อการดำเนินการขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรในยุควิถีใหม่ กอปรกับความสามารถในการหารายได้ขององค์กรที่อาจจะลดลงและงบประมาณที่ถูกลดทอนตามสภาวะ จะทำให้องค์กรในภาคประชาสังคมมีการพึ่งพิงทางการเงินสูงขึ้นและเป็นอุปสรรคที่เพิ่มข้อจำกัดในการดำเนินการเพื่อบรรลุพันธกิจดั้งเดิมหรือไม่

การออกแบบงานเพื่อสร้างคุณค่าและความหมายให้ตัวงาน

หนึ่งในกลยุทธ์ของการสร้างความผูกพันกับเหล่าอาสาสมัครซึ่งมักไม่ได้รับผลตอบแทน ในรูปของค่าจ้างและเงินเดือน คือการสร้างคุณค่าให้กับงานของเหล่าอาสาสมัคร (job enrichment) โดยองค์กรสามารถให้อิสระและเพิ่มการมีส่วนร่วมของเหล่าอาสาสมัครในการกำหนดบทบาทและหน้าที่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความรู้และประสบการณ์ ความสามารถและสมรรถนะของบุคคล ซึ่งแต่เดิม องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรมักไม่ได้ให้บทบาทกับเหล่าอาสาสมัครในการกำหนดทิศทางและกลยุทธ์ในการปฏิบัติงาน หากแต่มักเป็นการกำหนดขึ้นโดยพนักงานประจำไม่ว่าจะเป็นฝ่ายทรัพยากรบุคคลหรือหัวหน้าส่วนงานที่กำลังดูแล

อาสาสมัครโดยตรง ทั้งที่เป็นจริงแรงงานกลุ่มอาสาสมัคร นั้นเป็นผู้ที่ใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับการให้บริการโดยตรง ซึ่งเปรียบเสมือนบุคลากรด่านหน้า (front line workers) และข้าราชการผู้ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับประชาชน (street-level bureaucrats) ซึ่งเป็นบุคลากรด่านหน้าผู้มองเห็นและเข้าถึงปัญหามูลฐานในการให้บริการสาธารณะ และสามารถเข้าใจถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้ที่รับบริการ (Lipsky, 2010) ดังนั้นองค์การที่ไม่แสวงหาผลกำไรจึงควรส่งเสริมบทบาทของเหล่าอาสาสมัครให้มีส่วนร่วมมากขึ้นในการสร้างคุณค่าให้กับงานของตน ซึ่งอาจรวมถึงการออกแบบงาน (job design) ให้มีความสอดคล้องกับคุณค่าส่วนบุคคลและพันธกิจขององค์การ สิ่งที่น่าทึ่งคือ อาสาสมัครได้ทำงานที่มีความหมายและสร้างคุณค่าที่เป็นแรงบันดาลใจให้กับตนเอง ซึ่งเป็นพลังส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนผลกระทบเชิงบวกให้กับชุมชนและสังคม ในทางกลับกันหากอาสาสมัครได้รับงานที่ไม่ได้ให้ความสนใจ ไม่มีความถนัด และไม่ได้ให้คุณค่าหรือความหมายใด ๆ แก่ตนก็อาจจะถอนตัวอย่างง่ายดาย เนื่องจากอาสาสมัครนั้นเป็นจิตอาสาผู้เข้ามาช่วยงานด้วยความสมัครใจ ไม่เหมือนพนักงานประจำที่มีสัญญาจ้างเป็นกรอบพันธะสัญญาตามกฎหมาย ในสถานะของนายจ้างและลูกจ้าง

การบริหารจัดการคนเก่งและความต่อเนื่องในภาวะการนำขององค์การไม่แสวงหาผลกำไร

ขณะเดียวกัน หัวข้อด้านการบริหารจัดการคนเก่ง (*Talent management - TM*) ก็ยังคงเป็นประเด็นที่สำคัญโดยไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า องค์การในทุกภาคส่วนล้วนประสบปัญหาการแสวงหาคนเก่งที่มีศักยภาพสูงให้กับองค์การของตน การแข่งขันเพื่อช่วงชิงบุคลากรที่เป็นดาวเด่นของตลาดงานเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายฝ่ายทรัพยากรบุคคลในยุควิธีใหม่เป็นอย่างยิ่ง จากการทบทวนวรรณกรรมการจัดการคนเก่ง พบว่าแนวคิดนี้เริ่มเป็นที่สนใจเมื่อบริษัทที่ปรึกษาธุรกิจ *McKinsey* ได้ริเริ่มนำมาขยายความ โดยเน้นในห้วงการเห็นถึง แนวโน้มของการขาดแคลนคนเก่ง (*talent shortage*) ซึ่งนักวิชาการอธิบายว่า เกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลให้จำนวนคนเก่งในตลาดแรงงานไม่เพียงพอต่อความต้องการ ปัจจัยเหล่านั้น ได้แก่ ความคล่องตัวของ การเคลื่อนย้ายแรงงานจากปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ ความผันแปรของระบบเศรษฐกิจโลก ความหลากหลายของแรงงาน และการถูกดิสรัปต์จากนวัตกรรม (*Beechler & Woodward, 2009*) ซึ่งกล่าวเฉพาะในภาคประชาสังคมนั้นต้องอาศัยแรงจูงใจในการให้บริการสาธารณะเป็นการเฉพาะ ประกอบกับคำตอบแทนที่ไม่สามารถแข่งขันกับภาคเอกชนได้ ทำให้การดึงดูดคนเก่งที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการบรรลุพันธกิจองค์การ กลายเป็นประเด็นสำคัญที่คณะกรรมการและผู้บริหารองค์การต้องให้ความสำคัญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ มีการศึกษามากมายที่ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการบริหารจัดการคนเก่ง กล่าวคือ แนวปฏิบัติในการจัดการคนเก่งที่ดี สามารถช่วยเพิ่มความสามารถในการทำกำไรให้แก่องค์กร เพิ่มความผูกพันและการมีส่วนร่วมของบุคลากร ช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้ และช่วยเพิ่มความพึงพอใจของผู้รับบริการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการบรรลุเป้าหมายเพื่อนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จในระยะยาว (*Bethke-Langenegger, Mahler & Staffelbach, 2011*) นอกจากนี้ จากมุมมองเกี่ยวกับฐานคติและนิยามของ “คนเก่ง” นั้น นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นบุคลากรที่ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบ (*Call et al., 2015; Kehoe et al., 2016; O'Boyle & Kroska, 2017*) คือ

- 1) มีผลการปฏิบัติงานในระดับเยี่ยมยอดเมื่อเทียบกับผู้อื่น และรักษาระดับของผลงานได้อย่างต่อเนื่อง
- 2) มีทุนทางสังคมในระดับสูง และ
- 3) ได้รับการมองเห็นหรือได้รับความสนใจ ทั้งจากภายในและภายนอกองค์การที่ปฏิบัติงานอยู่

อนึ่ง การเป็นคนเก่งขององค์การไม่ได้หมายถึงการครองตำแหน่งผู้บริหารแต่เพียงเท่านั้น หากแต่ เป็นการดำรงตำแหน่งที่มีความสำคัญในเชิงกลยุทธ์ หรือเป็นผู้มีบทบาทที่จะสามารถขับเคลื่อนการบรรลุ ยุทธศาสตร์สำคัญขององค์การได้ (Boudreau & Ramstad, 2005; Collings & Mellahi, 2009; Whelan, Collings, & Donnellan, 2009) แม้นักวิชาการบางรายได้ให้ความหมายของคนเก่ง ที่ครอบคลุมถึงบุคลากร ทั้งองค์การ เพื่อความเท่าเทียมและเป็นธรรม ทว่าเจตนาดั้งเดิมของ McKinsey ที่บัญญัติแนวคิดนี้คือ การ จำแนกกลุ่มบุคลากรคนเก่งที่มีความโดดเด่นในการทำงาน ออกจากบุคลากรทั่วไปในองค์การ เพื่อดึงข้อดีและ ประโยชน์ตามที่ได้กล่าวไว้ ผ่านกระบวนการในการบริหารจัดการคนเก่งที่ครอบคลุมถึง การดึงดูดคนเก่ง (talent attraction) การจัดสรรคนเก่ง (talent deployment) การพัฒนาคนเก่ง (talent development) การธำรงรักษาคนเก่ง (talent retention) และ การสร้างความต่อเนื่องในการสืบทอดของภาวะการนำ (leadership succession) ซึ่งกระบวนการทั้ง 5 ของ TM นั้นจะถูกนำมาใช้แทนที่กระบวนการ HRM ปกติที่ ยังคงใช้กับพนักงานอื่นโดยทั่วไป (Cappelli, 2008)

จากแนวคิดดังกล่าว หลายองค์การจึงพยายามจะใช้วิธีการสร้างกลุ่มคนเก่ง (talent pool) จาก ภายในในองค์การเอง โดยการพัฒนาบุคลากรผู้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่พร้อมจะเรียนรู้ ผึกฝน และสามารถ เติบโตไปกับองค์การในระยะยาวได้ การพัฒนาคนเก่งจากภายในในองค์การเอง ถือเป็นการลงทุนระยะยาวที่ต้อง ใช้ทั้งเวลาและทรัพยากรอย่างมาก โดยสิ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญของการสร้างคนเก่งจากภายใน คือการจัดสรร งบประมาณที่เพียงพอ นอกเหนือไปจากการสนับสนุนจากคณะกรรมการและผู้บริหาร (Kaliannan et al., 2022) ด้วยเหตุนี้ องค์การในภาคส่วนนี้จึงจำเป็นต้องหาแนวทางอื่นในการสร้างกลุ่มคนเก่งให้กับองค์การ ด้วย จากการศึกษาพบว่า องค์การที่ไม่แสวงหาผลกำไรจำนวนมากแสวงหาคนเก่งจากภายนอกองค์การ เพื่อ มาเติมเต็มความต้องการในการสร้างและธำรงรักษากลุ่มคนเก่งที่เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินการเพื่อบรรลุ เป้าหมายในอนาคต ซึ่งแม้ว่าจะมีต้นทุนที่สูงในการสรรหาและคัดเลือกคนเก่งจากภายนอกองค์การ แต่เมื่อ เทียบกันแล้วก็ถือว่าต้นทุนที่น้อยกว่าการพัฒนาบุคลากรคนเก่งเอง ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรมากกว่าในระยะยาว (Kim, 2017) นอกเหนือจากการแสวงหาคนเก่ง องค์การที่ไม่แสวงหาผลกำไรยังต้องคำนึงถึงการธำรงรักษาไว้ ซึ่งคนเก่งเหล่านี้อีกด้วย การรักษาคคนเก่งให้อยู่กับองค์การนั้นถือเป็นสิ่งที่ยากไม่น้อยไปกว่าการสรรหา เนื่องจากคนเก่งเหล่านี้มีต้นทุนทางสังคมและเครือข่ายความสัมพันธ์ในระดับที่สูง และสามารถเพิ่มช่องทางใน การมองเห็นและสร้างการรับรู้ให้กับคนภายนอกองค์การ จึงทำให้กลุ่มคนเก่งขององค์การในทุกอุตสาหกรรม และภาคส่วนเป็นที่ต้องการในตลาดแรงงาน ส่งผลให้เกิดการดึงตัวหรือชักชวนไปร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ โดย การตัดสินใจจะอยู่กับองค์การหรือเปลี่ยนงานถือเป็นทางเลือกส่วนบุคคล ซึ่งบรรดาคนเก่งสามารถที่จะชั่ง น้ำหนักข้อดีและข้อเสีย ไม่ว่าจะเป็นสภาพและเงื่อนไขของการจ้างงาน ค่าตอบแทนและผลประโยชน์ที่ น่าสนใจกว่าอัตราของตลาดแรงงานโดยทั่วไป รวมถึงโอกาสในการก้าวหน้าและเติบโตในอนาคต ซึ่งหาก

นายจ้างปัจจุบันไม่สามารถให้ในสิ่งที่ดีกว่าข้อเสนอที่ส่งมาทาบตาม ก็อาจจะทำให้เสียบุคลากรคนเก่งให้กับองค์กรอื่นได้ (Hausknecht, 2017)

ด้วยข้อจำกัดของทั้งการสร้างบุคลากรคนเก่งขึ้นภายในองค์กรและการสรรหาบุคลากรคนเก่งจากภายนอก จึงทำให้องค์การที่ไม่แสวงหาผลกำไรควรพิจารณาถึงทางเลือกทั้ง 2 แนวทาง เพื่อปรับกลยุทธ์การจัดการคนเก่งให้เหมาะกับสภาพบริบทขององค์กร หลายองค์กรจึงใช้วิธีการแบบผสมผสาน โดยอัตราส่วนระหว่างคนเก่งจากภายในและภายนอกที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับความจำเป็น ความต้องการและทรัพยากรของแต่ละองค์กร หากละทิ้งการบริหารจัดการกลุ่มคนเก่งเหล่านี้ อาจส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องทางการบริหารในอนาคตได้ การสร้างความต่อเนื่องในการสืบทอดของภาวะการนำ (leadership succession) ในองค์กรจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดย Rothwell (2010) ได้นำเสนอแนวคิดในการจัดการการสืบทอดตำแหน่ง (succession management) เพื่อช่วยให้องค์กรสามารถบริหารความต่อเนื่องในภาวะการนำขององค์กร โดยสนับสนุนให้องค์การวางแผนพัฒนาผู้นำขึ้นในแต่ละระดับของโครงสร้างหน่วยงาน อาทิ ผู้นำในระดับกลาง (middle managers) และผู้นำรุ่นใหม่ (emerging leaders) การพัฒนาผู้นำในแต่ละระดับจะทำให้การสืบทอดตำแหน่งหน้าที่เป็นไปอย่างราบรื่นในช่วงเวลาที่เหมาะสม ในทางกลับกันหากไม่มีการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการความต่อเนื่องในการสืบทอดตำแหน่ง องค์กรอาจเผชิญกับสภาวะสุญญากาศ ขาดความต่อเนื่องในการนำองค์กร โดยไม่สามารถหาผู้ที่มารับช่วงในตำแหน่งหน้าที่ที่มีบทบาทและความสำคัญสูงต่อการดำเนินการขององค์กรต่อไปได้ ซึ่งช่วงเวลาสุญญากาศเหล่านี้จะเป็นโอกาสที่คู่แข่งสามารถที่จะชิงความได้เปรียบและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในอุตสาหกรรมหรือภาคส่วนนั้น ๆ ในกรณีของภาคประชาสังคม ผลกระทบอาจตกอยู่ที่ผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งกลุ่มที่สำคัญ อาทิ ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบางซึ่งควรจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจการและโครงการเพื่อสังคม ที่อาจหยุดชะงักหรือให้ประสิทธิภาพที่ลดลงจากการขาดความต่อเนื่องในภาวะการนำดังกล่าว

จากการทบทวนวรรณกรรม สามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรไม่แสวงหากำไรได้ ดังนี้

ภาคส่วนต่าง ๆ มีบริบทที่จำเพาะเจาะจงแตกต่างกัน กล่าวสำหรับภาคประชาสังคม องค์กรที่ไม่แสวงหากำไรมี ข้อจำกัดทางด้านความสามารถในการแสวงหารายได้ และ การสรรหาบุคลากรคนเก่งที่มีแรงจูงใจในการให้บริการสาธารณะ

องค์ประกอบของแรงงานที่มีลักษณะจำเพาะ ทำให้องค์การไม่แสวงหากำไรต้องปรับกลยุทธ์ในการได้มาและธำรงรักษาไว้ซึ่งแรงงานอาสาสมัครที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนพันธกิจขององค์กร ในขณะเดียวกัน บุคลากรที่ได้รับค่าตอบแทนก็มีความสำคัญและต้องได้รับการบ่มเพาะและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นสินทรัพย์ทุนมนุษย์ขององค์กรในระยะยาว

จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะปัจจัยทางสภาวะเศรษฐกิจและสังคมสูงวัย อาจสร้างอุปสรรคในการรักษาระดับของแรงจูงใจในการให้บริการสาธารณะ เนื่องจากแรงจูงใจภายในที่เคยเป็นจุดแข็งในการดึงดูดและรักษาบุคลากรในองค์กรประเภทนี้อาจไม่ได้มีผลในยุควิถีใหม่เมื่อเทียบกับค่านิยม

สมัยก่อน อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์ที่ตอบสนองความต้องการของบุคลากร เช่น การเพิ่มคุณค่าและสร้างความหมายในตัวตน อาจเป็นโอกาสในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรประเภทนี้

องค์กรที่ไม่แสวงหากำไรควรมีการวางแผนในระยะยาว ให้รองรับการตอบสนองและปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม หนึ่งในประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ คือ การวางแผนการสืบทอดตำแหน่งและการพัฒนาคนเก่งขึ้นในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในตำแหน่งหรือจุดที่มีความสำคัญเชิงกลยุทธ์ (key strategic positions) เนื่องจาก ความต่อเนื่องของภาวะการนำในองค์กร จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรสามารถปรับตัวให้รับกับความเปลี่ยนแปลงในยุควิถีใหม่และสามารถดำเนินการเพื่อบรรลุพันธกิจต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ในภาพรวมจะเห็นได้ว่า ประเด็นปัญหาหลักที่องค์กรที่ไม่แสวงหากำไรควรพิจารณาทบทวน คือ ประเด็นของความยั่งยืนในการบริหารจัดการองค์กรซึ่งจะมีความเชื่อมโยงกับลักษณะจำเพาะของภาคส่วน ทั้งในแง่ของข้อจำกัดทางการเงินที่องค์กรประเภทนี้ไม่สามารถกระจายผลประโยชน์รายได้กลับสู่ผู้ถือหุ้น (non-distribution constraint) และด้านองค์ประกอบของแรงงานที่มีการใช้อาสาสมัคร (volunteer) ที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้าง ในการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายและภารกิจของโครงการ ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว รวมทั้งค่านิยมของสังคมในยุคใหม่ ทำให้การปรับตัวเพื่อสนองตอบต่อสภาพการณ์จำเป็นต้องอาศัยความคล่องตัวและว่องไวในการกำหนดนโยบายเชิงกลยุทธ์ ซึ่งรวมถึงมิติในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์อีกด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร

จากฉันทลักษณ์ของการบริหารจัดการองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ได้นำเสนอเบื้องต้น ผู้เขียนได้พิจารณาถึงข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ดังนี้

ประการแรก การปรับโครงสร้างองค์กรให้มีความยืดหยุ่นสามารถที่จะตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงและความพลิกผันภายหลังยุควิถีใหม่ได้ องค์กรในยุควิถีใหม่จะต้องมีโครงสร้างที่เอื้อต่อการทำงานอย่างว่องไวและรวดเร็ว งานต่าง ๆ จะถูกจัดกลุ่มใหม่ หรือ แยกชิ้นส่วนลงมาเป็นชิ้นงานที่เน้นผลลัพธ์มากกว่าการทำงานที่เน้นสายงานโดยมีตำแหน่งที่ถูกกำกับไว้อย่างชัดเจน การทำงานในยุควิถีใหม่นั้น องค์กรสามารถจัดกลุ่มของงานและโครงสร้างของตำแหน่งงานใหม่ให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและรูปแบบการทำงานที่เปลี่ยนไป สามารถแยกส่วนของงานในแต่ละตำแหน่งลงมาในระดับย่อย ๆ ได้ ในขณะเดียวกันบุคลากรที่มีก็สามารถเรียนรู้ทักษะและสมรรถนะที่จะทำงานย่อย ๆ บางอย่างของพนักงานคนอื่นได้ หากดึงชิ้นงานย่อย ๆ ออกมาใส่ในแพลตฟอร์มระบบงานส่วนกลาง พนักงานหลายคนจะสามารถหมุนเวียน อาสา หรือทำงานแต่ละชิ้นย่อยให้สำเร็จลุล่วงลงได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีหน้าที่หรือตำแหน่งกำกับอย่างรัดกุมแบบเดิมอันเป็นการลดความยืดหยุ่นในการกระจายงานและวางแผนกรอบอัตรากำลัง จึงสอดคล้องกับการวางโครงสร้างองค์กรแบบแนวราบที่ยืดหยุ่น เช่น ตารางแมทริกซ์ องค์กรสามารถใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยปรับเปลี่ยนอัตรากำลังตามอุปสงค์ได้ พนักงานสามารถพัฒนาทักษะและความชำนาญเพื่อการเติบโตและก้าวหน้าในเส้นทางอาชีพที่หลากหลายขึ้น โดยไม่ถูกจำกัดด้วยการเติบโตแบบเส้นตรงตามสายการบังคับบัญชาแนวดิ่ง

โดยนอกจากจะใช้กับพนักงานประจำแล้วยังควรคำนึงถึงแรงงานที่เป็นอาสาสมัคร ที่สามารถจะเติบโตจากการได้รับมอบหมายหน้าที่ ความรับผิดชอบและงานที่ท้าทายมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อความภาคภูมิใจและเป็นการเพิ่มความผูกพันมีส่วนร่วมของอาสาสมัครในการร่วมดำเนินงานขององค์การอีกด้วย โดยที่วรรณกรรมด้านการบริหารจัดการคนเก่ง สนับสนุนกระบวนการในการพัฒนาคนเก่ง โดยการสลับเปลี่ยนหมุนเวียนตำแหน่งหน้าที่ เพื่อเสริมความเชี่ยวชาญในงาน รวมถึงเป็นการถ่ายทอดความรู้ ผ่านระบบพี่เลี้ยงและโค้ช ที่สามารถให้คำแนะนำและสอนงานให้กับเพื่อนร่วมงานที่ยังขาดประสบการณ์ในหน้าที่ใหม่ๆ (Blass, 2008; Collings et al., 2017; Ford et al., 2010) ดังนั้น การจัดรูปแบบของงานผ่านการปรับปรุงโครงสร้างองค์การ จึงนับได้ว่าเป็นกลไกทางอ้อมในการบริหารจัดการคนเก่งผ่านกระบวนการพัฒนาและเรียนรู้ จากการจัดรูปแบบของงานที่เหมาะสมและระบบพี่เลี้ยงที่เอื้ออำนวยต่อการส่งต่อถ่ายทอดความรู้และความเชี่ยวชาญในเนื้องาน

ประการที่สอง คือการพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะและขีดความสามารถที่จำเป็นต่อการทำงานในยุควิถีใหม่รวมถึงทักษะทางดิจิทัลและเทคโนโลยีต่าง ๆ ความรู้เท่าทันทางดิจิทัล (digital literacy) เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินงานในยุคที่เทคโนโลยีก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญในการทำงาน และเนื่องจากการที่องค์การจะมีพนักงานที่มีความแตกต่างของช่วงวัยมากยิ่งขึ้น ความรู้เท่าทันทางดิจิทัลจึงเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับบุคลากรในองค์การไม่ว่าจะเป็นคนเจนเนอเรชันใดก็ตาม และเมื่อคำนึงถึงว่าคนยุคเบบี้บูมจะทยอยเกษียณอายุจนหมดในระยะอันใกล้นี้เพราะอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนกลุ่มนี้ท่วมท้นความรู้ความสามารถในรูปแบบของการอาจเป็นจิตอาสาช่วยงานองค์การภาคประชาสังคมด้วยความสมัครใจซึ่งจะต้องทำงานกับคนในเจนเนอเรชันที่มีอายุน้อยกว่าและมีการใช้เทคโนโลยีอย่างคล่องแคล่ว ฝ่ายทรัพยากรบุคคลจึงควรมีการพัฒนาทักษะและความรู้เท่าทันทางดิจิทัล รวมถึงความรู้เท่าทันระหว่างช่วงวัย (Intergenerational literacy) ด้วยการฝึกอบรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาขีดความสามารถและสมรรถนะหลักที่เกี่ยวข้องให้กับบุคลากรทุกช่วงวัย เมื่อพิจารณาถึงการทบทวนแนวคิดด้านการบริหารจัดการคนเก่งที่น่าเสนอ จะพบความเชื่อมโยงสอดคล้องในแง่ของการพัฒนาคนเก่งให้มีทักษะและสมรรถนะใหม่ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงพลิกผัน ทั้งจากการถูกดิสรัปต์และการระบาดใหญ่ ตลอดจนให้องค์กรต้องทบทวนสมรรถนะในการสร้างคนเก่ง เพราะกลุ่มคนกลุ่มนี้จะเป็นกำลังหลักในการเป็นผู้นำการพัฒนาองค์การอย่างต่อเนื่องและถือเป็นการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันให้องค์การ (Hills, 2009) นอกจากนี้ Charan, Drotter, and Noel (2001) เสนอว่าหากไม่มีการวางแผนการบริหารจัดการคนเก่งและการสืบทอดภาวะการนำองค์การ อาจก่อให้เกิดการชะงักงันจากสถานะสูญญากาศทางการบริหาร ซึ่งถือเป็นความเสี่ยงในการที่จะนำพาองค์การให้อยู่รอดและบรรลุเป้าหมายอย่างยั่งยืน

ในประการสุดท้าย การดำเนินแผนงานตามกลยุทธ์ต้องสามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที เนื่องจากตั้งแต่มีการระบาดของโรค Covid-19 ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายของภาครัฐในระดับมหภาคจนถึงระดับจุลภาคภายในองค์การเอง แนวโน้มที่องค์การภาคประชาสังคมจะถูกตัดงบประมาณและมีการพึ่งพิงทางการเงินสูงขึ้นย่อมเป็นแรงกดดันที่ทำให้ผู้บริหารองค์การจะต้องรับมือซึ่งอาจรวมถึงการลดต้นทุน การลดอัตราค่าจ้างที่ไม่จำเป็นหรือการเพิ่มแรงงานกลุ่มอาสาสมัครในการผลักดันและขับเคลื่อนภารกิจขององค์การ ประเด็นที่สำคัญ คือ วัฒนธรรมขององค์การ ซึ่งในสภาวะการระบาดของโรค Covid-19 จะส่งผลทำให้พนักงานจำนวนมากไม่สามารถเข้ามาปฏิบัติงานในสถานที่ได้ดั้งเดิมหรือจำเป็นต้องทำงานจากที่บ้าน

(Work from home - WFH) แต่การสร้างคามผูกพันของพนักงานและสร้างเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งก็ยังคงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารองค์กรในภาคประชาสังคมจึงควรรักษาระดับของทุนทางสังคมและระดับของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรทั้งพนักงานประจำและแรงงานอาสาสมัคร ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้างความผูกพันมีส่วนร่วมที่จะช่วยให้พนักงานรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร เปรียบเสมือนคุณค่าร่วมของทุกคนในองค์กร โดยพยายามไม่แบ่งแยกบุคลากรที่เป็นพนักงานประจำและอาสาสมัครออกจากกัน อันจะก่อให้เกิดความรู้สึกเหลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมกันได้ ผู้นำขององค์กรควรให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของบุคลากรเพื่อรักษาระดับความผูกพันและการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะในช่วงเวลาของการทำงานแบบ WFH หรือนอกสถานที่ทำงานปกติ แม้กระทั่งการจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ออนไลน์เป็นระยะเพราะจะสามารถช่วยไม่ให้พนักงานรู้สึกห่างเหินกับเพื่อนร่วมงานมากจนเกินไป อันจะเป็นการรักษาระดับของทุนทางสังคมให้คงอยู่เหมือนก่อนที่มีการระบาด การทำงานในวิถีใหม่ไม่ควรลดทอนบทบาทของปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนที่มิใช่ในสำนักงานแบบเดิม ควรจัดให้มีพื้นที่ส่วนกลางไม่ว่าจะเป็นออนไลน์ ออฟไลน์ หรือ ไฮบริดก็ตาม เมื่อใดก็ตามที่บุคลากรทุกประเภทมีปฏิสัมพันธ์กัน ร่วมกันแชร์มุมมองอันหลากหลาย ถ่ายทอดความรู้ ความร่วมมือก็จะเกิดขึ้นระหว่างเพื่อนร่วมงาน โดยฝ่ายทรัพยากรบุคคลควรจัดตารางจัดกิจกรรมอย่างแน่นอนเป็นรายสัปดาห์หรืออาจใช้กิจกรรมเพื่อนคู่หูระบบบัดดี้ คอยสอบถามดูแลเพื่อนคู่หูในยามที่ทั้งคู่ไม่ได้เข้ามาทำงานที่ออฟฟิศ การเล่นเกมกีฬาสี หรือทำกิจกรรมร่วมกันผ่านระบบออนไลน์เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างทีม เป็นต้น ทั้งนี้กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบควรร่วมกันหารือเพื่อออกแบบและปรับให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับกลุ่มพนักงานที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในด้าน อายุ เพศ สายงาน สุขภาวะ ฯลฯ โดยไม่ควรแยกพนักงานประจำและแรงงานกลุ่มอาสาสมัครออกจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เนื่องจากทั้งสองกลุ่มแม้จะมีคุณลักษณะจำเพาะบางประการที่แตกต่างกัน ที่เห็นเด่นชัดในแง่ของสภาพการจ้างและค่าตอบแทน แต่จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการจัดการองค์กรไม่แสวงหากำไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดทฤษฎีทางเลือกภาคส่วนและแรงจูงใจในการให้บริการสาธารณะ (Russell et al., 2020; Word & Park, 2015) ก็ยังสนับสนุนว่า แรงงานในภาคประชาสังคมโดยรวม ทั้งบุคลากรประจำและอาสาสมัครยังให้คุณค่ากับการให้บริการสาธารณะและแรงจูงใจจากภายใน ซึ่งนับได้ว่า เป็นค่านิยมร่วมที่จะส่งผลต่อความรู้สึกผูกพันและมีส่วนร่วม จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากในการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งและมั่นคง ผ่านกิจกรรมสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ ที่จะต้องปรับให้สอดคล้องกับชีวิตการทำงานวิถีใหม่ แม้พนักงานบางส่วนจะกระจัดกระจายโดยทำงานออนไลน์ ทำงานออฟไลน์ หรือแม้แต่ทำงานลักษณะไฮบริด ตามความจำเป็นขององค์กร

สิ่งที่ได้จากการศึกษารัั้งนี้ คือ ความเข้าใจในบริบทของการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรที่ไม่แสวงหากำไรท่ามกลางสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชีวิตวิถีใหม่กลายเป็นสิ่งที่องค์กรในทุกภาคส่วนต้องปรับตัวสนองตอบต่อแนวปฏิบัติทางสาธารณสุขและสังคม ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินวิถีชีวิตรวมไปถึงการทำงานในยุคนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ทั้งในแง่ ของการปรับโครงสร้างองค์กร การพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถของบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานยุคนี้ รวมถึงแนวทางในการรักษาระดับของปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน

จึงให้ประโยชน์ในการเสริมองค์ความรู้ที่มีอยู่และเพิ่มความเข้าใจในฉันทันทางการบริหารทุนมนุษย์ยุคปัจจุบัน ให้แก่นักวิชาการ ผู้สนใจ ผู้ดำเนินนโยบาย รวมถึงผู้ที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับขององค์กรเองก็สามารถที่จะนำแนวปฏิบัติและข้อเสนอแนะไปประยุกต์ถอดรหัส เพื่อพัฒนากลไกหรือวิธีการที่เข้ากับบริบทเฉพาะได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การประยุกต์ใช้ความรู้ดังกล่าว ต้องอาศัยการทำความเข้าใจในตัวบริบทขององค์กรอย่างถ่องแท้ เนื่องจากองค์กรแต่ละแห่งมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในแง่ของวัฒนธรรมองค์กร ระบบและกระบวนการในการบริหารจัดการ รวมถึงการกำกับดูแลในระดับของการอภิบาลในภาพรวม จึงจะสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของการศึกษาในโอกาสต่อไปนั้น ผู้เขียนเสนอว่า ควรมีการเจาะลึกลงในกระบวนการ HRM แต่ละแขนง เพื่อเพิ่มความเข้าใจในศาสตร์ผ่านประเด็นย่อยอย่างลึกซึ้งขึ้น อาทิ การศึกษาเฉพาะประเด็นของการธำรงรักษาบุคลากรขององค์กรไม่แสวงหากำไรในยุควิถีใหม่หรือการสรรหาบุคลากรคนเก่งให้แก่องค์กรไม่แสวงหากำไรในยุควิถีใหม่ เป็นต้น ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในระดับนานาชาติ โดยเฉพาะในภูมิภาคที่ภาคประชาสังคมมีความเข้มแข็งและมีความหลากหลายของอนุภาคส่วนภาคประชาสังคม (sub-sector) เช่น สหรัฐอเมริกา ผู้สนใจก็สามารถที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเพื่อเพิ่มความเข้าใจในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ของอนุภาคส่วนภาคประชาสังคม อาทิ องค์กรที่ไม่แสวงหากำไรในอนุภาคการศึกษา องค์กรไม่แสวงหากำไรในอนุภาคสุขภาพ หรือ องค์กรไม่แสวงหากำไรในอนุภาคศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งจะฉายให้เห็นถึงแนวทางในการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงตามวิถีใหม่ ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดและโอกาสในบริบทเฉพาะของอนุภาคส่วนภาคประชาสังคมที่เลือกทำการศึกษาก็ได้

ข้อสรุปจากการศึกษา

การระบาดของโรคโควิด 19 ที่ยังคงยืดเยื้อ ส่งผลกระทบทั้งต่อวิถีในการดำเนินชีวิตของประชาชนและการบริหารจัดการองค์กรในทุกภาคส่วนซึ่งจำเป็นจะต้องปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลง ภาคประชาสังคมถือเป็น ภาคส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยภาคส่วนนี้มีคุณลักษณะเฉพาะหลายประการ ทั้งความสามารถในการหารายได้และการพึ่งพาตนเองทางการเงิน ความพร้อมรับมือต่อผู้มีส่วนได้เสียที่มีความหลากหลายและองค์ประกอบแรงงานที่มีอาสาสมัครเป็นกลไกจำเพาะในการเสริมพลังในการดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรควบคู่ไปกับพนักงานประจำเช่นภาคส่วนอื่น ๆ จากความจำเป็นในการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในยุควิถีใหม่ ทำให้องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีการในการดำเนินการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ท่ามกลางความกดดันจากสถานะทางเศรษฐกิจและความเปลี่ยนแปลง อันอาจเป็นอุปสรรคสำคัญในการบริหารจัดการต้นทุนและทรัพยากร ซึ่งองค์กรในภาคประชาสังคมนี้มักต้องพึ่งพาผู้ให้ทุนจากภายนอก และอาจส่งผลต่อขวัญและกำลังใจของบุคลากรในองค์กรได้ อย่างไรก็ดี องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรสามารถอาศัยปัจจัยจูงใจภายในเพื่อรักษาระดับของแรงจูงใจในการให้บริการสาธารณะ เช่น เทคนิคการสร้างคุณค่าให้กับงาน ขณะเดียวกันปฏิเสธไม่ได้ว่า ด้วยความจำเป็นในการดำรงชีวิตในสังคมสูงวัย และสภาพเศรษฐกิจที่เปราะบาง อาจส่งผลให้ผู้

กำหนดนโยบายรวมถึงผู้บริหารองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร จะต้องแสวงหากลยุทธ์อื่น ๆ รวมถึงการใช้ปัจจัย
 จูงใจทั้งภายในและปัจจัยจูงใจภายนอกแบบผสมผสานโดยการรักษาสมดุลที่เหมาะสมเพื่อการรักษาระดับ
 แรงจูงใจในการให้บริการสาธารณะ และยังเป็นการป้องกันการย้ายงานข้ามภาคส่วนของแรงงานในภาคประชา
 สังคมนับตั้งแต่มีการระบาดจนถึงยุควิถีใหม่

นอกจากนี้ องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรยังควรวางแผนอัตรากำลังและบุคลากรในระยะยาว เพื่อสร้าง
 ความต่อเนื่องของภาวะการนำองค์กรที่ไม่เกิดภาวะสูญญากาศที่ชะงักงัน โดยสรรหาคนเก่งจากทั้งภายในและ
 ภายนอก รวมถึงพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมให้ก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำองค์กรในระดับต่าง ๆ ข้อเสนอในการ
 ปรับตัวเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ที่สังเคราะห์จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
 มี 3 ประการ คือ การปรับโครงสร้างองค์กรให้มีลักษณะแบนราบและยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการ
 ทดแทนสลับหมุนเวียนในการทำงานแต่ละโดยเน้นผลลัพธ์ของชิ้นงาน มากกว่าตำแหน่งหน้าที่ที่ถูกจำกัดไว้โดย
 โครงสร้างแบบแนวดิ่งดั้งเดิม ซึ่งจะทำให้บุคลากรในองค์กรทั้งพนักงานประจำและอาสาสมัครมีโอกาสดำเนิน
 เติบโตและพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ พนักงานจะต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาทักษะและสมรรถนะ
 ต่าง ๆ ให้ทันยุคสมัยและตอบโจทย์การดำเนินงานขององค์กรในวิถีใหม่ เช่น ความรู้เท่าทันด้านดิจิทัล (digital
 literacy) ความรู้เท่าทันระหว่างช่วงวัย (intergenerational literacy) ซึ่งความเข้าใจในด้านต่าง ๆ นี้ จะช่วย
 ทำให้พนักงานสามารถปรับการทำงานประจำเข้ากับการใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพในการทำงานยุค
 วิถีใหม่ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของกระบวนการพัฒนาคนเก่ง ในขณะเดียวกันพนักงานในองค์กรควรจะได้รับ
 โอกาสในการสร้างปฏิสัมพันธ์ โดยการจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในระบบออนไลน์ ออฟไลน์ หรือไฮบริด เพื่อ
 ถ่ายทอดความรู้และสร้างความร่วมมือระหว่างกัน ซึ่งกลยุทธ์กิจกรรมสัมพันธ์นี้ถือเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรม
 องค์กรให้มีความแข็งแกร่ง ซึ่งจะช่วยให้พนักงานยังคงความรู้สึกรักผูกพันและมีส่วนร่วมอยู่ได้ โดยเฉพาะการ
 รักษาแรงจูงใจในการให้บริการสาธารณะแม้ว่าสภาพแวดล้อมในการทำงานจะเปลี่ยนไปก็ตาม

เอกสารอ้างอิง

- Akingbola, K. (2013). A model of strategic nonprofit human resource management. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 24(1), 214-240.
- Akinlade, D., & Shalack, R. (2017). Strategic human resource management in nonprofit organizations: A case for mission-driven human resource practices. *Global Journal of Management and Marketing*, 1(1), 121-146.
- Armstrong, M. (2016). *Armstrong's handbook of management and leadership for HR: Developing effective people skills for better leadership and management*. Kogan Page Publishers.
- Beechler, S., & Woodward, I. C. (2009). The global war for talent." *Journal of International Management*, 15, 273-285.
- Bethke-Langenegger, P., Mahler, P., & Staffebach, B. (2011). Effectiveness of talent management strategies. *European Journal of International Management*, 5, 524-539.

- Blass, E., & April, K. (2008). Developing talent for tomorrow. *Develop*, 1(1), 48-58.
- Boudreau, J. W., & Ramstad, P. M. (2005). Talentship, talent segmentation, and sustainability: A new HR decision science paradigm for a new strategy definition. *Human Resource Management*, 44, 129-136.
- Call, M. L., Nyberg, A. J., & Thatcher, S. M. (2015). Stargazing: An integrative conceptual review, theoretical reconciliation, and extension for star employee research. *Journal of Applied Psychology*, 100(3), 623-640.
- Cappelli, P. (2008). Talent management for the twenty-first century. *Harvard Business Review*, 86(3), 74-81.
- Charan, R., Drotter, S. J., & Noel, J. L. (2001). *The leadership pipeline: How to build the leadership-powered company*. Jossey-Bass.
- Choi, N. G., & Chou, R. J. A. (2010). Time and money volunteering among older adults: the relationship between past and current volunteering and correlates of change and stability. *Aging & Society*, 30(4), 559-581.
- Collings, D. G., & Mellahi, K. (2009). Strategic talent management: A review and research agenda. *Human Resource Management Review*, 19, 304-313.
- Collings, D. G., Mellahi, K., & Cascio, W. F. (Eds.). (2017). *The Oxford handbook of talent management*. Oxford University Press.
- Cunningham, I. (2005). Struggling to care: Employee attitudes to work at the sharp end of service provision in the voluntary sector. In *23rd Annual Labour Process Conference*, Glasgow, April.
- Ford, J., Harding, N., & Stoyanova Russell, D. (2010). *Talent management and development: An overview of current theory and practice*. Bradford University.
- Guo, C., Brown, W. A., Ashcraft, R. F., Yoshioka, C. F., & Dong, H. K. D. (2011). Strategic human resources management in nonprofit organizations. *Review of Public Personnel Administration*, 31(3), 248-269.
- Kehoe, R. R., Lepak, D. P., & Bentley, F. S. (2016). Let's call a star a star: Task performance, external status, and exceptional contributors in organizations. *Journal of Management*, 44(5), 1848-1872.
- Hausknecht, J. P. (2017). Talent and turnover. In D. G. Collings, K. Mellahi, & W. F. Cascio (Eds.), *The Oxford handbook of talent management* (pp. 361-374). United Kingdom: Oxford University Press.

- Hills, A. (2009). Succession planning—or smart talent management? *Industrial and commercial Training*, 41(1), 3-8.
- Kaliannan, M., Darmalinggam, D., Dorasamy, M., & Abraham, M. (2022). Inclusive talent development as a key talent management approach: A systematic literature review. *Human Resource Management Review*, 33(1), 1-23.
- Kim, Y. (2017). Succession planning and management in nonprofit organizations. In *The Nonprofit Human Resource Management Handbook* (pp. 101-121). Routledge.
- Light, P. (2002). *The content of their character: The state of the nonprofit workforce*. Nonprofit Quarterly.
- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public service*. Russell Sage Foundation.
- O'Boyle, E., & Kroska, S. (2017). Star performers. In D. G. Collings, K. Mellahi, & W. F. Cascio (Eds.), *The Oxford handbook of talent management* (pp. 43-65). United Kingdom: Oxford University Press.
- Perry, J. L. (1997). Antecedents of public service motivation. *Journal of public administration research and theory*, 7(2), 181-197.
- Rothwell, W. (2010). Effective succession planning: Ensuring leadership continuity and building talent from within. Amacom.
- Russell, A. R., Walk, M., & Handy, F. (2020). Nonprofit human resource management. In *The Routledge companion to nonprofit management* (pp. 263-277). Routledge.
- Theuvsen, L. (2004). Doing better while doing good: Motivational aspects of pay-for-performance effectiveness in nonprofit organizations. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 15(2), 117-136.
- Whelan, E., Collings, D. G. & Donnellan, B. (2010). Managing talent in knowledge-intensive settings. *Journal of Knowledge Management*, 14(3), 486-504.
- Word, J., & Park, S. M. (2009). Working across the divide: Job involvement in the public and non-profit sectors. *Review of Public Personnel Administration*, 29(2), 103-133.
- Word, J., & Park, S. M. (2015). The new public service? Empirical research on job choice motivation in the nonprofit sector. *Personnel Review*, 44(1), 91-118.

มายาคติเรื่องวาทกรรมเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ และแถลงการณ์สำนักไฟร์บวร์ก เรื่องเศรษฐกิจเสรีนิยมที่มีการกำกับแห่งปี ค.ศ. 1936¹

The Myth on Neoliberalism Discourse and The Ordo Manifesto of 1936¹

กานต์ ยืนยง²

Kan Yuenyong²

วันรับบทความ 12 ตุลาคม 2565

วันแก้ไขบทความ 10 พฤศจิกายน 2565

วันตอบรับบทความ 1 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

การวิพากษ์วิจารณ์เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกจากฝ่ายซ้ายในประเทศไทยเริ่มเป็นไปอย่างกว้างขวาง นับแต่สถานการณ์วิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้งเมื่อปี พ.ศ. 2540 และต่อมาเป็นวิกฤติสินเชื่อซับไพรม์ปี พ.ศ. 2550 ในสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามการวิพากษ์วิจารณ์นี้ไม่ว่าจะเป็นไปภายใต้วาทกรรม “เสรีนิยมใหม่” หรือ ข้อเสนอเรื่อง “รัฐสวัสดิการ” ต่างก็มีความคลาดเคลื่อน บทความนี้จะทบทวนวรรณกรรมในหัวข้อนี้ทั้งใน หนังสือ “ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่” และ “คำแถลงการณ์เสรีนิยมที่มีการกำกับแห่งปี ค.ศ. 1936” (The Ordo Manifesto of 1936) โดยละเอียด ทั้งนี้ความคลาดเคลื่อนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ข้อเสนอ “เสรีนิยมที่มีการกำกับ” ได้ขาดหายไปจากการถกเถียงระหว่างฝ่ายซ้ายและสำนักเศรษฐศาสตร์นีโอ คลาสสิกในประเทศไทย นอกจากนี้บทความนี้ยังจะสำรวจทั้งความหลากหลายและพลวัตในการเปลี่ยนแปลง ของทุนนิยมในแต่ละประเทศดังที่ได้เสนอไว้ในหนังสือ “แตกต่าง ๆ ของระบบทุนนิยม” (Varities of

¹ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 15 ของสมาคม รัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ 11 - 12 ตุลาคม พ.ศ. 2565

² กานต์ ยืนยง, นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต การบริหารการพัฒนา (หลักสูตรนานาชาติ) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ข้อเสนอในบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยระดับดุษฎีบัณฑิตในหัวข้อตัว แบบธรรมาภิบาลแบบปฏิฐานซึ่งจะนำเสนอในอนาคต

²Kan Yuenyong, candidate in Doctor of Philosophy Program in Governance and Development (International Program), Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration. The suggestion in this article is a part of the author's dissertation in positive governance to be studied further in the future. Email: sikkha@gmail.com

Capitalism) โดยหวังว่าข้อเสนอดังกล่าวจะเป็นจุดเริ่มต้นในกำหนดนโยบายเศรษฐกิจที่สร้างดุลยภาพระหว่างประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจจากการกำกับการผูกขาดและการบรรเทาความเหลื่อมล้ำในสังคม

คำสำคัญ: เสรีนิยมใหม่, เศรษฐกิจเสรีนิยมที่มีการกำกับ, การกำกับการผูกขาด, ความเหลื่อมล้ำ, รัฐสวัสดิการ

Abstract

The recent criticisms of neoclassical economics in Thailand, particularly from the left wing, have been intense in the wake of the 1997 Tom Yam Kung Financial Crisis and the 2008 Subprime Mortgage Crisis in the US. However, these criticisms, whether in the form of using "neoliberalism" discourse or proposing a "welfare state," are misguided. This article will review the literature on this topic, including "A Brief History of Neoliberalism" and "The Ordo Manifesto of 1936," and argue that the debate between the left wing and the neoclassical economic school in Thailand reflects the missing proposal of "ordoliberalism." The article will also propose investigating the versatility of capitalism in different countries and its dynamism, as outlined in "Varieties of Capitalism," as a starting point to achieve equilibrium and better economic performance through the regulation of monopoly and reduction of social inequality

Keywords: Neoliberalism, Ordoliberalism, Monopoly Regulation, Inequality, Welfare State.

บทนำ

คำศัพท์ “เสรีนิยมใหม่” เริ่มเป็นที่นิยมอ้างอิงในหมู่นักวิชาการไทย อาทิ กุลลดา เกษบุญชู มีด (2556: 8) โดยกุลลดาได้นิยาม “เสรีนิยมใหม่” ว่าเป็น “รูปแบบล่าสุดของระบบทุนนิยมโลกที่กำลังมีบทบาทในการทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ‘การบูรณาการทางเศรษฐกิจ’ หรือปรากฏการณ์ที่รู้จักกันในนามของ ‘โลกาภิวัตน์’” (2556: 10) โดยเห็นว่างานเขียนเรื่อง “Capitalism and Freedom” (1962) ของมิลตัน ฟรีดแมนจัดเป็น “คัมภีร์สำคัญของลัทธิเสรีนิยมใหม่” รวมไปถึงความคิดของฟรีดริช ฟอน ฮาเยคโดยมีงานเขียนสำคัญคือ “The Road to Serfdom” (1944) โดยทั้งคู่เป็นผู้ “ต่อต้านแนวคิดมาร์กซิสต์และความคิดสังคมนิยมอย่างเป็นระบบ และได้กลายมาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างฐานทางปรัชญาให้แก่ลัทธิเสรีนิยมใหม่” (2556: 11) อย่างไรก็ตามในบทความชิ้นดังกล่าวกุลลดาไม่ได้อ้างอิงนิยามของคำว่า “เสรีนิยมใหม่” จากหนังสือ “ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่” (2548) ของเดวิด ฮาร์วีย์ ถึงแม้ว่ากุลลดาจะได้เขียนส่วนบทนำในหนังสือฉบับแปลภาษาไทยที่ถูกตีพิมพ์ก่อนหน้านั้นหนึ่งปี (เดวิด ฮาร์วีย์³, 2555) โดยอ้างอิงความเห็นของฮาร์วีย์ว่าลัทธิ “เสรีนิยมใหม่” เกิดขึ้นจากวิกฤตของกระบวนการสะสมทุนนับแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมาโดยตัวมัน

³ การสะกดภาษาไทยคำว่า “ฮาร์วีย์” นี้ใช้ตามหนังสือที่อ้างอิง แต่ในบทความนี้นอกจากการอ้างอิงนี้จะใช้คำว่า “ฮาร์วีย์” ตลอดบทความ

“โครงการทางการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นมารับมือกับภาวะวิกฤตดังกล่าว และได้มีความเป็นทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์แต่อย่างใด” (2555: IX)

อนึ่ง นิยามอีกกรณีหนึ่งของ “ลัทธิเสรีนิยมใหม่” ในแง่ขององค์ประกอบด้านองค์ความรู้ภายในนั้น ฮาร์วีได้อ้างอิงความเห็นของเจมี เป็ก (Jamie Peck) ในเชิงอรรถที่ 16 ของบทแรกว่า “ลัทธิเสรีนิยมใหม่มักผนวกเอาองค์ประกอบอื่น ๆ เข้ามาไว้ภายในกรอบของมัน ดังนั้นจึงยากที่จะเข้าใจมันในฐานะทฤษฎี ‘บริสุทธิ์’” (2555: 334) ส่วนตัวบทความของเป็กที่ถูกฮาร์วีอ้างอิงนั้นเจาะจงรายละเอียดเพิ่มเติมลงไปว่า “เสรีนิยมใหม่” ไม่ใช่การแสดงความหมายของลัทธิอิสระเสรีนิยมที่เน้นตลาดเสรี (free-market libertarianism) อย่างง่าย ๆ และก็ไม่ใช่การเติบโตของอำนาจนิยมแบบคุณธรรมของพวกอนุรักษนิยมใหม่ (neoconservative moral authoritarianism) แต่เป็นส่วนผสมของทั้งคู่ที่ไม่สามารถเข้ากันได้ และนอกจากนี้ยังมีส่วนผสมที่เป็นคู่ตรงข้ามที่ดูเข้ากันไม่ได้เช่นนี้อีกมาก ดังนั้น “เสรีนิยมใหม่” ไม่ได้เป็นและไม่สามารถเป็นรูปแบบที่บริสุทธิ์ (pure form) แต่มีการแสดงตนออกมาเป็นรูปแบบผสมผสาน (hybrid formation) (Peck, 2004: 403) เราอาจสามารถสืบร่องรอยของวิวัฒนาการความคิด “เสรีนิยมใหม่” ย้อนกลับไปยังโครงการทางปัญญาหลายชิ้นเมื่อกลางศตวรรษที่ 20 อาทิ แนวคิดเหตุผลนิยมทางเศรษฐกิจของสำนักฮาเย็ก การรณรงค์ต่อต้านระบอบอำนาจนิยมของสมาคมมดต์เปเลอแร็ง (Mont Pelerin Society) เศรษฐศาสตร์สำนักออร์โด (หรือแปลว่าระเบียบในภาษาเยอรมัน) ในเยอรมนี หนังสือ “ระบบตลาดเพื่อสังคม” (Social Market) ของลุดวิก แอร์ฮาร์ด แนวคิดปัจเจกนิยมที่มีลักษณะปริมปราของเอียน แรนด์ แนวคิดเรื่องการเงินนิยมของสำนักเศรษฐศาสตร์ชิคาโก รวมไปถึงแนวคิดอีกมากมายของสำนักคิดทฤษฎีดาร์วินทางสังคม (Social-Darwinist) ไปจนถึงพวกสำนักอนุรักษนิยมใหม่ (2004: 400)

ส่วนข้อเสนอสำคัญของมิเชล ฟูกูต์ในคำบรรยาย “The Birth of Politics” ที่วิทยาลัยแห่งชาติฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 10 มกราคม จนถึง 4 เมษายน ปี ค.ศ. 1979 ก็สนับสนุนของความเห็นของเป็กในแง่องค์ประกอบหลากหลายของ “เสรีนิยมใหม่” แต่จะเน้นการวิเคราะห์แนวคิดเสรีนิยมสองสายคือเสรีนิยมอเมริกันสำนักชิคาโกและเสรีนิยมแบบออร์โดของเยอรมนีเป็นหลัก (Foucault, 2008: 129; กนกนัย, 2563: 147-149) ซึ่งการระบุถึงเสรีนิยมออร์โดของเยอรมันเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญนี้ไปสอดคล้องกับข้อสังเกตที่อาร์โนต์ได้ชี้เอาไว้ (2563: 57) ว่า “คำว่า ‘neoliberalismus’ ถูกใช้โดยผู้สังเกตการณ์หลายคนเพื่อกำหนดจุดเชื่อมต่อที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 เป็นต้นมาระหว่างสำนักคิดไฟร์บวร์ก (Freiburg school) การเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีนิยมแบบออร์โด (ordoliberal) ที่ถูกจัดตั้งรอบ ๆ วารสารออร์โดรายปีเรื่องกฎกติกาทางสังคมและเศรษฐกิจ (ordo-Jahrbuch für die Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft) และนโยบายของลุดวิก แอร์ฮาร์ด รัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจในสมัยของนายกรัฐมนตรีคอนราด อาเดอนาวเออร์” ทั้งนี้การแพร่ขยายของคำนี้ในระดับนานาชาติเกิดหลังการก่อตั้งสมาคมมดต์เปเลอแร็ง... โดยมีจุดประสงค์เพื่อ “การสนับสนุนต่อการรักษาและปรับปรุงสังคมที่มีเสรีภาพ” (2563: 58) ในขณะที่แนวคิดของสำนักชิคาโกมักถูกจำแนกอย่างชัดเจนในวงการเศรษฐศาสตร์ว่าเป็น “ลัทธิการเงินนิยม” (2563: 71) โดยความสับสนระหว่างทั้งสองแนวคิดเป็นการตีความแบบผิด ๆ จากนโยบายที่นำมาปฏิบัติใช้ในลาตินอเมริกา (2563: 73)

ลักษณะเสรีนิยมแบบออร์โตและเฉดของทุนนิยม

เราอาจกล่าวได้ว่าลัทธิเสรีนิยมแบบออร์โตเป็นรากฐานของแนวนโยบายเศรษฐกิจแบบตลาดเพื่อสังคม (Social Market Economy) ของเยอรมนีช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองภายใต้การนำของลุดวิก แอร์ฮาร์ดในยุคของนายกรัฐมนตรีคอนราด อาเดอนาวเออร์ ทั้งนี้นโยบายนี้ “ช่วยให้ระบบเศรษฐกิจของเยอรมนีฟื้นตัวจากสงครามและเติบโตอย่างแข็งแกร่งและรวดเร็ว โดยไม่ละทิ้งการให้ความสำคัญในเรื่องสวัสดิการ” (กนกนัย, 2563: 153)

หากไม่นับงานเขียนของผู้เขียนคนอื่นนอกจากงานของอาร์โนด์ เบรนนีโต และกนกนัย ถาวรพานิชที่ตีพิมพ์และแปล (ในกรณีงานของอาร์โนด์) ในหนังสือพู่กันกับลัทธิเสรีนิยมใหม่ (2563) ต้องถือว่าหนังสือเล่มนี้มีบทบาทสำคัญในโลกรวิชาการภาษาไทยที่พยายามสืบสวนวงศ์วาน (genealogy) ของคำว่า “เสรีนิยมใหม่” อย่างจริงจังและถูกต้องแม่นยำเป็นครั้งแรก ในหนังสือเล่มดังกล่าวแม้แต่วีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร ซึ่งต้องถือว่าเป็นนักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองโดยตรงยังอ้างถึงความเป็นมาของคำว่า “เสรีนิยมใหม่” อย่างคลาดเคลื่อนโดยเขาเห็นว่า “เสรีนิยมใหม่” “ไม่ได้มีทฤษฎีเศรษฐศาสตร์รองรับเป็นหลักเป็นฐาน เป็นเพียงแค่กรอบหลวม ๆ ที่จับเอาหลักเศรษฐศาสตร์สำนักนีโอคลาสสิกมาผสมผสานกับสำนักออสเตเรีย โดยนำเครื่องมือวิเคราะห์ (analytical tools) ที่มีกลไกตลาดเป็นศูนย์กลางของสำนักนีโอคลาสสิก มาผสมปนเปกับหลักการทางการเมืองและจริยธรรม (political and moral philosophy) ของสำนักออสเตเรีย” (วีระยุทธ, 2563: 115-116) ซึ่งจะเห็นได้ว่าเขาไม่ได้อ้างอิงถึงแนวคิดของเสรีนิยมแบบออร์โตของสำนักไฟร์บวร์กโดยตรงแม้แต่บ่อย แม้ว่าพู่กันจะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของแนวคิดนี้และการสืบทอดต่อไปยังก่อตั้งสมาคมมดต์เปเลอแรงดังที่ได้กล่าวไปแล้วก็ตามที่

ถึงแม้ทั้งอาร์โนด์และกนกนัยจะแยกแยะที่มาของคำว่า “เสรีนิยมใหม่” ออกจากสำนักการเงินของซิกาคโกให้เห็นอย่างชัดเจนแล้ว โดยอ้างอิงอย่างถูกต้องย้อนกลับไปสำนักไฟร์บวร์กและแนวคิดเสรีนิยมออร์โตของเยอรมัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกนกนัยยังได้พยายามชี้ลงไปอีกถึงอิทธิพลและต้นกำเนิดของแนวคิดเสรีนิยมออร์โตว่าได้รับแนวคิดและอิทธิพลมาจาก “สำนักประวัติศาสตร์ สำนักสถาบันนิยมเก่า สำนักซิกาคโกเก่า และสำนักออสเตเรีย รวมทั้งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนักปรัชญาหลากหลายสาขา เช่น ค่านิยมที่ไดกล่าวไปแล้ว และสาขาปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ผ่านงานของเอดมุนด์ ฮูสเซิร์ล (Edmund Husserl)” (กนกนัย, 2563: 171) ดูโดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนผังประกอบบทความ (2563: 151) แต่หากเราอ่านบทนำซึ่งถูกถือเสมือนหนึ่งว่าเป็น “แถลงการณ์เสรีนิยมออร์โต” ที่ชื่อว่า “ภารกิจของเรา (unsere Aufgabe)” ดังที่ผมได้แปลทั้งตัวบทและนำมาใส่ไว้ในส่วนภาคผนวกของบทความนี้ เราจะเห็นข้อโต้แย้งของเสรีนิยมออร์โตที่คัดค้านทั้งฝ่ายขวา (ปล่อยให้กลไกตลาดทำงานอย่างเต็มที่โดยไม่มีการกำกับ ปล่อยให้เป็นเรื่องเอกชนอย่างสมบูรณ์ ยอมตนไปกับกลุ่มผลประโยชน์แทนที่จะใช้เหตุผลรักษาประโยชน์สุขของสังคมโดยรวม และปล่อยให้มีการผูกขาดอย่างเสรี) และต่อต้านฝ่ายซ้ายซึ่งคณะผู้เขียนระบุว่ามิใช่สองกลุ่มใหญ่คือ “สำนักเศรษฐศาสตร์แบบประวัติศาสตร์นิยม” ที่ได้รับอิทธิพลอย่างแรงกล้าจากลัทธิชะตากำหนดที่นำโดยคาร์ล มาร์กซ และ “ลัทธิสัมพัทธนิยม” ที่นำโดยกุสตาฟ ฟาน โชมเลออร์นักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญในสมัยไวมาร์ โดยเนื้อหาของตัวบทที่แสดงเหตุผลอันแจ่มชัดเด็ดขาดเพื่อต่อต้านแนวคิดทั้งสองกระแสทำให้ผมอยากตั้งชื่อตัวบทนี้เสียใหม่ว่า

“ภารกิจของเรา, ภารกิจสายกลางที่ถึงราก (unsere Aufgabe, die Aufgabe der radikalen Mitte)” เพื่อแสดงจุดยืนเรื่องเสรีนิยมแบบออร์โธโดซ์ที่มีเอกลักษณ์อย่างชัดเจนของสำนักเศรษฐศาสตร์ไฟร์บวร์กกลุ่มนี้ เป็นไปได้อย่างสูงว่าผู้เขียนบทความชิ้นต่าง ๆ ในหนังสือฟูโกต์กับลัทธิเสรีนิยมใหม่ (2563) (อาจจะยกเว้นอาร์โนลด์ และกนกนัย) ยังไม่เคยอ่านตัวบทที่ต้องถือว่าเป็นแกนกลางที่สำคัญชิ้นนี้

ความสับสนคลุมเครือดังกล่าวมิได้เป็นเฉพาะสาขาเศรษฐศาสตร์ (หรือเศรษฐศาสตร์การเมืองที่เคยมีความใกล้ชิดกับนิติศาสตร์ซึ่งต้องถือว่าเป็นการจำแนกแบบเก่าก่อนหนังสือเรียนของพอล แซมมวลสัน) แต่ยังเป็นกับสาขารัฐประศาสนศาสตร์ด้วย ในเยอรมนีมีแนวคิดเรื่องตัวแบบธรรมาภิบาลและรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในเยอรมนีเองซึ่งมีเขตที่ต่างออกไปจากแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ของอเมริกัน อาทิ 1) ตัวแบบ “Staatswissenschaft” หรือ “Staatslehre” เป็นตัวแบบคลาสสิกจารีตที่เป็นระบบปกครองตนเองภายใต้อำนาจอธิปไตย ตัวแบบนี้ใช้มาจนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2, 2) ตัวแบบ “Regierungslehre” หรือ “Verfassungslehre” เป็นตัวแบบธรรมาภิบาลภายใต้รัฐธรรมนูญแต่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะที่จะกำจัดแนวคิดนาซีสมัยสงครามโลกออกไป (Entnazifizierung) คำว่า Regierungslehre หมายถึงรัฐบาล ส่วนคำว่า Verfassungslehre หมายถึงรัฐธรรมนูญ, 3) ตัวแบบ “Soziale Marktwirtschaft” เป็นตัวแบบรัฐบาลเศรษฐกิจแบบตลาดเพื่อสังคมที่มุ่งเน้นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่นำโดยรัฐบาลสมัยลุดวิก แอร์ฮาร์ดโดยมีเป้าหมายที่จะต่อต้านแนวคิดแบบรัฐเข้มแข็งหรือรัฐที่มีบทบาทเชิงรุกอย่างในสมัยสงครามโลก, 4) ตัวแบบ “Gewährleistungsstaat” เป็นตัวแบบรัฐบาลที่เน้นรัฐสวัสดิการพร้อมทั้งไม่สูญเสียความยั่งยืนทางการคลังไปพร้อมกัน (รัฐบาลรับประกันสวัสดิการ), และ 5) ตัวแบบ “aktivierender Staat” เป็นตัวแบบที่เน้นความสมดุลระหว่างบทบาทของรัฐ นวัตกรรมและบทบาทภาคเอกชน ไปจนถึงพันธสัญญาเกี่ยวกับสังคม หรือรัฐบาลที่เน้นเสริมสร้างสิทธิพลเมือง (empowerment) (Jann, 2003)

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาข้อเสนอของปีเตอร์ ฮอลล์ และเดวิด ซอสคีส จะเห็นว่าพวกเขาได้เสนอแบบลักษณ์ (typology) ของเขตต่าง ๆ ของระบบทุนนิยม (Varieties of Capitalism) ที่มีลักษณะต่างกันออกไปสองประเภทใหญ่คือ “ระบบเศรษฐกิจตลาดแบบเสรีนิยม” (Liberal Market Economies: LMEs) ที่แสดงออกอย่างชัดเจนในสหรัฐอเมริกา และ “ระบบเศรษฐกิจตลาดที่มีความร่วมมือ” (Coordinated Market Economies: CMEs) ที่แสดงออกอย่างชัดเจนในเยอรมนี (Hall and Soskice, 2001; Schneider and Paunescu, 2012) ภายหลังมีการพิจารณาเขตของระบบทุนนิยมที่หลากหลายกว่าเดิมออกมาเป็น 1) เศรษฐกิจที่ครอบงำโดยรัฐ (State-dominated Economies: SdEs), 2) ระบบเศรษฐกิจตลาดที่มีความร่วมมือ (Coordinated Market Economies: CMEs), 3) ระบบเศรษฐกิจแบบผสมผสาน (Hybrid Economies: HEs), 4) ระบบเศรษฐกิจใกล้เคียงตลาดเสรี (LME-like economies: LME_IEs), และ 5) ระบบเศรษฐกิจตลาดเสรี (Liberal Market Economies: LMEs) เป็นต้นโปรดดูตารางพัฒนาการเขตของระบบทุนนิยมที่เปลี่ยนแปลงไปตามประวัติศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ อย่างซับซ้อนประกอบใน Schneider and Paunescu (2012: 740)

พัฒนาการวาทกรรม “เสรีนิยมใหม่”

รายการหนังสือและบทความวิชาการ 10 อันดับแรกตามการอ้างอิงในหัวข้อเรื่อง “เสรีนิยมใหม่” จากฐานข้อมูลของ Google Scholar ตามตารางที่ 1 ด้านล่าง ได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 รายการหนังสือและบทความวิชาการเรียงลำดับตามการอ้างอิงในหัวข้อ “เสรีนิยมใหม่”⁴

ลำดับ	รายชื่อผู้แต่ง	รายชื่อหนังสือ / บทความ	จำนวน อ้างอิง	ปีที่ ตีพิมพ์	สำนักพิมพ์ / วารสารที่ตีพิมพ์
1	Harvey	A Brief History of Neoliberalism	37,913	2007	Oxford University Press
2	Baldwin	Neorealism and Neoliberalism	2,267	1993	Columbia University Press
3	Duggan	The New Homosexuality: The Sexual Politics of Neoliberalism	2,260	2002	Duke University Press
4	Gill	Globalisation, Market Civilisation, and Disciplinary Neoliberalism	1,955	1995	Millennium: Journal of International Studies
5	Couldry	Why Voice Matters: Culture and Politics After Neoliberalism	1,931	2010	SAGE Publications
6	Duménil, D Lévy	The Crisis of Neoliberalism	1,663	2011	Harvard University Press
7	McCarthy, S Prudham	Neoliberal Nature and the Nature of Neoliberalism	1,531	2004	Geoforum, Journal

⁴ เราสามารถใช้ซอฟต์แวร์ “Sort Google Scholar by the Number of Citations V2.0b” ในการจัดทำรายงานนี้ โดยสามารถเข้าถึงหน้าเว็บโครงการซอฟต์แวร์ดังกล่าวได้ที่ <https://github.com/WittmannF/sort-google-scholar> , เมื่อติดตั้งซอฟต์แวร์นี้แล้วให้ใช้งานคำสั่งจากคอมมานด์ไลน์ได้ดังต่อไปนี้: `python sortgs.py --kw “neoliberalism”` (จำเป็นต้องมี python ติดตั้งอยู่แล้วในเครื่องที่ใช้งาน)

ตารางที่ 1 รายการหนังสือและบทความวิชาการเรียงลำดับตามการอ้างอิงในหัวข้อ “เสรีนิยมใหม่” (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อผู้แต่ง	รายชื่อหนังสือ / บทความ	จำนวน อ้างอิง	ปีที่ ตีพิมพ์	สำนักพิมพ์ / วารสารที่ตีพิมพ์
8	Ferguson	The Uses of Neoliberalism	1,468	2010	Wiley
9	Davies, P Bansel	Neoliberalism and Education	1,299	2007	Taylor & Francis
10	Giroux	The Terror of Neoliberalism	1,261	1999	Taylor & Francis

ในบรรดารางวัลหนังสือและบทความวิชาการในตารางที่ 1 นี้ขอให้เราพุ่งความสนใจไปที่บทความ “The New Homonormativity: The Sexual Politics of Neoliberalism” ของลิซ่า ดักแกน (Duggan, 2002) ซึ่งถูกอ้างอิงมากเป็นลำดับที่สามรองจากงานของฮาร์วีย์ (Harvey, 2007) ที่มีการอ้างอิงมากเป็นอันดับหนึ่ง และหนังสือที่บัลด์วินเป็นบรรณาธิการ (Baldwin, 1993) ที่มีการอ้างอิงรองลงมาใกล้เคียงกัน หากไม่นับหนังสือของบัลด์วินอันเป็นการพูดถึงเรื่องเสรีนิยมใหม่ในองค์ความรู้รัฐศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งเป็นคนละเรื่องกับเศรษฐศาสตร์ ก็ต้องถือว่าตัวบทของดักแกนชิ้นนี้มีการอ้างอิงมากที่เป็นลำดับสองรองลงมาจากฮาร์วีย์ในองค์ความรู้เรื่องเศรษฐศาสตร์ที่พาดพิงกับเรื่อง “เสรีนิยมใหม่” เลยทีเดียว ทั้งนี้ตัวบทดังกล่าวถูกตีพิมพ์อยู่ในบทที่ 7 ของหนังสือ “Materializing Democracy: Toward a Revitalized Cultural Politics” ซึ่งบรรณาธิการโดย Russ Castronovo และ Dana D. Nelson (ตัวสารบัญไม่มีการใส่เลขลำดับบทให้กับแต่ละบทความในหนังสือ) ความสำคัญของตัวบทนี้เป็นเพราะแทนที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงเรื่องเศรษฐศาสตร์แต่กลับให้ความสนใจเกี่ยวกับการเมืองเรื่องเพศสภาพแทน โดยมีการอ้างอิงย้อนกลับไปถึงงานประชุม “อิสรภาพสำหรับคนทั้งปวง” (Liberty for All) ที่จัดขึ้นในงานประชุมระดับชาติเรื่องความเป็นผู้นำที่ล็อกเคบิน (Log Cabin National Leadership Conference) ที่นิวยอร์กเมื่อปี ค.ศ. 1999 โดยกลุ่มเกย์ในพรรครีพับลิกัน (Duggan, 2002: 175) ถึงแม้ผู้เขียนจะมีการกล่าวอ้างนิยาม “ที่เป็นที่รับรู้กัน” ว่าเสรีนิยมใหม่หมายถึงโหวตที่หนุนบริษัทและตลาดเสรี และต่อต้านรัฐบาลขนาดใหญ่ที่มีอิทธิพลต่อนโยบายรัฐบาลสหรัฐฯ และสถาบันการเงิน

นานาชาติในช่วงทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา กระนั้นผู้เขียนก็ยังย้ำความสำคัญของ “สงครามวัฒนธรรม^{5,6}” (cultural wars) ให้เห็นอย่างชัดเจน (2002: 177) รวมถึงชี้ให้เห็นยุทธศาสตร์การเมืองเรื่องเพศสภาพของ “เสรีนิยมใหม่” ในเวลานั้นที่จะยังไม่ท้าทายบรรทัดฐานของคนรักต่างเพศ (Heteronormativity)⁷ ซึ่งเป็น

⁵ เรื่องสงครามวัฒนธรรมนี้เกี่ยวข้องกับความคิดของกอร์กี (หรือจอร์จ) ลูคัส (György Lukács) ผลงานเขียนในช่วงปี ค.ศ. 1915 ที่ยังไม่ถูกตีพิมพ์ของเขาเรื่อง “ปัญญาชนเยอรมันและสงคราม” (The German Intelligentsia and the War) ดังต่อไปนี้ “คำกล่าวของผู้ปกครองที่ว่า ‘ข้าฯ ไม่รู้จักงานรื่นเริงใดอีกต่อไป สิ่งที่ข้าฯ รู้ก็มีเพียงเยอรมัน’ ได้ถูกยึดกุมโดยบรรดาเหล่าปัญญาชนซึ่งได้แปรผันเป็นความหมายที่แจ่มชัดที่ว่า: ความแปลกแยกของวัฒนธรรมและการส่งผ่านทางวัฒนธรรมซึ่งได้ถูกรับรู้ทั่วไปนั้น การกดขี่ต่อทุกคนช่วงก่อนสงครามควรจะจางหายไปและเราจะบรรลุถึงชุมชนสำหรับทุกคน” (Köves, 2017: 21-22)

⁶ ทั้งนี้ลูคัสในเชิงอรรถหมายเลข 5 ข้างบนนี้จัดเป็นปัญญาชนในกลุ่มสำนักแฟรงก์เฟิร์ต (Frankfurt School) ซึ่งเป็นกลุ่มปัญญาชนมาร์กซิสต์ที่สร้างทฤษฎีวิพากษ์และหันไปให้ความสนใจเรื่องโครงสร้างส่วนบน (ระบบคิด วัฒนธรรม อุดมการณ์ และกฎหมาย) มากกว่าเรื่องโครงสร้างส่วนล่าง (วิธีการผลิตทางเศรษฐกิจ) ตามอย่างนักคิดมาร์กซิสต์แบบฉบับทั่วไป ครั้นเมื่อพิจารณาการนำทฤษฎีของสำนักแฟรงก์เฟิร์ตมาปฏิบัติจริงในขณะสงครามโลกครั้งที่สอง (หรือเราอาจจะเรียกแบบล้าลองก็ได้ว่า “สำนักแฟรงก์เฟิร์ตในยามสู้รบ”) เมื่อบรรดาแกนนำอย่างฟรานซ์ นิวมานน์ และอัลเฟรด คีร์ชไฮเมอร์ ได้เข้าร่วมเสนอบทวิเคราะห์ในช่วงสงครามต่อนาซีเยอรมันให้กับแผนกวิจัยและวิเคราะห์ (Research and Analysis Branch: R&A) ของสำนักบริการยุทธศาสตร์ (The Office of Strategic Service: OSS) ซึ่งเป็นองค์กรบรรพบุรุษของสำนักข่าวกรองกลางสหรัฐฯ หรือซีไอเอ (Central Intelligence Agency: CIA) เมื่อหลังสงครามโลก ก็เห็นจุดเด่นในทางทฤษฎีนี้อย่างแจ่มชัด ดังเช่นรายงานของฟรานซ์ นิวมานน์ (Franz Neumann) เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน ปี ค.ศ. 1943 เรื่อง “ขวัญกำลังใจทัพเยอรมันหลังศึกตูนิเซีย” โดยเขาเห็นว่าฝ่ายสัมพันธมิตรไม่ควรคิดไปเองว่านาซีเยอรมันจะยอมแพ้หลังประจัญศึกหลายด้านและการพ่ายแพ้ในตูนิเซียซึ่งเป็นการพ่ายแพ้ครั้งสำคัญฝ่ายนาซีเสียกำลังพลไปถึงสามแสนนายจากกำลังพลทั้งหมดสามแสนห้าหมื่นนาย แต่ฝ่ายสัมพันธมิตรจำต้องรุกเข้ายึดครองและทำลายกองทัพเยอรมันอย่างสิ้นซาก เพราะไม่เช่นนั้นกำลังต่อต้านฝ่ายอนุนาซีจะฟื้นกำลังขึ้นมาใหม่ (Neumaan, 2013: 99) สำหรับผู้สนใจการทบทวนความคิดของสำนักแฟรงก์เฟิร์ต อย่างเป็นระบบโปรดดูได้จากงานเขียนของจอร์จ ฟรีดแมน (Friedman, 1981) เป็นอาทิ ทั้งนี้ฟรีดแมนจะเน้นศึกษาไปที่วอลเตอร์ เบเนยามิน, อีออดอร์ ฮอดอร์โน, มักซ์ ฮอร์คไฮเมอร์ และเฮร์เบิร์ต มาร์คุส ในหัวข้อการวิพากษ์และความล้มเหลวของความเป็นสมัยใหม่ซึ่งเริ่มอย่างสำคัญจากตัวบท “ภาษาวิธีของความคิดยุครู้แจ้ง” (Dialectic of Enlightenment) ที่ตีพิมพ์เมื่อปี 1944 โดยฮอดอร์โนและฮอร์คไฮเมอร์ ซึ่งนอกจากการศึกษาตัวบทของนักคิดในสำนักแฟรงก์เฟิร์ตแล้วฟรีดแมนยังทำการศึกษาแนวคิดที่ทรงอิทธิพลต่อสำนักแฟรงก์เฟิร์ตด้วย อาทิ มาร์กซ เฮเกล นิเช่ สเปงเลอร์ พรอยต์ และศาสนายูดาห์ เป็นต้น ก่อนที่จะศึกษาต่อไปยังอาการที่เป็นปัญหาของความเป็นสมัยใหม่ที่แสดงออกผ่านทางวิกฤติภูมิปัญญาจากยุครู้แจ้งเอง วิกฤติศิลปวัฒนธรรม วิกฤติสภาพจิตของมนุษย์ และวิกฤติทางประวัติศาสตร์ (คำวิกฤตินี้ใช้ตรงลงไปในความหมาย crisis, ถ้าเป็นจุดวิกฤตจะใช้ในความหมาย critical time แม้สำนักงานราชบัณฑิตยสภาจะถือว่าคำทั้งคู่สามารถใช้แทนกันได้)

⁷ ด้านที่เป็นสงครามวัฒนธรรมของ “เสรีนิยมใหม่” โดยเฉพาะการปลดปล่อย (emancipation) เรื่องเพศสภาพจากการครอบงำทางวัฒนธรรมของเพศสภาพอำนาจนำอย่างที่ถูกเรียกกันว่าวัฒนธรรมแบบ “ชายเป็นใหญ่” หรือปิตาธิปไตย (Patriarchy) และทวิเพศภาวะ (binary gender) นี้ น่าสนใจที่ว่าเป็นที่รับรู้กันน้อยในแวดวงวิชาการที่วิพากษ์แนวคิด “เสรีนิยมใหม่” เมื่อเทียบกับด้านที่เป็นนโยบายเศรษฐกิจซึ่งมีความเข้าใจผิดกันมากกว่า แต่การสร้างแรง

ค่านิยมมาตรฐานในสังคมนี้โดยตรง แต่จะมุ่งรักษาสถานภาพของคนรักเพศเดียวกันคือบรรทัดฐานของคนรักเพศเดียวกัน (Homonormativity) อันเป็นข้อดัดพวชนนี้ของดักแกนไปพลางก่อน (2002: 179)⁸

ปฏิกริยากลับกว้างขวางและรุนแรงกว่าด้านที่เป็นปฏิกริยาต่อนโยบายเศรษฐกิจมากกว่าที่เข้าใจกัน ไม่ว่าจะเป็นงานเชิงทฤษฎีสมคบคิดของไมเคิล มินนิซิโน (Minnicio, 1992) ที่อ้างว่ายุคมืดในอเมริกาเกิดจากการละทิ้งความเชื่อแบบ “ยิว-คริสเตียน” (Judeo-Christian) ซึ่งเป็นผลมาจากความคิดของคนอย่างจอร์จ ลูคัสส์ สำนักแฟรงค์เฟิร์ต และเหล่าบรรดาชนชั้นนำสื่อสารมวลชนในอเมริกาเอง ไอเดียนี้เขาได้รับสืบทอดผ่านมาจากกลุ่มลารูซ (LaRouch movement) ที่ออกข่าวสารเชิงทฤษฎีสมคบคิดว่าสำนักแฟรงค์เฟิร์ตเกี่ยวข้องกับโครงการต่อต้านชาวยุโรป (COINTELPRO: Counter Intelligence Program) โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานตีพิมพ์ในช่วงทศวรรษ 1970 และ 1980 ในนิตยสาร EIR ภายหลังจากงานเหล่านี้กลายเป็นรากฐานให้กับทฤษฎีสมคบคิดของฝ่ายขวาจัด อย่างการสังหารหมู่ซึ่งคร่าชีวิตผู้คนไปมากกว่า 70 ศพ และบาดเจ็บอีกมากกว่า 300 คนที่นอร์เวย์เมื่อปี ค.ศ. 2011 โดยแอนเดอร์ส เบรวิก โดยเขาระบุไว้อย่างชัดเจนในหนังสือคำประกาศของตนถึงจอร์จ ลูคัสส์และสำนักแฟรงค์เฟิร์ตว่าเป็นต้นตอเรื่อง “ลัทธิมาร์กซ์เชิงวัฒนธรรม” (Cultural Marxism) และ “การเคลื่อนไหวเรื่องความถูกต้องทางการเมือง” (political correctness) ทั้งยังเห็นว่าทฤษฎีวิพากษ์ที่ถูกคิดค้นขึ้นมานั้นเป็นการดัดแปลงไอเดียของมาร์กซ์เข้ากับทฤษฎีวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Breivick, 2011: 12-13) นอกจากนี้งานของกลุ่มขวาจัดใหม่ในอเมริกาในปัจจุบัน อย่างกลุ่ม alt-right (ฝ่ายขวาทางเลือก) ก็พูดถึงเรื่องเดียวกันนี้ โปรดดูตัวอย่างข้อมูลใน 4chan:

<https://4chanarchives.com/board/his/thread/618403> หากจะว่าไปการออกกฎหมายต่อต้านการโฆษณาชวนเชื่อกลุ่ม LGBT ในรัสเซียรวมไปถึงการทำสงครามในยูเครนซึ่งฝ่ายรัสเซียมองว่าเป็นสงครามตัวแทนกับยุโรปก็มีร่องรอยเรื่องนี้อยู่ไม่น้อย ดูตัวอย่างคำแถลงของประธานาธิบดีปูติน <https://euobserver.com/world/156188> ที่มองว่าตะวันตกเป็นตัวแทนของชาตาน ที่ล่อลวงให้คนเปลี่ยนเพศสภาพตนเอง ยูอาร์แอลทั้งคู่เข้าถึงเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2565 ในเมืองไทยเราจะเห็นผู้เข้าร่วมชุมนุมเพศทางเลือกมักมีบทบาทสำคัญในการชุมนุมทางการเมืองระดับชาติแทบทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายพธม. ฝ่ายนปค./นปช. ฝ่ายกปปส. หรือแม้การชุมนุมของเยาวชนในช่วงสองสามปีก่อนก็ตามที ซึ่งผู้ชุมนุมเพศทางเลือกเหล่านี้มักถือโอกาสพยายามผลักดันวาระทางการเมืองเพศวิถีของตนไปกับการชุมนุมไปพลางด้วย บางครั้งก็มีลักษณะขัดแย้ง บางครั้งก็เป็นแนวร่วมสนับสนุนจากวงนอก บางครั้งก็มีลักษณะเป็นเรื่องส่วนตัวแฝงไปเท่าที่ทำได้ เราคงพูดได้ยากกว่าถ้าให้เลือกจริง ๆ ระหว่างวาระการเมืองหลักของกลุ่มชุมนุมกับวาระเฉพาะเรื่องเพศวิถีของผู้ชุมนุมเพศทางเลือกเหล่านี้แท้จริงแล้วคืออะไรกันแน่ แต่เมื่อเทียบกับการชุมนุมในประเทศอย่างมาเลเซียซึ่งมีลักษณะอนุรักษนิยมเรื่องเพศวิถีมกกว่าเมืองไทยจะเห็นว่าแทบไม่มีการเรียกร้องเรื่องเพศวิถีไปกับการชุมนุมทางการเมืองในมาเลเซียด้วยเลย

⁸ แกนกลางสำคัญของสำนักแฟรงค์เฟิร์ตคือ “ทฤษฎีวิพากษ์” (Critical Theory) ซึ่งมีจุดกำเนิดจากย่อหน้าแรกของหนังสือของอดอร์โนเรื่อง “วิภาษวิธีเชิงปฏิเสธ” (Negative Dialectics) คือการวิพากษ์ตนเองในส่วนที่ “ปรัชญา” นั้นขาดพร่องไปหรือคือลำพังหน้าที่เพียงการวิจารณ์ การอธิบาย และการคาดเดาปรากฏการณ์ไม่เพียงพออีกต่อไป (Adorno, 2004: 3; Friedman, 1981: 207) ในแง่ “ปรัชญา” จึงเผยตนให้เห็นศักยภาพที่ถูกมองข้ามไปคือความสามารถในการรังสรรค์สิ่งใหม่หรือสังคมที่พึงปรารถนา (Utopia) ให้เกิดขึ้นจากการรื้อทำลายสิ่งเก่าลงดังที่มาร์กซ์เองก็ได้ชี้ไว้ในทฤษฎีข้อที่ 11 ในนิพนธ์วิจารณ์ฟอยเออร์บาค (Theses on Feuerbach) ที่ว่า “นักปรัชญาทั้งหลายเพียงแต่ตีความโลกไปต่าง ๆ นานา แต่ประเด็นสำคัญคือการเปลี่ยนแปลงมันต่างหาก” (1981: 207) หากจะว่าไปแม้ทฤษฎีวิพากษ์ของสำนักแฟรงค์เฟิร์ตต่างจากมาร์กซ์ตรงที่เน้นเรื่องโครงสร้างส่วนบน แต่ส่วนที่เหมือนกันคือมีลักษณะเป็นคำพยากรณ์เมสสิยาห์ (messianic prophecies) ดังนั้นทั้งมาร์กซ์และทฤษฎีวิพากษ์จึงมีหน้าที่ที่จะ 1)

พิจารณาวิกฤติเมสสิยาห์ที่กำลังเกิดในสังคม 2) แสวงหาพลังการเมืองที่จะทำให้เมสสิยาห์กลับมาบังเกิดขึ้นเพื่อล้ม
 โทการเปลี่ยนแปลง และ 3) แสวงหาสูตรในการปลูกให้พลังการเมืองในข้อ 2 ต้นตัวขึ้น (1981: 241) ในแง่หนึ่งทั้ง
 มาร์กซและทฤษฎีวิพากษ์จึงมีลักษณะการลี้ภัยทางจิตวิทยาจากความเป็นจริงทางสังคมคือการสร้างจินตกรรมหรือ
 แฟนตาซีขึ้นในจิตใจ (1981: 266) หรือนั่นคือทั้งมาร์กซและทฤษฎีวิพากษ์มีลักษณะไม่เคร่งตรงต่อกลไกการเป็นเหตุ
 เป็นผล (Causal Mechanism: CM) หรือการเชื่อมโยงระหว่าง “สาเหตุตั้งต้นและกฎทางวิทยาศาสตร์ที่พิสูจน์แล้ว”
 (explanans) กับ “เหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นเป็นจริง” (explanandum) ทั้งนี้ CM ดังกล่าวจะต้องผ่านการพิสูจน์จาก
 ระเบียบวิธีวิจัยที่เป็นวิทยาศาสตร์อย่างเคร่งครัดไม่ว่าจะเป็นการผ่านกระบวนการทดลองที่เข้มงวดที่สุดอย่าง “การ
 ทดลองแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุม” (Randomized Controlled Trial: RCT) หรือการพิสูจน์ที่มีความเข้มงวดรองลง
 ไปอย่างการอนุมานทางสถิติอันรัดกุมภายใต้กรอบความน่าเชื่อถือที่ยอมรับได้ ทั้งนี้ในแง่การอธิบายปรากฏการณ์
 ทางสังคมนอกจากเรื่องพื้นฐานอย่างกลไก CM ยังจะต้องคำนึงการอุปนัยจากอิทธิพลของปัจจัยที่มีความสม่ำเสมอ
 (Inductive Regularity: IR) รวมไปถึงปัจจัยที่จำเป็นและเพียงพอ (Necessary and Sufficient Conditions: NSC)
 อีกด้วย โดยระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวจะต้องสามารถทำซ้ำได้ (reproducibility) นอกจากนี้เราจะต้องตระหนักว่า
 ทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบด้วยระเบียบวิธีวิจัยอันรัดกุมแล้วไม่ใช่ทฤษฎีดังกล่าวมีความจริงแท้แน่นอนเป็นปรมาัตถ์เพราะ
 ดังที่คาร์ล ป็อปเปอร์ได้กล่าวไว้ว่าทฤษฎีที่ได้เป็นเพียงสิ่งชั่วคราว คือดีที่สุดในปัจจุบันมันเพียงรอเวลาการหักล้าง
 (falsify) ในอนาคตเท่านั้น (Yuenyong, Taofeek and Ajah, 2020) ในเมื่อทั้งมาร์กซและทฤษฎีวิพากษ์ขาดความ
 รัดกุมเรื่องกลไกการเป็นเหตุเป็นผลดังที่ได้กล่าวไปแล้ว เพราะทฤษฎีที่ 11 ในนิพนธ์ฟอยเออร์บาจะข้าม “ความ
 เป็นไปไม่ได้” ในกลไกการเป็นเหตุเป็นผลโดยการ “กระโจนด้วยศรัทธา” (leap of faith) ผ่านความเชื่อมั่นใน “คำ
 พยากรณ์เมสสิยาห์” ไปสู่ปฏิบัติการทางการเมืองใด ๆ ฉะนั้นแล้วจึงไม่แปลกที่ “ฝ่ายก้าวหน้า” ทั้งในตะวันตกและ
 ในเมืองไทยที่ทำ “สงครามวัฒนธรรม” จะเผชิญกลยุทธ์เดียวกันลอกเลียนกลับมาตอบโต้แบบยุทธวิธีกระจก (mirror
 tactic) ตัวอย่างในเมืองไทยการวิพากษ์อำนาจนำโดยใช้อาวุธกรรม “คลังเจ้า” (hyper royalist) จะเผชิญกับยุทธวิธี
 กระจกด้วยการคิดค้นวาทกรรม “ซังเจ้า” ขึ้นมาตอบโต้ เช่นเดียวกับคู่วาทกรรม “คลังชาติ” (chauvinist) กับ “ซัง
 ชาติ” หรือ “คลังศาสนา” (zealot) กับ “ซังศาสนา” เป็นต้น ในแง่หนึ่งเมื่อ “ฝ่ายก้าวหน้า” ไม่เคร่งครัดกับกลไก
 การเป็นเหตุเป็นผล (CM) ก็ย่อมทำให้ “ฝ่ายตรงข้าม” ไม่จำเป็นต้องเคร่งครัดเช่นเดียวกัน เพียงแต่มีความเชื่อที่มี
 กำลังมวลชนสนับสนุนจำนวนมากพอผ่านการโฆษณาชวนเชื่อ สร้างความรับรู้ความจริงเทียมผ่านการเน้นย้ำถล่ม
 ด้วยการโฆษณาชวนเชื่อซ้ำแล้วซ้ำเล่าและหลากหลายช่องทาง ใช้การป้ายสีฝ่ายตรงข้าม หรือไม่ก็ถึงกับใช้ทฤษฎี
 สมคบคิด (ที่เป็นไปได้ก็เพราะความคลุมเครือของข้อมูลที่บางครั้งก็เกิดจากการปิดบังด้วยเหตุผลเรื่องความมั่นคง
 ของรัฐ เช่นกรณีการลอบสังหารประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดี) ก็เพียงพอแล้ว รวมทั้งต่างฝ่ายต่างก็อ้างเหตุผล
 การเป็นเหยื่อ (politics of victimization) จากการเซ็นเซอร์ของฝ่ายตรงข้าม การใช้มาตรการทางกฎหมายผ่านการ
 ฟ้องร้อง หรือจากการใช้มวลชนกดดัน (หรือศัพท์ปัจจุบันคือ “ทัวร์ลง”) ทั้งยังไม่เน้นการส่งเสริมสภาวะห้องสะท้อน
 เสียง (echo chamber) จากการคัดเลือกความสนใจข้อมูลที่มีความหวือหวาด้วยอัลกอริทึมในสื่อสังคมสมัยใหม่ จึง
 ทำให้มวลชนแต่ละฝ่ายขาดแรงจูงใจที่จะค้นหาความจริงมากกว่าการยังกอดแฟนตาซีที่ถูกสร้างขึ้นจากพยากรณ์เมส
 สสิยาห์ สภาพเช่นนี้ในสนามวาทกรรมจะนำไปสู่การคุมเชิงกัน (stalemate) โดยไม่มีใครเอาชนะใครได้จริง หรือเกิด
 สภาวะ “แนวรบด้านตะวันตก สถานการณ์ไม่เปลี่ยนแปลง” ในแนวรบสนามเพลาวาทกรรม นั่นคือไม่มีใคร
 เปลี่ยนแปลงโลกไปตามที่ “ปรัชญา” มองแม้จะเป็นจากคนละมุมคนละเรื่องเล่าได้จริง ในระดับลึกที่สุดที่ฐานทฤษฎี
 ความรู้หรือญาณวิทยา (epistemology) แม้การอ้างเรื่องกลไกการเป็นเหตุเป็นผล (CM) ก็ไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้
 เพราะทฤษฎีวิพากษ์จะเห็นว่ากระบวนการคิดทางวิทยาศาสตร์มีลักษณะเป็นอำนาจนำที่ครอบงำสังคมอยู่ด้วยเช่นกัน
 และจำเป็นจะต้องนำไปสู่การปลดปล่อย อย่างการปฏิเสธคำอธิบายวิทยาศาสตร์เรื่องสภาวะโลกร้อนก็มีเหตุรากฐาน

ส่วนตัวบทที่พูดถึง “เสรีนิยมใหม่” ในมิติด้านนโยบายเศรษฐกิจและเป็นการวิจารณ์จากนักวิชาการเศรษฐศาสตร์โดยตรงเป็นครั้งแรกแต่มีคนพูดถึงน้อยคือหนังสือที่ตีพิมพ์จากงานสัมมนาเรื่อง “ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ร่วมสมัย: มุมมองเชิงวิพากษ์” (Contemporary Economic Theory: Critical Perspectives) ที่จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยเศรษฐศาสตร์และธุรกิจแห่งเอเธนส์ ประเทศกรีซ เมื่อวันที่ 6 – 7 ตุลาคม ปี ค.ศ. 1997 ตัวบทที่เป็นหนังสือข้อสรุปจากงานสัมมนานี้จะถูกตีพิมพ์ในอีกสองปีถัดมา (Vlachou, 1999) และเป็นการตีพิมพ์ก่อนตัวบทของฮาร์วีย์ถึงแปดปีแต่กลับไม่ได้รับความสนใจดังที่ตัวบทของฮาร์วีย์ทำได้มากนัก⁹ สิ่งที่น่าสังเกตของการปรากฏของตัวบทนี้คือ ถึงแม้บรรดานักเศรษฐศาสตร์เหล่านี้จะมีพื้นความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์แต่ก็จะใช้การวิจารณ์จากเศรษฐศาสตร์การเมืองมากกว่าทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกตามปกติ นอกจากนี้การเกิดขึ้นของการสัมมนาก็มีความสอดคล้องของการเกิดขึ้นของวิกฤติเศรษฐกิจในเอเชียที่เริ่มขึ้นที่ประเทศไทย ในขณะที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจในยุโรปจะเห็นว่ากรีกเป็นป้อมปราการหลักในการคัดค้านนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจแบบรัดเข็มขัดที่มีเยอรมนีอยู่เบื้องหลัง

จากกรณีนี้ จึงเท่ากับปฏิเสธคำอธิบายที่ครอบคลุมขนาดใหญ่ทั้งปวง (grand narrative negation) แต่นี่ก็เท่ากับเปิดเผยให้เห็นจุดอ่อนที่สำคัญอย่างหนึ่งของทฤษฎีวิพากษ์คือใช้หรือไม่ว่าคำปฏิเสธดังกล่าวก็จัดเป็น “คำอธิบายที่ครอบคลุมขนาดใหญ่ทั้งปวง” อีกแบบเช่นกัน ทฤษฎีวิพากษ์จึงถูกสร้างขึ้นบนตรรกะหักล้างตนเอง (self-defeating logic) หรือเป็นทฤษฎีภาคเสธ (abstract negativity) โดยพื้นฐาน (1981: 214) เช่นนั้นแล้วนักคิด postpositivist อย่างป็อบเปอร์ที่แยกแยะปัญหาเรื่องข้อสรุปสากล (universal generalization) ออกจากข้อสรุปเฉพาะทาง (local generalization) จะสามารถให้คำอธิบายได้ดีกว่าและไม่เกิดตรรกะหักล้างตนเองดังที่ทฤษฎีวิพากษ์กำลังเผชิญอยู่นั้น ฝ่ายสำนักแฟรงค์เฟิร์ตก็ตอบโต้แนวคิดแบบป็อบเปอร์ว่ามีลักษณะลดรูปความซับซ้อนและขาดความเข้าใจประเด็นสำคัญที่ฝ่ายตนนำเสนอ (reductio ad hominem) (Adorno, 1977: 6) ซึ่งมีรากมาจากฐานคิดการโจมตีแนวคิดเมตาฟิสิกส์ในสมัยออคุสต์ กองต์ (Auguste Comte) (1977: 51) หรืออย่างที่รูดอล์ฟ คาร์นัป (Rudolf Carnap) ลดรูปเมตาฟิสิกส์ลงเป็นเพียงเรื่องของความรู้เท่านั้นดังความเห็นของเขาที่ว่า “ถ้อยแถลงแบบเมตาฟิสิกส์ไม่ใช่ถ้อยแถลง ‘เชิงประจักษ์’” (Erfahrungssätze) (1977: 54) จากฐานข้อมูล Google Scholar มีการอ้างอิงเพียง 22 รายการเท่านั้น <http://shorturl.at/deT39> ในขณะที่ตัวบทของฮาร์วีย์ที่แม้จะตีพิมพ์ตามหลังกลับมีการอ้างอิงถึง 37,913 รายการซึ่งมากกว่ากันอย่างเทียบไม่ได้เลย ตัวบทของฮาร์วีย์เกิดขึ้นในช่วงที่กำลังเกิดวิกฤติการเงินในสหรัฐฯ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่ตัวบทดังกล่าวจะได้รับความนิยมมากขนาดนี้ เพราะผู้คนกำลังสนใจสาเหตุวิกฤติเศรษฐกิจและปัญหาความล้มเหลวภายในของระบบทุนนิยมก็เป็นสิ่งที่ผู้คนมักเชื่อล่วงหน้าอยู่แล้วว่าเป็นสาเหตุ เมื่อฮาร์วีย์ระบุต้นตอว่าเป็น “เสรีนิยมใหม่” จึงไม่ยากที่จะทำให้คนส่วนใหญ่เชื่อว่าทฤษฎีของเขา (คำอธิบายว่าทำไมผมถึงมองว่าฮาร์วีย์กำลังเสนอวาทกรรม ขอให้ดูในเชิงอรรถที่ 8 ก่อนหน้าเชิงอรรถนี้)

⁹ จากฐานข้อมูล Google Scholar มีการอ้างอิงเพียง 22 รายการเท่านั้น <http://shorturl.at/deT39> ในขณะที่ตัวบทของฮาร์วีย์ที่แม้จะตีพิมพ์ตามหลังกลับมีการอ้างอิงถึง 37,913 รายการซึ่งมากกว่ากันอย่างเทียบไม่ได้เลย ตัวบทของฮาร์วีย์เกิดขึ้นในช่วงที่กำลังเกิดวิกฤติการเงินในสหรัฐฯ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่ตัวบทดังกล่าวจะได้รับความนิยมมากขนาดนี้ เพราะผู้คนกำลังสนใจสาเหตุวิกฤติเศรษฐกิจและปัญหาความล้มเหลวภายในของระบบทุนนิยมก็เป็นสิ่งที่ผู้คนมักเชื่อล่วงหน้าอยู่แล้วว่าเป็นสาเหตุ เมื่อฮาร์วีย์ระบุต้นตอว่าเป็น “เสรีนิยมใหม่” จึงไม่ยากที่จะทำให้คนส่วนใหญ่เชื่อว่าทฤษฎีของเขา (คำอธิบายว่าทำไมผมถึงมองว่าฮาร์วีย์กำลังเสนอวาทกรรม ขอให้ดูในเชิงอรรถที่ 8 ก่อนหน้าเชิงอรรถนี้)

ลักษณะกึ่งทฤษฎีสมคบคิดที่มองว่าระบบเศรษฐกิจโลกปัจจุบันถูกบงการโดยกลุ่มนักคิด “เสรีนิยมใหม่” ก็คงจะมีส่วนจริงอยู่บ้าง เพราะคำว่า “เสรีนิยมใหม่” มีการคิดค้นและอ้างอิงกันอยู่จริงไม่ใช่อุปโลกน์เอาเองตามอำเภอใจแต่การใช้คำนี้มีความหมายที่เลื่อนไหลไม่ใช่คำที่มีความหมายชัดเจนตายตัวดังที่จะได้พูดถึงต่อไปข้างหน้า แต่ตอนนี้ขอให้เราพิจารณาจุดกำเนิดกันเสียก่อนโดยเฉพาะจากการสัมมนาสำคัญของกลุ่มที่เริ่มจากคนในวงจำกัดที่การสัมมนาวอลเตอร์ ลิปปมันน์ (Walter Lippmann Colloquium) ที่ปารีส¹⁰ เป็นเวลาห้าวัน ตั้งแต่วันที่ 26 สิงหาคม ถึงวันที่ 30 สิงหาคม ปี ค.ศ. 1938¹¹ โดยมีนักปรัชญาฝรั่งเศสที่ชื่อ หลุยส์ รูเกียร์ (Louis Rougier) ซึ่งก็เป็นสมาชิกกับกลุ่มเวียนนา (Vienna Circle) พร้อมกันไปด้วยเป็นตัวตั้งตัวตี การสัมมนารั้งนี้เกิดขึ้นก็เพราะรูเกียร์ ฮาเย็ค โปแลนยี ร็อบเก้ และรัสเตาเผชิญพบกับลิปปมันน์ซึ่งเป็นนักหนังสือพิมพ์อเมริกันในปารีส และพวกเขาก็ได้ให้ความสนใจหนังสือ “สังคมที่ดีงาม” (The Good Society) ของลิปปมันน์ (Lippmann, 1938) เพื่อพิจารณาถึงทางออกของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ จากการ

¹⁰ รายชื่อผู้เข้าร่วมสัมมนาทั้งสิ้นจำนวน 26 คนเรียงลำดับตามนามสกุลดังต่อไปนี้: 1) Roger Auboin (French, 1891–1974) [53], 2) Raymond Aron (French, 1905–1983) [54], 3) Louis Baudin (French, 1887–1964) [55], 4) Marcel Bourgeois (French) [56], 5) José Castillejo (Spanish, 1877–1945) [56], 6) John Bell Condliffe (British, 1891–1981) [57], 7) Auguste Detoeuf (French, 1883–1947) [57], 8) Friedrich Hayek* (British, 1899–1992) [58], 9) Michael Heilperin (Polish, 1909–1971) [61], 10) Bruce Hopper (American, 1892–1973) [61], 11) Bernard Lavergne (French, 1884–1975) [62], 12) Walter Lippmann* (American, 1889–1974) [63], 13) Étienne Mantoux (French, 1913–1945) [64], 14) Robert Marjolin (French, 1911–1986) [64], 15) Louis Marlio (French, 1878–1952) [65], 16) Ernest Mercier (French, 1878–1955) [66] 17) Ludwig von Mises* (Austrian, 1881–1973) [67], 18) André Piatier (French, 1914–1991) [69], 19) Michael Polanyi (British, 1891–1976) [69], 20) Stefan Possony (Austrian, 1913–1995) [70], 21) Wilhelm Röpke (Austrian, 1899–1966) [71], 22) Louis Rougier* (French, 1889–1982) [73], 23) Jacques Rueff (French, 1896–1978) [74], 24) Alexander Rüstow* (Turkish, 1885–1963) [76], 25) Alfred Schütz (Austrian, 1899–1959) [77], และ 26) Marcel van Zeeland (Belgian, 1898–1972) [78] ; แต่ละรายชื่อจะมีสัญชาติท้ายสุดตามด้วยปีเกิดและปีที่ถึงแก่กรรมในวงเล็บเพื่อจะได้เห็นการเกาะกลุ่มเชิงสังคม ตัวเลขในก้ามปูคือเลขหน้าที่ระบุประวัติย่อของแต่ละบุคคลใน Reinhoudt and Audier (2018) ชื่อที่มีดอกจันตามท้ายหมายถึงมีบทบาทสำคัญในการประชุม

¹¹ การประชุมในวันแรกพูดถึงเรื่องสาเหตุความเสื่อมถอยของเสรีนิยมว่าเป็นสาเหตุภายในของตัวเสรีนิยมเองหรือไม่ (Is the decline of liberalism due to endogenous causes?), การประชุมในวันที่สองพูดถึงความสามารถของระบบเสรีนิยมในการตอบโจทยภารกิจทางสังคม (Is liberalism capable of fulfilling its social tasks?), การประชุมในวันที่สามหาข้อสรุปว่าหากระบบเสรีนิยมไม่สามารถเลี่ยงการเสื่อมถอยจริงอะไรเป็นปัจจัยภายนอกที่แท้จริง (If the decline of liberalism is not inevitable, what are its true causes, exogenous causes?), การประชุมในวันที่สี่หาการแก้ไขการเสื่อมถอยของเสรีนิยมเมื่อพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น (If the decline of liberalism is not inevitable, what are the remedies to draw from the analysis of its causes?) การประชุมในวันสุดท้ายพูดถึงกิจกรรมต่อไปข้างหน้า อาทิการก่อตั้งศูนย์ศึกษานานาชาติเรื่องการบูรณะเสรีนิยม (Creation of an International Center of Studies for the Renovation of Liberalism) การประชุมในวันที่สองและวันที่สามจะเน้นหนักความรู้เชิงเทคนิคด้านเศรษฐศาสตร์เช่นเรื่องปัญหาการว่างงานเรื้อรังเป็นต้น (Reinhoudt and Audier, 2018: 94-95)

พบปะกันครั้งนี้ก็นำไปสู่การสัมมนาดังกล่าวในที่สุด มีข้อมูลว่าบรรดาผู้ร่วมเข้าสัมมนาต่างก็ถกเถียงถึงชื่อของปรัชญาเสรีนิยมแบบใหม่ที่กำลังพัฒนาขึ้นระหว่างการสัมมนา ในภายหลังมีหลายชื่อที่ถูกพิจารณาเช่น “positive liberalism” (เสรีนิยมเชิงบวก) การตีพิมพ์หนังสือ “บนเส้นทางสู่ความเป็นทาส” (The Road to Serfdom) ของฮาเย็คก็สะท้อนถึงหนังสือของลิปป์มานน์และการสัมมนาครั้งนั้น (Springer, 2016: 17; Reinhoudt and Audier, 2018: 10) นอกจากคำว่าเสรีนิยมเชิงบวก รูเกียร์ยังใช้คำว่า “เสรีนิยมที่สร้างสรรค์” (constructor liberalism หรือในภาษาฝรั่งเศส *libéralisme constructeur*) ซึ่งดูจะใกล้เคียงกับคำว่าเสรีนิยมเชิงบวกข้างต้น ทั้งนี้เพื่อสร้างความแตกต่างออกจากทั้งสังคมนิยมแบบเสรีนิยม (liberalism socialism) และเสรีนิยมที่ปล่อยให้ไปเอง (*laissez-faire liberalism*) แบบดั้งเดิมในหนังสือ “ความลึกลับของเศรษฐศาสตร์” (economic mystiques) ของเขาเองก่อนหน้าการสัมมนาจะเกิดขึ้น เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่ารูเกียร์เห็นด้วยกับการเข้าแทรกแซงของรัฐบาลในบางระดับต่อระบบเศรษฐกิจเพื่อพิทักษ์ระบบเสรีนิยมเอาไว้ (Reinhoudt and Audier, 2018: 74) นอกจากไอดีของรูเกียร์แล้วยังมีข้อเสนอจากรูฟว่า “เสรีนิยมปีกซ้าย” (left-wing liberalism) และข้อเสนอของโบดินที่ว่า “ลัทธิปัจเจกนิยม” (individualism) คำว่าเสรีนิยมใหม่เป็นข้อเสนอของหลุยส์ มาร์ลิโอเสนอให้ใช้คำว่า “ใหม่” (neo) และ “บูรณะใหม่” (renovation) เพื่อแยกแยะกลุ่มสัมมนานี้ออกจากกลุ่มที่คัดค้านการแทรกแซงจากรัฐทุกรูปแบบ ดังนั้นความเห็นของมาร์ลิโอจึงสอดคล้องกับรูเกียร์ที่เห็นด้วยกับการแทรกแซงจากรัฐในระบบเศรษฐกิจในบางระดับ ไม่ใช่ทำไม่ได้เลยเหมือนพวกเสรีนิยมที่ปล่อยให้ไปเองแบบดั้งเดิม (Denord, 2009: 48) แต่ก็ไม่ใช่ว่าผู้สัมมนาทั้งหมดจะเห็นด้วยนัก ความคิดเรื่องการแทรกแซงจากรัฐในบางระดับต่อระบบเศรษฐกิจนี้จะค่อย ๆ แพร่กระจายไปยังประเทศต่าง ๆ ตามสัญชาติของผู้เข้าร่วมสัมมนา แต่ที่เด่นชัดที่สุดเป็นที่เยอรมนีโดยคาร์ล ฟรีดริช นักรัฐศาสตร์เยอรมันเป็นคนโยกคำว่า “เสรีนิยมใหม่” เข้ากับคำว่า “เสรีนิยมออร์โด” ของเยอรมัน (2018: 4) และอันที่จริงเยอรมนีจะเป็นกองหน้าที่คอยผลักดันไอดีเรื่องนี้อย่างเข้มแข็งมาก่อนหน้านี้แล้ว ดังที่เราได้เห็นในแถลงการณ์เสรีนิยมออร์โดนั่นเอง (Caldwell, 2022)

อย่างไรก็ตามการสัมมนาครั้งต่อมาที่โรงแรมดูปาร์ค (Hôtel du Parc) ในหมู่บ้านแห่งเทือกเขาเปเลอแร็ง (Mont Pèlerin) ใกล้เมืองวีเวย์ (Vevey) ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์เมื่อวันที่ 1 – 10 เมษายน ปี ค.ศ. 1947¹² ดูจะเป็นที่รู้จักจากสาธารณชนทั่วไปในฐานะเป็นจุดกำเนิดเสรีนิยมใหม่มากกว่าการสัมมนาวอลเตอร์

¹² การสัมมนานี้จะมีผู้เข้าร่วมถึง 39 คนเรียงลำดับตามนามสกุลดังต่อไปนี้: 1) Maurice Allais, 2) Carlo Antoni, 3) Hans Barth, 4) Karl Brandt, 5) Herbert Cornuelle, 6) John Davenport, 7) Stanley Dennison, 8) Aaron Director, 9) Walter Eucken, 10) Erich Eyck, 11) Milton Friedman, 12) Harry Gideonse, 13) Frank Graham, 14) F. A. “Baldy” Harper, 15) Friedrich Hayek*, 16) Henry Hazlitt, 17) Trygve Hoff, 18) Albert Hunold, 19) Carl Iversen, 20) John Jewkes, 21) Bertrand de Jouvenel, 22) Frank Knight, 23) Henri de Lovinfosse, 24) Fritz Machlup, 25) Loren “Red” Miller, 26) Ludwig von Mises*, 27) Felix Morley, 28) Michael Polanyi*, 29) Karl Popper, 30) William Rappard, 31) Leonard Read, 32) George Révay, 33) Lionel Robbins, 34) Wilhelm Röpke*, 35) George Stigler, 36) Herbert Tingsten, 37) François Trevoux,

สิบปีมานี้เมื่อ 9 ปีก่อนหน้าและเป็นต้นกำเนิดของสมาคมมองต์เปเลอแรงมาซึ่งถือกันว่าเป็นศูนย์กลางเสรีนิยมใหม่มาจนปัจจุบัน การสัมมนาของมองต์เปเลอแรงครั้งนี้มีฮาเย็คซึ่งเป็นศิษย์เก่าจากการสัมมนาออลเตอร์สิบปีมานี้ครั้งก่อนเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญ โดยมีอัลเบิร์ต ฮูโนลด์ (Albert Hunold) หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ของอุตสาหกรรมนาฬิกาสวิสเป็นคณะมนตรีสนับสนุนการสัมมนาครั้งนี้ส่วนฮาเย็คก็ระดมทุนสนับสนุนค่าใช้จ่ายการเดินทางให้กับนักวิชาการที่มาจากอเมริกาตอนเหนือ การปรากฏตัวของออยค์เกินซึ่งเป็นคนเยอรมันที่อาศัยอยู่ในประเทศเยอรมนีตลอดระยะเวลาสงครามในที่สุดหลังสงครามโลกถือเป็นความเสี่ยงต่อฮาเย็คอยู่ไม่น้อย (ในเวลานั้นร็อบบี้และฮาเย็คเรียกออยค์เกินว่าด็อบบลิวซึ่งเป็นอักษรตัวแรกของชื่อและนามสกุลของเขาตอนที่เขาถูกควบคุมตัวโดยตำรวจลับหน่วยเกสตาโปในช่วงปลายสงคราม) ข้อมูลที่ว่าออยค์เกินเคยเป็นคนคัดค้านการดำรงตำแหน่งอธิการบดีของมาร์ติน ไฮเด็กเกอร์ที่ไฟร์บวร์กรวมทั้งการวิพากษ์นโยบายเศรษฐกิจของนาซี รวมถึงการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่อต้านไต้ดินเยอรมันอย่างดีทริช บอนโฮเฟอร์ (Dietrich Bonhoeffer) และคาร์ล ฟรีดริช โกเออร์เดอเลอร์ (Carl Friedrich Goerdeler) ในเวลานั้นก็มีคนทราบน้อย ปาฐกถาของออยค์เกินในวันแรกของการสัมมนาในหัวข้อ “กิจการเสรีหรือจะเป็นการแข่งขันที่มีการกำกับ” (Free Enterprise or Competitive Order) นี้เองที่จะกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการแปรนโยบายให้เป็นการปฏิบัติของเสรีนิยมอย่างแท้จริง เพราะข้อเสนอของเขาสอดคล้องกับความเป็นจริงของเศรษฐกิจหลังสงครามของเยอรมนีที่ว่ายังไม่สามารถสร้างตลาดเสรีได้อย่างแท้จริง การจะหันไปหาระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนศูนย์กลางจากรัฐก็ดูจะซำดรอยเดิมเสี่ยงที่อำนาจตกอยู่กับรัฐบาลจนมากเกินไปเหมือนกับสมัยนาซี เยอรมนีจำเป็นต้องยอมรับการผูกขาดจากผู้ผลิตที่มีน้อยรายเพราะสภาวะหลังสงครามไปพลางก่อน แต่รัฐบาลจะต้องบังคับให้บริษัทที่ผูกขาดเหล่านั้นปฏิบัติตามในแง่ราคาและการผลิตเสมือนว่ามีการแข่งขันเกิดขึ้น (The monopolist must be forced to behave, in terms of pricing and production, as if it was in competition) (Caldwell, 2022)

แต่ในความเป็นจริงเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมออร์โดในเยอรมนีเองก็ไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่มีส่วนผสมที่มีที่มาจากอย่างน้อยสามส่วนด้วยกันคือ 1) สำนักไฟร์บวร์กที่นำโดยออยค์เกินและโบห์ม ซึ่งเน้นหนักเรื่องการแข่งขันที่มีการควบคุม (Wettbewerbsordnung) ที่ยังรวมไปถึงหลักความมีเสถียรภาพของค่าเงิน หลักตลาดแบบเปิด หลักกรรมสิทธิ์เอกชน หลักเสรีภาพในการทำสัญญา หลักความรับผิดชอบตามกฎหมายต่อบุคคลภายนอก และหลักความคงเส้นคงวาของนโยบายเศรษฐกิจ 2) เศรษฐกิจแบบตลาดเพื่อสังคม (social market economy) ของลุดวิก แอร์ฮาร์ดและ อัลเฟรด มุลเลอร์-อาร์แม็ค ที่ก็ได้รับอิทธิพลบางด้านมาจากสำนักไฟร์บวร์กด้วยแต่แนวคิดนี้จะเน้นสวัสดิการสังคมและการจัดสรรรายได้ใหม่ให้กับประชาชน และ 3) เสรีนิยมแบบสังคมนิยม (sociological liberalism) ของรุสเสาและร็อบบี้ซึ่งจะเสนอให้ระบบเศรษฐกิจที่มากกว่าเพียงระบบตลาด โดยช่วยเหลือรวมปัจเจกคนในทางสังคมนิยมเข้าไปเป็นชุมชนทุนนิยม (Feld, Köhler, and Nientiedt, 2019: 2, 4-7)

38) V. Orval Watts, และ 39) C. Veronica Wedgwood คนที่มีเครื่องหมายดอกจันคือคนที่เข้าร่วมสัมมนาออลเตอร์สิบปีมานี้เมื่อ 9 ปีก่อนในที่นี้มีสี่คนคือ ฮาเย็ค มิเชล โปลานยี และร็อบบี้ (Caldwell, 2022)

แม้ว่าแนวคิดแบบเศรษฐกิจเสรีนิยมออร์โตจัดเป็นบุคลิกเฉพาะของเยอรมนีก็ตามและยังทิ้งร่องรอยไว้อยู่บ้างเช่นนโยบายด้านการเงินที่เน้นเสถียรภาพค่าเงินและหลีกเลี่ยงภาวะเงินเฟ้อ และนโยบายการคลังที่มีลักษณะเน้นการรัดเข็มขัดค่าใช้จ่าย แต่โดยทั่วไปแล้วนโยบายเศรษฐกิจเยอรมนีวางตัวอยู่บนแนวคิดวัฏจักรเศรษฐกิจ (business cycle) เหมือนเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกทั่วไป ปัจจุบันงานวิจัยทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมออร์โตไม่ได้รับความน่าเชื่อถือเทียบเท่างานวิจัยทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกที่ยืนพื้นอยู่บนระเบียบวิธีวิจัยที่วางอยู่บนหลักฐานเชิงประจักษ์อีกต่อไป มีการลงนามโดยนักเศรษฐศาสตร์เยอรมันจำนวน 150 คนในหนังสือเรียกร้องให้สร้างเศรษฐศาสตร์เยอรมันให้เข้ากับมาตรฐานสากล ส่วนการสำรวจโดยสมาคมเศรษฐศาสตร์เยอรมัน (German Economic Association: GEA) เมื่อปี ค.ศ. 2010 ก็พบว่าร้อยละ 46.7 สนับสนุนการปฏิรูป ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 22.8 ยังคงสนับสนุนจุดยืนแบบระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมออร์โตอยู่ (Kapeller, Puehringer, and Grimm, 2022)

เราจะเห็นว่านโยบายเศรษฐกิจในปัจจุบันไม่ได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่มีระดับการแทรกแซงของรัฐในนโยบายเศรษฐกิจที่ต่างกันออกไปดังในรูปที่ 1 ด้านล่างนี้ หากจะนับระดับการแทรกแซงในขั้นต่ำสุดโดยแทบไม่มีการแทรกแซงจากรัฐเลยก็จะเป็นข้อเสนอของมิเชส มาจนถึงข้อเสนอสำนักการเงินนิยมที่นำโดยฟรีดแมนและสำนักเคนเซียนที่นำโดยเคนส์ ความจริงข้อเสนอของกลุ่มนี้มีความคล้ายกันในแง่ที่ว่าทั้งคู่เชื่อในวัฏจักรเศรษฐกิจและรอยต่อระหว่างช่วงเศรษฐกิจซบเซาและเศรษฐกิจเฟื่องฟูจะเป็นวิกฤติเศรษฐกิจในขณะที่ข้อเสนอสำนักเคนเซียนเสนอให้รัฐบาลเพิ่มการใช้จ่ายผ่านนโยบายการคลังเพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและเพิ่มปริมาณการจ้างงานให้เต็มศักยภาพ แต่สำนักการเงินนิยมจะเชื่อในเรื่องการควบคุมปริมาณการเงินไม่ให้เกิดภาวะเงินเฟ้อข้อแตกต่างสำคัญของทั้งคู่อยู่ที่เรื่องของเส้นโค้งฟิลลิปส์ (Phillips Curve) หรือความสัมพันธ์แบบผกผันระหว่างเงินเฟ้อกับอัตราการว่างงานซึ่งฝ่ายสำนักการเงินนิยมเห็นว่าในระยะยาวความสัมพันธ์ดังกล่าวจะมีน้อยมากจึงเป็นที่มาของการอัดฉีดการใช้จ่ายผ่านนโยบายการคลังไม่ประสบผลสำเร็จในการกระตุ้นเศรษฐกิจ คือมีทั้งภาวะเงินเฟ้อและเศรษฐกิจชะงักงันมีอัตราการว่างงานสูงไปพร้อมกัน (stagflation)

State's Role in Economic & Social Policy

Central Planned

**Social Welfare
Social Market Economy**

Ordoliberalism

JM Keynes

**Milton Friedman
Monetarism**

**Ludwig von Mises
(Laissez-faire)**

In former Soviet era	Inequality combating Wealth redistribution Subsidy State Enterprise Industrial Champion	Monopoly Control	Supply Side	Inflation targeting control	Small state PPP, Privatization? (Entrepreneur government)
-----------------------------	--	-----------------------------	--------------------	--	---

ภาพที่ 1 แสดงแนวคิดของนโยบายเศรษฐกิจจากระดับในการแทรกแซงของรัฐ

ในขณะที่เศรษฐกิจแบบเสรีนิยมออร์โดจะเน้นหนักเรื่องการควบคุมการผูกขาดและเศรษฐกิจแบบตลาดเพื่อสังคมจะให้น้ำหนักกับสวัสดิการสังคมและการกระจายรายได้ใหม่ เราจะเห็นว่าวาทกรรมเรื่อง “เสรีนิยมใหม่” กลับเหมารวมถึงนโยบายเศรษฐกิจเหล่านี้ทั้งหมด (โดยยกเว้นเศรษฐกิจวางแผนจากส่วนกลางอย่างสมัยสหภาพโซเวียต) ทั้งที่นโยบายเหล่านี้ไม่ได้เข้ากันหรือบางครั้งก็ขัดกันเอง โดยบางครั้งก็ละเลยหรือปราศจากความเข้าใจ หรือไม่ได้แม้แต่จะอ่านตัวบทของนักเศรษฐศาสตร์หลัก ๆ เหล่านี้แต่อย่างใดเลย¹³ หาก

¹³ ความจริงแม้แต่นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักก็มีความเข้าใจถึงเศรษฐศาสตร์สำนักออสเตรียอย่างผิวเผินในแบบเดียวกัน กล่าวคือมักจะเห็นว่าสำนักออสเตรียมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งไม่ใช่ จริงอยู่สำนักออสเตรียมีที่มาจากคาร์ล เมนเกอร์ (Carl Menger) แต่ความเห็นก็แยกออกเป็นหลายสาย อาทิ สายของออยเกน โบห์ม ฟอน บาเวอร์ค (Eugen Böhm von Bawerk) ซึ่งมีศิษย์อย่างมิเชล หรือสายของฟรีดิช ฟอน วีเซอร์ (Friedrich von Wieser) ก็มีศิษย์อย่างฮาเย็คและชุมปีเตอร์ งานของชุมปีเตอร์จะได้รับอิทธิพลจากคลื่นยาวทางเศรษฐกิจผ่านคอนดราเทียฟ เขาเห็นว่ากลไกการทำลายอย่างสร้างสรรค์ในทุนนิยมมีสองประเภทคือ การสร้างนวัตกรรมประเภทที่ 1 (Mark I) คือเป็นการสร้างนวัตกรรมในขณะที่ตลาดมีการแข่งขันสูงยังมีการผูกขาดน้อย ผู้ได้รับชัยชนะในการสร้างนวัตกรรมประเภทนี้จึงมีลักษณะเป็นการคิดค้นเทคนิคหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้ก่อน ในขณะที่การสร้างนวัตกรรมประเภทที่ 2 (Mark II) เป็นการสร้างนวัตกรรมในขณะที่มีการผูกขาดมาก ผู้แข่งขันรายใหญ่จะผนวกผู้เล่นรายย่อยรวมเข้ามาในกลุ่มตนให้ขยายขนาดขึ้น นวัตกรรมประเภทนี้จึงมีลักษณะต่อเนื่องใช้ทุนมหาศาลและค่อยเป็นค่อยไปกว่านวัตกรรมประเภทแรกที่มีลักษณะฉับพลันพลิกผันเปลี่ยนผลแพ้ชนะได้อย่างทันทีทันใด (ในปัจจุบันถ้าจะเปรียบเทียบนวัตกรรมแบบแรกจะอยู่ในตลาดเกิดใหม่อย่างอุตสาหกรรมคริปโตที่ยังมีความดิบดีเอื่อนอยู่มาก เทียบกับนวัตกรรมแบบที่สองที่อยู่ในอุตสาหกรรมชิปและเซมิคอนดักเตอร์ที่ต้องใช้เงินลงทุนมหาศาลในการคิดค้นนวัตกรรมและผลิตชิปใหม่ ๆ) อย่างไรก็ตามความเห็นร่วมของสำนักออสเตรียคือไม่เห็นด้วยกับเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกที่ใช้การวิจัย

เรามองตามสภาพความเป็นจริงก็จะเห็นว่าข้อเสนอทางวิชาการหรือหลักนโยบายที่มีการแข่งขันกันระหว่างนักเศรษฐศาสตร์เหล่านี้เป็นเรื่องปกติและไม่ได้มีกลุ่มลึกลับใดคอยควบคุมอยู่เบื้องหลังอย่างที่เราเข้าใจกัน นโยบายเหล่านี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปมาได้ตามสภาพความเป็นจริงในสังคม อย่างเช่นในเยอรมนีนโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยมออร์โดแบบเยอรมันแท้ ๆ อาจจะเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของเศรษฐกิจเยอรมันหลังสงคราม แต่ปัจจุบันเราก็จะเห็นว่าเยอรมนีก็ไม่ได้ใช้แนวคิดแบบเศรษฐกิจเสรีนิยมออร์โดอีก ถึงแม้จะมีการสัมมนา沃尔เตอร์ ลิปป์มานน์และการสัมมนาในอีก 9 ปีให้หลังซึ่งจะพัฒนามาเป็นสมาคมมองต์เปลเลอแร็งและมีการพูดถึงคำว่า “เสรีนิยมใหม่” ในการประชุมเหล่านี้จริง แต่ก็เห็นว่าผู้เข้าร่วมประชุมก็ได้มีความเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวและสอดคล้องกันแต่อย่างใด สิ่งที่เห็นตรงกันก็มีเพียงแต่ว่าในขณะที่มีการจัดสัมมนาเกิดวิกฤติขึ้นด้วยเหตุปัจจัยหลายประการและผู้เข้าร่วมสัมมนาเหล่านี้ต้องการแสวงหาทางออกเน้นน้ำหนักลงไปเฉพาะแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ไม่ต้องการเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง แต่ก็ไม่ใช่เป็นระบบเศรษฐกิจที่ปล่อยให้ไปเองตามยถากรรม ผู้เข้าร่วมประชุมเหล่านี้เห็นว่ารัฐจำเป็นต้องมีบทบาทในการแทรกแซงในระดับใดระดับหนึ่ง แต่ความเข้มข้นในการแทรกแซงของรัฐก็มีความเห็นที่แตกต่างกันออกไปตามธรรมชาติ และในเวลาต่อมาการออกความเห็นทางเศรษฐศาสตร์ก็เป็นไปตามผลที่ได้จากงานวิจัยเชิงประจักษ์มากขึ้น¹⁴

ทางปริมาณเพื่อหาข้อสรุปทางเศรษฐศาสตร์ไปทั้งหมด (Fontana, et. al., 2012; Malerba and Orsenigo, 1995) สำนักออสเตรียยังเห็นว่าราคามีลักษณะอัตรวิสัยมากกว่าเป็นภววิสัยเมื่อเทียบกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอีกด้วย แนวคิดอย่างเส้นขอบเขตความเป็นไปได้ของอรรถประโยชน์ (Utility Possibility Frontier) หรือวัฏจักรเศรษฐกิจ ก็เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากสำนักออสเตรียและพวกนีโอคลาสสิกก็รับไปใช้จนถึงปัจจุบัน

¹⁴ จุดแบ่งแยกของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกปัจจุบันมีศูนย์กลางอยู่ที่ความเห็นว่ากลไกตลาดมีประสิทธิภาพในการกระจายทรัพยากรและสามารถแก้ไขตนเองได้ดีโดยไม่ต้องมีการแทรกแซงหรือไม่ สำหรับกลุ่มที่เห็นว่าหากเป็นตลาดที่มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์โดยปราศจากการผูกขาด จะทำให้เป็นตลาดที่มีประสิทธิภาพ (The Efficient Market Hypothesis: EMH) นำโดยยูจีน ฟามา (Eugene Fama) โดยดูข้อมูลจากตลาดหุ้นระยะยาวในสหรัฐฯ ซึ่งถือกันว่าเป็นตลาดที่มีการแข่งขันสมบูรณ์ และเห็นว่าตลาดมีประสิทธิภาพและมีลักษณะสมบูรณ์แบบโดยปราศจากรูปแบบใด ๆ ที่จะสามารถทำนายได้ (Fama, 1969) ในเวลาต่อมาฟามาและเฟรนช์ (Kenneth French) ต่อยอดแบบจำลองพอร์ตโฟลิโอสำหรับการลงทุนที่หาจุด “optimum” สำหรับสินทรัพย์ต่าง ๆ ในพอร์ตโฟลิโอเมื่อวัดจากความเสี่ยงและผลตอบแทนเรียกว่า CAPM (Capital Asset Pricing Model) ซึ่งถูกพัฒนาต่อยอดมาจากทฤษฎีพอร์ตโฟลิโอของ Markowitz (Markowitz Portfolio Theory) โดยพบว่าสามปัจจัยที่ส่งผลต่อผลตอบแทนคือ ค่า Beta ในแบบจำลอง CAPM (หรือความเสี่ยงของตลาดโดยรวม), ขนาดของกิจการ และอัตราส่วนมูลค่าบัญชีต่อมูลค่าตลาดของหลักทรัพย์ (Book to Market Ratio: B/M ratio) เรียกว่าแบบจำลองสามปัจจัยของฟามาและเฟรนช์ (Fama-French three-factor model) (Fama and French, 1993) สำหรับอีกฝ่ายคือพวก “การเงินเชิงพฤติกรรม” (Behavioral Finance) นำโดยโรเบิร์ต ชิลเลอร์ (Robert Schiller) จะเห็นว่ามนุษย์ไม่ได้มีการตัดสินใจที่สมบูรณ์แบบบ่อยครั้งการตัดสินใจที่เต็มไปด้วยอคติ เช่นพฤติกรรมแห่ตามฝูงชน อาจนำไปสู่ปัญหาการทำงาน of ตลาดโดยรวมได้ คนกลางอย่างรัฐบาลต้องเข้ามาทำหน้าที่ในการกำกับดูแล หรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อผู้เล่นในระบบสามารถตัดสินใจได้อย่างสมบูรณ์ขึ้น (Shiller, 2015)

บทสรุป

เราจะเห็นว่าการใช้วาทกรรม “เสรีนิยมใหม่” แม้ที่มาเริ่มต้นจะมาจากการบรรยายของฟูกูโด้แต่เขาก็พยายามแยกแยะให้เห็นว่ามีส่วนผสมหลากหลายในนิยามคำว่า “เสรีนิยมใหม่” นี้ตามที่เกิดขึ้นจริง ต่อมา มีการนิยาม “เสรีนิยมใหม่” ให้พาดพิงรวมไปถึงเรื่องการเมืองวัฒนธรรมหรือสงครามวัฒนธรรมโดยดักแกนแต่นิยามนี้ถูกรับรู้ในแวดวงสาธารณะน้อยกว่านิยามทางด้านแนวคิดเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเริ่มขึ้นโดยตัวบทที่เป็นหนังสือรวมความเห็นจากที่ประชุมมหาวิทยาลัยเศรษฐศาสตร์และธุรกิจแห่งเอเธนส์ประเทศกรีก ในปี ค.ศ. 1997 ตัวบทนี้จะเป็นที่รู้จักน้อยกว่าตัวบทของฮาร์วีย์ที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 2007 เนื่องจากเป็นปีที่เกิดวิกฤติการเงินในสหรัฐ¹⁵ และมีการลูกกลามาถึงเขตเศรษฐกิจในยุโรปเรื่องที่น่าสังเกตคือตัวบททั้งคู่นี้มอง “เสรีนิยมใหม่” ราวกับมีจุดยืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งที่ในที่ประชุมสัมมนาที่ถือเป็นการจุดเริ่มต้นคือสัมมนาวอลเตอร์ ลิปป์มานน์เมื่อปี ค.ศ. 1938 และสัมมนาก่อตั้งสมาคมมองต์เปเลอแรงก์ในอีก 9 ปีให้หลัง เราคงจะปฏิเสธได้ยากว่า “เสรีนิยมออร์โด” ของเยอรมันไม่มีส่วนเลยในการสัมมนาทั้งคู่นี้ ไม่ว่าจะเป็นข้อสรุปที่สอดคล้องกับความเห็นโดยรวมของการสัมมนาทั้งคู่ที่ว่าระบบเศรษฐกิจแบบใหม่จะต้องมีการแทรกแซงของรัฐบางระดับ ไม่ใช่ไม่มีการแทรกแซงเลยแล้วปล่อยให้ไปตามยถากรรม หรือไม่ใช่ให้รัฐเป็นตัวการจัดการเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ทั้งหมด ซึ่งความเข้มข้นในการแทรกแซงของรัฐหรือเทคนิคของกรรมวิธีในการแทรกแซงนั้นขึ้นอยู่กับความคิดของสำนักเศรษฐศาสตร์แต่ละสำนักและงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนทฤษฎีของตน¹⁶ หรือจะเป็นการเข้าร่วมสัมมนามองต์เปเลอแรงก์ครั้งแรกของออยค์เกินโดยตรง ส่วนในแง่ของการนำทฤษฎีให้แปรเป็นนโยบายแล้วนำไปปฏิบัติของแต่ละรัฐก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและสามารถเปลี่ยนแปลงไปมาได้ ดังเช่นแนวคิดเศรษฐศาสตร์ในเยอรมนีปัจจุบันจะเห็นว่าให้ความสำคัญ “เสรีนิยมออร์โด” น้อยลงจากในช่วงหลังสงคราม แม้จะยังคงมีอิทธิพลอยู่แล้วหันไปให้ความสนใจ

¹⁵ หนังสือของฮาร์วีย์ตีพิมพ์ฉบับปกแข็งในปี ค.ศ. 2005 และฉบับปกอ่อนในปี ค.ศ. 2007 ฉบับที่ใช้อ้างอิงกันมากจะเป็นฉบับปกอ่อนตามฐานข้อมูล Google Scholar

¹⁶ กรณีระดับการแทรกแซงของรัฐในกิจกรรมทางเศรษฐกิจนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยระดับจุลทัศน์ที่ในหัวข้อตัวแบบธรรมาภิบาลแบบปฏิฐาน (positive governance) ของผมซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการร่างข้อเสนอเพื่อขอคำอนุมัติเห็นชอบจากคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยอ้างอิงข้อเสนอเรื่อง “ตัวแบบธรรมาภิบาล” ของฟรานซิส ฟูกูยามา ซึ่งประกอบไปด้วย 1) “รัฐที่เข้มแข็ง” (strong state) คือรัฐที่มีประสิทธิภาพ มีการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ มีเสถียรภาพทางการเมืองและปราศจากความรุนแรง และสามารถควบคุมการคอร์รัปชัน” (Fukuyama, 2013: 348), 2) ความเป็นนิติรัฐ (rule of law) คือมีการบริหารภายใต้กฎหมายและมีความเป็นประชาธิปไตย (2013: 350), และ 3) มีการรับผิดชอบต่อประชาชนได้ปกครอง (democratic accountability) (2013: 347) การแทรกแซงหรือการกำกับดูแลของรัฐในกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามข้อเสนอแบบเสรีนิยมออร์โดถือว่าอยู่ในส่วน “รัฐที่เข้มแข็ง” สำหรับกรอบแนวคิดการวิจัยเบื้องต้น (conceptual framework) สามารถดูได้จาก Yuenyong (2020: 18) อนึ่งความเข้มข้นของระดับการแทรกแซงของรัฐในทางเศรษฐกิจเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้ระบบทุนนิยมมีความแตกต่างกันจนมีความหลากหลายตามเขตของทุนนิยมตามความเห็นของฮอลล์และซอสคีส (2001) และชไนเดอร์และโปเนสคู (2012) รวมไปถึงมีส่วนในการสร้างความหลากหลายให้เกิดขึ้นกับเขตของตัวแบบธรรมาภิบาลดังที่เกิดในเยอรมนีตามข้อเสนอของเจนนี (2003)

แนวคิดแบบนีโอคลาสสิกมากขึ้นซึ่งถือเป็นมาตรฐานของการศึกษาเศรษฐศาสตร์ทั่วโลก แต่ภายในแนวคิดแบบนีโอคลาสสิกก็ยังคงมีความเชื่อที่แตกต่างกันอยู่ในแง่ที่ว่าตลาดมีประสิทธิภาพจริงหรือไม่ ในอนาคตผมเห็นว่าวิธีการใช้วาทกรรม “เสรีนิยมใหม่” แบบฮาร์วีย์จะเริ่มได้รับความน่าเชื่อถือน้อยลง แนวคิดเรื่อง “เสรีนิยมใหม่” จะเริ่มเป็นไปตามข้อเท็จจริงตามที่ควรจะเป็นตามจำนวนการตีพิมพ์ตัวบทที่เป็นหลักฐานอย่างเอกสารการประชุมภายในของการประชุมทั้งวอลเตอร์ ลิปปมันน์ และมอนด์เปลอแร็ง รวมไปถึงมีการแปลตัวบทคลาสสิกของ “เสรีนิยมออร์โด” ออกมาสู่สาธารณะมากขึ้นในระยะหลัง

การปรากฏตัวของเสรีนิยมแบบออร์โดสะท้อนความตึงเครียดขัดแย้งระหว่าง “raison d'état” หรือ “เหตุผลหรือผลประโยชน์แห่งรัฐ” ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่ถูกทำให้เป็นที่รับรู้กว้างขวางโดยพระคาร์ดินัลดยุกแห่งริเชอเลียว (Cardinal-Duc de Richelieu, 9 กันยายน ค.ศ. 1585 – 4 ธันวาคม ค.ศ. 1642) (Poole, 2015) และ “raison d'être” หรือ “เหตุผลของการเป็นอยู่” ซึ่งคำศัพท์ฝรั่งเศสนี้ถูกอ้างเป็นครั้งแรก ๆ ในจดหมาย¹⁷ฉบับที่ 682 ลงวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ. 1864 ถึงอเล็กซานเดอร์ เบิน (Alexander Bain เป็นนักปรัชญาและนักภาษาศาสตร์ชาวสก็อตแลนด์, 11 มิถุนายน ค.ศ. 1818 – 18 กันยายน ค.ศ. 1903) โดยจอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill, 20 พฤษภาคม ค.ศ. 1806 – 7 พฤษภาคม ค.ศ. 1873) (Mill, 1972: 926) ด้านหนึ่ง¹⁸ และวิวาทะระหว่างดไวท์ วอลโดและเฮอริเบิร์ต ไชมอน หรือปัญหาระหว่าง “คุณค่า” (อย่างเรื่อง

¹⁷ จดหมายฉบับดังกล่าวเป็นการพูดคุยกันระหว่างมิลล์และเบนเกี่ยวกับผลงานเขียนของเบนเรื่อง “หลักไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ” (An English Grammar) จดหมายที่ได้ตอบกันก่อนหน้านี้ฉบับที่ 660 ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน ค.ศ. 1863 (Mill, 1972: 900)

¹⁸ หรือคู่ขัดแย้งระหว่าง “การดำรงอยู่เพียงเพื่อได้อยู่” กับ “การดำรงอยู่เพราะมีเหตุผลบางอย่าง” ดูข้อถกเถียงที่อ้างคำศัพท์คู่กันอย่างซับซ้อนที่ว่า “หากอำนาจครอบงำเมื่อใด เมื่อนั้นเสรีภาพก็จะมลายไป” แต่หากสตรีเพศแสวงหาอำนาจเพื่อความเท่าเทียมกับบุรุษเพศ แล้วเสรีภาพจะมลายไปด้วยหรือไม่ (Elshtain, 2003: 213) ในขณะที่สถานการณ์ช่วงปลายของไวมาร์อันเป็นเวลาแห่งการถดถอย “ภารกิจของเรา” ถูกตีพิมพ์ขึ้นมา สำนักไฟร์เบิร์กได้ให้เหตุผลเรื่องการแทรกแซงของรัฐในนโยบายเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ ดังการเกิดภาวะเงินเฟ้อรุนแรง (hyperinflation) ในช่วงปี ค.ศ. 1921 – 1923 แต่เมื่อประวัติศาสตร์เคลื่อนตัวเข้าสู่ยุคนาซีเยอรมัน สถานการณ์จะเปลี่ยนเป็นอีกแบบคือระบบเศรษฐกิจของยุคนาซีเป็นแบบการผูกขาดการตัดสินใจไว้ที่รัฐ (เช่นเดียวกับเศรษฐกิจในระบบโซเวียต) หรือ “Centrally Directed Exchange Economy: Zentralverwaltungswirtschaft” คราวนี้รัฐกลับใช้การผูกขาดเป็นเครื่องมือในการบรรลุวัตถุประสงค์ทางนโยบายอุตสาหกรรมของรัฐเสียเอง (และต่อมาเพื่อสนับสนุนนโยบายการทำสงครามและการรุกราน) ถึงขั้นที่ว่ารัฐมีกฎหมายให้อำนาจรัฐในการทำการผูกขาด (Gesetz über die Errichtung von Zwangskartellen 1933) กลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีความใกล้ชิดกับอำนาจรัฐกลับสามารถใช้การผูกขาด “อย่างถูกต้องตามกฎหมาย” เพื่อกำจัดคู่แข่งรายย่อยที่ไม่สามารถเข้าถึงอำนาจรัฐได้ดังพวกตน (กนกนัย, 2563: 155-156) เห็นได้ว่าสำนักไฟร์เบิร์กจะเผชิญปัญหาเขาควาย (dilemma) ทั้งสองข้าง คือสภาพที่เกิดการผูกขาดโดยธรรมชาติอันเป็นผลการแทรกแซงจากรัฐในแก้ปัญหาหนึ่งไปด้านหนึ่ง และสภาพที่เกิดจากการผูกขาดอย่างตั้งใจโดยรัฐเองเพื่อเป้าหมายนโยบายทางอุตสาหกรรมอีกด้านหนึ่ง ซึ่งสำนักไฟร์เบิร์กจะค่อย ๆ เริ่มเปลี่ยนจุดยืนจากที่คัดค้านนโยบายเศรษฐกิจของนาซีเพียงเล็กน้อย มาเป็นคัดค้านอย่างเต็มตัวในภายหลัง

คุณค่าความเป็นประชาธิปไตย) และ “ประสิทธิภาพ” จะให้น้ำหนักในด้านใดมากกว่ากันในการวางรากฐานทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ (Harmon, 1989) อีกด้านหนึ่ง

วิธีแก้ปัญหาเรื่องนี้จะเกิดขึ้นสองระดับ คือในระดับปรัชญาจำเป็นจะต้องพิจารณาแนวคิดเรื่อง “แฟร์กมาติซึม” (Pragmatism) ซึ่งนำเสนอโดยนักปรัชญาอเมริกันในยุคทศวรรษ 1870 อย่าง ชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส, วิลเลียม เจมส์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จอห์น ดิวอี้ที่ได้ใช้ไต่เต้าจากคำนี้¹⁹ และในอีกระดับคือการประเมินสิ่งที่คลี่คลายในความเป็นจริง อันเป็นผลจากการปะทะสังสรรค์ไปจนถึงการประนีประนอมของแนวคิดต่าง ๆ และพลังการเมืองที่สนับสนุนแนวคิดเหล่านั้นในสังคม การประเมินนี้อาจใช้เครื่องมืออย่าง “แบบจำลองภาคี” (Agent-based Modelling) เข้ามาใช้ในการประมาณการเพื่อหาจุด “optimality” ของปัจจัยต่าง ๆ ที่ควรจะเป็นก็ได้ (Gilbert and Troitzsch, 2005; Wilensky and Rand, 2015)

คำว่า “optimality” นี้แปลเป็นภาษาไทยได้ยาก เพราะไม่ใช่จุด “ดุลยภาพ” คือไม่ใช่หมายความว่า “สมดุล” ในความหมายที่ว่าน้ำหนักเท่าเทียมกันระหว่างการชั่งในตราชั่ง เพราะในความเป็นจริงดุลยภาพนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปมาตลอด ความจริงต้องเรียกว่าการเสียดุลยภาพกลับเป็นเรื่องปกติใน “optimality”²⁰ เพราะเป็นปฏิกิริยาที่เป็นวงจรป้อนกลับ (feedback loop) หรือแม้การต่อสู้กันไปมาระหว่างพลังคู่ตรงข้ามหรือมากกว่าหนึ่งคู่ขึ้นไป ดังนั้นในแง่หนึ่งจึงไม่ได้หมายความว่า “น่าพึงพอใจที่สุด” เพราะหากพึงพอใจที่สุดก็คงไม่มีการตอบโต้กลับไปมาดังเช่นนิยามกันในพจนานุกรมด้วยเช่นกัน แต่ในภาพรวมแล้วปฏิกิริยาที่ต่อสู้ขัดแย้งไปมานี้กลับจะทำให้ “ระบบโดยรวม” รักษาสภาพความเป็นอยู่เอาไว้ได้ คำหนึ่งที่ผมพอจะนึกขึ้นได้คือ “ทางสายกลาง” แต่คำนี้หลายคนอาจจะไม่เห็นด้วยเพราะมีความหมายในเชิงพุทธศาสนาซึ่งไม่ใช่เป็นกระแสนิยมในทางวิชาการในปัจจุบันสักเท่าไร

ตัวอย่างในความเป็นจริง อาทิเช่น ในช่วงก่อนเกิดปัญหาเศรษฐกิจซบโหมในสหรัฐอเมริกา เรามักถือว่าระบบเศรษฐกิจแบบอเมริกันเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพควรถือเป็นมาตรฐาน แต่ก็มีปัญหาเกิดขึ้น ส่วนหนึ่งของปัญหานั้นคือการไม่รักษามาตรฐานที่ควรจะเป็นของพวกสำนักงานกำหนดความน่าเชื่อถือ (credit rating agency) ครั้นเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจแทนที่สหรัฐฯ จะใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบเดียวกับที่องค์กรโลกาภิ

¹⁹ คนที่เริ่มต้นบุกเบิกแนวคิดแฟร์กมาติซึม คือชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส แต่งานเขียนของเขาในเรื่องนี้ยังไม่เป็นระบบและมีลักษณะค่อนข้างแคบ ต่อมาวิลเลียม เจมส์จะขยายแนวคิดเรื่องแฟร์กมาติซึมของเพียร์สให้เป็นระบบมากขึ้น โดยเขายืมความคิดมาจากคำนี้ โดยทำการแยกแยะคำคู่ศัพท์ที่คำนี้ใช้คือคำว่า “pragmatic” และ “practical” (หรือคำว่า pragmatishch และคำว่า “praktisch” ในเยอรมัน) คำหลังนั้นคำนี้จะใช้ในจริยศาสตร์ (moral law) มีลักษณะเป็น “เหตุเกิดก่อนประสบการณ์” (a priori) ในขณะที่คำแรกเป็นเรื่องของ “ศาสตร์” และ “ศิลป์” โดยจัดเป็น “เหตุเกิดหลังประสบการณ์” (a posteriori) ดังนั้นจึงสามารถรับรู้ผ่านประสบการณ์ได้ (application to experience) เนื่องจากเพียร์สเป็นนักประจักษ์นิยม (empiricist) หมายถึงการค้นพบข้อสรุปงานวิจัยผ่านการทดลองจึงปฏิเสธที่จะใช้คำว่า “practicalism” ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวไปแล้ว (Dewey, 2004: 3-4)

²⁰ ตัวแสดงแทนที่มีเหตุผลยิ่งยวด (superrationality) และคาดหวังว่าตัวแสดงแทนอื่นในระบบมีเหตุผลยิ่งยวดเช่นเดียวกันจะมีแนวโน้มสร้างดุลยภาพสถิต (Kantian Equilibrium)

บาลเคยกำหนดให้ประเทศที่ประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจอย่างไทยต้องแก้ไข²¹ กลับใช้วิธีการอื่นซึ่งเป็นมาตรการไม่ปกติ (unconventional approach) อาทิ “นโยบายการผ่อนคลายเชิงปริมาณ” (Quantitative Easing) การได้ตอบจากมหาอำนาจอื่น ๆ อย่างจีน เช่น การจัดตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแห่งเอเชีย Asian Infrastructure Investment Bank: AIIB) ที่มีเงินเป็นโต้โผใหญ่ ขึ้นมาแข่งขันเป็นทางเลือกจากองค์กรโลกาภิบาลที่ได้รับการหนุนหลังจากตะวันตกอย่าง ธนาคารโลก (World Bank) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) เป็นต้น โดยทั่วไปเราควรถือว่าปฏิกริยาตอบโต้กลับไปมาเช่นนี้ควรถือว่าเป็นการเกิดขึ้นของ “optimality” โดยธรรมชาติในระบบการเงินโลก

เช่นเดียวกับปัญหาความจงใจเชิงนโยบายของประเทศไทยที่ออกแบบนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบไม่สมดุล²² ซึ่งเทคโนโลยีไทยอย่าง อำนวย วีรวรรณ ซึ่งได้เคยทำหน้าที่ที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รับเอามาจากงานเขียนเรื่อง “The Strategy of Economic Development” ของศาสตราจารย์ เอ็ม โอ เฮิร์ชแมน (M.O. Hirschman) ดังที่อำนวยได้กล่าวเอาไว้ว่า

“...กระบวนการพัฒนาที่แท้จริงประกอบด้วยความรุดหน้า หรือความไม่สมดุลในภาคหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ...ความไม่สมดุลอันสืบเนื่องมาจากการที่ภาคใดภาคหนึ่ง...เจริญรุดหน้ารวดเร็วกว่าภาคอื่น ๆ นั้นจะช่วยกระตุ้น กัดดันและชี้้นำให้ภาคอื่น ๆ พยายามจะเจริญรอยตามเพื่อที่จะแก้ไขความไม่สมดุลนี้ นี่ก็หมายความว่า การรุดหน้าในภาคหนึ่งของระบบเศรษฐกิจจะแผ่ขยายไปยังภาคอื่น ๆ กระบวนการพัฒนาเช่นนั้นย่อมไม่ราบรื่นหากแต่จะประกอบด้วยความไม่สมดุลต่าง ๆ ซึ่งจะตามมาด้วยความพยายามที่จะแก้ไข (ความไม่สมดุล) ให้ดีขึ้น” (เสนห์, 2549: 264-265)

ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากชุดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบไม่สมดุลนี้ในที่สุดก็เกิดแรงกดดันเพื่อจะ “แก้ความไม่สมดุล” (หรือความเหลื่อมล้ำ) นี้ขึ้นมาจริง ตัวอย่างเช่น เครือข่ายรัฐสวัสดิการ (We Fair) และแนวร่วมรัฐสวัสดิการจัด “เวทีขับเคลื่อนรัฐสวัสดิการ 2565 Welfare State 2022” และงานเสวนา “8

²¹ ในกรณีไทยในสมัยรัฐบาลพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธโอเอ็มเอฟตั้งเงื่อนไขที่มากับเงินช่วยเหลืออย่างเข้มงวด อาทิการตัดรายจ่ายงบประมาณแผ่นดินและขึ้นอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มในระดับร้อยละ 10 ต่อมาในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัยที่เข้ามารับช่วงต่อในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน 2540 โอเอ็มเอฟยอมผ่อนปรนเงื่อนไขโดยให้ลดอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มลงในระดับร้อยละ 7 (ยังมีการผ่อนปรนจนถึงปัจจุบัน) และยินยอมให้มีการขยายรายจ่ายเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยเงินกู้จากรัฐบาลญี่ปุ่นตามโครงการมิยาซาวา (พิสิฐ, พิมพ์พี และ สราวุธ, 2564 :29)

²² ดูแนวคิดเรื่องนโยบายเศรษฐกิจที่จะต้องทำอย่าง “สมดุล” มากขึ้นดังคำให้สัมภาษณ์ของเสนะ อุณากุล ที่ว่า “...ดังนั้น เราต้องเอาเรื่องความยั่งยืนเข้ามาให้เร็ว มันถึงจะเป็นทางสายกลาง คือไม่ใช่ทำทางใดทางหนึ่ง แต่ทำทั้งสองอย่าง แอคทีฟทั้งคู่ แล้วให้เกิดสมดุลระหว่างสองแรง แรงที่จะไปข้างหน้ากับแรงที่จะดูแลให้มันยั่งยืน ยั่งยืนก็คือไม่ดูแต่ทางเศรษฐกิจ แต่ดูทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย และก็ต้องไม่เอาทรัพยากรของคนรุ่นหลังมาใช้จนหมด จะเห็นว่าทางสายกลางไม่ใช่ทำอะไรอย่างเดียวโดดๆ แต่ทำหลายอย่างพร้อมกัน แล้วให้มันเกิดความสมดุล”, https://optimise.kkpf.com/cover_story_15.php เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2565 (การเน้นคำเป็นของผม) โปรดสังเกตว่าเสนะใช้คำว่า “ทางสายกลาง” เช่นเดียวกับข้อเสนอของผมในการนิยามคำว่า “optimality” ข้างต้น โปรดดูข้อเสนอที่คล้ายกันในเรื่อง “ทางสายกลาง” หรือ “มัชฌิมาปฏิปทา” ของสิปปนนท์ เกตุทัต (Ketudat, 1990)

ปีสวัสดิการสังคมไทยภายใต้ระบอบประยุทธ์ กับอนาคตรัฐสวัสดิการอนาคตประชาธิปไตยไทย” โดยเสนอให้รัฐกำหนดรัฐสวัสดิการในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ เงินอุดหนุนเด็กแรกเกิด, สวัสดิการที่อยู่อาศัย, บำนาญประชาชน, เบี้ยยังชีพคนพิการ, สวัสดิการเพื่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เป็นต้น ข้อเสนอเหล่านี้ยังมีลักษณะเรียกร้องการกระจายทรัพยากรใหม่ แม้แต่ข้อเสนอที่เกี่ยวกับเรื่องการปฏิรูปภาษียังมีลักษณะเดียวกัน คือ “ปรับปรุงการลดหย่อนและการยกเว้นภาษี เพื่อแก้รูปแบบภาษีที่ผู้มีรายได้น้อยเสียภาษีได้สูง, ยกเลิก BOI เพราะเป็นการส่งเสริมทุนใหญ่, จัดเก็บภาษีความมั่งคั่งของเศรษฐีที่มีเพียง 1% ของประเทศ, ปรับปรุงภาษีอัตราก้าวหน้า โดยลดช่วงมูลค่าสุทธิในการเสียภาษี เช่น ภาษีมรดก จาก 100 ล้านถึงค่อยเสียภาษี ควรจะปรับลดลงมา รวมทั้งภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างจาก 50 ล้านก็ควรจะลดลงมา²³” ยังไม่ได้มีลักษณะเป็นข้อเสนอที่ครอบคลุมและมีลักษณะเป็นระบบกว่าอย่างเช่นข้อเสนอของพัสสรณ์ (2017) โดยนอกจากจะคำนึงถึงข้อจำกัดด้านต่าง ๆ อาทิ ขีดจำกัดทางการคลัง การปฏิรูประบบเศรษฐกิจ การขยายฐานภาษี และการปฏิรูประบบภาษี ก็ควรคำนึงถึงการแก้ปัญหาเรื่องการผูกขาดทางการค้าอย่างเอาใจจริงเอาใจด้วย ทั้งนี้ผมหวังว่าบทความชิ้นนี้และตัวบทแปลของสำนักไฟร์เบิร์ดจะช่วยสร้างแนวทางของการสร้างระบบรัฐสวัสดิการที่เป็นไปได้และมีความยั่งยืนทางการคลังขึ้นมาได้จริงในสังคมไทยต่อไปข้างหน้า

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกนัย ถาวรพานิช. (2563). “ฟูโกต์และแนวคิดเสรีนิยมแบบออร์โด (Ordoliberalism),” ในฟูโกต์กับลัทธิเสรีนิยมใหม่ (พิพัฒน์ พสุธารชาติ บรรณาธิการ), หน้า 147 - 187. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อิลลูมินแซนส์ เอ็ดิชั่นส์.
- กุลลดา เกษบุญชู มีด. (2556). กระบวนการเข้าสู่ความเป็นสากลของระบบทุนนิยมและลัทธิเสรีนิยมใหม่ (The Internationalization of Capitalism and Neoliberalism). *วารสารสังคมศาสตร์*. 43(2), 7 - 43.
- เดวิด ฮาร์วี. (2555). *ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่ (A Brief History of Neoliberalism,)* (ภาควิธี วีระกาสพงษ์ บรรณาธิการแปล). กรุงเทพฯ: บริษัทสวนเงินมีมา จำกัด.
- พัสสรณ์ วรภัทร์ธีระกุล. (2017). การบริหารจัดการภาครัฐไทยภายใต้ระบบรัฐสวัสดิการ. ใน *Journal of Management Science, Nakhon Pathom Rajabhat University*, 4(1), 110 – 122.
- พิสิฐ ลี้อาธรรม, พิมพ์พี พันธุ์วิชาติกุล, และ สราวุธ ทับทอง. (2564). *การกอบกู้วิกฤตการเงินเอเชีย พ.ศ. 2540 – 2541*. กรุงเทพฯ: สถาบันออกแบบอนาคตประเทศไทย.
- วีรยุทธ กาญจน์ชูฉัตร. (2563). “การเดินทางของเสรีนิยมใหม่ในสามทวิป,” ในฟูโกต์กับลัทธิเสรีนิยมใหม่ (พิพัฒน์ พสุธารชาติ บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อิลลูมินแซนส์ เอ็ดิชั่นส์.

²³ ข้อเสนอรัฐสวัสดิการถ้วนหน้าจากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน: หยุดดูแลประชาชนด้วย ‘รัฐสงเคราะห์’, <https://prachatai.com/journal/2022/07/99680> ; เข้าถึงเมื่อ 30 กันยายน 2565

- เสนห์ จามริก. (2549). *การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ* (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- อาร์โนด์ เบรนนีโต. (2563). “ภูมิประวัติศาสตร์ของ ‘เสรีนิยมใหม่’ การคิดใหม่ถึงความหมายของตลาดทางวิชาการที่เปลี่ยนแปลงและขยับเขยื้อนได้,” (แปลโดยพิพัฒน์ พสุธารชาติ) ใน *พหุโกศกับลัทธิเสรีนิยมใหม่* (พิพัฒน์ พสุธารชาติ บรรณาธิการ), หน้า 41 – 112. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อิลลูมินแซนส์ เอดิชั่นส์.

ภาษาอังกฤษ

- Adorno, T. W. (1977). “Introduction,” in *The Positivist Dispute in German Sociology*, translated by Glyn Adey and David Frisby. London: Heinemann Educational Books.
- Adorno, T. W. (2004). *Negative Dialectics*, translated by E. B. Ashton. London: Taylor & Francis.
- Baldwin, D. A. (editor). (1993). *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*. New York: Columbia University Press.
- Breivick, A. B. (2011). 2083: *A European Declaration of Independence*. London: Internet Material.
- Böhm, F., Eugen, W., & Großmann-Doerth, H. (2017). “The Ordo Manifesto of 1936,” in *The Birth of Austerity: German Ordoliberalism and Contemporary Neoliberalism* (translated by David Hunniford, Elaine Wagner, Alan Peacock and Hans Willgerodt,) edited by Thomas Biebricher and Frieder Vogelmann, pp. 27 – 39. London: Rowman & Littlefield.
- Caldwel, B. (edited). (2022). *Mont Pèlerin 1947: Transcripts of the Founding Meeting of the Mont Pèlerin Society*. CA: Hoover Institution Press.
- Dewey, J. (2004). “The Development of American Pragmatism,” in *Pragmatism: Volume I, The Historical Development of Pragmatism*, edited by Alan Malachowski. London: Sage Publications.
- Duggan, L. (2002). “The New Homonormativity: The Sexual Politics of Neoliberalism,” in *Materializing Democracy: Toward a Revitalized Cultural Politics*, edited by Russ Castronovo and Dana D. Nelson. London: Duke University Press.
- Denord, F. (2009). “French Neoliberalism and Its Divisions: From the Colloque Walter Lippmann to the Fifth Republic,” in *The Road from Mont Pèlerin: The Making of the Neoliberal Thought Collective*, edited by Philip Mirowski and Dieter Plehwe. Massachusetts: Harvard University Press.
- Elshtain, J. B. (2003). “Mill’s Liberty and the Problem of /authority,” in *On Liberty* by John Stuart Mill, edited by David Bromwich and George Kateb, with essays by Jean Bethke

- Elshtain, Owen Fiss, Richard A. Posner, and Jeremy Waldron. New Haven and London: Yale University Press.
- Fama, E. F. (1969). Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work. In *The Journal of Finance*, Vol. 25, No. 2, Papers and Proceedings of the Twenty-Eighth Annual Meeting of the American Finance Association New York, N.Y. December, 28-30, 1969 (May, 1970), pp. 383-417.
- Fama, E. F. and French, K. R. (1993). "Common Risk Factors in the Returns on Stocks and Bonds". In *Journal of Financial Economics*. 33 (1): 3–56.
- Feld, L. P, Köhler, E. A., and Nientiedt, D. (2019). Ordoliberalism and the Social Market Economy. Institut für allgemeine Wirtschaftsforschung. Online Material, <https://www.eucken.de/en/discussionpaper-ordoliberalism-and-the-social-market-economy/> , accessed November 30, 2022.
- Friedman, G. (1981). *The Political Philosophy of the Frankfurt School*. Ithaca: Cornell University
- Fontana, R., Nuvolari, A, Shimitzu, H., and Vezzulli, A. (2012). Schumpeterian Patterns of Innovation and the Source of Breakthrough Inventions: Evidence from a Data-Set of R&D Awards. Working Paper, School of Economics and Management, Department of Economics, Technical University of Lisbon.
- Foucault, M. (2008). *The Birth of Biopolitics: Lectures at the College de France, 1978-79*, (edited by Michel Senellart, General Editors: François Ewald and Alessandro Fontana, translated by Graham Burchell). New York: Palgrave Macmillan.
- Fukuyama, F. (2013). "What is Governance?" In *Governance*, 26(3), 347 – 368.
- Gilbert, N., and Troitzsch K. G. (2005). *Simulation for the Social Scientist* (second edition). Berkshire: Open University Press.
- Hall, P. A. and Soskice, D. (2001) 'An Introduction to Varieties of Capitalism'. In Hall, P. A. and Soskice, D. (eds) *Varieties of Capitalism. The Institutional Foundations of Comparative Advantage*, Oxford, Oxford University Press, pp. 1–68.
- Harmon, M. M. (1989). The Simon/Waldo Debate: A Review and Update. In *Public Administration Quarterly*, 12(4), 437–451.
- Harvey, D. (2007). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Jann, Werner. (2003). State, Administration and Governance in Germany: Competing Traditions and Dominant Narratives, in *Public Administration*, 81(1), 95-118.

- Kapeller, J., Puehringer, S., and Grimm, C. (2022). Paradigms and policies: the state of economics in the German-speaking countries, *Review of International Political Economy*, 29:4, 1183-1210, DOI: 10.1080/09692290.2021.1904269
- Ketudat, S. (1990). *The Middle Path for The Future of Thailand: Technology in Harmony with Culture and Environment*. Bangkok, Thailand: Thai Watana Panich Press Co., Ltd.
- Köves, M. (2017). “The Life and Work of Georg Lukács: An Introduction” in *Social Scientist*, November – December 2017, 15(11/12), 3-40.
- Lippmann, W. (1938). *An Inquiry into the Principles of The Good Society*. Boston: Little, Brown and Company.
- Malerba, F., and Orsenigo, L. (1995). Schumpeterian Patterns of Innovation are Technology-Specific. In *Cambridge Journal of Economics*, February 1995, 19(1), Special Issue on Technology and Innovation (February 1995), 47-65.
- Mill, J. S. (1972). *The Later Letters of John Stuart Mill 1849 – 1873*, edited by Francis E. Mineka and Dwight N. Lindley. Toronto, Canada: University of Toronto Press.
- Minnicio, M. (1992). The Frankfurt School and “Political Correctness”. Internet Material, https://web.archive.org/web/20180725022941/http://www.schillerinstitute.org/fid_91-96/921_frankfurt.html, accessed on November 26, 2022.
- Neumaan, F. (2013). “German Morale After Tunisia”, in *Secret Reports on Nazi Germany: The Frankfurt School Contribution to the War Effort*, edited by Raffaele Laudani, with a forward by Raymond Geuss. New Jersey: Princeton University Press.
- Peck, J. (2004). Geography and Public Policy: Constructions of Neoliberalism. In *Progress in Human Geography*, 28(3), 392 – 405.
- Poole, T. (2015). *Reason of State: Law, Prerogative and Empire*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reinhoudt, J. and Audier, S. (2018). *The Walter Lippmann Colloquium: The Birth of Neo-Liberalism*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Schneider, M. R., and Paunescu, M. (2012). Changing Varieties of Capitalism and Revealed Comparative Advantages From 1990 to 2005: A Test of the Hall and Soskice Claims. In *Socio-Economic Review* (2012) 10, 731 – 753.
- Shiller, R. J. (2015). *Irrational Exuberance*, 3rd edition. Princeton: Princeton University Press.
- Springer, S. (2016). *The Discourse of Neoliberalism: An Anatomy of a Powerful Idea*. London: Rowman & Littlefield International.

- Vlachou, A (edited). (1999). Contemporary Economic Theory: Radical Critiques of Neoliberalism. London: Macmillan Press Ltd.
- Wilensky, U., and Rand, W. (2015). An Introduction to Agent-based Modeling: Modeling Natural, Social, and Engineered Complex Systems with NETLOGO. MA: The MIT Press
- Yuenyong, K. (2020). Reinstitutionalism and Governance. Internet Material, https://www.academia.edu/44766849/Reinstitutionalism_and_Governance, accessed on December 15, 2022.
- Yuenyong, K., Taofeek, A., and Ajah, S. M. (2020). Causal Analysis: Bridging Relations. figshare. Preprint. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.12151656.v1>, accessed November 30, 2022.
- ภาษาเยอรมัน
- Böhm, F., Eugen, W., and Großmann-Doerth, H. (1937). unsere Aufgabe (Geleitwort der Herausgeber zur Schriftenreihe, Ordnung der Wirtschaft”), VII – XXI. In ordnung der Wirtschaft. Stuttgart und Berlin: erlag Von W. Kohlhammer Stuttgart.

ภาคผนวก

ภารกิจของเรา (unsere Aufgabe²⁴)

ทุกวันนี้ข้อเรียกร้องที่ว่ากฎหมายและเศรษฐศาสตร์การเมืองล้าหลังไปจากสถานการณ์จริงได้แผ่ขยายไปทั่ว ในแง่ที่ว่าทั้งคู่มิได้สร้างคุณประโยชน์ในทางความรู้อันเป็นรูปธรรมใด ๆ และนั่นก็ทำให้ทั้งคู่มิได้เสริมสร้างกำลังทางภูมิปัญญาใด ๆ ตามไปด้วย ส่วนการเพิกเฉยต่อคำวิพากษ์เหล่านี้ก็ยิ่งแสดงถึงความล้มเหลวต่อการตระหนักถึงความหนักหน่วงของสถานการณ์ เพราะมันเป็นเรื่องจริงที่เดียวในเยอรมนีที่ศาสตร์ทั้งสองสาขานี้ไม่สามารถสร้างอิทธิพลต่อการตัดสินใจขั้นพื้นฐานทั้งในแง่ธรรมชาติด้านระบบเศรษฐกิจรวมทั้งด้านกฎหมายและระบบการเมืองได้อีกต่อไป ใครก็ตามที่พยายามบอกว่านี่ไม่ใช่ประเด็นจึงล้วนแต่มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนทั้งสิ้น กฎหมายและเศรษฐศาสตร์การเมืองครั้งหนึ่งเคยเป็นพลังที่เป็นรูปธรรมที่สร้างอิทธิพลอย่างยิ่งต่อสิ่งต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ต่อการบูรณะระบบกฎหมายและระบบเศรษฐกิจขึ้นมาใหม่ ซึ่งล้วนแต่เกิดขึ้นในเหล่าประเทศที่มีอารยธรรมนับแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา และครั้งเมื่อตลอดศตวรรษที่ 19 ต่อต้นศตวรรษที่ 20 นี้เองที่สถานะนำสาธารณะของศาสตร์ทั้งคู่ก็ถูกลิดรอนลงอย่างต่อเนื่อง

ผลพวงต่อการปลดศาสตร์ทั้งคู่นี้ลงจากสถานะนำจนสร้างความเสียหายอันใหญ่หลวงนั้นไม่เป็นเรื่องที่ต้องสงสัยกันอีกต่อไป เนื่องจากทั้งวิชาชีพและสถานะของเหล่าคนในศาสตร์ทั้งคู่อยู่นอกผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จึงทำให้พวกเขามีความเป็นกลาง (คือเป็นภววิสัยมิใช่อัตวิสัย) คำแนะนำที่เป็นอิสระประกอบไปด้วยความรอบรู้อันจริงแท้ต่อความสัมพันธ์ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างซับซ้อน ดังนั้นการเสนอคำวินิจฉัยพื้นทางเศรษฐกิจจึงเป็นไปได้ พวกเขายังเป็นเพียงคนกลุ่มเดียวที่จากความแข็งแกร่งขององค์ความรู้อันพิถีพิถันที่มีต่อความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจนั้น ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่มีการสืบทอดและถูกขัดเกลาที่เกิดจากการความท้าทายของแนวคิดใหม่อย่างต่อเนื่อง จึงสามารถสร้างทั้งการวินิจฉัยที่เป็นกลาง ทั้งเป็นอิสระจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเฉพาะหน้า อันเป็นมาตรการทางเศรษฐกิจที่แม่นยำเหมาะสมต่อสถานการณ์ที่อุบัติขึ้น

หากผู้คนในศาสตร์ทั้งคู่นี้ละเลยหรือถูกปฏิเสธจากภารกิจนี้เมื่อใด เมื่อนั้นบุคคลอื่นที่มีความสามารถด้อยกว่าก็จะเข้ามาแทนที่ หรือก็คือกลุ่มผลประโยชน์นั่นเอง แล่นะพวกเขาย่อมเป็นผู้เชี่ยวชาญในรายละเอียดทางเทคนิคในสาขาวิชาชีพของตน แต่คนเหล่านี้ย่อมไม่มีความรู้และไม่สามารถเป็นผู้ที่จะประเมินสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในภาพรวมไปได้ ยิ่งกว่านั้นพวกเขายังถูกผูกพันด้วยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งมักถูกชักนำให้พวกเขาปะปนผลประโยชน์ทางวิชาชีพของตนเข้ากับสวัสดิการของระบบเศรษฐกิจโดยรวม หากรัฐรับฟังความเห็นจากคนเหล่านี้ เมื่อนั้นการวินิจฉัยด้านข้อกฎหมายและนโยบายเศรษฐศาสตร์การเมืองซึ่งยืนพื้นอยู่บนความรู้อันถูกต้องแม่นยำต่อการจัดระบบที่มีหลักการของกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งเข้ากันพอดีกับระบบทั่วไปอันสามารถหยั่งถึงนัยอันสำคัญยิ่งของมันได้ ก็จะถูกแทนที่ด้วยการตัดสินใจที่สวนทางต่อข้อวิเคราะห์อย่างเป็นระบบทางเศรษฐกิจจึงเท่ากับไปเปลี่ยนระบบที่มีการกำกับเป็นอย่างดีให้เข้าสู่ความสับสนวุ่นวาย อัลเบรชท์ ฟอรัสต์มานน์ (Albrecht Forstmann) ได้เขียนเอาไว้เมื่อปี ค.ศ. 1935 เอาไว้ว่า “สิ่งที่เรากำลัง

²⁴ แปลจากตัวบทภาษาเยอรมันใน Böhm, Eucken, and Großmann-Doerth (1937) โดยเทียบกับตัวบทแปลเป็นภาษาอังกฤษใน Böhm, Eucken, and Großmann-Doerth (2017).

ประสบทุกวันนี้ไปทั่วทั้งโลก ไม่ใช่อะไรอื่นเลยนอกไปจากคำประกาศอันขัดแย้งต่อความล้มละลายของมาตรการจากกลุ่มคนที่อวดอ้างว่าสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจการเมืองที่ซับซ้อนด้วยมุมมองจากภาพมูมต่ำ (ซึ่งตรงข้ามกับมุมมองจากภาพจากมุมสูง) ที่เกิดจากประสบการณ์เศรษฐกิจเอกชน” ที่ต้องการเข้ามาแก้ปัญหา

และโดยเหตุนี้ คณะผู้เขียนจึงพิจารณาว่าไม่ใช่เฉพาะเหตุผลของศาสตร์ด้านนี้เท่านั้น แต่ยิ่งกว่านั้นยังเป็นเหตุผลด้านเศรษฐกิจโดยรวมของประชาชาติเยอรมัน นี่เป็นภารกิจเร่งด่วนของตัวแทนจากกฎหมายและเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ต้องร่วมมือกันเพื่อสร้างความแน่ใจว่าศาสตร์ทั้งสองสาขานี้จะได้รับการฟื้นฟูสถานะสาธารณะของชาติ เป้าหมายหนึ่งของการตีพิมพ์ชุดหนังสือนี้ก็เพื่อไปเพื่อเป้าประสงค์นี้เอง

ก็แล้วเราจะบรรลุเป้าหมายได้อย่างไรเล่า? อะไรที่จำต้องทำให้ศาสตร์ทั้งคู่นี้มีพลังที่สร้างสรรค์ขึ้นอีกครั้ง? --- คำตอบอันแท้จริงนั้นอยู่ในตัวชุดหนังสือนี้เองแล้ว ถ้าพึงโครงการวิทยาศาสตร์ไม่สามารถทดแทนงานลงรายละเอียดของหัวข้อที่เรากล่าวถึงนี้ ถ้อยแถลงที่บันทึกอยู่ในบทนำที่เห็นนี้มีเนื้อหาในรายละเอียดไม่มากเทียบกับทักษะทางปัญญาที่ต้องการให้บรรลุเป้าประสงค์ และเพื่อให้มีความกระจ่างชัดเจน แรกสุดเลยเราต้องทำให้ประจักษ์ว่าเหตุใดกฎหมายและเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงยุติบทบาทต่อการชี้นำในทางสาธารณะของเยอรมนีลงไปได้

เมื่อช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในเยอรมนี กฎหมายและเศรษฐศาสตร์การเมืองได้ถูกเข้าครอบงำโดยขบวนการเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญาที่แทรกซึมลงไปสู่ทั้งความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์และทั้งความคิดที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์: นั่นคือลัทธิประวัติศาสตร์นิยม แม้ว่าตัวลัทธิประวัติศาสตร์นิยมจะถูกกระหน่ำด้วยคลื่นการวิพากษ์ในเยอรมันอยู่หลายระลอก แต่มันก็ยังตั้งรับอยู่ได้จนปัจจุบัน ลัทธิประวัติศาสตร์นิยมเป็นมากกว่ามุมมองทางวิทยาศาสตร์ – มันบ่งชี้ทักษะทางวิทยาศาสตร์อันจำเพาะ แนวคิดแบบโรแมนติกและสำนักประวัติศาสตร์นิยมได้ทำลายความเชื่อระบบแบบธรรมชาติทั้งในทางกฎหมายและเศรษฐศาสตร์การเมืองลงไปในเรื่องการให้เหตุผลของความพยายามในการหยั่งรู้ความจริงและตัวชีวิตเอง มันได้สรุปลงเป็นการคัดค้านธรรมชาติของมนุษย์ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (หมายถึงนิยัตินิยมที่ระบุชะตากรรมที่แน่นอนของมนุษย์จากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง) ทั้งโดยกรอบและแนวคิด ส่วนความคิดเรื่องวิวัฒนาการนั้นก็ได้แทรกซึมมายัง “ศาสตร์” นี้เช่นกัน ไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ อีกว่าความเข้าใจด้านกฎหมายและเศรษฐศาสตร์การเมืองที่วางอยู่บนพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ได้ขยายองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไปอย่างสำคัญ ปฏิเสธไม่ได้ที่ผลงานเรื่องนี้ต้องยกให้กับคนอย่าง ฟรีดิช ฟอน ซาวิญนี (Friedrich von Savigny) ฟรีดิช ลิสต์ (Friedrich List) และคนอื่น ๆ ขบวนการลัทธิประวัติศาสตร์นิยมนี้ส่งผลเสียหายต่อทั้งสองศาสตร์อย่างรุนแรง แม้ว่าในช่วงแรกจะยังเป็นไปเพียงเล็กน้อย แต่ก็ได้เพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ และจนปัจจุบันก็กลายเป็นภัยอย่างร้ายแรงอันส่งผลต่อสถานะการดำรงอยู่ของศาสตร์ทั้งคู่อย่างแท้จริง อาจกล่าวได้ว่าศาสตร์ทั้งคู่ได้หลุดจากจุดอาร์คิมิดีส (หรือจุดอ้างอิงมาตรฐาน) ในแง่ที่ความจริงไม่อาจเป็นที่เข้าใจได้อีกต่อไป

อันว่ากฎหมายนั้น “เจริญเติบโตไปพร้อมกับประชาชาติ” ซาวิญนีกล่าว “วิวัฒนาการไปพร้อมผู้คน ครั้นแล้วก็โรยราลง เช่นเดียวกันกับที่ประชาชาติสูญเสียอัตลักษณ์ของตนลงไป” เขายังกล่าวต่อไปอีกว่า กฎหมายจำเป็นต้องมีการพัฒนาต่อไป “จากพลังภายในที่ดำเนินไปอย่างเงียบเชียบ มิใช่จากดุลพินิจของนักกฎหมาย”

ทันทีที่กล่าวเช่นนี้ก็หมายความว่าเขาปฏิเสธว่าไม่จำเป็นต้องมีวิชาชีพนักกฎหมายในห้วงเวลาของเขาเอง หรือ แม้แต่ในห้วงเวลาอื่นใดก็ตาม ความเชื่อมั่นในพลังที่ดำเนินไปอย่างเงียบเชียบนี้ดูประหนึ่งไร้พิษสง ทว่าในความเป็นจริง เมื่อเหตุการณ์ได้คลี่คลายลงในภายหลัง ก็เห็นได้ว่ามันมีภัยอันตรายมากมายเพียงใด ทั้งลัทธิสัมพัทธนิยมและลัทธิชะตากำหนดต่างก็ถูกบ่มเพาะขึ้นมาจากการนี้ ครั้นแล้วมันก็ไปกำหนดทัศนคติทางกฎหมายและการเมืองของนักกฎหมายเยอรมันอีกหลายชั่วอายุคนให้หลังจวบจนปัจจุบัน

ลัทธิสัมพัทธนิยม: ประวัติศาสตร์หลักกฎหมายค่อย ๆ สูญเสียความสำคัญลงไป เพราะมันทำได้เพียงสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ในสาระทางกฎหมาย ครั้นแล้วก็มาถึงข้อสรุปที่ว่าหลักการทางกฎหมายสามารถอนุโลมตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องมีการตีความให้ยุ่งยากอีกต่อไป เมื่อเป็นเช่นนี้หลักการทางกฎหมายจึงมีลักษณะสัมพัทธ์ และด้วยเหตุนี้จึงสูญเสียความสูงส่งลงไป “พลังภายในที่ดำเนินไปอย่างเงียบเชียบ” ตามความเห็นของชาววิกินี้จึงมีความชอบธรรมในการปรับกฎหมายให้เป็นไปตามกระแสนิยม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของแนวปฏิบัติในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ไปในระดับฐานราก กลุ่มพลังทางเศรษฐกิจระดับมวลชนขนาดใหญ่ได้อุบัติขึ้นและได้หล่อหลอมกระแสนิยมให้เป็นไปอย่างลำเอียง ตัวอย่างหนึ่งก็เช่นวิธีการที่กลุ่มพลังเช่นว่าได้สร้างเงื่อนไขการชำระหนี้และการส่งมอบ ซึ่งกลับไปประจักษ์โลกทางกฎหมายบางอย่างที่รับผิดชอบต่อเศรษฐกิจขนาดใหญ่โดยรวมอันสำคัญลงไป หากไม่นับข้อยกเว้นเล็กน้อยบางประการแล้ว นิติศาสตร์และอำนาจตามกฎหมายก็ต้องนับว่ายอมจำนนให้กับพัฒนาการสุดขีดที่เป็นไปอย่างอันตรายนี้โดยสิ้นเชิง ดูเหมือนว่ากฎหมายที่กำกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่คิดเอาตามอำเภอใจนี้เกิดขึ้นจากความจำเป็นของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ มันเคยเป็นและยังคงเป็นผลจากนักกฎหมายธุรกิจที่มีความสามารถ เป็นไปได้ทุกอย่างที่หลักกฎหมายได้เปลี่ยนให้พัฒนาการทางประวัติศาสตร์กลายมาเป็นหลักทั่วไป และยิ่งไปกว่านั้น กลับละเลยหลักการพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานลงไปเสีย เช่นนั้นแล้วข้อวิพากษ์ทางกฎหมายที่สตัดยี่ห้อจากผู้รู้เมื่อเผชิญหน้ากับลัทธิสัมพัทธนิยมนี้แล้วก็ย่อมไร้ความหมายลงอย่างแท้จริง

ดังที่กล่าวไปแล้ว เราจะได้เห็นว่าอันตรายอื่นที่ส่งผลกระทบต่อนักประวัติศาสตร์และชุมชนทางกฎหมายก็คือลัทธิชะตากำหนด ในการต่อสู้กับผู้สนับสนุนหลักสิทธิธรรมชาติ ชาววิกินี้ยังได้กล่าวย้ำอีกว่าทั้งมุมมองและเจตจำนงของนักกฎหมายผูกพันกับมุมมองและเงื่อนไขการยังชีพของผู้คนและยุคสมัยของพวกเขา ประวัติศาสตร์ได้สอนเราว่าสำหรับประเด็นนี้เขาก็ก้าวได้ถูกต้องเพียงบางส่วน ในเวลาที่อำนาจกฎหมายได้เสื่อมทรามลง เช่นในยุคอาณาจักรโรมันหลังจักรพรรดิอูเกลติอานุส (Gaius Aurelius Valerius Diocletianus ซึ่งเป็นผู้ยุติวิกฤตการณ์คริสต์ศตวรรษที่ 3 ของอาณาจักรโรมัน) นักกฎหมายในเวลานั้นขาดแคลนพลังความคิดสร้างสรรค์ลงไป แต่ในยุคที่มีความเข้มแข็ง หรือในช่วงสองคริสต์ศตวรรษแรก เห็นได้ชัดว่านักกฎหมายโรมันเป็นผู้กำหนดกรอบมุมมองทางกฎหมายและสถาบันทางกฎหมายในยุคสมัยของพวกเขาและส่งผลกระทบต่อผู้คนในยุคนั้นอย่างไร และนั่นก็ส่งผลอย่างลึกซึ้งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา แต่ลัทธิยอมจำนนทางกฎหมายของชาววิกินี้กลับผ่อนปรนตามจิตวิญญาณแห่งกาลเวลาในยุคของเขาและต่อยุคที่ตามมาหลังจากนั้นอีกนับศตวรรษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่ปรากฏให้เห็นต่อหน้าต่อตาของนักกฎหมายในปัจจุบันนั้นเป็นความจริงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้อีกต่อไป นั่นเป็นเพราะกฎหมายได้ถูกปรับให้เปลี่ยนไปได้เองก็โดยมุมมองที่ครอบงำอยู่ก็คือ “กฎหมายเอกชนที่ถูกใช้บังคับความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองก็ถือว่าใช้บังคับกับ

สถานการณ์สังคมและเศรษฐกิจโดยทั่วไปได้ด้วย” (ดูเพิ่มใน Die wirtschaftsrechtliche Methode im Gesellschaftsrecht. Sonderabdruck aus “Beiträge zur Erläuterung des Deutschen Rechts” หรือ วิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในกฎหมายบริษัท ฉบับตีพิมพ์ซ้ำใหม่จาก “การสนับสนุนคำอธิบายกฎหมายเยอรมัน” ของ คาร์ล ไกลเลอร์ ตีพิมพ์ปี ค.ศ 1927) ดังนั้นภารกิจของศาสตร์ด้านกฎหมายและการเมืองสามารถทำให้กระจ่างชัดในแต่ละเรื่องได้โดยอ้างอิงสถานการณ์ล่าสุดทางสังคมและเศรษฐกิจ และข้อเสนอแนะทางกฎหมายก็มีเพียงให้ปรับกฎหมายไปตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปเท่านั้น ด้วยทัศนะที่เป็นอันตรายเช่นนี้นักกฎหมายก็ยอมผันแปรไปตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป โดยไม่คิดว่าจะมีอำนาจใดไปกำหนดทะเล้นทำอะไรได้ ตัวอย่างเช่น การรวมหัวผูกขาดได้รับการวินิจฉัยให้การรับรองจากศาลอิมพีเรียลว่าเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นชะตากรรมที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1897 ไม่มีความพยายามเลยแม้แต่อย่างใดที่จะมีแนวคิดในการกำกับดูแลทางการค้าที่จะควบคุมการรวมหัวผูกขาดจากหลักกฎหมายที่มีอยู่ในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ก็เพราะทั้งนิติศาสตร์และอำนาจทางกฎหมายยอมจำนนให้กับพัฒนาการทางเศรษฐกิจ เช่นนั้นแล้วประชาชนเยอรมันก็ยอมรับผลกรรมนี้

“ระบบทุนนิยมสามารถค้นพบเวลาและหนทางได้เสมอ ตามกฎหมาย ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้กฎหมายหรือนอกกฎหมาย (de lege, praeter legem et contra legem)” ด้วยคำพูดเหล่านี้ เวอร์เนอร์ ซอมบาร์ทได้แสดงให้เห็นอยู่เสมอถึงความรู้สึกที่แพร่รับรู้ไปทั่ว เขาพูดในฐานะนักเศรษฐศาสตร์การเมือง เพราะดังที่ทราบกันดีว่าความคิดแบบสำนักประวัติศาสตร์ที่มักครอบงำแนวคิดเศรษฐกิจในเยอรมนี และยังได้สร้างความคิดแบบลัทธิชะตากำหนด-ลัทธิสัมพัทธ์นิยมต่อปัญญาชนอีกหลายรุ่นถัดมา หากจะพูดให้ชัดขึ้น มีกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์แบบประวัติศาสตร์นิยมที่ได้รับอิทธิพลอย่างแรงกล้าจากลัทธิชะตากำหนด และมีอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิสัมพัทธ์นิยม ซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้ต่างก็มีแนวคิดที่คาบเกี่ยวกันอยู่ไม่น้อยทีเดียว

พวกแรกได้รับแรงบันดาลใจมาจาก (คาร์ล) มาร์กซ แม้ว่าเขาจะมีได้เป็นผู้ก่อตั้งก็ตามที มาร์กซมีความเชื่อในกฎพัฒนาการของสังคมสมัยใหม่ เขาได้ผสมผสานลัทธิประวัติศาสตร์นิยมเข้ากับลัทธิธรรมชาติวิทยา ดังที่เขาได้กล่าวในคำนำของ ‘ว่าด้วยทุนนิยม’ (Das Kapital) เอาไว้ว่า:

“และเมื่อสังคมจะได้ค้นพบแนวทางเกี่ยวกับกฎธรรมชาติที่อธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการของมัน – และนี่ก็เป็นเป้าประสงค์ขั้นสุดยอดของงานชิ้นนี้ ที่จะสร้างความกระจ่างต่อการขับเคลื่อนของกฎทางเศรษฐกิจในสังคมสมัยใหม่ – ซึ่งมันจะต้องเป็นไปตามพัฒนาการที่เป็นขั้นเป็นตอนตามธรรมชาติ โดยไม่สามารถข้ามขั้นตอน หรือถูกยั้งโดยกฎหมายใด ๆ แต่มันสามารถย่นระยะเวลาและบรรเทาความทุกข์ทรมานลงไปได้”

อันเป็นการกำหนดเป้าประสงค์เพื่อสร้างแนวโน้มของพัฒนาการที่จำเป็นต่อการทำงานของระบบทุนนิยม เพื่ออำนวยความสะดวกให้มันประสบความสำเร็จเพื่อร่นเวลาให้เกิดวงจรการสิ้นสุดของมัน – ไม่มีวิทยาศาสตร์หรือการเมืองใดก็ตามที่จะบรรลุเป้าหมายที่ว่ามากไปกว่านี้ได้อีก แน่ละไม่ได้มีแค่มาร์กซเพียงลำพังที่จะทำตามความความเชื่อแบบลัทธิชะตากำหนดเช่นนี้ในการสร้างพัฒนาการหรือแนวโน้มหายหน้าแห่งชัยชนะให้มีการแผ่ขยายออกไปเป็นวงกว้าง แม้กระทั่งทุกวันนี้มีคนจำนวนมากรับเอาความเชื่อนี้เป็นฐานความคิดของตน ซึ่งรวมไปถึงกลุ่ม “Tat-Kreis” (แวดวงนักเคลื่อนไหว) ซึ่งมีผลกระทบต่อกันรุ่นใหม่ในช่วงก่อน ปี ค.ศ. 1933 โดยการตระหนักถึงการของแนวโน้มใหม่ที่เกิดขึ้นล่วงหน้าก่อนจะถึงช่วงเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ จากนั้นก็รอคอย

อนาคตและเตรียมการให้พร้อมต่ออนาคตที่กำลังจะมาถึง ไม่ว่ามันจะฟังดูไม่น่าพึงใจปานใดก็ตามที่ เพราะนี่เป็นเพียงภารกิจการตระหนักรู้ประการเดียวที่พึงกระทำ ลัทธิชะตากำหนดในทางประวัติศาสตร์เช่นนี้ได้ก่อกำเนิดแนวคิดการยอมจำนนและบ่อยครั้งก็ทำให้เกิดการตอบรับต่อท่วงทำนองแบบวีรชน “โดยการเข้าร่วมหนทางแห่งชะตากรรมที่ได้กำหนดเลือกไว้ให้พวกเขาเอาไว้แล้ว” ซึ่งถูกกล่าวเอาไว้อย่างบุคคลเช่น (ออสวัลด์) สเปนเซอร์ ในฐานะที่เป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ชิ้นสุดท้ายแห่งอารยธรรมตะวันตก ลัทธิชะตากำหนดและความลึกลับสงสัยมักจะเสาะแสวงหาซึ่งกันและกัน เพราะด้วยฐานคิดเช่นนี้เองจึงเป็นเรื่องไร้ความหมายหรือไม่ก็เป็นเรื่องโง่งมที่จะต่อต้านเหตุแห่งสถานการณ์อันไม่อาจทัดทานหรือแม้จะยืนหยัดต่อต้านด้วยแนวคิดอันใดก็ตามที่

เราต่างก็เป็นนักประวัติศาสตร์พอที่จะถือเอาลัทธิชะตากำหนดทางประวัติศาสตร์ตามที่มันเป็น: ซึ่งเป็นสัญญาณแห่งความอ่อนแอของปัญญาชนโดยทั่วไป เพราะจิตใจของพวกเขาเปราะบางอ่อนแอ พวกเขาขาดความเข้มแข็งที่จะกำหนดเหตุการณ์และผลลัพธ์ที่ตามมาอีกต่อไป เช่นนั้นแล้วพวกเขาก็ถอนตัวออกไปเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ เพื่อที่จะสร้างความชอบธรรมให้กับแนวทางของพวกเขา พวกเขามักสร้างหลักคิดและการคิดแบบยึดคัมภีร์ตายตัวทางประวัติศาสตร์ซึ่งไม่ใกล้เคียงความจริงแม้แต่น้อย นอกจากนั้นพวกเขายังล้มเหลวที่จะทำความเข้าใจถึงพลังหลากหลายอันไพศาลที่ได้กำหนดประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงไม่เป็นการบังเอิญแต่อย่างใดที่การพยากรณ์ของลัทธิชะตากำหนดซึ่งเป็นฐานความคิดและความปรารถนาของพวกเขาผิดพลาดอยู่เสมอ มาร์กซได้ใช้การทำความเข้าใจประวัติศาสตร์โดยลดทอนความซับซ้อนจนไม่อาจจะยอมรับได้ในการแสดงถึงทฤษฎีและพัฒนาการแบบลัทธิชะตากำหนดโดยให้ความสนใจเพียงแต่พัฒนาการด้านเทคนิคทางเศรษฐกิจ (technical-economic development) เป็นปัจจัยชี้ขาดเพียงประการเดียวต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ทั้งหมด เพื่อที่ว่าทั้งสังคม การเมือง และวิถีทางจิตวิญญาณจะได้ถูกถือให้เป็นเพียง “โครงสร้างส่วนบน” แล้วลดทอนความซับซ้อนต่อมุมมองทางประวัติศาสตร์ในระดับที่ไม่อาจจะยอมรับได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นมาร์กซจึงมีอิทธิพลยิ่งไปกว่าแวตสวผู้ติดตามใกล้ชิดของเขา: “คราวนี้เราต้องพูดให้ชัดว่าปรากฏการณ์ทางการเมืองไม่ได้เป็นปัจจัยชี้ขาดในกำหนดพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ดังนั้นพัฒนาการของทุนนิยมจึงไม่เกี่ยวข้องอะไรกับการปฏิวัติทางการเมืองครั้งยิ่งใหญ่เมื่อศตวรรษก่อนหน้านั้นเลย” (เวอร์เนอร์ ซอมบาร์ท เขียนในระบบทุนนิยมสมัยใหม่เล่มที่สอง) ซึ่งไม่ต้องสงสัยเลยว่าทฤษฎีที่ว่ามีความผิดพลาดในทางประวัติศาสตร์เพราะมันได้แสดงให้เห็นความมิดบอดต่อพลังของเจตจำนงทางการเมือง (political desiderata) ตัวอย่างเช่น ในช่วงเวลาของนโปเลียนที่ 1, ไรช์ไฟรแฮร์ วอม ชไตน์ (Reichsfreiherr vom Stein หมายถึงไฮน์ริช ฟรีดิช คาร์ล วอม อุนด์ ชุม ชไตน์ รัฐบุรุษผู้ปฏิรูปปรัสเซีย), บิสมาร์ค ไปจนสงครามโลกครั้งที่ 1 และสนธิสัญญาสันติภาพที่ได้ยุติสงครามลงไปแล้วแม้แต่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระบบการปกครอง กระทั่งปรากฏการณ์ทางการเมืองทั้งในและระหว่างประเทศต่างก็ได้มีผลชี้ขาดต่อพัฒนาการทางเศรษฐกิจ เราจำต้องใช้วิธีการมองประวัติศาสตร์โดยไม่ใช่วิธียึดติดคัมภีร์อย่างตายตัวและจำเป็นต้องเป็นมุมมองสากลอย่างแท้จริงเพื่อจะได้ทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ และเพื่อตระหนักถึงรูปแบบทางเศรษฐกิจที่ต่างกันออกไปในแต่ละประเทศและในแต่ละช่วงเวลา -- ซึ่งขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของพลังที่แสดงตนอยู่ทั้งในด้านของรัฐและการเมืองด้านหนึ่ง และพลังที่แสดงตนอยู่ในด้านเศรษฐกิจอีกด้านหนึ่ง วิธีการลดทอนความซับซ้อนตามอำเภอใจของลัทธิประวัติศาสตร์ไม่สามารถซึมซับปัจจัยเหล่านี้ได้ดีพอ มันเป็นที่แน่ชัดว่าลัทธิชะตากำหนดไม่

สอดคล้องกับประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นเลย แต่มันกลับทอนพลังวิทยาศาสตร์ในฐานะพลังที่มีชีวิตชีวาให้อ่อนแอลง เช่นนั้นแล้วพลังจิตวิญญาณจะกำหนดปรากฏการณ์ได้อย่างไรในเมื่อมันค่อนข้างยอมรับยอมจำนนต่อสาเหตุแห่งปรากฏการณ์นั้น

ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ลัทธิประวัติศาสตร์ทางเศรษฐศาสตร์การเมืองเยอรมันยังมีพัฒนาการทางความคิดจากอีกแขนงหนึ่งที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งเราได้ชี้ว่าเป็นลัทธิสัมพัทธนิยม แก่นนำของกลุ่มคิดนี้คือชโมเลอร์ (กุสตาฟ ฟาน ชโมเลอร์) ผู้ซึ่งส่งอิทธิพลตลอดกาลต่อความคิดทางเศรษฐกิจไปยังกลุ่มคนเยอรมันที่ทั้งมีความสำคัญและทั้งมีปริมาณเป็นกลุ่มใหญ่ ทั้งส่งผ่านความคิดโดยตรงและทั้งโดยผ่านบรรดานักเรียนของเขา ชโมเลอร์ศึกษานโยบายทางเศรษฐกิจและเหนืออื่นใดนโยบายทางสังคมควบคู่กันไป เขาต้องการทำให้เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็น “รัฐศาสตร์แห่งจริยธรรม” (moral-political science) เขาแสดงความเห็นต่อคำถามของคณาน ต่อคำถามการปฏิรูปการกำกับดูแลทางการค้า ต่อคำถามเรื่องการเคหะ ต่อคำถามเรื่องการปกป้องกำแพงภาษี และคำถามอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน เขาไม่เชื่อในเรื่องเส้นทางทางประวัติศาสตร์ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้อันอ้างว่าไม่มีใครจะประสบความสำเร็จในการทำการแทรกแซง ซึ่งเขามักจะและยินดีที่จะเรียกร้องให้รัฐมีบทบาทนี้

แต่อย่างไรก็ตาม เขาไม่ได้ใช้เวลากับความจำเป็นในช่วงเวลาของเขา ชโมเลอร์จำต้องรับผิดชอบต่อคำถามที่โหดเหี้ยมที่ว่าเหตุใดเศรษฐกิจของเยอรมนีจึงได้สูญเสียพลังที่เคยกำหนดสิ่งต่าง ๆ เมื่อก่อนหน้านั้นไปได้ เราต้องมีคำอธิบายว่าสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร

ประการแรกเลย เมื่อชโมเลอร์และบรรดามิตรสหายของพวกเขาได้พัฒนาโครงการเศรษฐกิจสังคมขึ้นที่ไอเซนาช (Eisenach, เป็นเมืองชนบทในรัฐทือริงเงน) เมื่อปี ค.ศ. 1872 บนพื้นฐานของการยกระดับเกี่ยวกับคำถามเรื่องคณาน มันยังคงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งขั้นมูลฐานเพื่อรับประกันให้พวกเขายังคงอิทธิพลและอำนาจเอาไว้ได้ ซึ่งนี่เองระบบสังคมทั้งหมดเป็นหัวข้อของการถกเถียง แต่ความกล้าหาญในการตั้งคำถามพื้นฐานดังกล่าวกลับจางหายไปในเวลาต่อมา ตัวอย่างเช่น เมื่อได้อ่านปาฐกถาของชโมเลอร์เกี่ยวกับกฎหมายอุตสาหกรรมในปี ค.ศ. 1877 ซึ่งเขาได้ยกประเด็นเกี่ยวกับการแข่งขันเสรี แต่กลับกลายเป็นว่าข้อถกเถียงแทนที่จะมุ่งไปยังพื้นฐานแต่กลับย้ายไปให้ความสนใจรายประเด็นแทน คราวนี้หลักการพื้นฐานกลับกลายเป็นเรื่องยึดติดความคิดแบบลัทธิคัมภีร์สำหรับเขาไปเสีย ซึ่งนี่เป็นข้อผิดพลาดที่ส่งผลเสียหายอย่างร้ายแรง ความหลากหลายอย่างเข้มข้นของพัฒนาการทางเศรษฐกิจและข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ส่งผลต่อเขาอย่างแน่ชัด แต่ในฐานะคิดแบบสัมพัทธนิยมเขากลับหลีกเลี่ยงข้อสรุปโดยทั่วไป ซึ่งไม่ได้มีเขาเพียงลำพังที่เป็นเช่นนี้ ในทุกหนทุกแห่งในไม่ช้าคำถามเฉพาะประเด็นก็จะทบถมขึ้นมาแทนที่หลักการพื้นฐาน ด้วยประการเช่นนี้ชโมเลอร์และบรรดาผู้ติดตามต่างก็เชื่อว่าพวกเขาได้ใช้จุดยืนแบบสำนึกแล้วปูพื้นฐานไปสู่เส้นทางของการเมืองแบบสำนึกนิยม (realpolitik)

แท้จริงแล้ว พวกเขาได้ทำลายฐานภาพที่ว่าผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองสามารถจะวิพากษ์วิจารณ์บนเงื่อนไขที่เป็นข้อเท็จจริงต่อประเด็นหลักต่าง ๆ ของนโยบายเศรษฐกิจที่ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ได้ (pragmatic economic policy) แม้แต่การบ่งชี้ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องก็กลับมีความคับแคบจนเกินไป สิ่งที่เป็นแบบฉบับของชโมเลอร์และสำนักของพวกเขาก็คือความคิดที่วางสมมติฐานว่ามันจะมี

การเร่งตัวของการก่อรูปการผูกขาดในเยอรมนีมากขึ้นในช่วงทศวรรษท้ายของศตวรรษที่ 19 มีการตระประเด็นทั้งในทางหลักการและทั้งประเด็นในทางปฏิบัติเกี่ยวกับคำถามเรื่องที่ว่าระบบเศรษฐกิจจะถูกทำลายโดยการผูกขาดอยู่บ้างเหมือนกันแต่ไม่เคยถูกพิจารณาอย่างเอาใจจริงเอาใจแต่อย่างใด หากยังคงเป็นเช่นนี้ต่อไปมันจะกลายเป็นว่าเป็นการเพิ่มความสำคัญให้แก่การแผ่ขยายของอำนาจเศรษฐกิจภาคเอกชน มาตรการเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองควรจะถูกนำเสนอ ข้อถกเถียงทั้งหมดควรถูกปรับยกขึ้นมาสู่ระดับที่สูงขึ้น ความเสียหายอันร้ายแรงที่จะปรากฏขึ้นชัดควรจะถูกทำให้เห็นอย่างชัดเจน ศาสตร์นี้ควรจะถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองต่อภารกิจดังกล่าว พวกสำนักประวัติศาสตร์นิยมกลับได้รับผลก่ด้วยการฉวยโอกาสใช้แนวทางสัมพัทธนิยมอย่างแท้จริง ค้อมรับปรากฏการณ์เรื่องการผูกขาด หลีกเลี่ยงที่จะโยนปัญหาใจกลางลงมาแล้วหันไปเน้นประเด็นผิวเผินแทน ดังนั้นจึงไม่เป็นการบังเอิญเลยที่ว่าเมื่อครั้งหลังของศตวรรษก่อนในเยอรมนีนั้นรุ่มรวยไปด้วยข้อเท็จจริงเรื่องการผูกขาด หากแต่จนยากไปด้วยข้อถกเถียงเรื่องปัญหาของการผูกขาดในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์นี้

ความพยายามที่ใช้จัดการกับปัญหาเป็นสิ่งที่แบ่งแยกศาสตร์ออกจากความคิดประจำวันอย่างชัดเจน และเพราะสำนักประวัติศาสตร์สูญเสียการตั้งคำถามพื้นฐาน มันจึงไม่อาจก้าวข้ามไปพ้นจากประสบการณ์ประจำวันทั่วไป

ประการต่อมา ในขณะที่พยายามเกาะกุมปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและไม่เคยละสายตาจากมัน ชโมเลอร์กลับไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรกับวิถีคิดเชิงนามธรรมที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง เขาไม่ตระหนักว่าหากปราศจากซึ่งความคิดนามธรรมดังกล่าว มันย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะนำมาซึ่งความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีการขึ้นต่อกันในระบบเศรษฐกิจ จริงอยู่ที่ว่าการอ้างอิงซึ่งแสดงให้เห็นถึงการยอมรับนับถืองานวิจัยทางเศรษฐกิจในข้อเขียนของเขา แต่สิ่งที่สำคัญกว่าเพียงข้อเขียนที่ถูกอ้างอิงก็คือตัวงานวิจัยนั่นเอง ความเสียหายที่ร้ายแรงก็คือภายใต้การนำของเขา นักเศรษฐกิจศาสตร์เยอรมันกลับหลงลืมการประยุกต์ใช้ทฤษฎี หลงลืมการปรับปรุงทฤษฎี และหลงลืมการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจศาสตร์ เช่นนั้นแล้ว พวกเขาจึงหลงลืมด้วยเช่นกันว่าระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อนนั้นทำงานได้อย่างไร หรืออาจกล่าวได้ว่า พวกเขาถูกกีดกันออกจากข้อเท็จจริงแล้วกลับสร้างความผิดพลาดที่พวกเขาซึ่งซึ่งนั้นขึ้นมาเสียเอง เพราะความจริงที่เกิดขึ้นนั้นหาใช่การเรียงข้อเท็จจริงต่อกันโดยไม่เกี่ยวข้องอะไรกันเลย ดังนั้นนักเศรษฐกิจศาสตร์เยอรมันจึงเป็นอย่างที่เป็นจนถึงทุกวันนี้ เขาแสวงหาความจริงทางเศรษฐกิจแต่ไม่ทราบว่าจะทำได้อย่างไร เขายอมรับงานวิจัยเศรษฐกิจศาสตร์แต่ไม่รู้ว่าจะนำไปใช้ได้อย่างไร เขาอยากจะช่วยกำกับระบบเศรษฐกิจแต่ก็ไม่สามารถเข้าไปทำอะไรได้เพราะปราศจากความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวระบบเศรษฐกิจ ด้วยเพราะมุมมองเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองแบบนี้มันเองที่ตั้งแต่จะทำให้เกิดความล้มเหลวเมื่อเผชิญปัญหา นโยบายเศรษฐกิจ อาทิเช่น ปัญหาเงินเฟ้อ และปัญหารายจ่ายของเยอรมัน

แนวคิดเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองต่าง ๆ ภายใต้สำนักชโมเลอร์ไม่ตระหนักว่า ถึงที่สุดแล้วแนวคิดสัมพัทธนิยมนั้นเองจะพังพาบลงด้วยตัวมันเอง จะรู้ตัวหรือไม่ก็ตามความเชื่อเรื่องความก้าวหน้าทั่วไปเป็นความเชื่อในกระแส ไม่เป็นการบังเอิญเลยที่ชโมเลอร์ได้ให้ข้อสรุปในงานที่ยิ่งใหญ่ของเขา, ความเรียงเรื่องทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์ทั่วไป (Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre) ด้วยคำประกาศอย่างจริงจัง

เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องความก้าวหน้าโดยทั่วไป โดยเขาได้กล่าวว่า “มนุษย์ได้สร้างความก้าวหน้าอันไม่มีที่สิ้นสุดทั้งทางปัญญาด้านกายภาพ และทั้งทางคุณธรรมสำนึก” นี่แสดงให้เห็นว่าตัวเขา ในฐานะบุตรแห่งกาลเวลาในยุคสมัยของเขา ได้ประเมินค่าเกี่ยวกับแรงบันดาลใจอันดำมืดและสัจชาตญาณอันเห็นแก่ตัวของมนุษย์เอาไว้อย่างไร ทั้งที่ไม่ว่าแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์แบบใดก็ตามจะต้องพิจารณาคุณค่าของเรื่องนี้เอาไว้ล่วงหน้า เขาเชื่อว่ายุคสมัยแห่งความเสื่อมเป็นเพียงช่วงเปลี่ยนผ่านชั่วคราว เขาไม่ตระหนักถึงภัยอันตรายของความโกลาหล ความเชื่อในเรื่องความก้าวหน้าเช่นนี้ ย่อมนำไปสู่ข้อสรุปว่าพัฒนาการของระเบียบทางเศรษฐกิจที่เป็นจริง และทิศทางของเศรษฐกิจย่อมนำไปสู่ระบบที่ดีขึ้นได้เอง ทั้งที่แท้จริงแล้วนี้แสดงให้เห็นถึงแนวทางลัทธิฉวยโอกาส

ศาสตร์ทั้งสองสาขา คือนิติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมืองได้มีการก่อตัวกระแสการถกเถียงที่คล้ายคลึงกันขึ้นและยังคงปรากฏตัวอยู่ในเยอรมนี เมื่อพวกลัทธิประวัติศาสตร์นิยมได้เริ่มขึ้นมามีฐานที่มั่นแต่พวกมันก็พังพาบลงโดยตัวเอง เพราะแนวคิดเรื่องกฎหมายและข้อเท็จจริงเป็นเพียงเรื่องเชิงสัมพัทธ์ เพราะพวกเขายินดีที่จะปรับเปลี่ยนตามข้อเท็จจริงและความเห็นที่ได้เปลี่ยนแปลงไป พวกเขาแต่ละคนต่างก็ได้ยุติการเป็นพลังทางคุณธรรมและพลังทางจิตวิญญาณลงไป เมื่อพวกเขายอมตนลงเป็นบริวาร และเมื่อนั้นกลุ่มพลังทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็ย่อมสามารถแสวงหาผลประโยชน์ด้วยการประสบความสำเร็จในอัตราอย่างไม่เคยเป็นมา มุมมองเยี่ยงนี้ของศาสตร์ดังกล่าวค่อย ๆ เริ่มแทรกซึมเข้าไปในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ไปจนถึงแวดวงผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ข้าราชการ เป็นอาทิ คนเหล่านี้ต่างถูกยึดกุมด้วยมุมมองลัทธิฉวยโอกาส โดยปราศจากหลักการพื้นฐานเยี่ยงปัญญาชน ศาสตร์ทั้งคู่นี้จะมีความเป็นตัวของตัวเองและมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อมันได้ฝังาด้านทานต่อลัทธิประวัติศาสตร์นิยม สิ่งนี้ควรต้องถูกเน้นย้ำให้แหลมคมมากยิ่งขึ้นกว่าทุกที เพราะข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่มีต่อศาสตร์ทั้งคู่นี้ที่มีการสืบทอดมาในเยอรมนีต่างก็ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับลัทธิประวัติศาสตร์นิยมดังนั้นมันจึงไร้ซึ่งความหมาย

ภารกิจที่ทอดตัวอยู่เบื้องหน้าของเราอาจสามารถถูกกำหนดได้ว่าเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (critical analysis) เราต้องเปลี่ยนข้อวิพากษ์วิจารณ์นี้ให้เป็นพลังทางบวกเพื่อที่จะบ่งชี้แนวทางอันชัดเจนในงานที่เราต้องทำหากว่าเราต้องการทำให้กฎหมายและเศรษฐกิจอยู่ในร่องอยู่ในรอยดังที่ควรเป็น

ประการแรก ความคิดที่มีเหตุมีผลและกิจกรรมที่สร้างสรรค์ย่อมต้องเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับปรากฏการณ์ที่มีอยู่อย่างสิ้นเชิง ความคิดนี้ต้องเข้าขั้วกับพลังและการครอบงำของมัน ปรากฏการณ์นี้นับวันยิ่งทรงพลังนับแต่ (ฟรีดิช) นิชเช่ ได้สร้างแนวคิดเรื่องอภิมนุษย์และอำนาจแห่งสัจชาตญาณดิบขึ้นมา นิชเช่ต้องการให้ตัวแสดงที่เป็นวีรชนให้สามารถกระทำโดย “ปราศจากเจตจำนง” (Immer wissenlos) และปราศจากหลักศีลธรรม (ไม่พบว่านิชเช่เขียนข้อความตามตัวอักษรเช่นนี้ในงานชิ้นใดของเขา ผู้เขียนอาจหมายถึงงานเรื่อง “Human, All Too Human” Vol 1, S164) หากมีติดบอดต่อวิญญูที่มีเหตุมีผล เขาย่อมยอมตนลงสยบต่อแรงบันดาลใจฝ่ายต่ำ บทแย้ง (antithesis) นี่เป็นเรื่องเหลวไหล ไม่มีอะไรรองรับในทางประวัติศาสตร์ มันไม่นำไปสู่ความเสียหายร้ายแรง บุคคลอย่างพระเจ้าฟรีดริชมหาราชาอาจถูกมองข้ามไปเลยว่าเป็นแนวคิดเพื่อฝันที่ว้าวนุ่มนวลหรือขุนพลจะสามารถมองทุกสิ่งทุกอย่างได้กระจ่างชัด ทั้งที่ความจริงแล้วพวกเขามักก็อดอัดใจเมื่อใดก็ตามที่เขาไม่สามารถยึดกุมทุกสิ่งทุกอย่างได้กระจ่างเพียงพอที่จะจำแนกความเชื่อมโยงที่เป็นสาเหตุ

(causal connection) นั้นได้อย่างแจ่มชัด บุรุษผู้ยิ่งใหญ่ทั้งในทางการเมืองและการทหารในประวัติศาสตร์ของโลกต่างก็ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางเช่นเดียวกันนี้ พวกเขามีความยิ่งใหญ่ก็เพราะผลงานพลังเจตจำนงที่ดูไร้เหตุผลและพลังแห่งเหตุผลเข้าด้วยกันเพื่อเอาชนะความยุ่งยากที่ดูเหมือนจะมีอำนาจเหนือกว่าในขณะนั้นลงไปได้ มีเพียงคนที่มีความอ่อนแอภายในตนจะมองว่าเหตุผลเป็นสิ่งคุกคาม แล้วแปรสภาพเป็นความปั่นป่วนจมอยู่ภายใต้ความลึกลับภายใต้ความกลัวต่อโลกแห่งความจริงและเหตุผลที่สุขุมเยือกเย็น แล้วเร่งรื้อไปยังหนทางที่มัวเมาอันไร้ซึ่งเหตุผล ทั้งเพื่อคลั่งไปกับความเคลิบเคลิ้ม ในขณะที่บุรุษผู้เข้มแข็งกลับเพิ่มพูนความแข็งแกร่งเมื่อเขาสามารถใช้เหตุผลส่องสว่างขับไล่ความมืดที่ครอบคลุมรอบตัวแล้วเริ่มดำเนินการฝ่าฟันด้วยพลังของเขาเองด้วยความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้านี้ ซึ่งวางฐานอยู่บนประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ เราจำเป็นต้องแสดงเหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ให้เห็นดังที่มันได้ถูกพัฒนาทั้งในทางนิติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมืองเพื่อรองรับต่อการบูรณะและการจัดระเบียบใหม่ของระบบเศรษฐกิจ

ประการที่สอง เราคัดค้านลัทธิประวัติศาสตร์นิยม ซึ่งดังที่เราได้อธิบายไปในรายละเอียดแล้วว่า มันล้มเหลวเพราะแนวคิดแบบสัมพัทธนิยมอันไร้ความเชื่อมโยงใด ๆ ในระดับแนวคิดมูลฐาน มันมองปัญหาทางเศรษฐกิจของปัจเจกชนราวกับเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ใหญ่ที่เหนือขึ้นไป เนื่องจากภาคส่วนต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจล้วนมีความสัมพันธ์ที่ขึ้นต่อกันอย่างใกล้ชิด แนวคิดมูลฐานเช่นนี้จะเป็นเพียงสิ่งเดียวที่ถูกนับว่าเป็นธรรมดีแล้ว การแก้ไขปัญหาทางกฎหมายและนโยบายทางเศรษฐกิจต้องปรับให้เข้ากับแนวคิดระบบเศรษฐกิจ ด้วยแนวทางนี้ความเฉื่อยจากลัทธิสัมพัทธนิยมและการศิโรราบต่อลัทธิชะตากำหนดก็ย่อมจะถูกเอาชนะลงไปได้

ประการที่สาม การคัดค้านลัทธิประวัติศาสตร์นิยมอย่างถึงที่สุด ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบใดก็ตาม มิได้หมายความว่าเราได้เคารพข้อเท็จจริงตามประวัติศาสตร์ ก็โดยการศึกษามันด้วยคำถามมูลฐาน จะทำให้เราเข้าใจประวัติศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้น เราจะสามารถเจาะรายละเอียดลึกลงไปยิ่งขึ้น และเรียนรู้จากมันได้ดียิ่งกว่าที่พวกลัทธิประวัติศาสตร์นิยมได้ทำเสียอีก ประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งของทศวรรษก่อนและของศตวรรษก่อนจะเป็นรากฐานที่ทอดยาวไกลไปข้างหน้า “ประวัติศาสตร์จะเพิกเฉยต่อสุภาพบุรุษที่เพิกเฉยต่อประวัติศาสตร์” (ข้อความที่อ้างนี้ดูเหมือนจะเป็นของนักประวัติศาสตร์ที่ชื่อ เฮอร์มานน์ กริมม์ แต่ไม่พบข้อความบันทึกตายตัวดังที่ถูกอ้างไว้)

เราจำเป็นต้องเจาะทะลุลงให้เข้าถึงข้อเท็จจริงและประเด็นสำคัญผ่านม่านหมอกของอุดมการณ์ที่ลอยล่องอยู่ทั้งปวง บรรดาอุดมการณ์ของประกาศเศรษฐศาสตร์และลัทธิการยึดติดคัมภีร์ทั้งปวงที่ได้ละเมิดต่อข้อเท็จจริง การเทศนาอันหลักแหลมที่หลบเลี่ยงหลักการแห่งเหตุผลย่อมไร้ประโยชน์เฉกเช่นเดียวกับอุดมการณ์ของประกาศกลุ่มผลประโยชน์ที่นาน ๆ ครั้งจะปรากฏเสียที แนวคิดที่เป็นเพียงการคาดเดาทั้งปวงที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้มากกว่าที่เคยมีมา ซึ่งล้วนแล้วแต่แสดงบทบาทสำคัญทั้งในทางนิติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมือง ได้สร้างผลกระทบเสียหายใหญ่หลวง เพราะพวกมันล่อลวงเราให้เข้าไปเป็นพวกลัทธิยึดติดคัมภีร์และแปลกแยกต่อความเป็นจริง ต้องทำการศึกษาข้อเท็จจริงไม่ใช่แค่แนวคิดทางนิติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ เราต้องสนใจการแก้ปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้จริง ความกลัวต่อความเป็นจริง ดังที่บิสมาร์กได้เฝ้าเอาไว้ ต้องถูกเอาชนะให้ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาของเรา การไขปัญหาในระบบเศรษฐกิจทำให้เกิดความขัดแย้งถึง

เครือข่ายระหว่างการศึกษาให้ถึงความจริง กับการยึดหลักการมูลฐาน แต่โดยวิธีนี้เท่านั้นจะทำให้เราสามารถเกาะกุมและนำไปสู่หนทางแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง

ประการที่สี่ เราจะต้องทำความเข้าใจธรรมชาติของเศรษฐกิจในฐานะการตัดสินใจทางการเมืองว่าเราจะออกแบบให้วิถีทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างไร ด้วยแนวทางเช่นนี้เท่านั้น จึงจะทำให้เรามีกฎเกณฑ์และหลักการอันเป็นข้อสรุปที่ไว้วางใจได้อย่างแท้จริงในการตีความทั้งกฎหมายแพ่งและกฎหมายมหาชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายพิเศษที่เกี่ยวข้องกับหลักเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น แม้จนทุกวันนี้กฎหมายล้มละลายถูกถือให้เป็นเพียงขั้นตอนทางกฎหมายอย่างหนึ่งเท่านั้น ด้วยมุมมองแบบนี้ ไม่เป็นที่สงสัยเลยว่า มันเป็นเพียงการตีความเพียงด้านเดียวโดยขาดการทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของตัวบทกฎหมาย ในทางตรงข้าม มันเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งยวดที่จะทำความเข้าใจต่อตัวบทกฎหมายล้มละลาย ในฐานะเป็นส่วนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจที่จะชี้ขาดว่าบริษัทจะถูกตัดออกจากระบบแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจที่กำลังดำเนินอยู่เมื่อใดและอย่างไร ก็ด้วยการทำความเข้าใจหลักการโครงสร้างทางเศรษฐกิจเช่นนี้เท่านั้น เราจึงสามารถจะเข้าถึงตัวบทกฎหมายล้มละลายได้อย่างแท้จริง การบังคับใช้กฎหมายและการบริหารในที่สุดแล้วจะเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการทำให้ระบบเศรษฐกิจโดยรวมสามารถทำงานได้รวมไปถึงการกำกับควบคุมการผลิต นี่ก็เป็นจริงด้วยโดยอนุโลม (*mutatis mutandis*) กับกฎหมายลักษณะหนี้ กฎหมายอสังหาริมทรัพย์ กฎหมายครอบครัว กฎหมายแรงงาน กฎหมายปกครอง รวมไปถึงกฎหมายด้านอื่น ๆ เช่นเดียวกันหากจะตรากฎหมายทางเศรษฐกิจเราจะต้องตระหนักถึงแนวคิดพื้นฐานทางเศรษฐกิจนี้อยู่เสมอ

ภารกิจในการทำความเข้าใจและการกำหนดระเบียบกฎหมายในธรรมนูญทางเศรษฐกิจสามารถทำได้ก็โดยที่นักกฎหมายทำการศึกษางานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์ ตัวอย่างเช่น หากนักกฎหมายต้องเข้าไปข้องเกี่ยวกับปัญหาเรื่องการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม มันย่อมไม่เพียงพอหากเขาจะใช้มุมมองด้านจริยธรรมจากเพียงวิชาชีพด้านพาณิชย์ หรือเพียงตัดสินจาก “สำนึกที่เหมาะสมที่ทำให้เกิดความเป็นธรรมและจิตใจที่เป็นธรรม” เพื่อที่จะประกาศว่าคนกลุ่มหนึ่งได้รับความยุติธรรมภายใต้กฎหมาย ในขณะที่คนอีกกลุ่มหนึ่งอยู่ภายนอกกฎหมาย (จึงไม่ได้รับความเป็นธรรม) ในทางตรงข้าม จำเป็นอย่างยิ่งในกรณีนี้ ที่จะต้องมองปัญหาและให้เหตุผลโดยคำนึงถึงระบบเศรษฐกิจโดยรวม ที่ว่าปัญหาเรื่องการแข่งขันโดยเสรีเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของเศรษฐกิจเยอรมนีในทุกวันนี้ การแข่งขันเสรีจะต้องไม่ถูกระงับจากการใช้ข้อกล่าวหาเรื่องการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม แต่ในอีกด้านก็ต้องระวังไม่ให้การวินิจฉัยนั้นกลับเป็นการทำให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมขึ้นมาจริง ๆ เราจะลากเส้นแบ่งได้อย่างไรระหว่างการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมกับการอนุญาตให้มีการแข่งขันได้ ควรจะมีการแข่งขันเสรีหรือไม่ ควรจะมีข้อจำกัดในการแข่งขันหรือไม่ การแข่งขันที่มีนั้นมีประสิทธิภาพหรือเป็นอุปสรรค การตัดราคาจะเป็นอุปสรรคต่อระบบโดยรวมหรือไม่ – ประเด็นทั้งปวงนี้จะต้องถูกวินิจฉัยโดยนักเศรษฐศาสตร์เพื่อพิจารณาระดับขั้นการพัฒนาระยะต่าง ๆ ของตลาด ความร่วมมือของศาสตร์ทั้งสองสาขานี้ซึ่งยังมีช่องให้ศึกษาได้อีกมากนั้นจะเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง

คำคร่ำครวญเกี่ยวกับการทำให้เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางของศาสตร์ต่าง ๆ เริ่มดังแข็งแ่มมากขึ้นในวงการวิทยาศาสตร์เมื่อปีกลาย แต่ยังคงมีพลังที่เข้มแข็งปรากฏอยู่ทั่วไปเพื่อเอาชนะปัญหาการทำให้เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง อันที่จริงแล้ว การเข้าไปคลุกกับตัวปัญหา ไม่ใช่การล่อยตัวเหนือปัญหาด้วยการวิจารณ์

วิธีเทคนิคที่ใช้เพียงอย่างเดียว จึงจะสามารถยกระดับศาสตร์ต่าง ๆ ไปอีกขั้นหนึ่งได้ ในทุกวันนี้ ฟิสิกส์ เคมี วิทยาการด้านเหมืองแร่ สรีรศาสตร์ และศาสตร์ด้านอื่น ๆ ไม่ได้แยกขาดจากกันอีกต่อไป ในทางตรงข้ามนัก สรีรศาสตร์ได้หันไปหยิบยืมศาสตร์สาขาเคมี หรือนักวิทยาการด้านเหมืองแร่ และนักเคมี ก็หันไปหยิบยืม ศาสตร์สาขาฟิสิกส์ ส่วนศาสตร์อันกว้างขวางในสาขามานุษยวิทยานั้นเล่าต่างก็พยายามผสมผสานศาสตร์ต่างสาขา เข้าด้วยกันซึ่งนี่เป็นปรากฏการณ์ที่พบได้ทั่วไป การแบ่งแยกศาสตร์ออกเป็น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ปัญญา วิเคราะห์ เทววิทยา และศิลปะศาสตร์ ก็ล้วนได้รับการพิสูจน์แล้วว่าไม่เพียงพออีกต่อไป ยิ่งนักประวัติศาสตร์ ขุดค้นเข้าไปในประวัติศาสตร์มากขึ้นเท่าใด พวกเขาก็ยิ่งต้องใช้มุมมองต่อประวัติศาสตร์แบบสากลมากขึ้น เท่านั้น นิติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ก็มีความคาบเกี่ยวและเชื่อมโยงกันในหลายมิติ ปัญหาที่ก่อตัวขึ้นในหลาย หัวข้อในหนังสือชุดของเราย่อมทำให้เราต้องใช้กระบวนการวิธีและเหตุผลของศาสตร์ทั้งคู่ แต่ไม่ใช่อย่างคำของ (อิมมานูเอล) คานท์ ที่ว่า “เราจะทำให้ขอบเขตของศาสตร์แต่ละประเภทถูกล้ำเข้าไปในศาสตร์อื่น” คานท์พูดถูก ที่เดียวที่ว่า “นี่ไม่ใช่เป็นการปรับปรุงแต่เป็นการทำให้เสียรูปแบบของศาสตร์ต่าง ๆ ลง” (ดูใน Critique of Pure Reason) ศาสตร์แต่ละประเภทจำต้องรักษาเอกลักษณ์ของตนเอาไว้เมื่อจะแสวงหาคำตอบต่าง ๆ แต่ หากเมื่อใดจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ทั้งคู่เราก็ต้องทำ ด้วยวิธีการดังนี้คณะบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะทำให้ ถ้อยคำของศาสตร์ที่แท้จริงเป็นที่ประจักษ์

ฟรานซ์ โบห์ม, วอลเตอร์ ออยค์เก้น และ ฮันส์ กรอสมานน์-เดิร์ท

เล่าสู่กันฟังเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยการจัดการฝึกอบรมนักบริหารระดับสูง ขององค์การภาครัฐเจอะอะไร ทำอะไร และจัดการอย่างไร

พิเชษฐ พิณทอง¹

การฝึกอบรมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development : HRD) ผู้เขียนไม่ได้มีความเชี่ยวชาญในสาขาดังกล่าวแม้แต่น้อย จึงไม่ขอกล่าวถึงในทางวิชาการ เพียงแต่โชคที่มีประสบการณ์ในการจัดการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูงขององค์การภาครัฐมาหลายปี และได้เรียนรู้อะไรมากมาย จึงอยากที่จะมาเล่าสู่กันฟังว่า ประสบพบเจอะอะไรมาบ้าง ได้ทำอะไรในช่วงนั้น และจัดการสิ่งต่าง ๆ อย่างไรในการฝึกอบรมนักบริหารระดับสูงของหน่วยงานราชการของไทย ในทางการบริหารภาครัฐหรือรัฐประศาสนศาสตร์ การพัฒนาบุคลากรภาครัฐเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารราชการแผ่นดิน สำหรับประเทศไทยมีหน่วยงานกลางสำคัญในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาข้าราชการพลเรือนและบุคลากรภาครัฐรวมถึงพัฒนาระบบการบริหารกำลังคนในภาครัฐ (สำนักงาน ก.พ., 2565) โดยหนึ่งในนั้นคือ การจัดการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูง มีการกำหนดกฎเกณฑ์ว่า “ข้าราชการผู้ที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้นเป็นผู้บริหารองค์การระดับสูงนั้น โดยเฉพาะตำแหน่งตั้งแต่รองอธิบดีต้องผ่านการอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูง (นบส.1) เสียก่อน จึงจะมีสิทธิ์เข้ารับการคัดเลือกให้ขึ้นเป็นรองอธิบดี” เพราะฉะนั้นตำแหน่งที่สูงกว่านี้ไม่ว่า อธิบดีกรมหรือตำแหน่งเทียบเท่าตำแหน่งปลัดกระทรวงทุกคนล้วนต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร นบส.1 ของสำนักงาน ก.พ.ทั้งสิ้น ยกเว้นข้าราชการตุลาการ อัยการ ตำรวจ ทหาร เป็นการบริหารงานบุคคลขององค์กรนั้นๆ แต่ถ้าเป็นข้าราชการพลเรือนทั่วไปต้องผ่านการฝึกอบรมดังกล่าว กัน ๆ ว่า กระทรวงมหาดไทยมีหลักสูตรนักปกครองระดับสูง (นปส.) และกระทรวงต่างประเทศที่สามารถจัดการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูงของตนเองได้โดยไม่ต้องมาอบรมที่สำนักงาน ก.พ. ซึ่งต่อมาสำนักงาน ก.พ. ก็ได้พิจารณารับรองหลักสูตรที่กระทรวงต่างๆ จัดการฝึกอบรมนักบริหารระดับสูงของหน่วยงานนั้น ๆ สามารถจัดการฝึกอบรมได้เองมากขึ้น แต่ต้องมีการส่งให้สำนักงาน ก.พ.พิจารณาว่ารับรองหลักสูตร และต้องมาอบรมเพิ่มเติมระยะสั้นซึ่งทางสำนักงาน ก.พ.จัดขึ้นเรียกว่า ส.นบส. (เสริมหลักสูตรนักบริหารระดับสูง) ที่เล่ามายืดยาวเพื่อปูพื้นให้ท่านผู้อ่านได้เข้าใจเบื้องต้นก่อนที่จะมาอ่านสิ่งที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอประสบการณ์นอกตำราที่น่าเรียนรู้อย่างมาก บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากการจัดการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูงซึ่งเคยจัดมาอย่างต่อเนื่องหลายหลักสูตรและหลายปีด้วยกัน น่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านบางท่านบ้างที่อาจต้องเผชิญบางเรื่องและจะแก้ไขปัญหาหรือจัดการอย่างไร เรื่องที่เขียนนี้ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กร

¹ ดร.พิเชษฐ พิณทอง, นักวิชาการอิสระ, Email Address: dr.pichate@gmail.com

หลักสูตรหรือบุคคลใดทั้งสิ้น แต่น่าที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางวิชาการและการบริหารจัดการการฝึกอบรมไม่มากนัก

ความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะตอบสนองอย่างไร

สิ่งที่ได้พบเจอในการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูงขององค์การภาครัฐ เรื่องที่น่าจะทุกหลักสูตรทุกระดับต้องเจอ คือ ความต้องการ (Demand) ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่หลากหลายและต้องตอบรับทันที ซึ่งต้องมีวิธีการจัดการหรือรับมือหรือตอบสนองความต้องการต่างๆ อย่างไร ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการฝึกอบรมนั้น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมย่อมมีความต้องการต่างๆ แตกต่างกันสำหรับผู้บริหารที่ได้ผ่านการคัดเลือกให้มาอบรมในหลักสูตรนักบริหารระดับสูง ในความเคยชินของการเป็นผู้บริหารระดับกลางมาก่อนก็อาจคุ้นกับการสั่งการ พอมาอบรมในหลักสูตรอาจมีบางท่านที่ติดมาด้วย จึงอาจติดมาสั่งโน้มน้ากับเจ้าหน้าที่ผู้จัดการฝึกอบรมให้ทำโน้นนี่ให้ หรือเคยมีผู้ได้บังคับบัญชาหรือลูกน้องคอยดูแลเอาใจ พอมาฝึกอบรมก็อาจเคยชินต้องการให้เจ้าหน้าที่ของหลักสูตรที่ตนมาอบรมมาคอยดูแลบางเรื่อง ซึ่งผู้เขียนได้บอกในทีมงานว่า ให้ช่วยอำนวยความสะดวกให้บางเรื่อง เช่น กรณีต้องการถ่ายเอกสารบางอย่างจำนวนมาก อาจดูเหมือนเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่มีอะไร แต่หากผู้อบรมหลายต่อหลายคนต้องการให้ถ่ายเอกสารจำนวนหน้าทีมากก็จะส่งผลกระทบต่อบริหารจัดการทรัพยากรของหลักสูตรทันที เพราะไม่สามารถมีเพียงพอในการรองรับได้ เมื่อเผชิญกับความต้องการดังกล่าว จึงต้องแก้ด้วยวิธีการประสานงานร้านถ่ายเอกสารให้ แล้วให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปคอยรายละเอียดกับร้านถ่ายเอกสารเองซึ่งวิธีนี้ได้ผลที่ดี ตอนแรกอาจสร้างความไม่พอใจให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมบ้าง แต่ต่อมาเมื่ออธิบายให้ฟังว่าเรามีทรัพยากรจำกัดจริง และเจ้าหน้าที่ต้องไปอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ ของหลักสูตร กรณีที่หากถ่ายเอกสารเพียงไม่กี่แผ่นก็จะอำนวยความสะดวกถ่ายให้ได้ทันที หรือการพิมพ์งานรายงานการศึกษาส่วนบุคคล ก็จะมีคอมพิวเตอร์อำนวยความสะดวกให้หลายเครื่องด้วยกัน แต่จะไม่ให้เจ้าหน้าที่หลักสูตรพิมพ์เอกสารให้เพราะไม่เช่นนั้นเจ้าหน้าที่ที่ดูแลการฝึกอบรมก็จะไม่เพียงพอเพราะต้องไปพิมพ์เอกสารให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม และการฝึกอบรมทางหลักสูตรต้องการให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ต้องการให้ถอดตำแหน่ง ถอดหัวโขนไว้ที่ทำงาน การมาอบรมในหลักสูตรถือว่า เป็นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเท่านั้น แต่ทางหลักสูตรที่ผู้เขียนดูแลก็มีเจ้าหน้าที่หลักสูตรคอยดูแลและอำนวยความสะดวกประมาณ 6-7 คน ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกเรื่องต่าง ๆ ตลอดการฝึกอบรม นอกจากความต้องการดังกล่าว ผู้เข้ารับการฝึกอบรมยังมีความต้องการอื่น ๆ เช่น ต้องการให้ไปซื้อกาแฟ ชา เครื่องดื่มให้ มียาให้เมื่อเจ็บป่วยเล็กน้อย เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนในฐานะผู้จัดการฝึกอบรมก็ให้เจ้าหน้าที่คอยให้บริการในเรื่องต่าง ๆ

แรงกดดันจากทุกทางพุ่งเข้ามา

ในการจัดการฝึกอบรมหลักสูตรผู้บริหารระดับสูงนั้นจะต้องเผชิญกับแรงกดดันแทบทุกวันตลอดของการฝึกอบรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความต้องการและความไม่พอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ความต้องการของหน่วยงานที่จ้างที่เพิ่มเติมกิจกรรมบางอย่าง ปัญหาวิทยากรบางท่านมาสาย การบริหารห้องที่ใช้การฝึกอบรมมีการปรับเปลี่ยนไม่เป็นไปตามตาราง วิทยากรกลุ่มเกิดติดภารกิจต้องปรับฐานกิจกรรม ห้องประชุม

แอร์เสีย การเดินทางไปศึกษาทำงานในประเทศเกิดธรแอร์ไม่เย็น การเบิกจ่ายให้ค่าตอบแทนวิทยากร เป็นต้น ยังมีอีกมากมายทั้งแรงกดดันจากส่วนบนลงมา ส่วนกลาง ส่วนราบ จะมาปะทะตลอดและการฝึกอบรมต้องแก้ไขปัญหามากทุกวัน จึงทำให้เกิดแรงกดดันอย่างสูง แต่สิ่งที่ได้เรียนรู้คือ การจัดการกับแรงกดดันต่างๆ และการแก้ไขปัญหาคือส่วนใหญ่ต้องแก้ไขในทันทีทันใดแทบทั้งสิ้น ทำให้ในฐานะผู้จัดการฝึกอบรมจึงต้องตั้งสติและตัดสินใจในการแก้ไขปัญหามากขึ้น ข้อดีหลังจากการฝึกอบรมเสร็จสิ้นทำให้ผู้เขียนมีทักษะในการคิดและการตัดสินใจในการจัดการกับปัญหาได้ดีขึ้นกว่าก่อนหน้าอย่างมาก วิฤตตอนนั้นจึงเปลี่ยนแปลงมากลายเป็นโอกาสจนถึงทุกวันนี้

เมื่อเกิดความไม่พอใจ

การฝึกอบรมในหลักสูตรนักบริหารระดับสูง สิ่งสำคัญที่มีการวางกฎกติกาให้เป็นมาตรฐานเพื่อให้ผู้ฝึกอบรมทำตาม ไม่ว่าจะเป็นต้องทำตามโจทย์หรืองานที่ได้รับมอบหมาย การลงชื่อเข้าฝึกอบรมตามเวลา บางครั้งอาจสร้างความไม่พึงพอใจให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เช่น เมื่อมีโจทย์ให้ไปลงพื้นที่เพื่อสังเกตหรือเก็บข้อมูลและนำมาเขียนสรุปส่ง ซึ่งก็ต้องยอมรับว่าอาจเป็นการเพิ่มภาระงานให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยเฉพาะหากลงพื้นที่แล้วประสบปัญหาบางอย่างก็อาจทำให้ผู้ฝึกอบรมนั้นไม่พอใจได้ รวมไปถึงเรื่องของการลงชื่อตามเวลาที่กำหนด เพื่อตรวจสอบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เข้าฝึกอบรมเกินกว่าร้อยละ 80 และไม่เข้าฝึกอบรมสายซึ่งเป็นการผิดวินัยในเรื่องของการตรงต่อเวลาของการเป็นผู้บริหารระดับสูงที่ดี และเป็นการรักษามาตรฐานของการฝึกอบรมให้คงไว้การที่เจ้าหน้าที่หรือหลักสูตรเข้มงวดในการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องลงชื่อตามเวลา การขาด ลา มาสายต้องมีหลักฐานเพื่อนำมายืนยันให้แก่ทางหลักสูตร อาจให้ส่งผลให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความไม่พอใจ หรือแม้แต่ การจัดการในบางเรื่องตลอดการฝึกอบรมอาจทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมบางคนไม่พอใจได้ซึ่งเป็นเรื่องปกติ แต่หากจนเกิดความไม่พอใจสะสมขึ้นเรื่อย ๆ แล้ว จะจัดการกับปัญหาเหล่านั้นได้อย่างไร นี่คือการท้าทายในการจัดการฝึกอบรม

สำหรับผู้เขียนได้ประสบพบเจอเหตุการณ์ดังกล่าว ได้ถูกต่อว่าหลายต่อหลายครั้ง แม้เราจะพยายามจะทำให้ดีที่สุดก็ตาม **หัวใจสำคัญที่สุดของการจัดการฝึกอบรม คือ การที่ผู้จัดงานต้องควบคุมอารมณ์ตนเองให้ได้มากที่สุด** ไม่ว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะแสดงคำพูด สีนัย ท่าทาง อย่างไร เราในฐานะผู้จัดต้องควบคุมอารมณ์ให้ได้ และใช้สติในการจัดการกับปัญหาหรือความไม่พึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ผู้เขียนได้จัดการปัญหาการลดความไม่พึงพอใจต่อการบริหารจัดการต่าง ๆ ด้วยการไปพูดคุยด้วยถ้อยคำสุภาพและกล่าวขอโทษหากเกิดความผิดพลาดประการใด ๆ ซึ่งก็ได้ใช้วิธีการดังกล่าวมาโดยตลอดเน้นการพูดคุยรับฟังผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นหลักซึ่งส่งผลให้สถานการณ์ความไม่พอใจก็ลดลงเรื่อย ๆ เกิดความเข้าใจที่มากขึ้น อีกวิธีหนึ่งผู้เขียนได้จัดการสลายความไม่พอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในวันงานเลี้ยงฉลองของการจบหลักสูตร การฝึกอบรมนักบริหารระดับสูง ผู้เขียนจึงใช้สถานการณ์นั้น ขึ้นไปกล่าวความรู้สึกที่มีจากใจบนเวที ขอสรุปเพียงบางส่วนที่พอจำได้ว่า “ที่ผ่านมาผมไม่ได้โกรธพี่ ๆ ทุกท่าน แม้ผมจะปวดร้าวก็ตาม ผมรักพี่ ๆ ทุกคน และขอโทษอีกครั้งหากทำสิ่งใดที่ผิดพลาดหรือขาดตกบกพร่องประการใดต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย อะไรที่ผิดพลาดผมขอรับไว้ ส่วนอะไรที่เป็นสิ่งดีงามต่าง ๆ ตลอดหลักสูตรผมขอยกให้กับพี่ ๆ ทุกคน สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้

ผมใช้สมรรถนะทางการบริหาร 13 ข้อ ที่ทางหลักสูตรได้กำหนดไว้ในการฝึกอบรมที่ ๆ ต้องมีผมได้ใช้หมด ขอบคุณที่ ๆ มาก ๆ ทำให้ผมมีทักษะทางการบริหารจัดการได้ดีขึ้น” หลังจากผู้เขียนพูดจบ ก็ได้เสียงปรบมือ ดังลั่นห้องงานเลี้ยงและพอลงมาที่ด้านล่างเวที เพื่อเดินไปสวัสดีและขอบคุณที่ ๆ ที่เข้ารับการฝึกอบรมก็เปลี่ยน จากหน้าตาที่บึ้งตึงเปลี่ยนมาเป็นการยิ้มแย้มให้กับผมและบางท่านก็กล่าวคำขอโทษผมแทน พร้อมสวมกอดผม บ้างก็มี รวมทั้งถ่ายรูปด้วยกันสนุกสนาน การจัดการวันนั้นทำให้บรรยากาศที่เคร่งเครียดที่เกิดขึ้นตลอดของ ช่วงการฝึกอบรมกลับสลายหายไปเปลี่ยนเป็นเสียงหัวเราะ รอยยิ้มและมิตรภาพ จากวันนั้นจนถึงวันนี้ที่ ๆ ที่ ผ่านการฝึกอบรมยังคงติดต่อพูดคุยกับผู้เขียนและมีการนัดทานข้าวร่วมกันเสมอมา

อาหารอร่อยสำคัญไฉน

ในการฝึกอบรมสิ่งที่มีแทบทุกหลักสูตรก็คือเรื่องของการจัดเตรียมอาหารเพื่อให้ผู้เข้ารับการ ฝึกอบรมในหลักสูตรได้รับประทาน ยิ่งเป็นหลักสูตรที่มีการอบรมที่ใช้ระยะเวลานานหลายต่อหลายเดือน การ รับประทานอาหารที่ถูกจัดเตรียมไว้ให้บางครั้งก็อาจเกิดความเบื่อหน่ายได้ในรสชาติอาหารแบบเดิม ๆ ที่ต้อง รับประทานทุกวัน ดังนั้น การจัดการให้มีร้านค้าที่ทำอาหารอร่อยที่มีชื่อเสียงโด่งดัง แต่ราคาไม่แพงมากก็เป็น การสร้างความสุขให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ เพราะฉะนั้นในหนึ่งสัปดาห์ทางท่านผู้อำนวยการหลักสูตรจะ ประสานร้านค้าที่มีรสชาติอร่อย ๆ มาทำการปรุงและเสิร์ฟให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรม วิธีการดังกล่าวได้เสียง ตอบรับและสร้างความพึงพอใจแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างมาก โดยสังเกตจากการที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม จะพูดกับผู้เขียนว่า วันนี้ร้านอาหารที่จัดเพิ่มเข้ามามีรสชาติอร่อยมาก หรือบางครั้งผู้เขียนก็สังเกตจากการเดินผ่านโต๊ะ รับประทานอาหารจะเห็นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเดินไปสั่งหรืออาหารร้านนั้น ๆ คนละอย่างน้อย 2 รอบ ทำให้ อาหารที่จัดเตรียมปกติเหลือบ้าง อาหารที่มีการจัดมาเพิ่ม เช่น หอยทอด ส้มตำไก่ย่าง ก๋วยเตี๋ยวปลา ขนมจีน หมูสะเต๊ะ ผัดไทย ขนมหวาน เป็นต้น แต่จะเป็นร้านที่อร่อยและดังทั้งสิ้น บางครั้งก็มีการจัดกาแฟ เครื่องดื่ม ยี่ห้อดังมาให้ผู้ฝึกอบรมได้ดื่มกัน สิ่งที่ได้เรียนรู้คือ การจัดอาหารที่อร่อยมาให้นั้นถือว่ามีสำคัญมากในการ ฝึกอบรมหลักสูตรไม่ว่าจะระดับสูงหรือระดับใดก็ตาม เพราะคนเราถ้าได้รับประทานอาหาร ที่อร่อยก็จะมี ความสุขมากขึ้นกว่าการรับประทานอาหารที่รสชาติเดิม ๆ นึกถึงท่านรองนายกรัฐมนตรีท่านหนึ่งก่อนหน้าท่าน เคยเป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ท่านเป็นคนจัดเตรียมอาหารให้คณะรัฐมนตรีได้รับประทาน ซึ่งแต่ละร้านนั้น ล้วนอร่อยมาก เป็นร้านทั่วไป ๆ แต่ราคาไม่แพง ท่านเขียนหนังสือชื่อ ครว้ क्रम. ลองไปหาอ่านดูแต่อาจหมด ไปจากท้องตลาดแล้วเพราะท่านพิมพ์มาแล้วหลายปี

การให้คำปรึกษาการจัดทำรายงานผ่านระบบออนไลน์

เมื่อประเทศไทยต้องเผชิญกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ไม่สามารถให้ผู้อบรมมาพูดคุย ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อทำรายงานการศึกษส่วนบุคคล (Individual Study: IS) เป็นรายงานที่ผู้อบรมแต่ละ คนต้องทำซึ่งในเนื้อหาของรายงานจะประกอบไปด้วย วิสัยทัศน์ของตำแหน่งรองอธิบดีหรือตำแหน่งบริหารที่ เป็นเป้าหมายที่อยากจะดำรงตำแหน่งนั้น โครงการที่จะขับเคลื่อนในตำแหน่งบริหารที่เป็นเป้าหมาย และ

แผนพัฒนาตนเองรายบุคคล (Individual Development Plan: IDP) รวมไปถึงมีการจัดทำรายงานการศึกษา กลุ่มได้ (Group Project: GP) เป็นการออกแบบเพื่อให้ผู้อบรมที่มาจากหลากหลายหน่วยงานหรือต่างกรม ต่างกระทรวง มาร่วมกันทำงานกลุ่ม เพื่อฝึกการบูรณาการการทำงานร่วมกันรวมถึงฝึกการทำงานเป็นทีม ซึ่ง รายงานการศึกษากลุ่มนั้น จะเป็นการศึกษาระดับนโยบายสามารถเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อออกมาเป็น นโยบายได้เลย องค์ประกอบของรายงานกลุ่ม ประกอบไปด้วย สภาพของปัญหาที่เกิดขึ้น การวิเคราะห์การ คัดการณ์ปัญหาและโอกาสการพัฒนาของประเทศในอนาคต แนวทางแก้ปัญหาและ/หรือการพัฒนา การนำ แนวทางบรรลุเป้าหมายสู่การปฏิบัติ และสุดท้ายคือ สรุปภาพรวมเชิงรูปธรรม ในฐานะผู้จัดการฝึกอบรม ผู้เขียนและผู้อำนวยความสะดวกหลักสูตรต้องหาวิธีการจัดการว่าจะทำอย่างไรและสามารถได้ผลลัพธ์ตามเกณฑ์ มาตรฐานด้วย เมื่อการฝึกอบรมต้องปรับเปลี่ยนไปเป็นการอบรมผ่านการออนไลน์ ทำให้ในการจัดการพบ อาจารย์ที่ปรึกษาจึงออกแบบให้เป็นการพูดคุยและหารือกันทางออนไลน์ โดยมีการแบ่งห้องย่อยในระบบ โปรแกรมออนไลน์ออกเป็นห้องย่อย ๆ ต่าง ๆ และให้ตั้งผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละคนเข้ากลุ่มที่ทางหลักสูตร ได้มีการจัดและได้แจ้งให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทราบไว้ ซึ่งทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถที่จะปรึกษาหารือ พบอาจารย์ที่ปรึกษาประจำกลุ่มนั้นๆ ผ่านระบบออนไลน์ เสมือนได้มาพบหน้ากันจริง ได้เห็นหน้าตากันผ่าน กล้องโน้ตบุ๊ก ได้ยินเสียงทั้งระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เข้ารับการฝึกอบรมเสมือนจริงทั้งภาพและเสียงแต่ อาจไม่ได้ใกล้ชิดเหมือนมาเจอหน้ากัน

การดูงานเสมือนจริง

หลักสูตรได้มีการกำหนดให้ต้องศึกษาดูงานในประเทศและต่างประเทศ แต่ไม่สามารถเดินทางได้ เนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ต้องจัดการอย่างไรทำให้ได้ศึกษาดูงานได้ตามมาตรฐาน เมื่อเกิดการ แพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้ทุกองค์การทั้งภาครัฐและเอกชนต้องมีการปรับตัวเพื่อให้การทำงานต่างๆ ยังคงเดินต่อไปได้ เกิดสิ่งที่ไม่ค่อยเกิดขึ้นมากนักในประเทศไทยคือ การให้ทำงานได้ที่บ้าน หรือที่เรียกกันติด ปากว่า Work from Home สิ่งที่น่าชื่นชมคือ ภาครัฐของไทยก็ถือว่าปรับตัวค่อนข้างดี แต่ก็ใช้เวลาพอสมควร ในการรัฐบาลมีมาตรการสั่งให้หน่วยงานต่างๆ สามารถ Work from Home ได้ และมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ ในการสื่อสารทำงานและสื่อสารกัน ส่วนมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่างๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนก็ปรับ รูปแบบเป็นการเรียนการสอนแบบออนไลน์ (On-line) สำหรับการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูงหลาย หลักสูตร แม้มีการแพร่ระบาดของไวรัสดังกล่าว แต่ก็ยังมีการจัดการฝึกอบรมอยู่แต่เปลี่ยนเป็นการอบรมผ่าน ออนไลน์ (On-line) และกิจกรรมที่มีการระบุไว้คือ การศึกษาดูงานซึ่งมีทั้งภายในประเทศและภายนอก ประเทศ ที่นี้เมื่อผมต้องมาเป็นผู้จัดการโครงการผมและท่านผู้อำนวยการหลักสูตรต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าว ไม่ได้มองว่าเป็นปัญหาหรือวิกฤตแต่ท่านผู้อำนวยการมองว่าเป็นโอกาสและความท้าทาย ทำให้มีการเสนอ ทางเลือกที่แปลกใหม่ที่อาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรที่ท่านผู้อำนวยการหลักสูตรดูแลเป็นหลักสูตรแรกๆ ของ ประเทศไทยที่มีการจัดการดูงานเสมือนจริง คือ ให้มีการจัดการดูงานออนไลน์ผ่านระบบโปรแกรม Zoom ที่ สามารถจัดการดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ โดยผมเป็นผู้ประสานงานสถานที่ดูงานและวิทยากร ผู้บรรยายประกอบการดูงาน ซึ่งเราได้มีประสบการณ์จัดการดูงานออนไลน์ทั้งสองแบบ คือ ช่วงที่สถานการณ์

การแพร่ระบาดโควิด-19 ยังไม่รุนแรงเราจัดให้ผู้อบรมมารวมกันที่โรงแรม 3 วัน และเราได้จัดให้มีการดูงานสดผ่าน Zoom ฉายขึ้นหน้าจอขนาดใหญ่ในห้องประชุม โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมมานั่งรวมกันในห้องประชุมของโรงแรม ทางสถานที่ดูงานทั้งในและต่างประเทศก็จะมีคนมาอธิบายหรือบรรยายข้อมูลต่างๆ ให้ฟัง พร้อมกับใช้กล้องวิดีโอหรือมือถือถ่ายวิดีโอสถานที่ดูงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบริษัทเอกชนชั้นนำของประเทศ หรือบริษัทชั้นนำของโลก มีการถามคำถามสดและตอบคำถามสดเมื่อสงสัยผ่านระบบออนไลน์ทันที การดูงานแบบนี้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลายคนชอบมาก บอกว่าไม่ต้องเดินทางไป ไม่ต้องเสียเงินหรือใช้เวลากับการเดินทาง หรือเสียค่าใช้จ่ายในการดูงานที่มาก แต่กลับได้ดูงานสถานที่เสมือนไปดูจริง สำหรับบางคนเมื่อได้ดูงานออนไลน์ก็บอกว่า พอเห็นแบบนี้ทำให้อยากไปดูงานของจริงมาก ก็นานาจิตตัง แต่การจัดการศึกษาดูงานแบบนี้สิ่งที่ได้เรียนรู้คือ ทำให้ประหยัดทรัพยากรทุกอย่างทั้ง เวลา เงิน แต่กลับได้เนื้อหาสาระล้วน ๆ และมีเวลาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันถ้วนหน้า ทั้งนี้ถ้าเป็นกรณีที่มีการแพร่ระบาดของโควิด-19 อย่างหนักก็ไม่สามารถจัดการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมารวมตัวกันได้ เพราะนอกจากส่งผลต่อการติดเชื้อกันแล้ว ยังเป็นการทำผิดกฎหมายพระราชบัญญัติควบคุมโรคติดต่อ พ.ศ.2558 ตามที่ศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ ศบค. ได้ประกาศไว้อีกด้วย ทำให้ต้องมีวิธีในการจัดการอีกแบบ โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมอยู่ที่ทำงานของตนเอง ท่านผู้อำนวยการหลักสูตรและผมในฐานะผู้จัดการโครงการ ก็ใช้วิธีการประสานไปยังสถานที่ที่จะดูงานให้ทำการเชื่อมต่อระบบออนไลน์ผ่าน Zoom เช่นเคย ซึ่งอาจใช้โปรแกรมอื่นก็ได้ตามแต่ท่านผู้อ่านถนัด ทำเสมือนการถ่ายทอดสดสถานที่ดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ ใช้วิดีโอหรือมือถือถ่ายภาพสดพาเยี่ยมชมสถานที่ดูงานพร้อมการฟังการบรรยายหรืออธิบายจากที่ดูงานนั้นๆ และตอบข้อสงสัยต่างๆ ได้ตลอดเวลา กรณีที่มีการดูงานต่างประเทศก็จะมีล่ามช่วยแปลภาษาให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฟังโดยสรุป เพื่อให้ได้ประโยชน์จริง อาจกล่าวได้ว่า การจัดการดูงานแบบออนไลน์นั้น สำหรับบางท่านอาจมองว่าเป็นเรื่องปกติ แต่สำหรับหลายท่านอาจมองว่า ไม่ค่อยพบเห็นมากนัก สิ่งที่เกิดขึ้นนี้จึงทำให้ได้เรียนรู้วิธีการจัดการด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นการศึกษาดูงานเสมือนจริง ทำให้เป็นที่พึงพอใจของหน่วยงานที่จัดการฝึกอบรมอย่างมาก ซึ่งต่อมาทราบว่า กลายเป็นต้นแบบทำให้มีบางหน่วยงานเริ่มนำวิธีการดังกล่าวไปใช้ในหลักสูตรนักบริหารระดับสูงต่าง ๆ ที่จัดขึ้น

ปิดท้ายรายการ

ขอฝากข้อคิดที่สำคัญในการจัดการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูงขององค์การภาครัฐนั้น ความรู้ที่ร่ำเรียนมาทางด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดการฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับใด เพราะจะทำให้มีความรู้มาประยุกต์ใช้ในการจัดการฝึกอบรมให้ดียิ่งขึ้น แต่หากถ้าไม่มีความรู้เรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาก่อน เหมือนผู้เขียนเพราะตอนเรียนปริญญาโทที่คณะรัฐประศาสนศาสตร์ นิदानั้นก็เรียนเพียงวิชาเดียว คือ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management : HRM) ซึ่งมีจุดเน้นที่ต่างจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development : HRD) หรือบางคนเรียนสาขาอื่นก็ตามไม่ต้องกังวล ขอเพียงท่านยึดหลักหรือทักษะการจัดการด้วยการประณีประนอม การแก้ไขปัญหาปรับตามสถานการณ์ การทำงานเป็นทีมของผู้จัดการฝึกอบรม

น่าจะพอช่วยให้การฝึกอบรมผ่านพ้นไปด้วยดี ในการจัดการฝึกอบรมหลักสูตรผู้บริหารระดับสูงขององค์การภาครัฐที่ผ่านมา แม้เผชิญกับปัญหาต่างๆ สารพัดที่เกิดขึ้น และหลายครั้งต้องแก้ไขเฉพาะหน้า แต่พอถึงวันสุดท้ายของการปิดหลักสูตรทุกอย่างก็จบลงด้วยดี ผลการประเมินก็ออกมาว่า ฟังพอใจมากต่อการจัดการฝึกอบรมโดยรวม สิ่งนั้นก็สร้างกำลังใจให้แก่ผู้เขียนและผู้อำนวยการหลักสูตรรวมถึงทีมงานว่าพวกเราในฐานะผู้จัดทำตั้งใจจัดการฝึกอบรมให้ดีที่สุดเท่าที่พวกเราทำได้ หวังว่าเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยที่ผู้เขียนนำมาถ่ายทอดจากการที่มีประสบการณ์การจัดการฝึกอบรมให้กับองค์การภาครัฐในหลักสูตรนักบริหารระดับสูงหลายหลักสูตรและหลายต่อหลายปีน่าจะพอเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้หรือนำไปประยุกต์ใช้ได้ไม่มากนักน้อย ถ้าผู้อ่านต้องจัดการการฝึกอบรมหลักสูตรระดับสูงหรือระดับก็ตาม ไม่ว่าท่านจะเจอหรือเผชิญกับอะไร ท่านต้องประเมินว่าท่านจะต้องทำอะไรกับสิ่งที่เผชิญ และท่านจะจัดการกับสิ่งนั้นอย่างไร การจัดการฝึกอบรมดูผิวเผินอาจง่าย แต่เมื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงไม่ง่ายอย่างที่คิด มีอะไรเกิดขึ้นมากมายที่ต้องจัดการโดยเฉพาะปัญหาเฉพาะหน้าที่คาดไม่ถึง และหลายครั้งอาจแทบไม่เชื่อว่าจะเกิดขึ้นได้ หัวใจของการจัดการฝึกอบรมที่สำคัญที่สุด คือ การจัดการกับอารมณ์ตนเอง ต้องควบคุมให้ได้และมีสติให้มากที่สุด รวมถึงต้องทำงานอย่างมืออาชีพ ตั้งใจและทุ่มเทในการจัดการฝึกอบรมให้ดีที่สุด เชื่อว่าทุกท่านทำได้แน่นอน

สวัสดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2565). พระราชบัญญัติควบคุมโรคติดต่อ พ.ศ.2558. <https://ddc.moph.go.th/law.php?law=1>.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2562). *โครงการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูง: ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม (นบส.1) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2562 รุ่นที่ 89 และ 90*. <https://www.ocsc.go.th>.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2565). *เกี่ยวกับสำนักงาน ก.พ.* <https://www.ocsc.go.th/about-Ocsc>.

สรุปการปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “216 โครงการกับการพลิกโฉมมหานคร”¹

โดย ชัชชาติ สิทธิพันธุ์²

ณัฐภัทร์ รังวงศ์วาน³

การกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารมหานครที่จะนำมาใช้ในการบริหารกรุงเทพมหานครนั้น วายาก แต่สิ่งที่ยากกว่าคือ การชนะการเลือกตั้งเพื่อให้ได้เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้น หากจะคิดแผนได้ดีเพียงใด แต่จุดเริ่มต้นไม่เกิดขึ้น แผนที่ดีไว้ก็จะยากที่จะประสบความสำเร็จ ดังนั้นการ บรรยายในครั้งนี้คือ การวางแผนและการดำเนินการยุทธศาสตร์เพื่อชนะการเลือกตั้งผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานคร ซึ่งใช้เวลานาน และนิสิตสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ จะบรรยายก็มีความเกี่ยวข้องกับ “216 โครงการกับการพลิกโฉมมหานคร”

การกำหนดยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ มี 3 ขั้นตอน ซึ่งนำมาจากหนังสือ “Good Strategy & Bad Strategy: The Difference and Why It Matters” ของ Richard Rumelt คือ

1. วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร (Diagnosis)
2. กำหนดภาพนโยบายโดยรวม (Guiding Policy)
3. กำหนดแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกันระหว่างสถานการณ์ปัจจุบันและนโยบายโดยภาพรวม (Set of Coherent Actions)

ดังนั้นยุทธศาสตร์ที่ไม่มีแผนการดำเนินการรองรับจะเรียกว่ายุทธศาสตร์ไม่ได้ ถือเป็นแค่ คำขวัญ ซึ่งหลายครั้งในการกำหนดยุทธศาสตร์กลายเป็นคำขวัญเนื่องจากไม่มีแผนการดำเนินการรองรับ ซึ่ง 216 โครงการนั้นคือแผนการดำเนินงานที่คิดขึ้นเพื่อรองรับยุทธศาสตร์ในการพลิกโฉมมหานคร โดยยุทธศาสตร์จะถูกกำหนดโดยผู้บริหารระดับสูงขององค์กร (Chief Executive Officer หรือ CEO) และ ผู้กำหนดกลวิธีให้แผนการดำเนินงานประสบความสำเร็จคือ ผู้จัดการในองค์กร (Manager) ดังนั้น

¹ การปาฐกถาพิเศษในโครงการ Reskill & Upskill ประจำปีการศึกษา 2564 หัวข้อ CEO Vision: ภาวะผู้นำกับการยกระดับ เมืองหลวง จัดโดยหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ และ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ ห้องประชุม สุธรรม อารีกุล อาคารสารนิเทศ 50 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2565

² รศ. ดร. ชัชชาติ สิทธิพันธุ์, ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

³ ดร.ณัฐภัทร์ รังวงศ์วาน, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. Email: faasnpr@ku.ac.th

ผู้บริหารระดับสูงจะต้องกำหนดยุทธศาสตร์เป็นตัวตั้งต้น หลังจากนั้นผู้จัดการจึงมากำหนดแนวทางเพื่อให้ยุทธศาสตร์ประสบความสำเร็จ เปรียบเหมือนการปีนภูเขาผู้บริหารระดับสูงขององค์กรจะกำหนดว่านักปีนภูเขาจะปีนภูเขาในเส้นทางไหน (เปรียบเหมือนการกำหนดยุทธศาสตร์) หลังจากนั้นผู้จัดการในองค์กรจะกำหนดว่า นักปีนภูเขาจะปีนอย่างไร จะใช้เครื่องมืออะไร จะใช้วิธีการอย่างไร ในการปีนภูเขาให้สำเร็จ (เปรียบเหมือนการดำเนินการเพื่อให้ยุทธศาสตร์ประสบผลสำเร็จ) ซึ่งทั้งสองอย่างต้องไปควบคู่กัน

ซึ่งจะมี 3 คำถามสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์ ซึ่งถือเป็นข้อคำนึงในการกำหนดยุทธศาสตร์ในแต่ละครั้ง คือ

1. เราเชี่ยวชาญในด้านนั้นหรือไม่: เราจริงจังในเรื่องนั้นไหม มีผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้นๆ แล้วหรือไม่ มีคนที่รู้มากกว่าเราในเรื่องนั้นๆ หรือไม่ และเราจะขอความช่วยเหลือจากพวกเขาได้หรือไม่ การกำหนดยุทธศาสตร์บริหารกรุงเทพมหานครนั้นหากเรากำหนดยุทธศาสตร์เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้พื้นที่กรุงเทพฯ แต่ในกรุงเทพมหานครมีข้าราชการที่ทำงานในการบริหารและจัดการประเด็นต่าง ๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานครมาหลายสิบปี ดังนั้นผู้ที่มากำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารกรุงเทพมหานครจะต้องมีความเชี่ยวชาญมากกว่าข้าราชการในกรุงเทพมหานครทั้ง 50 เขต 16 สำนัก ได้หรือไม่ หรืออย่างน้อยผู้กำหนดยุทธศาสตร์ก็ต้องรู้เท่าๆ กับข้าราชการที่ทำงานในเรื่องนั้นมาหลายสิบปี ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องง่าย หากเราไม่เชี่ยวชาญในด้านนั้นก็ต้องศึกษาเพิ่มเติม เช่น การอ่านหนังสือในหลาย ๆ ประเด็น หาข้อมูล หาทีมงานมาช่วย การสร้างเครือข่ายผู้รู้บนเครือข่ายสังคม (Social Media) เป็นต้น จึงมีลักษณะการทำงานเมือง ไม่ใช่การทำงานเมือง หรือ เปรียบเหมือนการยืนบนป่าของยักษ์ เราจะได้ตัวสูงเท่ายักษ์ ทำให้เรามองเห็นได้ไกลเท่ากับยักษ์ ในประการนี้เราจึงต้องลดความเป็นตัวตนและอัตตาของตนเองลง ส่งผลให้มีชุมชนที่เป็นเครือข่ายในการทำงานมากมายในการทำงาน ส่งผลให้มีความพร้อมในการทำงานให้กรุงเทพมหานคร

2. สิ่งที่เราทำยังสัมพันธ์กับโลกอยู่หรือไม่: สิ่งที่เราทำหรือเคยทำยังจำเป็นอยู่ไหม ยังมีคนใช้อยู่ไหม หรือล้าสมัยไปแล้วเพราะโลกเปลี่ยนแปลงเร็วมากในยุคปัจจุบัน ในการเมืองท้องถิ่นพรรคการเมืองไม่สัมพันธ์กับโลกซึ่งแตกต่างจากการเมืองระดับชาติ ดังนั้นการไม่สังกัดพรรคการเมืองในการเลือกตั้งการปกครองส่วนท้องถิ่นจึงน่าจะทำงานได้ง่ายกว่าสังกัดพรรคการเมือง โดยคิดแนวทางในการหาเสียงในการลงรับสมัครผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เช่น

- จากฐานคิดที่ว่า ความสุขชั่วทำให้มีเสน่ห์ ซึ่งจะสื่อถึงความมุ่งมั่นและเป้าหมายของชีวิต แต่ที่สำคัญเราไม่ต้องสุดขีดทางการเมือง โดยพยายามทำความสุดขีด (Extreme) ให้เป็นความหลงใหล (Passion) จึงเกิดแนวคิด “การทำงานเมือง” ไม่ใช่ “การทำงานการเมือง” จึงนำการทำงานเมืองมาเป็นสิ่งหลงใหลในการทำงาน จึงพัฒนามาสู่คำขวัญ “ทำงาน ทำงาน ทำงาน” เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเมือง

- สร้างคุณภาพร่วมกัน (Shar Values) เช่น ใส่ใจในรายละเอียด การมีส่วนร่วม การคิดเพื่ออนาคต เป็นต้น ส่งผลให้เกิด “อาสาสมัครเพื่อนซี้ชาติ” ซึ่งเป็นการรณรงค์หาเสียงโดยใช้ฐานอาสาสมัคร (Volunteer Base Campaign) เพื่อสื่อสารกับประชาชนว่าสิ่งที่ทางทีมงานหาเสียงคิดเหมือนกับประชาชนหรือไม่ โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย เช่น อาสาเมือง อาสาชุมชน อาสาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนซี้ชาติและสภากาแฟ ถือเป็นแนวทางการหาเสียงในรูปแบบใหม่ คิดแบบสร้างสรรค์และการคิดนอกกรอบ ถือเป็นแนวทางใหม่ที่ดีกว่าเดิม

- การลดการตัดสินจากบุคลิกภาพจากตัวผู้สมัคร (Personality Judgment) โดยใช้วิธีการสื่อสารด้วยการตื้น โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหา ความสร้างสรรค์มากกว่าใบหน้าของผู้สมัครรับเลือกตั้งฯ เพื่อสอดคล้องกับอารมณ์หลัก (Key Emotions) ในการหาเสียง คือ สนุกและมีความหวัง รวมถึงเพิ่มความนุ่มนวล เข้าถึงง่าย ในการชี้แจงประเด็นทางการเมือง ต่อให้มียุทธศาสตร์ในการพัฒนากรุงเทพฯ ได้อย่างไร แต่สื่อสารกับประชาชนไม่ได้ ยุทธศาสตร์นั้นก็ไม่ได้เกิดประโยชน์

- ใช้วิธีการหาเสียงและสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เช่น การใช้สื่อสังคม (Social Media) คือ แอปพลิเคชันติ๊กต็อก (Tik Tok) การใช้หนังสือพิมพ์ การใช้แผ่นป้ายหาเสียงขนาดเล็ก การให้คำร้องแร็ปนโยบายทั้ง 216 โครงการ กระจายหาเสียงตามย่านต่างๆ ทั่วกรุงเทพฯ เป็นต้น

3. การติดตามข้อมูลตลอดเวลา: การติดตามข้อมูลในการหาเสียงโดยตลอดจากทุกช่องทาง เช่น สื่อมวลชน สื่อสังคมและปรับวิธีการหาเสียงเพื่อให้ได้คะแนนเสียงส่งผลให้ชนะการเลือกตั้ง เป็นสิ่งแสดงว่าการสื่อสารกับสาธารณะมีความสำคัญ

การพัฒนานโยบายสาธารณะ

หลักคิดของการพัฒนานโยบายทั้ง 216 นโยบาย คือ

1. โครงสร้างพื้นฐานเหมือนระบบเส้นเลือดในร่างกาย: กรุงเทพมหานครเปรียบเสมือนร่างกายมนุษย์ที่ผ่านมากกรุงเทพมหานครมีลงทุนกับโครงการขนาดใหญ่ที่เหมือนเส้นเลือดใหญ่ เช่น ระบบรถไฟฟ้า ระบบทางด่วน อุโมงค์ระบายน้ำ โรงพยาบาลขนาดใหญ่ โรงเผาขยะ เป็นต้น แต่เครือข่ายที่เชื่อมเส้นเลือดใหญ่ที่เปรียบเป็นเส้นเลือดฝอยไม่ได้รับการพัฒนา เช่น การเดินทางเข้าสู่ชุมชน คลองระบายน้ำขนาดเล็ก ศูนย์อนามัยชุมชน จุดทิ้งขยะชุมชน เป็นต้น ดังนั้นจะเกิดลักษณะที่ว่า “ความแข็งแรงของโซ่จะขึ้นอยู่กับข้อที่อ่อนแอที่สุด (A chain is only as strong as its weakest link)” กล่าวคือ หากกรุงเทพมหานครมีโครงการขนาดใหญ่มากมายแต่การเชื่อมต่อกับโครงการขนาดใหญ่ไม่ได้รับการพัฒนา ปัญหาต่างๆ ในกรุงเทพฯ ก็จะไม่ได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริง เช่น ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาการจราจร ปัญหาสาธารณสุข ปัญหาการจัดการขยะ เป็นต้น ดังนั้นหน้าที่ของผู้ว่ากรุงเทพมหานครต้องพัฒนาระบบเส้นเลือดฝอยหรือโซ่ข้อที่อ่อนแอเหล่านี้

2. กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่น่าท่องเที่ยวอันดับ 1 แต่เป็นเมืองที่น่าอยู่อันดับ 98: จากการจัดอันดับดังกล่าวทั้งสองจะเห็นว่าเป็นสิ่งที่แตกต่างกันมาก และเป็นการสื่อให้เห็นว่า กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่เหมาะสมแก่การพำนักรั่วคราวเท่านั้นและไม่เหมาะที่จะพักอาศัย ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครควรจะทำให้กรุงเทพฯ เป็นเมืองที่น่าอยู่ เมื่อกรุงเทพฯ เป็นเมืองที่น่าอยู่แล้ว กรุงเทพฯ จะเป็นเมืองที่น่าท่องเที่ยวตามมา เช่น ประเทศญี่ปุ่นหลายเมืองเป็นเมืองที่น่าอยู่และในขณะเดียวกันก็เป็นเมืองที่น่าท่องเที่ยวด้วย ซึ่งอาจจะเหมาะนักท่องเที่ยวก่อนกลุ่มเฉพาะที่ไม่ต้องการสิ่งหวือหวา สิ่งเร้าใจแบบในปัจจุบันที่กรุงเทพมหานครเป็นอยู่ ด้วยแนวคิดนี้จึงนำมากำหนดนโยบายสาธารณะ 9 ด้าน หรือ 9 ดี คือ สิ่งแวดล้อมดี สุขภาพดี เดินทางดี ปลอดภัยดี บริหารจัดการดี โครงสร้างดี เศรษฐกิจดี สร้างสรรค์ดีและเรียนดี ซึ่งการออกแบบนโยบายทั้ง 9 ด้าน จึงออกมาเป็น 216 โครงการ หรือ นโยบายในการพัฒนากรุงเทพมหานคร โดยมากกว่า 70 นโยบาย

สอดคล้องกับนโยบายเดิมที่กรุงเทพมหานครมีอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนประชากรของกรุงเทพมหานครที่มีถึง 5 ล้านกว่าคน ที่มีความต้องการที่หลากหลาย จึงต้องทำนโยบายที่มีความละเอียดขึ้นและเหมาะสมกับคนทุกกลุ่ม

แนวทางการดำเนินนโยบายสาธารณะ

การดำเนินนโยบายสาธารณะของกรุงเทพมหานครควรมีลักษณะ คือ

1. อยู่ยัดติดกับเทคโนโลยี ต้องเอาคนเป็นแกนหลัก: การเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) หรือการเอาเทคโนโลยีเป็นตัวนำจะเป็นเรื่องอันตราย เนื่องจากเทคโนโลยีไม่สามารถเข้ากับคนได้ทุกกลุ่ม เนื่องจากเทคโนโลยีไม่สามารถให้คำตอบได้ ซึ่งจากแนวคิดของ Ben Green จากหนังสือ The Smart Enough City: Putting Technology in Its Place to Reclaim Our Urban Future ที่ว่า “Technology cannot provide answer or even question on its own” หมายถึง ลงทุนเทคโนโลยีให้แก่เมืองในระดับพอเหมาะเพื่อสนองต่อความต้องการของประชาชน ซึ่งการกำหนดนโยบายในการจัดการกรุงเทพมหานครพยายามสร้างความสมดุลระหว่างความต้องการของประชาชน (High Touch) กับเทคโนโลยี (High Tech) หรือ พยายามใช้แนวคิด O – M – O (Online Marge Offline) คือ การผสมระหว่างกันระหว่างระบบดิจิทัลและระบบที่ไม่มีดิจิทัล โดยแนวคิดทั้งหมดนี้นำมาใช้ตอนการรับมือกับการระบาดทั่วของโควิด-19

2. มุ่งหน้าความร่วมมือสี่ประสาน: ต้องประสานงานกับภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ร่วมกันในการแก้ปัญหาของกรุงเทพมหานคร และ การแก้ปัญหาต่างของความเป็นเมืองได้ เนื่องจาก ความร่วมมือหรือการสร้างเครือข่ายจะนำพาคนที่มีความรู้และความสามารถเข้ามาช่วยในการทำงาน เช่น การรับมือกับการระบาดทั่วของโควิด-19 ของกรุงเทพมหานครที่ผ่านมา ทางกรุงเทพมหานครสร้างความร่วมมือทั้งสี่ฝ่าย จนสามารถคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นได้

3. ต้องร่วมกันจากบนลงล่าง (ภาครัฐนำ) และล่างขึ้นบน (ชุมชนนำ): โดยใช้ชุมชนมีส่วนกำหนดนโยบายได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีตัวอย่างในการบริหารเมืองในต่างประเทศที่แบ่งงบประมาณจากภาครัฐมาให้ชุมชนในการดำเนินนโยบายสาธารณะ ซึ่งกรุงเทพมหานครก็นำแนวคิดนี้มาปรับใช้ ซึ่งถือเป็นการสนองตอบความต้องการของประชาชนอย่างชัดเจน เช่น การสร้างถนนเรียบคลองในชุมชน เป็นต้น

4. สร้างกรอบการทำงานด้านยุทธศาสตร์ให้ชัดเจน: การดำเนินงานต้องมีกรอบยุทธศาสตร์และกรอบแผนงานที่ชัดเจนจึงสามารถนำมาดำเนินงานต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้มีการทำคู่มือในการดำเนินงานเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการไปในแนวทางเดียวกัน

5. เร่งสร้างนวัตกรรมทางสังคม โดยเริ่มโครงการเร่งด่วน: โดยเน้นไปที่ยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ซึ่งมีความต้องการของพื้นที่เป็นฐาน (Area – base Opportunity) เพื่อจะทำให้ยุทธศาสตร์ที่วางไว้สัมฤทธิ์ผลได้เร็วที่สุด

6. ทำการเชื่อมโยงระหว่างไซโลต่างๆ ให้เกิดการทำงานร่วมกัน: เนื่องจากหน่วยงานต่างๆ ของกรุงเทพมหานครมีข้อมูลและความรู้มากมาย จึงต้องมีการจัดการความรู้ (Knowledge Management หรือ KM) โดยใช้ระบบดิจิทัลเป็นตัวเชื่อมโยงความรู้และข้อมูลทั้งหมดเข้าด้วยกัน โดยทางกรุงเทพมหานครนำมาใช้ในการสร้างอาสาสมัครเทคโนโลยีประจำชุมชน (อสท.) ซึ่งจะเป็นผู้ถ่ายทอดทักษะทางเทคโนโลยีให้แก่

ชุมชน หรือ มีผู้นำด้านเทคโนโลยีทางการศึกษาประจำโรงเรียน (ICT Talent) เพื่อเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ทางเทคโนโลยีให้แก่โรงเรียน เป็นต้น

ตัวอย่างในการพัฒนานโยบายสาธารณะ

216โครงการเพื่อนำมาเป็นนโยบายในการแก้ปัญหาให้กับกรุงเทพมหานครนั้น มีตัวอย่างคือ

1. นโยบายเกี่ยวกับฝุ่น: ทางกรุงเทพมหานครได้มีแนวทางในการแก้ปัญหาฝุ่น P.M. 2.5 ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพประชาชน เช่น จัดทีมนักสืบฝุ่นเพื่อหาสาเหตุของฝุ่น P.M. 2.5 ขยายระบบการติดตามและแจ้งเตือนฝุ่นระดับแขวงจำนวน 1,000 จุด ตรวจจบบรรณต์ควันดำจากต้นตอ เป็นต้น

2. นโยบายเกี่ยวกับการเดินทาง: ระบบขนส่งสาธารณะที่ขาดการเชื่อมต่อและทางเท้าที่มีปัญหาส่งผลให้คนในกรุงเทพมหานครเดินทางลำบาก จึงได้พัฒนาโครงการ เช่น กรุงเทพฯ เดินได้ซึ่งพัฒนาทางเดินเท้าคุณภาพ 1,000 กิโลเมตร BBKK Trail เส้นทางวิ่งได้ออกกำลังกายดี หรือ เดินได้ดี เพิ่มรถเมล์สายหลักและสายรองที่ราคาถูกลงหรือราคาเดียว เป็นต้น

3. นโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจ: ผลกระทบของการระบาดทั่วของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลโดยตรงต่อภาวะเศรษฐกิจและปากท้องของประชาชน กรุงเทพมหานครจึงมีโครงการ ได้แก่ ดึงอัตลักษณ์ สร้างเศรษฐกิจ 50 ย่านทั่วกรุงเทพฯ 12 เทศกาลตลอดปีทั่วกรุงเทพมหานคร ขยายโอกาสขยายช่องทางให้กับสินค้าสร้างสรรค์ในกรุงเทพฯ (MIB: Make in Bangkok)

4. นโยบายเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียว: กรุงเทพมหานครประสบปัญหาพื้นที่สีเขียวทั้งในแง่ปริมาณและการเข้าถึง ซึ่งมีแต่เขตในเมืองชั้นในที่มีพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่ ดังนั้นจึงได้มีโครงการปลูกต้นไม้ 1 ล้านต้น สร้างกำแพงสีเขียวและพื้นที่กรองฝุ่นรอบกรุง จัดหารุกขรถดูแลต้นไม้ประจำเขต สวน 15 นาที (ระยะทางจากบ้านมาถึงสวนสาธารณะไม่เกิน 15 นาที) ทั่วกรุงเทพฯ เป็นต้น

ปัจจัยที่ทำให้นโยบายสาธารณะที่กำหนดไว้ประสบความสำเร็จ

ปัจจัยที่ทำให้นโยบายสาธารณะของกรุงเทพมหานครได้ดำเนินการอย่างรวดเร็ว ได้แก่

1. แผนปฏิบัติที่ชัดเจน (Clear Coherent Action Plans): ซึ่งโครงการทั้งหมดทั้ง 216 โครงการมีความชัดเจน ทุกสำนักและสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานครเริ่มศึกษาและนำนโยบายไปปฏิบัติโดยไม่ต้องออกคำสั่ง เนื่องจากทุกโครงการทางทีมงานหาเสียงได้นำไปแสดงไว้บนเว็บไซต์ ดังนั้นทางหน่วยงานของกรุงเทพมหานครจึงนำไปปฏิบัติโดยไม่ต้องออกคำสั่ง ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ของการเมืองที่ผู้ลงสมัครเลือกตั้งมีแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น

2. เปลี่ยนรูปแบบการทำงานของราชการ (Platform Revolution): เมื่อก่อนระบบราชการทำงานจะต้องทำงานตามสายบังคับบัญชา ทำให้การทำงานเหมือนท่อที่ต้องส่งการสั่งงานเป็นทอดๆ จากผู้บังคับบัญชาสู่ผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้นหากเรื่องที่ได้รับการร้องเรียนจากประชาชน หากผู้ร้องเรียนเป็นบุคคลที่มีอำนาจเรื่องร้องเรียนก็จะได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว หากเรื่องร้องเรียนมาจากผู้ที่ไม่มีความอำนาจ เรื่องนั้นๆ

ก็จะไม่ได้รับการเหลียวแล ส่งผลให้ปัญหานั้น ๆ ก็คงอยู่ ดังนั้นหากเปลี่ยนจากระบบสายบังคับบัญชา เป็น Platform ซึ่งภาคเอกชนใช้กันมานานแล้ว คือ การที่ประชาชนร้องเรียนมาแล้วใส่ใน Platform ที่ชื่อว่า Traffy Fondue ที่เป็นเหมือนกล่องข้อมูลกลางที่ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ พอหน่วยงานที่รับผิดชอบ มาเห็นเรื่องก็จะแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้อย่างรวดเร็ว ทำให้งานแก้ปัญหามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ปัญหาที่ได้รับการแก้ปัญหา เช่น ถนน ทางเท้า แสงสว่าง น้ำท่วม ขยะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับหน่วยงานราชการอื่นๆ เช่น ตำรวจ การไฟฟ้านครหลวง เป็นต้น

3. การเปิดเผยข้อมูล (Open Data): มีการเปิดเผยข้อมูลในการบริหารงบประมาณของกรุงเทพมหานครให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูล

4. แก้ไขระบบเส้นเลือดฝอย (Capillaries): กรุงเทพมหานครมีการระบายน้ำที่มีแม่น้ำหรือคลอง เป็นเส้นเลือดใหญ่ แต่ท่อระบายน้ำเป็นเส้นเลือดฝอย ที่ผ่านมาระบบแม่น้ำและคลองในเขตกรุงเทพฯ ได้รับการดูแล แต่ระบบเส้นเลือดฝอยคือท่อระบายน้ำไม่ได้รับการดูแลส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก จึงต้องดำเนินการแก้ปัญหาท่อระบายน้ำ เช่น ขุดลอกท่อโดยผู้ต้องขัง ดูแลและติดตั้งเครื่องสูบน้ำ ทำแผนเชื่อมกันน้ำจากแม่น้ำ แก้ไขปัญหาผิวการจราจรไม่เรียบ เป็นต้น

5. ประชาชนเป็นตัวตั้ง (People Centric): มีกิจกรรมผู้ว่าฯ สัญจรออกพบประชาชนหรือชุมชนใน กรุงเทพมหานครทุกสัปดาห์หรือลงไปรับฟังข้อมูลจากเขตทุกสัปดาห์ การขยายเวลาเปิด-ปิดสวนสาธารณะ เป็นต้น

6. แสวงหาความร่วมมือ (Collaboration): แสวงหาความร่วมมือและสร้างเป็นเครือข่ายจากภาครับ ภาคเอกชน ภาควิชาการและภาคประชาชน เช่น การเคหะแห่งชาติแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและประสาน เรื่องที่ดินทำสวนสาธารณะ 15 นาที สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) พัฒนา เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาชีวิตคนกรุงเทพฯ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการ โทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ตัดสายสื่อสารที่ไม่ใช้และนำสายสื่อสารลงดิน ร่วมมือกับทุกภาคส่วนการปลูก ต้นไม้ 1 ล้านต้น กิจกรรมดนตรีในสวน กิจกรรมหนังสือกลางแปลง เป็นต้น

แนะนำหนังสือ: ประวัติศาสตร์การทูตยุโรป ตั้งแต่สมัยราชาธิปไตยจนถึงปัจจุบัน: พัฒนาการด้านการทูต. ของ บรรพต กำเนิดศิริ

สีดา สอนศรี¹

Sida Sonsri¹

ข้อมูลของหนังสือ: บรรพต กำเนิดศิริ. (2561). ประวัติศาสตร์การทูตยุโรป ตั้งแต่สมัยราชาธิปไตยจนถึงปัจจุบัน: พัฒนาการด้านการทูต. กรุงเทพฯ: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ทันสมัยเพราะได้กล่าวถึงการทูตแผนใหม่จนกระทั่งถึงการทูตในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ไม่ล้าสมัย ตลอดจนผู้เขียนยังได้กล่าวถึงปัจจัยภายนอกที่ทำให้ยุโรปล่มสลายด้วย แม้จะไม่ได้เป็นหนังสือเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์โดยตรง แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารนโยบายทางการทูตของยุโรป ที่เปิดการมุมมองให้กว้างขึ้นในเรื่องนโยบายของรัฐ

“ผู้เขียนเกริ่นนำเพื่อนำผู้อ่านไปสู่บทอื่นๆในเล่มด้วยถ้อยแถลงของ นิโกล มาคิอาเวลลีที่ว่า “ใครก็ตามที่ปรารถนาจะมองไปสู่อนาคตนั้น เขาต้องย้อนพิจารณาอดีต อันเนื่องจากเหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์นั้น ย่อมคล้ายคลึงกับเหตุการณ์จากช่วงเวลาก่อนหน้านี้เสมอ ทั้งนี้เกิดจากข้อเท็จจริงที่ว่า เหตุทั้งหลายทั้งปวงที่ได้บังเกิดขึ้นแล้วและจะอุบัติขึ้นนั้น มาจากแรงบันดาลใจแบบเดียวกันเสมอ และย่อมนำไปสู่ผลในรูปแบบเดียวกันเสมอด้วยเช่นกัน (นิโกล มาคิอาเวลลี)”

หนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วย 4 บท ดังนี้ **บทที่ 1** กล่าวถึงการทูตสมัยราชาธิปไตยและสมบูรณาญาสิทธิราช (Diplomacy-Monarchy and the Absolute Monarchy) ผู้เขียนได้ให้ความรู้เกี่ยวกับกำเนิดการทูตสมัยราชาธิปไตยว่า เป็นการบริหารงานในลักษณะใด การเก็บรักษาความลับเป็นอย่างดีรวมทั้งการฝึกอบรมนักการทูตว่านักการทูตสมัยนี้ไม่ชอบการฝึกอบรมเพราะเปรียบเสมือนเป็นเด็กฝึกอบรม **บทที่ 2** ผู้เขียนได้เล่าเรื่องประวัติศาสตร์การทูตเก่า (The Old Diplomacy) ซึ่งเป็นการพัฒนาของระบบการทูตและความร่วมมือของยุโรปโดยระบบการประชุมสันติ นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงระบบราชการและนักการทูต ความก้าวหน้าด้านการสื่อสาร การพัฒนาระบบโทรเลข ส่งผลกระทบต่อระบบการบริหารงานด้านต่างประเทศเนื่องจากรัฐบาลสามารถควบคุมดูแลการตัดสินใจด้านนโยบายต่างประเทศได้มากขึ้น นำไปสู่การรวมศูนย์การบริหารงานและการตัดสินใจจากรัฐบาล รวมทั้งนโยบายการทูตในช่วงเปลี่ยนผ่านจากการทูตเก่าสู่การทูตแผนใหม่ **บทที่ 3** ให้ความรู้และวิเคราะห์เกี่ยวกับการทูตแผนใหม่ (The New Diplomacy) การทูตสมัยนี้เป็นความก้าวหน้าที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาขึ้น

¹ รศ.สีดา สอนศรี, นักวิชาการอิสระ

¹ Assoc. Prof. Sida Sonsri, Independent Scholar. Email: sidapols@gmail.com.

แบบประชาธิปไตย ซึ่งทั้งรัฐและประชาชนในรัฐถือเสมือนเป็นสมบัติของผู้ปกครองเหมือนกับการทูตแบบเก่า ดังนั้นกษัตริย์ต่างก็เป็นดำเนินนโยบายและเป็นผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตามประชาชนมีสิทธิมากขึ้น ผู้เขียนได้วิเคราะห์ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการทูตแบบเก่ามาสู่แบบใหม่มีปัจจัยมาจาก ความรู้สึกที่ประชาชนมีส่วนร่วมกันเป็นประชาคม ซึ่งเป็นการพัฒนาการทฤษฎีทางการทูตในรัฐประชาธิปไตยนั้นได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดและผลประโยชน์แห่งชาติอันลวงละเมิดมาได้มาเป็นแนวคิดเรื่องผลประโยชน์ที่นานาชาติมีส่วนร่วมกันและควรร่วมกันปกป้อง ในส่วนของการรักษาสันติภาพนั้น แนวคิดเรื่องความมั่นคงปลอดภัยร่วมกันได้ถูกบรรจุอยู่ในหลักการของสันนิบาตชาติและรัฐสมาชิกที่กำลังมีข้อพิพาทกันอยู่ ไม่อาจใช้สงครามตัดสินข้อพิพาทได้ แต่จะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติข้อขัดแย้งโดยสันติตามที่ระบุไว้ในกฎบัตรสันนิบาตชาติ จากการประชุมขององค์การสันนิบาตชาติ ในเวลาต่อมาบรรดานักคิดในการจัดตั้งสันนิบาตชาติต้องการให้มืองค์การระหว่างประเทศที่เป็นศูนย์กลางในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ จึงเกิดกระทรวงการต่างประเทศขึ้น ซึ่งเป็นการทูตแบบใหม่ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทั้งผู้นำ และรัฐมนตรีต่างประเทศ

ในบทที่ 4 ผู้เขียนได้นำผู้อ่านไปสู่การทูตยุคปัจจุบัน หรือการทูตแบบเบ็ดเสร็จ (Total Diplomacy) ซึ่งกล่าวถึงการทูตในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 การเกิดองค์การสหประชาชาติ และการทูตของรัฐเกิดใหม่ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งรัฐที่ถือกำเนิดใหม่เห็นว่าแม้จะมีกลไกในการบริหารงานแต่ต้องเสียค่าใช้จ่ายให้กับนักการทูตที่ไปประจำอยู่ในต่างประเทศเป็นจำนวนมาก รวมทั้งสถานที่ทำงานด้วย แต่ก็ต้องกระทำ อีกประเทศที่ผู้เขียนกล่าวถึงคือ การทูตของยูโกสลาเวียที่ประสบความล้มเหลวเนื่องจากเกิดการสู้รบบรรดารัฐสมาชิกและกลุ่มติดอาวุธ จนทำให้สหภาพยุโรปและสหประชาชาติเข้าไปช่วยเหลือให้เกิดสันติภาพ

และมีคำกล่าวของริเชอเลอ รัฐบุรุษชาวฝรั่งเศสที่ผู้เขียน ยกมากล่าวคือ “ การเจรจากันอย่าง ต่อเนื่อง อย่างตรงไปตรงมาในทุกวิถีทางที่คิดได้และในทุกสถานที่ เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งยวดเพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความวัฒนาถาวรแห่งรัฐ....” ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นความจริงอยู่จนถึงปัจจุบัน

ตำราเล่มนี้เหมาะสำหรับนักศึกษาทางประวัติศาสตร์การทูต และนักวิชาการทุกสาขาวิชาที่ต้องการทราบว่าการดำเนินนโยบายทางการทูตโดยเฉพาะในยุโรปซึ่งเป็นต้นแบบของทุกประเทศ ว่ามีวิวัฒนาการมาอย่างไรและรัฐได้ดำเนินการบริหารจัดการอย่างไรในการดำเนินนโยบายต่างประเทศและการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ให้มีธรรมาภิบาล (Good governance)

แนะนำหนังสือ: The Outward Mindset เพราะมองออกนอก คุณถึงเห็นข้างใน (หนังสือแปล)

ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี¹Sirapatsorn Wongthongdee¹

ข้อมูลหนังสือ: The Outward Mindset เพราะมองออกนอก คุณถึงเห็นข้างใน (หนังสือแปล) ของ The Arbinger Institute แปลโดย กานต์สิริ โรจนสุวรรณ, สำนักพิมพ์วีเลิร์น ในเครือบริษัทวีเลิร์น จำกัด

The Outward Mindset ตีพิมพ์ครั้งแรกใน ปี ค.ศ. 2016 ในหมวดจิตวิทยา โดย The Arbinger Institute ซึ่งเป็นบริษัทที่ปรึกษา และฝึกอบรมด้านการจัดการ รวมถึงการพัฒนาตนเอง การพัฒนาภาวะผู้นำ และการบริหารความขัดแย้ง ลูกค้ายักษ์ใหญ่ของ The Arbinger Institute ได้แก่ Microsoft, 3-M, AT&T, Cornell University, The U.S. Navy เป็นต้น

เนื้อหาในเล่ม ประกอบด้วย 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 กล่าวถึงสิ่งใหม่ แนวทางที่แตกต่าง สิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม กรอบความคิดสองแบบ คือ การ “มองออก” และ “มองเข้า” ปิดท้ายด้วย “การมองอย่างชัดเจน”

ตอนที่ 2 ว่าด้วยการสำรวจกรอบความคิดแบบ “มองออก” การเลิกขวางทางของตนเอง ความเฝ้า
ยวนของกรอบความคิดแบบ “มองเข้า” และการแก้ปัญหาด้วยกรอบความคิดแบบ “มองออก”

ตอนที่ 3 กล่าวถึง การมองคนอื่นให้มากขึ้น ว่าด้วยแบบแผนของกรอบความคิดแบบ “มองออก” การนำแบบแผนของกรอบความคิดแบบ “มองออก” มาปรับใช้ และอย่ารอคนอื่น

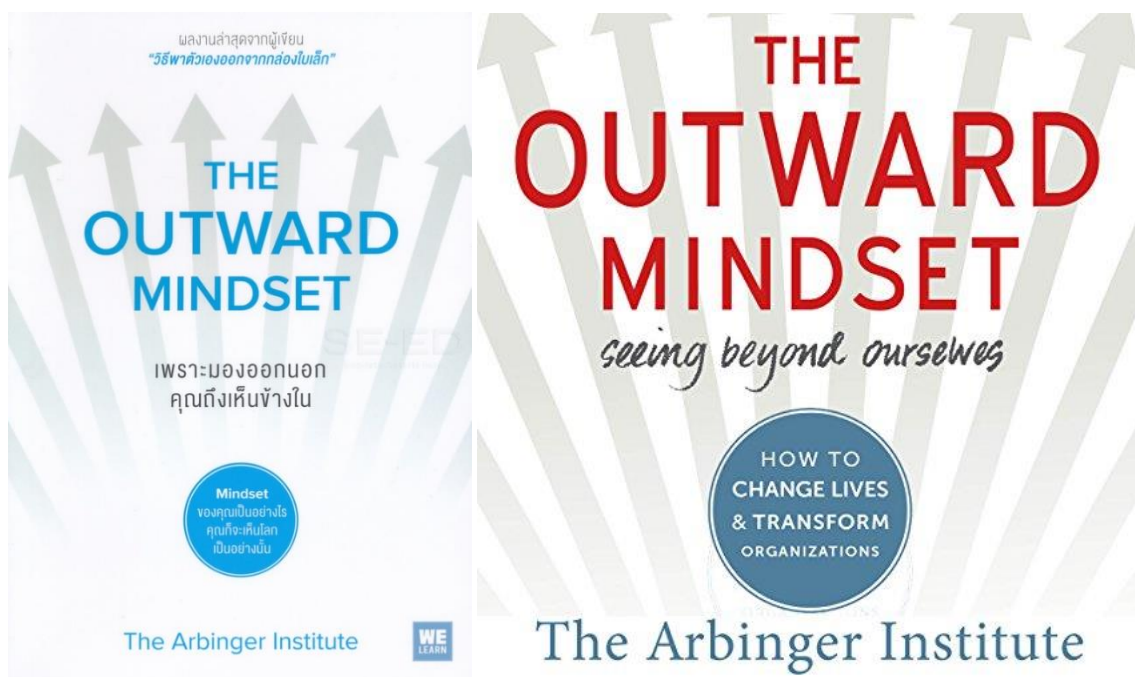
ตอนที่ 4 การทบทวนการเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดให้มากขึ้น ด้วยการเริ่มที่กรอบความคิด การระดมกำลังเพื่อเป้าหมายร่วม การยอมให้คนอื่นเป็นผู้รับผิดชอบอย่างเต็มที่ การลดความแตกต่าง การเปลี่ยนให้เป็นระบบที่ใช้แบบแผนของกรอบความคิดแบบ “มองออก” และการหาหนทางที่อยู่เบื้องหน้า

Outward mindset หรือ กรอบความคิดแบบ “มองออก” สามารถเริ่มได้ที่ “ตัวฉัน” แม้ว่าจะอยู่ในองค์กร ซึ่งการมองออกจากตัวเอง ไปสู่การมองเห็น “ความต้องการ จุดมุ่งหมาย และปัญหาของ “ผู้บริหาร” “เพื่อนร่วมงาน” “ลูกน้อง” และ “ลูกค้า” อย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะในแง่มุมใด เป็นการมองเห็นคนอื่น เพื่อให้

¹ รศ. ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี, ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, เลขานุการสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

¹ Assoc. Prof. Dr. Sirapatsorn Wongthongdee, Director of MPA Program, Dhurakij Pundit University, Secretariat, Public Administration Association of Thailand. E-mail: sirapatsorn.won@dpu.ac.th; sirapatsorn@gmail.com

สามารถปรับเปลี่ยนการทำงาน และมีการประเมินผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ผู้เขียนได้กำหนดคำย่อ “SAM” ซึ่งมาจากการมองเห็นคนอื่น (See others) การปรับเปลี่ยนการทำงาน (Adjust efforts) และการประเมินผลกระทบ (Measure impact) ให้เป็นจุดเริ่มต้นในการปรับเปลี่ยนกรอบความคิดจาก “มองเข้า” มาเป็น “มองออก” ผู้เขียนในนาม “The Arbinger Institute” โน้มน้าวให้ทุกคนพยายามปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิดของตนเอง แล้วขยายผลออกไปให้มากที่สุด เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ทุกคนสามารถมองเห็นและร่วมเป็นส่วนหนึ่งได้

กิจกรรมของสมาคม

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีและภาคีเครือข่าย จัดการประชุมใหญ่สามัญประจำปีสมาคมฯ และประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 15 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ 12 - 13 ตุลาคม พ.ศ. 2565 โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วัฒนา รัตนพรหม รักษาการแทนอธิการบดีฯ เป็นประธานเปิดงาน ซึ่งมีนายกสมาคมฯ กรรมการสมาคมฯ นักวิชาการและนักศึกษาส่งผลงานร่วมนำเสนอในการประชุมวิชาการครั้งนี้จากหลากหลายสถาบัน

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย โดยศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อารังลักษณ์ นายกสมาคมฯ จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบออนไลน์ในหัวข้อ “จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์” รุ่นที่ 1 ในวันที่ 26 – 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร. สุภาภรณ์ สุตหนองบัว มหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นวิทยากร มีนักวิจัย นักวิชาการ ข้าราชการ นักศึกษาและผู้สนใจเข้าร่วมการอบรมในครั้งนี้จำนวนมาก

Template การเขียนบทความ

(บทความวิจัย)

ชื่อบทความ

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹ และผู้ร่วม² (ถ้ามี) (ไม่ใช่ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา)

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 ไม่ตัวหนา)

บทคัดย่อ (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

เริ่มเนื้อหาตรงนี้ ไม่ควรเกิน 250 คำ สรุปย่อความสำคัญการศึกษา วัตถุประสงค์การศึกษา วิธีการศึกษา ผลการศึกษาโดยย่อ และข้อเสนอแนะ (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

.....

คำสำคัญ: ไม่เกิน 5 คำ

Abstract (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

An abstract of approximately 100-200 words is used to introduce and summarize the research, in 12 point Times New Roman. It is recommended that this abstract should not be more than 500 words. (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

.....

Keywords: Four to five key words

¹ สังกัด และ อีเมลที่ติดต่อได้ ผู้แต่ง (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาด 14 ไม่หนา)

² สังกัด และ อีเมลที่ติดต่อได้ ผู้ร่วม (ถ้ามี) (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาด 14 ไม่หนา)

³ ชื่อ-สกุลที่ปรึกษา สังกัด และ อีเมลที่ติดต่อได้ (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาด 14 ไม่หนา)

บทนำ Introduction (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

เนื้อหา Body (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

Main text, tables and figures

All body paragraphs should begin flush left (no paragraph indent) and right justified, single-space the body of the paper, and use 12 point Times New Roman throughout. Figures and tables should be placed as close as possible to where they are cited. All tables and figures should be embedded into the file and sized appropriately. All photographs should be sampled at 300 dpi (dots per inch). Keep in mind that web graphics are typically sampled at 72 dpi. Photographs must be properly sized and positioned in the body of the paper

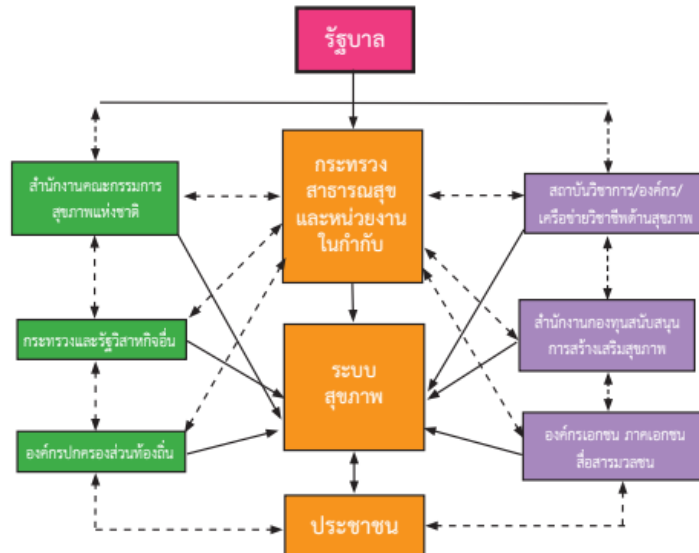
(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

ตารางที่ Table พิมพ์คำว่า “ตารางที่...” ด้วยตัวอักษรตัวหนา ขนาดตัวอักษร 16 ตามด้วยชื่อตาราง พร้อมทั้งจัดตารางชิดซ้ายด้วย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามที่อยู่อาศัย (ตัวอย่าง)

ที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
เมือง	117	17.6
นอกเมือง	546	82.1
ไม่ตอบ	2	0.3
รวม	665	100

ภาพ Figure พิมพ์คำว่า “ภาพที่...” ด้วยตัวอักษรตัวหนา ขนาดตัวอักษร 16 ตามด้วยชื่อภาพ รูปภาพ จะต้องวางไว้ตำแหน่งกึ่งกลาง โดยรูปภาพทุกรูปจะต้องมีหมายเลขแสดงลำดับและคำบรรยายใต้ภาพ ตัวอย่างแผนภาพ

ภาพที่ 1 หน่วยงนและเครือข่ายระบบสุขภาพแห่งชาติของประเทศไทย พ.ศ.2554-2558

ที่มา : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (2545: 18).

สรุปและข้อเสนอแนะ Conclusions and Recommendations

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

กิตติกรรมประกาศ Acknowledgement (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

เอกสารอ้างอิง References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

The In-Text Citations in APA Style is applied.

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

การเขียนอ้างอิงกำหนดให้เขียนเอกสารอ้างอิงตามระบบ APA style (7th edition)

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

วรเดช จันทรศร. (2554). *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). พรักหวานกราฟฟิค.

พลภัทร บุราคม. (2554). บทบาทของสภากรุงเทพมหานครในการพิจารณาอนุมัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี.

วารสารรัฐประศาสนศาสตร์. 9(2): 13–66.

Putnam, D. R. (1993). *Making democracy work civic traditions on modern Italy*. Princeton University Press.

Timmermann, C., & Belt, H. (2013). Intellectual property and global health: from corporate social responsibility to the access to knowledge movement. *Liverpool Law Review*, 34, 47–73. doi:10.1007/S10991-013-9129-9.

APPENDIX

The appendix should immediately follow the references.

(บทความวิชาการ)

ชื่อบทความ

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹ และผู้ร่วม² (ถ้ามี) (ไม่ใช่ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา)

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 ไม่ตัวหนา)

บทคัดย่อ (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

เริ่มเนื้อหาตรงนี้ ไม่ควรเกิน 250 คำ สรุปย่อความสำคัญการศึกษา วัตถุประสงค์การศึกษา วิธีการศึกษา ผลการศึกษาโดยย่อ และข้อเสนอแนะ (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

.....

คำสำคัญ: ไม่เกิน 5 คำ

Abstract (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

An abstract of approximately 100-200 words is used to introduce and summarize the research, in 12 point Times New Roman. It is recommended that this abstract should not be more than 500 words. (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

.....

Keywords: Four to five key words

¹ สังกัด และ อีเมลที่ติดต่อได้ ผู้แต่ง (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาด 14 ไม่หนา)

² สังกัด และ อีเมลที่ติดต่อได้ ผู้ร่วม (ถ้ามี) (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาด 14 ไม่หนา)

³ ชื่อ-สกุลที่ปรึกษา สังกัด และ อีเมลที่ติดต่อได้ (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาด 14 ไม่หนา)

บทนำ Introduction (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....
.....**เนื้อหา Body (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)****Main text, tables and figures**

All body paragraphs should begin flush left (no paragraph indent) and right justified, single-space the body of the paper, and use 12 point Times New Roman throughout. Figures and tables should be placed as close as possible to where they are cited. All tables and figures should be embedded into the file and sized appropriately. All photographs should be sampled at 300 dpi (dots per inch). Keep in mind that web graphics are typically sampled at 72 dpi. Photographs must be properly sized and positioned in the body of the paper

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....
.....**ภาคผนวก (ถ้ามี) (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)**.....
.....
.....**เอกสารอ้างอิง References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)**The In-Text Citations in APA Style is applied.

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....
.....**APPENDIX**

The Appendix should immediately follow the references.

.....
.....
.....

(นันททัศนะ)

ชื่อบทความ

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 ไม่ตัวหนา)

เนื้อหา Body (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

ภาคผนวก (ถ้ามี) (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

.....

เอกสารอ้างอิง References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

The In-Text Citations in APA Style is applied.

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

หรือ หนังสืออ่านเพิ่มเติม

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

¹ สังกัด และ อีเมลที่ติดต่อได้ ผู้แต่ง (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาด 14 ไม่หนา)

(แนะนำหนังสือ)

ชื่อบทความ

แนะนำหนังสือเรื่อง ของ

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 ไม่ตัวหนา)

ข้อมูลหนังสือ (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

เนื้อหา Body (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

ภาคผนวก (ถ้ามี) (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

.....

เอกสารอ้างอิง References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16 ไม่ตัวหนา)

.....

¹ สังกัด และ อีเมลที่ติดต่อได้ ผู้แต่ง (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาด 14 ไม่ตัวหนา)

วารสาร

PAAT Journal

วารสาร PAAT journal ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์
แห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ผลงานและทัศนะทางวิชาการสาขา
รัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการ
สาธารณะ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเป็นการพัฒนาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า
3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ของสมาคม
รัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย กับสมาชิกของสมาคมฯ
และสังคม

อนึ่ง ทัศนะที่เกิดขึ้นจากบทความที่เผยแพร่ในวารสาร
PAAT Journal ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ แห่ง
ประเทศไทย เป็นทัศนะและข้อคิดเห็นของผู้เขียนบทความ
เท่านั้นมิใช่จากทางผู้จัดทำ ผู้เขียนบทความจึงเป็นผู้รับผิดชอบ
ต่อผลทางกฎหมายใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากบทความ
ของตนเอง